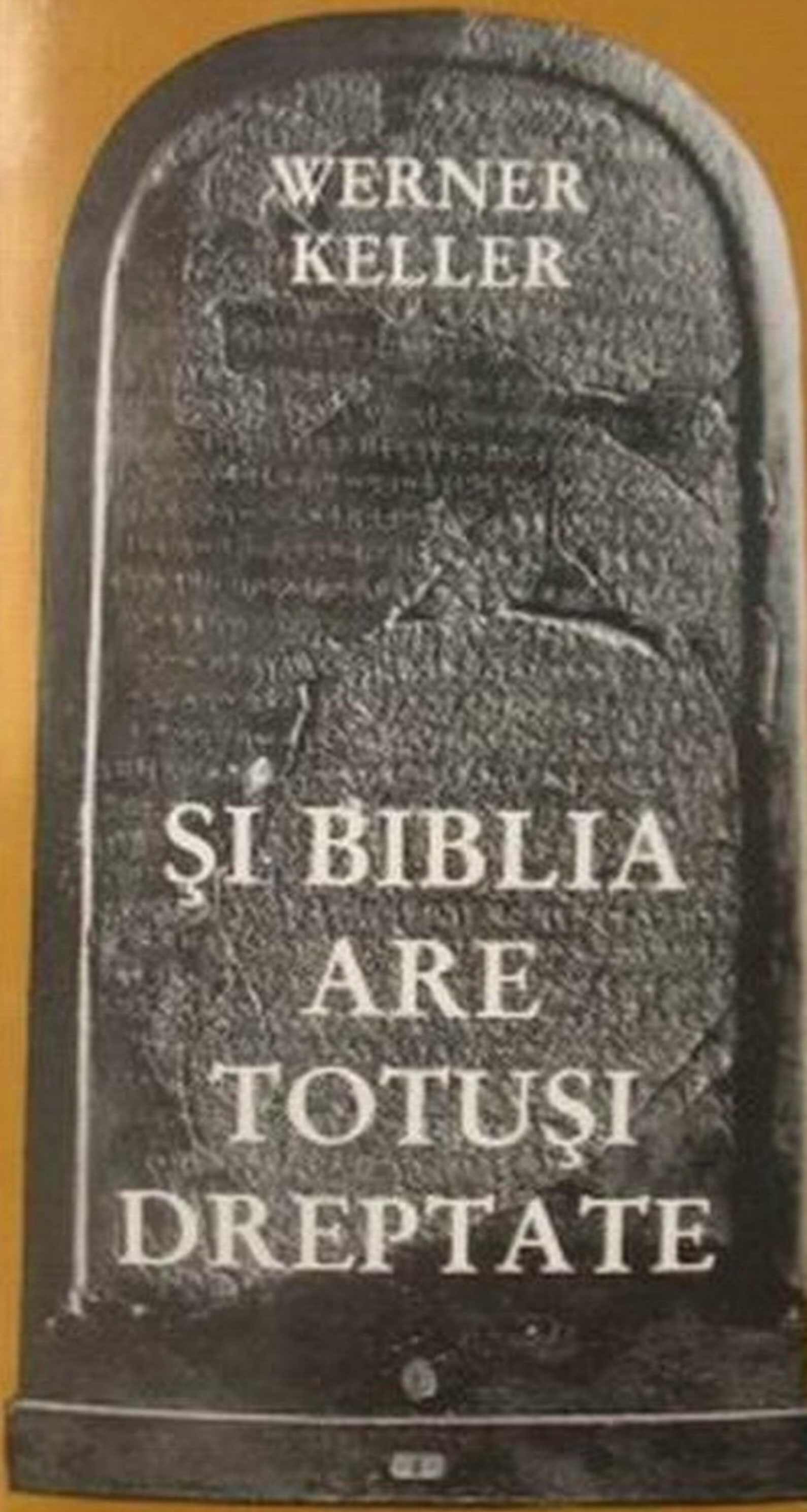
WERNER
KELLER
ŞI BIBLIA
ARE
TOTUŞI
DREPTATE

WERNER KELLER

Şi Biblia are totuşi dreptate

Cercetătorii dovedesc adevărul istoric

Cuprins:

Prefaţă la ediţia revizuită
Introducere la ediţia românească
Introducerea autorului

ARHEOLOGIA VECHIULUI TESTAMENT
I. VENIREA PATRIARHILOR
Capitolul 1 - În „*Semiluna Fertilă*”
Capitolul 2 - „*Ur din Haldea*”
Capitolul 3 - Pe urmele potopului
Capitolul 4 - Potopul în străvechea istorie a Babilonului
Capitolul 5 - Avraam şi regatul lui Mari
Capitolul 6 - Lunga călătorie spre Canaan
Capitolul 7 - Avraam şi Lot în Ţara Purpurii

II. ÎN REGATUL FARAONILOR
Capitolul 8 - Iosif în Egipt
Capitolul 9 - O tăcere de 400 de ani
Capitolul 10 - Muncă forţată în Pitom şi Ramses

III. PATRUZECI DE ANI ÎN PUSTIU
Capitolul 11 - Pe drum spre Sinai
Capitolul 12 - La muntele lui Moise
Capitolul 13 - Sub soarele deşertului
Capitolul 14 - În pragul Ţării Promise

IV. BĂTĂLIA PENTRU ŢARA PROMISĂ
Capitolul 15 - Israelul invadează
Capitolul 16 - Sub Debora şi Ghedeon
Capitolul 17 - Războinicii de la Caftor
Capitolul 18 - Sub jugul filistenilor

V. CÂND ISRAELUL A FOST UN MARE IMPERIU
Capitolul 19 - David, un mare împărat
Capitolul 20 - Solomon, regele de aramă
Capitolul 21 - Regina din Seba, partener de afaceri
Capitolul 22 - Viaţa cotidiană multicoloră a Israelului

VI. DOI REGI, DOUĂ REGATE
Capitolul 23 - Umbra unei noi supraputeri
Capitolul 24 - Sfârşitul regatului din nord al Israelului
Capitolul 25 - Iuda sub jugul Asiriei
Capitolul 26 - Religia seducătoare a Canaanului
Capitolul 27 - Sfârşitul unei puteri mondiale: Ninive
Capitolul 28 - Ultimele zile ale lui Iuda

VII. DE LA EXIL LA REGATUL MACABEILOR
Capitolul 29 - Educaţie prin exil
Capitolul 30 - Apusul în Orientul antic
Capitolul 31 - Cir, regele Persiei
Capitolul 32 - Întoarcerea la Ierusalim
Capitolul 33 - Sub influenţa greacă
Capitolul 34 - Bătălia pentru libertate religioasă

ARHEOLOGIA NOULUI TESTAMENT
I. ISUS DIN NAZARET
Capitolul 35 - Palestina de la Marea Nostrum
Capitolul 36 - Steaua din Betleem
Capitolul 37 - Fuga în Egipt
Capitolul 38 – Nazaret, în Galileea
Capitolul 39 - Ioan Botezătorul
Capitolul 40 - Ultima călătorie, judecata şi răstignirea

II. ÎN ZILELE APOSTOLILOR
Capitolul 41 - Pe urmele apostolului Pavel
Capitolul 42 - Mormântul lui Petru
Capitolul 43 - Distrugerea Ierusalimului

O NOUĂ LUMINĂ ASUPRA VECHIULUI ADEVĂR
Capitolul 44 - Să fie lumină
Capitolul 45 - Reconstruirea cu ajutorul Bibliei
Capitolul 46 - Manuscrisele de la Marea Moartă

ANEXE
Cele mai vechi texte biblice (manuscrise) descoperite până acum
Post-faţă la NOUA DIŢIE REVIZUITĂ de Joachim Rehork
Tabel cronologic privind originea Bibliei
Note

Prefață la ediția revizuită

În anul 1955 a apărut pentru prima dată cartea mea „ŞI BIBLIA ARE TOTUŞI DREPTATE”. Ea a fost tradusă în 24 de limbi, fiind folosită în învățământul religios din şcoli, la seminarii biblice din universități şi la cercurile ce studiază religia creştină sau evreiască. Tirajul mondial al acestei cărți depăşeşte 10 milioane de exemplare.

De atunci, arheologia biblică, cu ajutorul noilor mijloace tehnice şi cu cele mai moderne metode de cercetare, a adus la lumina zilei date necunoscute până acum. Unele teze au putut fi astfel confirmate. Altele, dimpotrivă, deşi cotate la un înalt barem ştiințific, au trebuit să fie puse din nou sub semnul întrebării. Până şi cunoştințele unor oameni de ştiință cu renume au necesitat îmbunătățiri.

În aceste condiții cartea mea nu mai poate pretinde o rigoare ştiințifică decât ținând seama de rezultatele ultimelor cercetări. Noile descoperiri, chiar şi atunci când sunt incomode, nu pot fi ignorate.

Aş fi dorit ca singur să aduc cartea mea la nivelul celor mai recente cercetări. Mă împiedică, din păcate, o boală grea, care mă urmăreşte de ani de zile. În starea aceasta nu mă pot apuca de o lucrare atât de pretențioasă şi plină de răspundere. Cu părere de rău a trebuit să încredințez proiectul acesta unei alte persoane. Sunt totuşi fericit că am putut să-l câştig pentru scopul acesta pe dr. Joachim Rehork.

În Post-față, el a expus principiile stabilite de comun acord, care au stat la baza revizuirii cărții mele. I se cuvin de aceea cele mai sincere mulțumiri.

Werner Keller

Introducere la ediția românească

Cartea lui Werner Keller „ŞI BIBLIA ARE TOTUŞI DREPTATE" este fără îndoială cea mai populară carte în ce priveşte confirmarea adevărurilor biblice. Din anul 1955, când a apărut pentru prima dată, ea a fost tradusă în 24 de limbi şi tipărită în peste zece milioane de exemplare. Meritele ei deosebite stau în special în sublinierea dovezilor arheologice şi a datelor istorice care arată încă odată că relatările Bibliei sunt fapte reale şi nu rodul imaginației omeneşti sau poveşti transmise din generație în generație.

Werner Keller nu face parte din acei credincioşi care acceptă mai presus de toate lucrările şi planul lui Dumnezeu, ci se situează pe poziția omului de ştiință, cercetând documente referitoare la săpături arheologice, ascultând părerile specialiştilor şi trăgând în cele din urmă concluziile fereşti. De aici şi tendința de a explica *„ştiințific"* chiar şi lucrurile care nu pot fi explicate - cum sunt minunile lui Dumnezeu.

Explicațiile sale, uneori forțate, tocmai din dorința de a dovedi faptele istorice, dau impresia că autorul nu mai este dispus să lase nici un loc intervenției divine în mersul istoriei. Potrivit acestei concepții ni se demonstrează că evenimentele din Biblie - confirmate de descoperrile arheologice din epoca modernă, au avut loc fie prin simpla întâmplare, fie prin interacțiunea firească a legilor naturii.

În această privință părerea noastră diferă de cea a autorului. În primul rând, Biblia este o carte de inspirație divină. Armonia şi forța ei de convingere se explică prin prezența lui Dumnezeu pe tot parcursul relatărilor Bibliei. Textul ei constituie în sine un adevăr, dincolo de ceea ce confirmă săpăturile arheologice şi documentele descoperite. Meritul lui Werner Keller este de a fi mers pe urmele echipelor de arheologi orientalişti care prin devotamentul lor pentru ştiință, cu multă trudă şi conştiinciozitate în cercetările lor, au adus la lumină vestigiile istorice rămase în urma consumării evenimentelor descrise în Biblie.

Pentru cei care privesc cu suspiciune textul Bibliei, ca şi pentru cei ce împărtăşesc adevărurile ei, cartea lui Werner Keller este în egală măsură o dovadă şi o confirmare laică a autenticității Sfintelor Scripturi.

Pentru publicul din România mai ales, ea se prezintă ca o premieră şi totodată o invitație la confruntare într-un domeniu în care - după cel de-al doilea război mondial suspiciunea şi discreditarea Bibliei au fost cultivate în mod sistematic.

Dorim ca Dumnezeu să binecuvinteze această carte şi să trezească un interes şi mai mare pentru Sfânta Scriptură, astfel ca toți cititorii ei să constate în final că BIBLIA ARE TOTUŞI DREPTATE!

W. I.
1979

Introducerea autorului

"Cea mai mare fericire a omului care gândeşte este să cerceteze ceea ce poate fi cercetat şi să respecte ceea ce este de necuprins." J. W. v. Goethe

Când un autor care nu este teolog scrie o carte despre Biblie, cititorul are toate motivele să întrebe cum a reuşit acesta să-şi dezvolte subiectul.

Ca ziarist am fost mulți ani pe de-a întregul interesat de rezultatele ştiinței şi ale cercetărilor. În 1950, pe când îmi făceam serviciul obişnuit, am dat de relatările arheologilor francezi Prof. Parrot şi Schaeffer asupra săpăturilor de la Mari şi Ugarit. Inscripțiile cuneiforme descoperite la Mari pe Eufrat conțineau şi nume biblice. În consecință, povestirile patriarhilor care fuseseră mult timp socotite doar nişte legende pioase au devenit pe neaşteptate istorie. La Ugarit, aproape de Mediterana, a ieşit pentru prima oară la lumină dovada existenței cultului canaanit al lui Baal.

Printr-o coincidență, în acelaşi an un sul al lui Isaia descoperit într-o peşteră de lângă Marea Moartă a fost datat ca fiind dinainte de Cristos. Aceste relatări senzaționale - şi având în vedere semnificația descoperirilor nu este exagerat să folosim cuvântul *"senzațional"* - au trezit în mine dorința de a studia mai atent arheologia biblică, cel mai recent şi cel mai puțin cunoscut domeniu din cercetarea lumii antice. Am răscolit de aceea literatura germană şi străină pentru a găsi un rezumat cuprinzător şi clar al rezultatelor cercetării anterioare. Nu am găsit nimic pentru că nici nu era ceva de găsit.

Atunci am mers eu însumi la surse, în bibliotecile multor țări - ajutat în această muncă şi de entuziasmul soției - şi am strâns toate rezultatele cercetărilor ştiințifice care puteau fi găsite în operele erudite ale unor arheologi ai Bibliei. Şi cu cât mă adânceam mai mult în acest subiect, cu atât devenea mai interesant.

Drumul spre istoria Vechiului Testament a fost deschis de francezul Paul-Emile Botta, în 1843. În cursul săpăturilor de la Khorsabad din Mesopotamia, Paul-Emile Botta a descoperit figurinele regelui asirian Sargon al II-lea, cel care pustiise Israelul ducând populația în robie. Relatările campaniilor acestui cuceritor privesc invazia Samariei, incident care este descris şi de Biblie.

De un secol, savanții din America, Anglia, Franța, Germania sapă în Orientul Mijlociu, în Mesopotamia, Palestina, Egipt. Toate țările mari au fondat şcoli şi institute specializate pe acest tip de cercetare. Fondul de Explorare Palestiniană a început să acționeze din 1869, Asociația Germană de Cercetare a Palestinei din 1877, Şcoala Biblică Dominicană din St. Etienne din 1892. A urmat apoi Societatea Germană Orientală în 1898, Şcoala Americană de Cercetare Orientală în 1900 şi Institutul Protestant German de Arheologie în 1901.

În Palestina, locuri şi oraşe frecvent menționate în Biblie sunt readuse la lumină. Ele arată exact aşa cum sunt descrise în Biblie şi sunt aşezate exact acolo unde Biblia le situează. Pe inscripții şi monumente savanții descoperă tot mai multe personaje din Vechiul şi Noul Testament.

Basoreliefuri contemporane ne înfățişează oameni pe care nu-i cunoşteam decât după nume.

Trăsăturile, hainele, scuturile lor capătă formă în fața ochilor noştri. Sculpturi colosale ni-i arată pe hitiți cu nasurile lor enorme, pe filistenii subțiri şi înalți, pe eleganții conducători canaaniți în carele lor de fier care umpleau de groază pe israeliți, pe regii din Mari, contemporani şi ei cu Avraam.

De-a lungul miilor de ani care ne despart de ei, regii asirieni n-au pierdut nimic din înfățişarea lor cumplită: Tiglat Palassar III, binecunoscut în Vechiul Testament sub numele de Pul, Sanherib, cel care a distrus Lachişul şi a asediat Ierusalimul, Asarhaddon, cel care l-a pus în lanțuri pe regele Manase, Assurbanipal, *"marele şi vestitul Osnapar"* al cărții lui Ezra.

Aşa cum au făcut cu Ninive şi Nimrod - străvechea Calah - sau cu Assur şi Teba, pe care profeții o numeau No-Amon, savanții au trezit din somnul său antic şi celebrul Babel cu legendarul său turn. În Delta Nilului arheologii au descoperit oraşele Pitom şi Ramses, unde evreii au muncit ca sclavi. Arheologii ne-au dezvăluit mărturii care povestesc despre focul şi distrugerea care au însoțit cucerirea Canaanului de către israeliți. În Ghebea, ei au descoperit fortăreața lui Saul, ale căror ziduri au răsunat cândva de cântecele lui David.

La Meghido au dat la iveală întinsele grajduri ale regelui Solomon care avea *„12.000 de călăreți”.*

Din lumea Noului Testament au fost readuse la lumină edificiile mărețe ale lui Irod. În inima bătrânului Ierusalim a fost descoperit trotuarul pe care a stat Isus înaintea lui Pilat, după cum povesteşte evanghelia lui Ioan. Asiriologii au descifrat pe tabelele astronomice data exactă la care a fost observată Steaua din Betleem.

Aceste uimitoare descoperiri, a căror semnificație nu o putem pricepe deodată, ne obligă să ne revizuim părerea despre Biblie. Multe evenimente care au trecut drept *"născociri pioase*" trebuie să fie judecate acum ca istorie. Adesea rezultatele cercetărilor corespund în detaliu cu relatările biblice.

Pe lângă faptul că le confirmă, cercetările ştiințifice au şi darul de a descoperi împrejurările istorice din care au crescut Vechiul Testament şi evangheliile. De asemenea, evenimentele, schimbările suferite de poporul Israel sunt prinse într-un decor viu, ca şi participarea sa la disputele politice, culturale, economice ale națiunilor şi imperiilor care luptau pentru putere în Mesopotamia şi pe Nil, zona din care locuitorii acestui micuț stat - Palestina, nu s-au putut desprinde timp de 2000 de ani.

S-a crezut, şi încă se mai crede, că Biblia nu este altceva decât istoria mântuirii omului, o garanție a valabilității credinței creştine de pretutindeni. Biblia este însă şi o carte cu întâmplări petrecute cu adevărat. În acest sens ea are şi limite, prin faptul că evreii îşi scriau istoria ținând cont de legătura lor cu Iehova (Iahve), precum şi de viziunea asupra vinei şi ispăşirii. Cu

toate acestea, evenimentele sunt fapte istorice redate cu o precizie uimitoare.

Mulțumită descoperirilor arheologice, multe din istorisirile biblice pot fi mai bine înțelese acum. Există desigur curente teologice despre care nu se poate vorbi decât în termenii Cuvântului lui Dumnezeu. Dar, aşa cum spunea şi profesorul Andre Parrot, arheologul francez de faimă mondială: *"Cum putem să înțelegem Cuvântul, dacă nu-l vedem în aşezarea sa cronologică, istorică şi geografică potrivită?"*

Până acum aceste descoperiri extraordinare au fost cunoscute numai de un cerc restrâns de experți. Numai cu 50 de ani în urmă profesorul Friedrich Delitzsch din Berlin îşi punea întrebarea*: „La ce bun atâta efort în aceste țări depărtate şi primejdioase? La ce bun toată scormonirea asta costisitoare în rămăşițele unor timpuri trecute când ştim că nu vom găsi acolo nici aur, nici argint? La ce bun această nebunească întrecere între țări pentru a stăpâni movilele acelea pustii doar ca să fie săpate?"* Savantul german Gustav Dalman îi dădea un răspuns potrivit când îşi exprima speranța că *„tot ceea ce arheologii au cunoscut şi văzut în activitatea lor ştiințifică va fi valorificat spre rezolvarea problemelor şcolii şi Bisericii"*. Această speranță rămâne încă neîmplinită chiar şi în ziua de azi.

Nici o carte, în toată istoria umanității, nu a avut o influență atât de radicală, nu a afectat atât de hotărâtor dezvoltarea lumii occidentale şi nu a avut un efect atât de răspândit ca Biblia. Astăzi, Biblia este tradusă în 1631 de limbi şi dialecte (1), şi după 2000 de ani nu dă nici un semn de istovire.

Strângând şi prelucrând materialul acestei cărți, pe care cu nici un chip n-aş putea s-o socotesc completă, mi s-a părut că a sosit timpul să împărtăşesc cu cei care citesc Biblia şi cu cei care n-o citesc, cu credincioşi, dar şi cu agnostici, interesantele descoperiri rezultate dintr-o lungă cercetare ştiințifică pe mai multe direcții.

Având în vedere abundența de dovezi autentice, precum şi efortul scepticismului care din secolul al XVIII-lea încearcă să desființeze Biblia, nu-mi rămâne decât o singură concluzie îndreptățită: ***„Biblia are totuşi dreptate"***.

Hamburg, Septembrie 1955
Werner Keller

ARHEOLOGIA

VECHIULUI TESTAMENT

I. VENIREA PATRIARHILOR
De la Avraam la Iacov

Capitolul 1
În „Semiluna Fertilă”

Dacă am trage o linie din Egipt prin țările mediteraniene Palestina şi Siria, care să urmeze Tigrul şi Eufratul, prin Mesopotamia spre Golful Persic, rezultatul ar fi o semilună de neconfundat.

Cu patru mii de ani în urmă, acest semicerc din jurul Deşertului Arabiei, *„Semiluna Fertilă”*, cuprindea o mulțime de civilizații aşezate una lângă alta ca într-o salbă. Raze de lumină plecau de la ele spre întunericul umanității dimprejur. Aici a fost centrul civilizației din Epoca Pietrei până în Epoca de Aur a culturii greco-romane.

Prin jurul anului 2000 î.Cr. cu cât te îndepărtai de *"Semiluna fertilă"*, cu atât creştea întunericul şi scădeau semnele de civilizație. Era ca şi cum copiii, locuitori ai altor continente şi-ar fi aşteptat deşteptarea. Din partea răsăriteană a Mediteranei străluceşte deja o lumină - sunt zilele de prosperitate ale regilor minoici ai Cretei, întemeietorii primei puteri maritime cunoscute în istorie. Aproape 1000 de ani, fortăreața din Micene şi-a protejat locuitorii, şi a doua Troie se înălțase de mult pe ruinele celei dintâi. În Balcanii din apropiere, Epoca Timpurie a Bronzului abia începe. În Sardinia şi vestul Franței morții erau îngropați în morminte enorme de piatră. Aceste morminte megalitice sunt ultimele manifestări ale Epocii de Piatră.

În Britania se construia cel mai celebru sanctuar al Epocii Megalitice - Templul Soarelui de la Stonehenge - acel gigantic cerc de pietre de lângă Salisbury care rămâne încă un peisaj englez plin de mister. În Germania pământul era arat cu pluguri de lemn.

La poalele Himalaiei, flacăra pâlpâitoare a unui avanpost al civilizației din valea Indusului era aproape stinsă. Deasupra Chinei, deasupra stepelor Rusiei, deasupra Africii, numai întuneric.

Şi, dincolo de apele Atlanticului, America în obscuritatea amurgului.

Dar în *„Semiluna fertilă”* şi în Egipt, civilizații dezvoltate se înghesuiesc într-un decor viu, uluitor. De circa 1000 de ani, faraonii stăteau pe tron. Prin anul 2000 î.Cr. tronul a fost ocupat de întemeietorul dinastiei XII, Amenemhat I. Sfera lui de influență se întindea de la Nubia, la sud de a doua

cataractă a Nilului, până dincolo de peninsula Sinai, spre Canaan şi Siria, o întindere de dimensiunile Norvegiei.

De-a lungul coastei Mediteranei erau aşezate bogatele porturi ale fenicienilor. În Asia Mică, în inima Turciei de azi, puternicul regat al hitiților stătea în pragul istoriei sale. În Mesopotamia, între Tigru şi Eufrat, domneau regii Sumerului şi ai Akkadului, care primeau tribut de la toate popoarele.

Măreţele piramide egiptene şi templele masive mesopotamiene au fost martore timp de secole la viaţa dimprejurul lor. Aproape 2000 de ani fermele şi plantaţiile, la fel de mari ca un concern din zilele noastre, au exportat grâu, legume, fructe cultivate în văile cu irigaţie artificială ale Nilului, Eufratului şi Tigrului.

Peste tot în *„Semiluna fertilă"* şi în imperiul faraonilor, arta scrierii cuneiforme şi hieroglifice era cunoscută în mod obişnuit. Poeţii, funcţionarii „curtenii", servitorii o practicau în mod curent. Pentru comerţ fusese de mult timp o necesitate.

Nesfârşitul trafic de bunuri de toate felurile pe care firmele de import şi export ale Mesopotamiei şi Egiptului le trimiteau pe rutele caravanelor sau pe mare, de la Golful Persic spre Siria şi Asia Mică, de la Nil spre Cipru şi Creta şi chiar până la Marea Neagră, este reflectat în corespondenţa de afaceri rămasă pe tăbliţe de afaceri, scrisă pe tăbliţe de lut sau de papirus. Din toată multitudinea de produse, cele mai căutate erau cuprul din minele egiptene, aflate în munţii Sinaiului, argintul din minele Taurusului din Asia Mică, aurul şi fildeşul din Somalia din estul Africii, purpura din oraşele feniciene de pe coasta Canaanului, tămâie şi mirodenii rare din Arabia de Sud, lenjerie fină provenită din războaiele egiptene, vaze minunate din insula Creta.

Literatura şi ştiinţa erau în floare. În Egipt apar primele romane şi poezii laice, iar Mesopotamia cunoştea o adevărată renaştere. Filologii din Akkad, marele regat din partea inferioară a Eufratului, întocmeau prima gramatică şi primul dicţionar bilingv. Povestea lui Ghilgameş şi vechile legende sumeriene despre creaţie şi potop erau împletite în epopei de forţă dramatică în limba akkadiană, limba lumii de atunci. Doctorii egipteni îşi fabricau medicamentele în conformitate cu metodele date de cărţi. Amestecurile vegetale îşi dovedeau puterea, chirurgii nu erau străini de anatomie. Matematicienii de pe Nil au ajuns prin mijloace empirice la concluzia asupra laturilor unui triughi care abia peste 1000 de ani avea să fie concretizată de Pitagora în teorema care-i poartă numele. Tehnicienii mesopotamieni rezolvau problema măsurării suprafeţelor prin încercări repetate.

Astronomii, cum era şi firesc, cu un ochi aţintit asupra prezicerilor astronomice, făceau calcule bazate pe observaţii precise privind evoluţia planetelor.

Pacea şi prosperitatea trebuie să fi domnit în această lume a Nilului, Eufratului şi Tigrului, căci nu s-a descoperit până acum vreo inscripţie din perioada aceea care să amintească de vreun război de amploare.

Apoi brusc, din inima acestei *„Semilune Fertile"*, din nisipurile aride ale deşertului Arabiei au năvălit spre nord, spre Mesopotamia, Siria şi Palestina

hoardele semitice. În valuri interminabile, aceşti amoriți occidentali, aşa le sugerează şi numele, s-au năpustit asupra regatelor *"Semilunei Fertile"*.

Imperiul regilor Sumerului şi Akkadului a căzut în 1960 î.Cr. sub atacurile lor irezistibile. Amoriții au întemeiat un număr de state şi dinastii. Una din ele avea să devină şi suverană: prima dinastie a Babilonului care a fost şi centrul puterii de la 1850 până la 1530 î.Cr. Al şaselea rege al ei a fost celebrul Hammurabi.

Între timp, unul din aceste triburi semitice nomade era destinat să aibă un rol hotărâtor pentru milioane şi milioane de oameni, până în zilele noastre. Era un grup mic, poate numai o familie, la fel de neştiută şi neînsemnată ca un fir de nisip într-o furtună a deşertului: familia lui Avraam, strămoşul patriarhilor.

Capitolul 2
„Ur din Haldea”

„Terah a luat pe fiul său Avram şi pe Lot, fiul lui Haran, fiul fiului său, şi pe Sarai, noru-sa, nevasta fiului său Avram. Au ieşit împreună din Ur din Haldea...” (Geneza 11:31)

„Şi au ieşit împreună din Ur din Haldea”... Creştinii au auzit cuvintele acestea timp de aproape 2000 de ani. Ur, un nume la fel de misterios şi legendar ca uluitoarea varietate de nume de regi şi cuceritori, imperii puternice, temple şi palate de aur cu care Biblia ne încântă. Nimeni nu ştia unde a fost aşezat Urul.

Haldea indica, desigur, Mesopotamia. Cu 30 de ani în urmă, nimeni n-ar fi crezut că în căutarea Urului menționat de Biblie se va da de cele mai îndepărtate urme de civilizație, mai vechi chiar decât cele care fuseseră descoperite în Egipt.

Astăzi, Urul este o gară, la vreo 190 km de Basra, lângă Golful Persic, una din numeroasele opriri pe drumul Bagdadului. În mod regulat trenul face o haltă aici, în zorii dimineții. După ce zgomotul roților se stinge, călătorul lăsat aici rămâne înconjurat numai de liniştea deşertului.

Privirea îi alunecă pe întinderea monotonă de nisip. Pare că stă în mijlocul unei suprafețe plate străbătute numai de o cale ferată. Numai într-un punct este întreruptă întinderea dezolantă. După ce devin mai puternice, razele soarelui scot în relief un ciot masiv de un roşu mohorât.

Arată ca şi cum ar fi fost cioplit de un titan.

Pentru beduini, această movilă, în crăpăturile căreia bufnițele îşi găsesc adăpost, e binecunoscută. Arabii o cunosc din timpuri nememorabile. Numele ei este Tell al Muqayyar, *„movila în trepte”*. Strămoşii lor îşi aşezau corturile la poalele acestei movile. Ea oferă, ca şi în timpurile de demult, adăpost în fața furtunilor de nisip. Astăzi ei îşi hrănesc turmele la marginea ei, după ce ploaia scoate, ca prin farmec, fire de iarbă din pământ.

Cândva, cu 4000 de ani în urmă, câmpuri întinse de grâu şi orz dominau locurile acestea. Grădini de legume, livezi de curmali şi smochini se întindeau cât vedeai cu ochii. Aceste câmpii fertile ar putea fi comparate cu fermele de grâu din Canada sau cu plantațiile legumicole sau pomicole din California. Bogatele câmpuri şi culturi erau legate de un sistem de canale şi şanțuri în linie dreaptă, o capodoperă a irigației. Încă din Epoca de Piatră, specialiştii folosiseră apa marilor râuri. Cu îndemânare şi metodic ei duceau apa pe malurile râului, schimbând întinderile pustii în vegetații paradisiace.

Aproape ascuns de umbra palmierilor, Eufratul curgea atunci pe acolo. Acest mare râu dătător de viață asigura un intens trafic între Ur şi mare. În acea vreme, Golful Persic tăia mai adânc estuarul Eufratului şi Tigrului.

Încă înainte de a se ridica prima piramidă pe Nil, Tell al Muqayyar se înălța deja spre cer. Patru cuburi puse unul peste altul de la cel mai mare spre cel mai mic, alcătuiau turnul din cărămidă de 25 m. Deasupra pătratului de la bază lung de 40 m străluceau etajele de mai sus în roşu şi albastru, fiecare înconjurat de pomi. Etajul superior forma un mic platou, pe care era situat şi Locul Sfânt la umbra unui acoperiş de aur.

Liniştea domnea deasupra sanctuarului, acolo unde preoții oficiau la mormântul lui Nannar, Zeul lunii. Zgomotul bogatei metropole Ur, unul din cele mai vechi oraşe ale lumii, abia pătrundea până aici.

În 1854 o caravană de cămile şi măgari încărcați cu un număr neobişnuit de lopeți şi târnăcoape se apropia de movila singuratică, sub conducerea consulului englez din Basra.

J. E. Taylor nu era îndemnat nici de gustul aventurii, nici de vreun motiv personal. El pornise în această călătorie la cererea Ministerului de Externe care, la rândul său, primise sugestia de la British Museum. Muzeul sugera să se facă o cercetare în căutarea monumentelor din Mesopotamia de sud, acolo unde Tigrul şi Eufratul se apropie înainte de a atinge Golful Persic.

Taylor auzise adesea în Basra despre ciudatele mormane de pietre de care expediția lui se apropia acum. I se părea un loc potrivit pentru cercetare.

Pe la mijlocul secolului XIX, peste tot în Egipt, Mesopotamia şi Palestina, au început să se facă săpături ca răspuns la dorința oamenilor de ştiință de a avea o imagine fidelă a trecutului acestei regiuni. Ținta numeroaselor expediții care s-au făcut a fost Orientul Mijlociu.

Din 550 î.Cr. şi până atunci, Biblia fusese singura sursă istorică pentru Asia. Numai Biblia avea ceva de spus despre această perioadă care se pierdea în obscuritatea trecutului. Popoare şi nume erau adunate laolaltă în Biblie, în timp ce romanii şi grecii antici nici nu auziseră de ele.

Savanții au asaltat pământurile Orientului Antic începând cu mijlocul secolului trecut. Nimeni nu cunoştea numele care aveau să fie curând rostite de oricine. Cu uimire, epoca progresului a consemnat aceste descoperiri. Ceea ce au reuşit să extragă arheologii din deşerturile Mesopotamiei şi Egiptului merita într-adevăr atenția lumii. Aici, pentru prima oară, ştiința a forțat uşa spre misterioasa lume a Bibliei.

Viceconsulul francez la Mosul, Paul-Emile Botta era un arheolog entuziast. În 1843 el a început să sape la Korsabad pe Tigru. Din ruinele unei capitale vechi de 4000 de ani el a scos la iveală primul personaj istoric al Bibliei: Sargon, legendarul conducător al Asiriei: *„În anul când a venit Tartan la Aşdod trimes de Sargon, împăratul Asiriei... ”* (Isaia 20:1).

Doi ani mai târziu un tânăr diplomat englez şi arheolog totodată A. H. Layard, a descoperit Nimrodul (Kalchu), oraşul pe care Biblia îl numeşte Calah (Geneza 10:11) şi care acum poartă numele personajului biblic. *„El a fost un viteaz vânător înaintea Domnului; iată de ce se zice: ‚Ca Nimrod, viteaz vânător înaintea* Domnului'. El a domnit la început peste Babel, Erec, Acad şi Calne, în țara Sinear. Din țara aceasta a intrat în Asiria, a zidit Ninive, Rehobot-Ir, Calah...” (Geneza 10:9-11)

Curând după aceasta, săpăturile sub conducerea maiorului englez Henry Creswicke Rawlinson, unul dintre cei mai reprezentativi asiriologi, au dus la descoperirea capitalei asiriene Ninive, în care s-a aflat şi celebra bibliotecă a

lui Assurbanipal. Aceasta era Ninive, cea pe care profeții au avertizat-o pentru ticăloşia ei (Iona 1:2)

În Palestina, savantul american Edward Robinson s-a consacrat între 1838 şi 1852 reconstituirii topografiei lumii antice.

Germanul Richard Lepsius, directorul de mai târziu al Muzeului Egiptean din Paris, a consemnat monumentele din regiunea Nilului în cursul unei expediții care a durat din 1842 până în 1846.

Aşa cum francezul Champollion avusese şansa de a descifra hieroglifele egiptene, tot aşa şi Rawlinson, descoperitorul cetății Ninive, a fost unul din cei care au reuşit să pătrundă tainele scrierii cuneiforme. Documentele vechi încep să vorbească.

Să ne întoarcem însă la caravana care se apropie de Tell al Muqayyar.

Taylor şi-a instalat corturile la poalele movilei roşii. El nu avea nici ambiții ştiințifice, nici cunoştințe care să-i fie de folos. De unde să înceapă? Unde ar fi mai bine să-şi concentreze oamenii? Movila de cărămidă, capodoperă arhitecturală a unui trecut încă umbrit, nu-i spune nimic. Probabil că în miezul ei se află nişte lucruri care ar putea fi expuse în muzeu trezind interesul experților londonezi. Taylor se gândeşte în treacăt la statui, armuri, ornamente şi chiar la o comoară îngropată. Se apropie şi priveşte mai atent movila. Pas cu pas, îi studiază exteriorul. Nici un semn că ar exista vreo cavitate înăuntru. Marele edificiu pare să fie compact. La 10 m deasupra lui, peretele primului bloc se ridică direct din nisip. Două povârnişuri largi de piatră duc spre conul mai mic de deasupra. Apoi urmează al treilea şi al patrulea etaj.

Taylor se caţără într-o parte şi-n alta, se târăşte de-a lungul marginilor sub soarele dogoritor, dar nu găseşte decât ţigle sparte. Într-un sfârşit, ud de transpirație, atinge platforma din vârf. Câteva bufnițe îşi iau zborul din adăposturile lor din pereți. Nimic mai mult. Totuşi Taylor nu se descurajează. În eforturile lui de a pătrunde secretul movilei, el ia o hotărâre pe care astăzi nu putem decât s-o regretăm. Îi duce pe oameni în vârf şi-i pune să muncească.

Ceea ce supraviețuise timp de decenii, rezistând furtunilor şi soarelui, devenea dintr-o dată victima neobositelor târnăcoape.

Taylor dă ordin să se dărâme etajul de sus. Munca de distrugere începe din cele patru colțuri simultan. Zi de zi grămezi de cărămizi sunt aruncate la poalele movilei. După mai multe săptămâni vocile gălăgioase ale oamenilor, loviturile uneltelor se opresc brusc. Câțiva muncitori, aproape aruncându-se după movilă în graba lor, aleargă spre cortul lui Taylor. Țin în mâinile lor nişte cilindri din lut ars. Taylor este dezamăgit. Se aşteptase la ceva mai mult.

Curățind cu atenție lucrurile descoperite, el observă că sulurile din lut sunt acoperite de inscripții - şi toate în scriere cuneiformă. Deşi nu înțelege nimic din ele, este încântat de ceea ce a realizat. Cilindrii sunt trimişi în condiții de maximă siguranță la Londra. Savanții de pe malurile Tamisei nu sunt totuşi entuziasmați. Erau anii în care experții îşi aținteau ochii spre nordul Mesopotamiei, ieşirea la lumină a palatelor asiriene de sub colinele Ninivei şi Khorsabadului fiind de-ajuns pentru a pune în umbră orice altă cercetare. Ce semnificație puteau să aibă cilindrii de lut de la Tell al Muzayyar în comparație cu ele? Taylor şi-a continuat totuşi optimist

cercetările încă doi ani. Dar nu s-a mai descoprit nimic La Tell al Muqayyar. Expediția a fost abandonată.

Abia peste 75 de ani lumea avea să afle ce comori inestimabile ascundea această movilă antică.

Tell al Muaayyar este dat din nou uitării de către cercetători. De îndată ce Taylor a părăsit movila, hoarde de vizitatori au năvălit asupra ei. Zidurile dărâmate şi mai ales stratul de deasupra, străpuns de oamenii lui Taylor, ofereau un material de construcție abundent arabilor care de-a lungul anilor n-au obosit în transportarea cărămizilor movilei. Aceste cărămizi, făurite de mâinile oamenilor cu mii de ani în urmă încă mai purtau numele lui Ur - Nammnu, primul mare constructor, şi al lui Nabonidus, cuceritorul babilonian care a refăcut turnul în trepte numit şi zigurat.

Furtunile de nisip, ploaia, vântul şi dogoarea soarelui au adăugat toate câte ceva procesului de distrugere.

În timpul primului război mondial trupele engleze, în marşul lor spre Bagdad, au făcut tabără lângă această străveche construcție. Ei au observat că movila nu mai arăta ca înainte. Devenise atât de nivelată datorită acțiunii destructive începute din 1854, încât un soldat a reuşit să ajungă călare până în vârf.

Şansa a făcut ca printre ofițeri să se găsească şi un expert, R. Campbell Thompson din serviciul de informații al armatei stabilite în Mesopotamia. În timp de pace el fusese asistent la British Museum. Thompson a căutat cu un ochi de expert prin mormanul de cărămizi. Deteriorarea monumentului l-a surprins. Examinând terenul a ajuns la concluzia că în vecinătatea movilei ar mai putea exista nişte ruine îngropate în nisip. Thompson a notat aceste observații cu mare atenție după care a trimis un mesaj urgent la Londra. Aceasta a făcut ca atenția experților să se îndrepte din nou asupra cilindrilor. Inscripțiile de pe ei aveau să dezvăluie nişte informații de o mare importanță şi în acelaşi timp o stranie istorie.

Cu aproape 2500 de ani înaintea consulului Taylor, un alt om mânat de acelaşi țel a răscolit pământul în această regiune: Nabonidus, rege al Babilonului în secolul VI î.Cr., admirator al trecutului, personalitate de renume, conducător al unui regat puternic, şi, ceea ce pare surprinzător, arheolog. La vremea sa el a stabilit că ziguratul era vechi. Numai că tactica lui a fost diferită de cea a lui Taylor.

„Am adus acest zigurat la forma sa inițială cu mortar şi teracotă". După ce partea slabă a turnului a fost întărită Nabonidus a stabilit şi numele constructorului din descifrarea cilindrilor de lut. Din inscripțiile acelea destul de afectate babilonienii au descifrat numele regelui Ur-Nammu. Era constructorul turnului chiar regele Urului, oraş menționat de Biblie, cel despre care Biblia spune că a fost conducătorul oraşului Ur din Haldea?

Pare foarte probabil, căci acelaşi nume biblic mai apăruse de atunci. Mărturii descoperite şi în alte părți ale Mesopotamiei mărturisesc despre Ur. Din aceste scrieri cuneiforme a reieşit că oraşul fusese capitala poporului sumerian. Pe neaşteptate rămăşițele de la Tell al Muqayyar treziră un mare interes. Cercetătorii de la Muzeul Universității din Pennsylvania s-au alăturat arheologilor de la British Museum pentru o nouă investigație. Turnul în trepte de pe Eufrat putea să ascundă taina poporului sumerian şi a cetății biblice Ur. Dar abia în 1923 o echipă combinată de arheologi

americani şi engrezi a pornit la drum. Au fost cruțați de o călătorie obositoare pe cămile. Drumul l-au parcurs cu trenul. Echipamentul, la fel: vagoane, şine, târnăcoape, sape, coşuri.

Arheologii au avut destule fonduri la dispoziție pentru a răscoli tot teritoriul. Ei încep săpăturile după un plan şi pe o scară foarte largă. Deoarece descoperiri însemnate sunt aşteptate, arheologii contează pe o acțiune de mai mulți ani. Expediția e condusă de Sir Charles Leonard Woolley. Acest englez în vârstă de 43 de ani îşi câştigase deja un prestigiu prin expedițiile şi săpăturile din Egipt, Nubia, Carchemish, în partea superioară a Eufratului. Acum acest talentat şi norocos om face din Tell al Muqayyar opera vieții lui. Spre deosebire de zelosul dar şi neinspiratul Taylor, țelul său principal nu este de loc turnul în trepte. Intenția sa e să cerceteze aceste movile turtite care se ridică împrejur, pe întinsa câmpie de nisip.

Ochiul său antrenat nu a scăpat din vedere configurația lor ciudată, de platouri. Turtite la vârf, ele coboară într-un mod aproape identic. Movile asemănătoare există în număr mare, în Orientul Mijlociu, mai mari sau mai mici, pe malurile râurilor, în mijlocul câmpiilor fertile mărginind drumurile caravanelor din timpuri imemoriale. Nimeni nu a reuşit încă să le numere. Le găsim din Delta Eufratului şi a Tigrului până în regiunile muntoase ale Asiei Mici, unde râul Halys se varsă în Marea Neagră, pe malurile răsăritene ale Mediteranei, în văile Libanului, pe Orontes în Siria, pe Iordan în Palestina.

Aceste mici coline sunt marile cariere ale arheologiei, cu pasiune cercetate, niciodată epuizate. Ele nu sunt formate de mâna naturii, ci în mod artificial, înălțate prin contribuția generațiilor fără număr dinaintea noastră, mormane de dărâmături dintr-o epocă trecută din rămăşițele colibelor, caselor, templelor, zidurilor, oraşelor sau palatelor. Fiecare din aceste movile capătă formă treptat, dar în acelaşi fel, pe durata secolelor sau chiar a mileniilor. La un moment dat, după ce oamenii se aşezaseră, locul a fost distrus de război, ars sau părăsit de locuitori. Apoi veneau cuceritorii sau alți locuitori şi construiau pe acelaşi loc. Generație după generație, toți şi-au construit aşezările, (oraşele) una pe rămăşițele alteia. De-a lungul anilor ruinele nenumăratelor adăpostori au crescut, strat peste strat, metru după metru, devenind movile considerabile. Arabii de azi numesc o astfel de movilă artificială un Tell. Acelaşi cuvânt era folosit în Babilonul antic. Tell înseamnă *„deal”*. Întâlnim cuvântul în Biblie la Iosua 11:13. În timpul cuceririi Canaanului, unde apar *„cetățile aşezate pe dealuri”*, se vorbeşte de Tulul care este pluralul de la Tell. Arabii fac o clară distincție între un Tell şi o înălțime naturală. Pe aceasta o numesc Jebel.

Fiecare Tell este în acelaşi timp şi o carte de istorie. Straturile lui sunt pentru arheologi nişte file de calendar. Pagină de pagină dealul sau movila aduce trecutul La viață. Fiecare strat descifrat exact ne poate indica vârsta sa, viața şi obiceiurile sale, arta şi manierele oamenilor. Această măiestrie în descifrarea mesajului stratului a atins un înalt grad de dezvoltare.

Pietrele, cioplite sau brute, cărămizile sau urmele de lut trădează natura clădirilor. Chiar şi pietrele descompuse sau praful de cărămidă pot indica exact planul unei construcții.

Umbra întunecoasă arată locul unde odată se încingea focul.

Ceramică sfărâmată, arme, utilaje godpodăreşti, unelte care se pot găsi peste tot în ruine pot da un ajutor în munca de detectiv cu trecutul. Ce recunoscători sunt cercetătorii de azi faptului că lumea antică nu-şi organiza un serviciu municipal de salubritate! Tot ce ar fi devenit de nefolosit sau inutil ar fi fost pur şi simplu aruncat, lăsat pradă timpului şi climei.

Astăzi diferitele forme, culori, modele de vaze pot fi atât de clar distinse încât ceramica (olăritul) a devenit unitatea nr.1 de măsură a arheologului. Simple cioburi fac posibilă o datare precisă. În privința mileniului II î.Cr.- eroarea de calcul al timpului poate să meargă până la cel mult 50 de ani.

Informații de preț au fost pierdute în cursul primelor mari săpături din secolul trecut deoarece nimeni nu acorda atenție acestor aparent neînsemnate cioburi de ceramică. Ele erau date la o parte.

Singurele elemente relevante păreau să fie monumentele, basoreliefurile, statuile, bijuteriile. Astfel s-a pierdut mult din ceea ce putea să fie de valoare. Activitatea lui Heinrich Schliemann, colecționarul de antichități, este un exemplu de acest fel. Animat de ambiție el a avut un singur țel în față: să descopere Troia lui Homer. De aceea şi-a pus oamenii să sape înainte. Straturi care ar fi putut fi de mare preț au fost aruncate ca resturi nefolositoare. În sfârşit, Schliemann a descoperit o comoară valoroasă pentru lumea întreagă... Dar nu era comoara lui Priam, aşa cum credea. Descoperirea sa aparținea unei epoci dinaintea lui Priam. Eforturile sale nu au fost recompensate. Schliemann săpase mai mult decât fusese necesar. Fiind un om de afaceri, Schliemann a făcut mai mult o treabă de amator. Dar nici profesioniştii nu au fost la început mai îndemânatici. Abia în ultimile decenii arheologii au început să aplice metode adecvate. Pornind din vârf şi coborând în Tell ei studiază fiecare centimetru pătrat de pământ. Fiecare obiect, oricât de neînsemnat, fiecare bucată de ceramica, sunt examinate.

La început ei sapă un şanț adânc în movilă. Straturile diferit colorate arată ca o prăjitură tăiată. Ochiul lor experimentat poate plasa dintr-o privire toate aşezările umane în perspectiva istorică potrivită. În acest fel a început lucrul şi expediția anglo-americană de la Tell al Muqayyar, în anul 1923.

La începutul lunii decembrie un nor de praf învăluia movila cu dărâmături care era aşezată la est de zigurat şi la numai câțiva paşi de rampa pe care se săvârşeau în vechime procesiunile la altarul zeului lunii, Nannar. Împrăştiat de un vânt uşor, praful s-a răspândit până când întreaga regiune a turnului a ajuns învăluită într-o ceață fină. Praful de nisip aruncat din sutele de lopeți indica începerea lucrărilor.

Din momentul în care prima lopată a lovit pământul emoția a coborât asupra fiecărei bucăți săpate. Fiecare adâncitură de lopată era ca o călătorie într-un ținut necunoscut în care nu ştiai ce ar putea să-ți apară înainte. Emoția i-a cuprias chiar pe Woolley şi pe tovarăşii lui. Vor fi ei recompensați de nişte descoperiri importante pentru toată truda depusă pe deal? Îşi va dezvălui Urul secretele?

Nici unul din ei nu bănuia că timp de şase ani, până în 1929, vor fi ținuți în tensiune. Aceste săpături ample din sudul Mesopotamiei aveau să

scoată la lumină epoca în care un nou teritoriu a apărut din delta celor două mari fluvii şi în care, s-au aşezat primii locuitori.

În urma cercetării migăloase care a mers cu 7000 de ani înapoi, fapte şi nume din Biblie, au luat ca niciodată o formă clară.

Primul lucru pe care l-au adus la lumină a fost rezervaţia rămăşiţelor de la cinci temple, care alcătuiseră un semicerc în jurul ziguratului regelui Ur-Nammu. Arătau ca nişte fortăreţe, atât de groase le erau zidurile. Cel mai mare, cu dimensiunile de 100 X 60 m, era închinat zeului lunii. Un altul era în onoarea lui Nin Gal, zeiţă a lunii şi soţie a lui Nannar.

Fiecare templu avea o curte interioară înconjurată de o serie de camere. Străvechile fântâni mai existau încă, cu jgheaburile lor căptuşite cu bitum. Şanţuri adânci făcute cu cuţitul în mesele de cărămidă arătau locul unde erau tăiate animalele. Apoi ele erau gătite ca o jertfă obişnuită pe vetrele templului. Chiar şi cuptoarele pentru pâine mai existau. *„După 3800 de ani... ”*, observa Woolley în jurnalul său*, „am fost în stare să aprindem focul şi să punem în funcţiune cea mai veche bucătărie din lume.”*

Astăzi bisericile, curţile de justiţie, birourile financiare, fabricile sunt nişte instituţii separate. În Ur era altfel. Regiunea sfântă, împrejurimile templului nu erau rezervate în exclusivitate cultului zeilor. Preoţii aveau de îndeplinit şi alte îndatoriri dincolo de serviciul divin. În afară de jertfe ei primeau zeciuiala şi impozitele. Asta nu avea loc decât în urma unei confirmări scrise. Fiecare plată era înscrisă pe o tablă de lut - probabil primele taxe de impozit reţinute în lume. Sumele erau notate de scribi săptămânal, lunar şi anual.

Plata în monezi nu era încă cunoscută. Impozitele erau plătite în natură; fiecare locuitor al Urului plătea în moneda lui: ulei, cereale, fructe, lână, vite. Acestea ajungeau în depozite încăpătoare, iar articolele alterabile ajungeau imediat în magazinele templului. Multe bunuri erau produse în atelierele templului, de exemplu în ţesătoriile stăpânite de preoţi. Un atelier producea 12 tipuri de îmbrăcăminte. Tăbliţele descoperite ne dau numele ţesătoarelor, precum şi raţiile ce li se cuveneau. Chiar şi greutatea lânei date fiecărui muncitor şi numărul de haine scoase din ea erau notate cu grijă. Într-una din clădirile de judecată s-au găsit copii după sentinţe aranjate după sistemul din zilele noastre.

Timp de trei ierni expediţia anglo-americană a lucrat pe locul străvechiului Ur şi încă acest extraordinar muzeu al istoriei omului antic nu-şi dezvăluise toate secretele. În afara templelor, arheologii au avut o surpriză fără precedent.

La sud de tempul în trepte, pe când curăţau o serie de movile, din dărâmături a ieşit brusc la iveală o formă bine conturată: şiruri peste şiruri de ziduri şi faţade una după alta. După ce nisipul a fost îndepărtat au ieşit la iveală o serie de locuinţe ale căror ruine măsurau încă 3 m înălţime. Printre ele se întindeau câteva alei. Ici-colo pieţe deschise frângeau linia străzilor.

Mai multe săptămâni de muncă îndârjită au fost necesare până când arheologii au fost confruntaţi cu o privelişte de neuitat.

Sub pantele roşii de la Tell al Muqayyar era aşezat un întreg oraş, scăldat în razele soarelui, trezit din somn după mii de ani de arheologii

consecvenți. Woolley şi echipa nu-şi mai puteau reține bucuria. Înaintea lor stătea Urul, acel *"Ur din Haldea"*, menționat de Biblie.

Cât de bine trăiau locuitorii lui, ce case spațioase aveau! Nici un alt oraş din Mesopotamia n-a scos la iveală nişte case atât de confortabile.

Comparate cu ele, locuințele păstrate în Babilon sunt modeste, chiar mizerabile. Profesorul Koldeway, cu ocazia săpăturilor de la începutul secolului n-a găsit altceva decât nişte ridicături simple din pământ, cu un etaj, cu trei sau patru camere înconjurând o curte deschisă. Astfel trăiau oamenii anului 600 î.Cr. În mult admirata metropolă a lui Nebucadnețar, Marele Babilon. Dar cu 1500 de ani înaintea lor, cetățenii Urului trăiau în case de două etaje, cu 13-14 camere. Etajul inferior era construit din cărămidă, iar cel superior din pământ. Zidurile erau tencuite şi văruite.

Vizitatorul antic intra printr-o uşă într-un hol unde găsea un bazin pentru spălarea prafului de pe mâini şi picioare. Ajungea apoi într-o curte interioară, foarte frumos pavată. În jur erau grupate camera de primire, bucătăria, dormitoarele, capela, camerele individuale. Pe o scară de piatră care ascundea şi spălătorul se putea ajunge într-o galerie de unde porneau camerele familiei şi ale oaspeților.

De sub dărâmăturile zidurilor şi pereților, au ieşit la lumină toate aceste lucruri pe care interiorul caselor patricienilor le conținea în mod obişnuit. Nenumărate cioburi de vaze, oale, ceşti şi tăblițe de lut acoperite de inscripții au dus împreună la formarea unei imagini a vieții cotidiene a Urului. Ur din Haldea era la începutul celui de-al doilea mileniu î.Cr. o capitală puternică, prosperă, plină de culoare.

O idee continua să-l urmărească pe Woolley. Se spune că Avraam a plecat din Ur din Haldea. Atunci el trebuie să se fi născut şi crescut într-una din casele acestea cu două etaje.

Woolley s-a plimbat pe alei, pe lângă zidurile marilor temple, şi privind în sus a observat turnul în trepte, cu blocurile sale în negru, roşu şi albastru, înconjurat de copaci.

„Trebuie să ne schimbăm în mod radical părerea", scrie el entuziasmat, *„despre patriarhul evreu având în vedere că el şi-a petrecut anii tinereții în acest mediu înalt. El era locuitorul unui mare oraş şi moştenise tradiția unei civilizații bine dezvoltate. Casele dezvăluie confortul, chiar luxul în care se trăia. Am găsit copii după imnurile folosite în serviciile din temple, şi alături de ele tabele matematice. Pe aceste tăblițe avem pe lângă simple operații aritmetice de adunare şi formule până la extragerea rădăcinii pătrate sau cubice. În alte texte, scribii au copiat inscripții de pe clădirile oraşului vechi alcătuind astfel o scurtă istorie a templelor".*

Avraam deci, a fost nu un simplu nomad, ci fiul unui mare oraş al mileniului II î.Cr.

Aceasta a fost o descoperire senzațională, greu de înțeles. Ziarele şi revistele au publicat fotografii ale turnurilor şi ruinelor metropolei, provocând o adevărată senzație. Oamenii priveau cu uimire desenul care purta titlul: *„O casă din timpul lui Avraam"*, Woolley realizase asta printr-o muncă de artist. Este o reconstituire fidelă descoperirilor. Ea arată curtea interioară a unei vile. Două vase înalte sunt aşezate pe un pavaj de țiglă. O balustradă de lemn înconjoară etajul superior, despărțind camerele de

curte. Trebuia revăzută oare imaginea clasică a patriarhului, care-l arăta înconjurat de familia sa şi de vite?

Ideea lui Woolley nu a rămas neatacată. Foarte curând s-au găsit teologi şi chiar arheologi care să-l contrazică.

În favoarea lui Woolley stau cuvintele Genesei (11:31): *„Terah a luat pe fiul său Avraam... au ieşit împreună din Ur din Haldea”*. Dar sunt referințe în Biblie care pot duce şi la o altă concluzie. Când Avraam îşi trimite servitorul din Canaan în oraşul Nahor pentru a-i aduce fiului său Isaac o soție, el vorbeşte de Nahor ca de *„țara”* sa, (Geneza 24:4) spunând *„...din casa tatălui meu şi din patria mea”* (Geneza 24:7). Nahorul este aşezat în nordul Mesopotamiei. După cucerirea țării promise, Iosua se adresează poporului cu următoarele cuvinte: *„Părinții voştri Terah, tatăl lui Avraam şi tatăl lui Nahor locuiau în vechime de cealaltă parte a Râului (Eufrat)”* (Iosua 24: 2). Ca şi în alte locuri din Biblie, aici Râul înseamnă Eufratul. Oraşul Ur a fost scos la lumină de pe malul drept al râului Eufrat. Privit din Canaan, oraşul era aşezat de aceeaşi parte, nu de cealaltă parte a râului. Nu cumva Woolley s-a grăbit în concluziile sale? Ce dovadă avea el că Terah şi fiul său Avraam au trăit într-adevăr în Ur?

"Prima călătorie de la Ur la Haran nu are nici o bază arheologică, în afară de descoperirea în sine a oraşului” declară profesorul W. F. Albright de la Universitatea John Hopkins. Acest cercetător, el însuşi conducătorul mai multor săpături reuşite şi personalitate de seamă în arheologia Palestinei şi a Orientului Mijlociu, declară în continuare: *„Faptul remarcabil că nici una din traducerile greceşti ale Bibliei nu menționează Urul, ci numai pământul Haldeei, ar putea să însemne că mutarea locului de origine al lui Avraam în Ur apare abia după aceea, nefiind cunoscută în secolul III î.Cr."*

Urul a ieşit la lumină ca o capitală sumeriană, una din cele mai vechi civilizații ale Mesopotamiei. După cum se ştie, sumerienii nu erau semiți ca evreii. Când marea invazie a nomazilor semiți a năvălit din deşerturile arabe prin anul 2000 î.Cr. prima lor întâlnire a fost cu casele, canalele şi plantațiile întinse ale Urului.

Este posibil ca din amintirea acestei călătorii prin pământurile *„Semilunei Fertile”*, în care se situa şi Urul, să rezulte şi mențiunea biblică. Cercetarea asiduă a ultimelor decenii ne confirmă că Avraam nu ar fi putut să fie locuitorul acestei metropole sumeriene. Altfel s-ar contrazice toate descrierile Vechiului Testament care ne vorbesc de viața patriarhului: Avraam este un locuitor al cortului, se muta cu turmele sale de pe o păşune pe alta, de la un izvor la atul. El nu duce viața unui orăşean, ci viață tipică de nomad.

Aşa cum vom vedea, abia spre nordul *"Semilunei Fertile”*, istoria patriarhilor biblici va ieşi din obscuritate mistică, intrând pe terenul istoriei.

Capitolul 3
Pe urmele potopului

„Domnul a zis lui Noe: ‚Intră în corabie, tu şi toată casa ta; căci după şapte zile voi face să ploaie pe pământ patruzeci de zile şi patruzeci de nopți; şi voi şterge astfel de pe fața pământului toate făpturile pe care le-am făcut.' După cele şapte zile, au venit apele potopului pe pământ" (Geneza 7:1,4,10).

Când auzim de cuvântul potop ne gândim automat la Biblie şi la istoria cu arca lui Noe. Această minunată istorisire a Vechiului Testament a înconjurat lumea odată cu creştinismul. Deşi aceasta este cea mai cunoscută relatare a potopului, ea nu este şi singura. Grecii au avut o istorie a potopului pe care au legat-o de Deucalion. Cu mult timp înaintea lui Columb numeroase poveşti spuse de locuitorii americani țineau încă vie amintirea potopului. În Australia, India, Polynesia, Tibet, Caşmir, ca şi în Lituania legenda potopului a fost transmisă de la o generație la alta. Sunt oare toate aceste istorii nişte simple invenții?

Este foarte probabil ca toate să reflecte aceeaşi catastrofă mondială. Acest fenomen a avut loc în condiții în care oamenii au existat, au supraviețuit şi chiar au relatat despre el. Geologii au crezut că pot rezolva acest mister îndreptându-şi atenția spre perioadele calde dintre perioadele glaciare.

Ipoteza lor este că ghețarii gigantici, unii din ei de o înălțime de câteva sute de metri, s-ar fi topit provocând o creştere a nivelului mării, de patru ori mai mare, pe tot întinsul pământului. Această impresionantă creştere a apei a schimbat contururile țărilor, inundând coastele mai joase şi câmpiile, distrugând animalele şi vegetația lor. Dar toate aceste încercări de explicație au sfârşit ca speculații şi teorie. Posibilele ipoteze îl satisfac cel mai puțin pe istoric. El are nevoie în primul rând de dovezi. Numai că nu exista nici una, nici un om de ştiință, de oricare orientare, nu reuşise să găsească ceva. A fost poate o coincidență când, în timpul unei cercetări total diferite, dovada sigură a potopului a ieşit la iveală în mod firesc. S-a întâmplat în locul pe care tocmai l-am descris: săpăturile de la Ur.

Timp de şase ani arheologi americani şi englezi au examinat pământul de la Tell al Muqayyar, care arăta ca o aşezare umană. Când trenul de Bagdad se oprea o clipă, călătorii priveau uimiți movilele de nisip rezultate de pe urma săpăturilor. Vagoane cu pământ erau transportate şi studiate atent. Resturile de mii de ani erau tratate ca o încărcătură de preț. Perseverența, conştiinciozitatea şi efortul ambițios au adus un frumos profit acestei cercetări. Templele şi depozitele sumeriene, atelierele şi curțile de judecată,

precum şi locuinţele-vile au fost urmate, între 1926 şi 1928, de o descoperire atât de magnifică încât toate celelalte au rămas în umbră.

„Mormintele regilor Urului” aşa a poreclit Woolley, sub entuziasmul încă proaspăt al descoperirii, mormintele nobililor sumerieni a căror măreţie a ieşit la iveală de sub lopeţile arheologilor, la atacul unei movile de 15 m înălţime, la sud de templu care ascundea un lung şir de morminte suprapuse. Criptele de piatră se dovediră adevărate ascunzători de comori, căci ele erau pline de lucruri de preţ din perioada de prosperitate a Urului. Cupe şi pocale de aur, ulcioare şi vase frumos lucrate, tacâmuri de bronz şi altele, formau decorul în care stătuseră aceste trupuri prefăcute în ţărână acum. Harfe şi lire se odihneau rezemte de pereţi. Un tânăr, *„erou al pământului lui Dumnezeu”*, aşa cum îl descria o inscripţie, purta un coif de aur. Un pieptene de aur decorat cu flori împodobea părul frumoasei sumeriene *„Doamna Shubad”*. Nici chiar celebrele morminte ale lui Nefertiti şi Tutankamon nu conţineau obiecte mai frumoase. *„Mormintele regilor Urului”* sunt cu 1000 de ani mai vechi.

Dar, în afară de pietre preţioase, aceste morminte ne mai rezervaseră şi o înfiorătoare surpriză. În cripte au fost găsite turme de boi cu scheletele încă în hamuri, iar fiecare căruţă era încărcată cu mobilă. Tot alaiul avea datoria să-l însoţească pe nobil şi după moarte, aşa cum se poate deduce din scheletele bogat îmbrăcate şi ornamentate. Mormântul Doamnei Shubad are 20 de astfel de schelete, altele au chiar 70.

Ce s-ar fi putut întâmpla pe vremea aceea? Nu avem nici o indicaţie că ar fi fost victimile unei morţi violente. În procesiuni solemne, se pare, însoţitorii alături de căruţele încărcate trase de boi duceau trupul în mormânt. În timp ce mormântul era sigilat însoţitorii îşi pregăteau stăpânul pentru odihna dinăuntru. Apoi luau un drog, se adunau în jurul lui, şi mureau din propria lor voinţă, doar pentru a-l servi mai departe într-o existenţă viitoare.

Timp de două secole cetăţenii Urului şi-au îngropat personalităţile în aceste morminte.

Arheologii secolului XX s-au trezit transportaţi în lumea anului 2800 î.Cr. odată cu intrarea în aceste morminte. Spre vara anului 1929, al şaselea sezon al săpăturilor se apropia de sfârşit. Woolley îşi pusese încă o dată muncitorii băştinaşi pe movila cu *„mormintele regilor Urului”*. Nu-i dădea pace de loc. Voia să afle dacă pământul de sub cel mai adânc mormânt descoperit nu le rezerva alte descoperiri pentru sezonul următor.

După ce temelia mormântului a fost îndepărtată, câteva lovituri de lopată au arătat că nişte straturi de ruine îi aşteptau dedesubt. Cât de departe în trecut îi puteau duce aceste cronometre tăcute?

Când a fost ridicată prima aşezare umană pe solul virgin al acestei movile? Woolley trebuia să afle lucrul acesta. Pentru a se convinge, el a făcut puţuri şi a examinat solul care ieşea din straturile inferioare.

„Aproape brusc” - scria el mai târziu în jurnalul său *„descoperirile noastre ne-au confirmat presupunerile. Chiar la baza unui mormânt regal am găsit într-un strat de lemn carbonizat numeroase tăbliţe de lut, acoperite cu caractere mult mai vechi decât inscripţiile de pe mormânt. Judecând după natura scrisului, tăbliţele pot fi atribuite perioadei din jurul anului 3000 î.Cr. Erau deci mai vechi decât mormintele cu vreo două, trei sute de ani.”*

Puțurile au mers tot mai adânc. Noi straturi cu fragmente de vase şi ulcioare au ieşit la suprafață. Cercetătorii au observat că ceramica a rămas surprinzător de intactă. Arăta ca şi aceea găsită în mormintele regale. De aceea, s-a crezut că civilizația sumeriană n-a suferit nici o schimbare radicală de-a lungul secolelor. În concluzie, ea trebuie să fi atins un înalt grad de dezvoltare chiar dintr-o perioadă foarte timpurie.

Când, după mai multe zile, muncitorii i-au strigat lui Woolley: *„Suntem la nivelul de bază”*, acesta s-a coborât în puț pentru a se convinge. Urmele oricărei aşezări umane dispăreau brusc pe fundul puțului.

Ultimele fragmente de unelte casnice stăteau pe suprafața netedă a gropii. Ici şi colo mai erau rămăşițe carbonizate. Primul gând al lui Woolley a fost: *„În sfârşit!”* A împins apoi uşor stratul de la fund, după care s-a oprit: era lut, lut ce putea fi depozitat numai de apă. Lut într-un loc ca acesta? Woolley a căutat o explicație: trebuie să fie depuneri acumulate de Eufrat din timpurile cele mai vechi. Acest strat a început să existe de când marele fluviu şi-a împins delta până în Golful Persic, aşa cum este şi acum, scoțând un nou pământ din mare la gura fluviului. În vremea de apogeu a Urului, Eufratul curgea atât de aproape de el încât turnul în trepte se reflacta în apele lui, iar Golful putea fi văzut din vârful templului. Primele locuințe trebuie să fi apărut deci pe acestei întinderi ale deltei.

Totuşi măsurarea zonelor adiacente, precum şi calculele mai atente l-au dus pe Woolley la o cu totul altă concluzie. *„Am văzut că eram prea sus. Este puțin posibil ca insula pe care s-a construit prima aşezare să fi fost atât de ridicată față de mlaştină”.*

Fundul puțului, acolo unde începea şi stratul de lut, era cu câțiva metri deasupra nivelului râului. De aceea nu putea fi un depozit al râului. Atunci care era dezlegarea acestui strat? De unde venea? Nici unul din colegi nu i-a putut da un răspuns satisfăcător. Atunci s-au hotărât să sape mai departe, adâncind puțul.

Woolley privea atent coşurile care ieşeau unul după altul din puț. Conținutul lor era examinat. Lopețile mergeau tot mai adânc în pământ la un metru, doi metri, noroi şi atât. Brusc la aproape 3 m stratul de noroi s-a întrerupt la fel de neaşteptat precum începuse. Ce avea să urmeze?

Următoarele coşuri scoase la suprafață dădură un răspuns la care nici un membru al expediției nu s-ar fi aşteptat. Nici nu puteau să creadă.

Se aşteptaseră la sol virgin. Dar ceea ce ieşea la lumină erau resturi şi iar resturi, moloz străvechi şi cioburi fără număr. Sub depozitul de noroi de o grosime de 3 m ei au avut o nouă şi izbitoare dovadă de viață umană. Aspectul şi calitatea ceramicii erau în mod evident alterate. Deasupra stratului de noroi fuseseră găsite vase lucrate pe roată de olar, aici însă, din contră, păreau făcute de mână. Deşi conținutul coşurilor a fost ceruit cu toată atenția, nici măcar o bucată de metal nu s-a putut descoperi, uneltele care ieşeau la suprafață fiind numai din cremene cioplită.

În acea zi o telegramă din Mesopotamia aducea cea mai senzațională veste care ar fi putut vreodată să stârnească imaginația umană: *„Am descoperit potopul”*. Descoperirea a fost redată cu litere mari în cotidienele din Statele Unite şi Marea Britanie.

Potopul - aceasta a fost singura explicație a acelui mare depozit de lut de sub dealul de la Ur, depozit care separa în mod clar două epoci de viață

umană. Marea şi-a lăsat urmele ei inconfundabile sub forma unor organisme marine cuprinse în stratul de lut. Woolley trebuia să confirme fără întârziere concluzia sa; o coincidență - deşi şansele erau împotriva lui - l-a ajutat să iasă din încurcătură. La 300 m de primul puț Woolley a săpat altul.

Lopeţile au scos la iveală acelaşi rezultat: cioburi - strat de argilă - fragmente de ceramică făcută de mână.

În sfârşit, pentru a îndepărta orice îndoială, Woolley i-a pus pe muncitori să sape un puț prin dărâmăturile aşezate pe un deal natural, adică la un nivel mult mai ridicat decât stratul de argilă.

Ca şi în celelalte două puțuri, vasele sau cioburile lucrate la roată s-au oprit brusc, la acelaşi nivel. Imediat, sub acest strat, urmau vasele făcute de mână. Era întocmai cum se aşteptase Woolley. În mod firesc stratul de noroi lipsea. *„La aproape 5 m sub pavajul de cărămidă”* nota Woolley, *„pe care l-am fi putut atribui cu destulă uşurință anului 2700 î.Cr. ne găseam printre ruinele Urului de dinainte de potop”.*

Cât de mult se întindea stratul de noroi? Ce zonă era afectată de dezastru? O vânătoare de urme ale potopului a fost pornită şi în alte părți ale Mesopotamiei. Alți arheologi au descoperit lângă Kish un alt punct de control, la sud-est de Babilon, acolo unde Eufratul şi Tigrul curg unul spre altul. Acolo ei au găsit un strat asemănător de argilă, dar numai de circa 50 cm grosime. Treptat, cu ajutorul a tot felul de teste, limitele potopului au fost stabilite. După Woolley, dezastrul a curpins aria de nord-vest a Golfului Persic având o lungime de 630 km. Reconstituindu-l pe hartă, l-am putea numi astăzi o catastrofă locală, dar pentru locuitorii câmpiilor din vecinătatea râurilor a părut într-adevăr o nenorocire de proporții.

După nenumărate cercetări şi încercări de a se da o explicație, deoarece nu s-a ajuns la nici un rezultat concret orice speranță de elucidare a misterului a fost abandonată.

Se părea că aparține unei perioade prea îndepărtată pentru a mai putea fi cercetată de om. Totuşi Woolley şi asociații săi făcură în urma unor mari eforturi o descoperire care-i ului chiar şi pe experți. O inundație de proporții catastrofale, asemănătoare potopului biblic atât de des luat de sceptici ca o poveste, nu numai că a avut loc, dar a intrat şi în istorie ca un eveniment.

La poalele turnului sumerian din Ur, oricine putea să coboare pe o scară într-un puț strâmt şi să vadă, chiar şi să atingă rămăşițele unui potop gigantic care depusese un strat de noroi de aproape 3 m grosime. Socotind după vârsta stratului care conținea urme de viață, şi în acest sens el este la fel de valabil ca şi un calendar, se poate stabili data potopului.

Catastrofa s-a întâmplat în jurul anului 4000 î.Cr.

Capitolul 4
Potopul în străvechea istorie a Babilonului

Atunci Dumnezeu a zis lui Noe: ...'Fă-ți o corabie din lemn de gofer (chiparos); corabia aceasta s-o împarți în cămăruțe şi s-o tencuieşti cu smoală şi pe dinăuntru şi pe dinafară'" (Geneza 6:13-14).

Pe la începutul acestui secol, înainte ca Wooley să fi scos la lumină Urul, o altă descoperire a trezit un mare interes, dând naştere unor discuții aprinse în jurul Sfintei Scripturi.

Din obscurele ascunzişuri ale Orientului Antic - o misterioasă poveste a apărut pe neaşteptate: O epopee de 300 de strofe, scrisă pe 12 tăblițe de lut, care povestea de minunata experiență a legendarului rege Ghilgameş.

Textul era uluitor: Ghilgameş povestea o istorie ca aceea a Bibliei - despre un om care trăise înainte şi după un potop dezastruos.

De unde venea această splendidă epopee?

În timpul săpăturilor de la jumătatea secolului trecut, arheologii britanici au descoperit aceste 12 tăblițe de lut alături de alte 20.000, toate în bună stare, printre ruinele bibliotecii de la Ninive, despre care s-a spus că ar fi cea mai celebră din antichitate. Regele Assurbanipal a construit-o în secolul VII î.Cr., pe malul Tigrului, în străvechea Ninive. Astăzi, pe cealaltă parte a râului, sonde de petrol se înalță spre cer.

O comoară de neprețuit a plecat încărcată în lăzi de la Ninive spre British Museum.

Au trebuit să treacă decenii până când acest text să fie cu adevărat descifrat. În acea perioadă nimeni nu reuşea să le citească. În ciuda eforturilor, tăblițele continuau să-şi păstreze secretul. Cu puțin înainte de 1900, în modestele laboratoare de la British Museum vechile texte au început, după un interval de 25 de secole, să înfățişeze una din cele mai frumoase povestiri ale Orientului antic. Asiriologii au auzit pentru prima oară de Epopeea lui Ghilgameş. Poemul este scris în akadiană, limba de curte şi de relații diplomatice în timpul lui Assurbanipal. Forma ei nu datează totuşi din perioada când a fost aşezată în biblioteca din Ninive, ci unei perioade cu 1000 de ani mai devreme. Se poate merge cu datarea până la Hammurabi, marele rege al Babilonului, deoarece a doua copie a fost descoperită în capitala de pe Eufrat. Descoperiri suplimentare au confirmat părerea că Poemul lui Ghilgameş a aparținut unei bogate moşteniri, cea mai semnificativă dacă ne gândim la marile popoare ale Orientului Antic. Hitiții şi egiptenii l-au tradus în limbile lor. Tăblițele descoperite lângă Nil încă mai păstrează semnele cu roşu făcute de scribi în locurile în care traducerea nu era sigură.

În sfârşit, o mică tăbliță a explicat originea Poemului lui Ghilgameş. Astfel, lumea datorează aceasta originală compoziție sumerienilor, poporul care îşi avea capitala pe locul pe care era aşezat Urul.

Ghilgameş, aşa cum ne povesteşte a unsprezecea tăbliță cu scriere cuneiformă de la Ninive, s-a hotărât să obțină nemurirea. De aceea a pornit într-o lungă şi palpitantă călătorie în căutarea strămoşului său Utnapiştim, de la care spera să afle secretul vieții veşnice cu care acesta fusese înzestrat de către zei. Când a ajuns pe insula pe care trăia Utnapiştim, Ghilgameş l-a întrebat de *„secretul vieții”*. Utnapiştim îi povesti că trăise cândva în Suruppak şi că fusese credincios zeului Éa. Când zeii au hotărât să distrugă omenirea printrun potop, Éa şi-a avertizat credinciosul, dându-i următoarea poruncă: *„Tu, omule din Şuruppak, fiul lui Ubar-Tutu, dărâmă-ți casa şi construieşte-ți o corabie. Lasă-ți averile şi salvează-ți viața. Ia cu tine în corabie toate soiurile de viețuitoare. Corabia s-o măsori bine”.*

Toți ştim ceea ce a urmat. Ceea ce se povesteşte despe sumerianul Utnapiştim seamănă foarte bine cu ceea ce ne relatează Biblia despre Noe.

„Atunci Dumnezeu a zis lui Noe: ...’Fă-ți o corabie din lemn de gofer (chiparos); corabia aceasta s-o împarți în cămăruțe şi s-o tencuieşti cu smoală şi pe dinăuntru şi pe dinafară’” (Geneza 6:13-14).

Pentru a face comparația mai uşoară să alăturăm mărturia lui Utnapiştim de mărturia Bibliei.

Conform poruncii zeului Éa, Utnapiştim îşi construieşte corabia:

— În a cincea zi am hotărât planul ei. — Podeaua era de 3500 mp. — Pereții aveau o înălțime de 6m. — Am făcut-o de şase etaje, iar pe lat am împărțit-o în şapte.	Corabia să aibă trei sute de coți în lungime, cincizeci de coți în înălțime (Geneza 6:15) Şi să faci un rând de cămări jos, altul la mijloc, şi altul sus (Geneza 6:16).
Interiorul l-am împărțit în nouă. 6 sari de bitum am turnat în cuptor (*„sar”*-măsură necunoscută).	Corabia aceasta s-o împarți în cămăruțe, s-o tencuieşti cu smoală pe dinlăuntru şi pe dinafară (Geneza 6:14)

După ce Utnapiştim a terminat de construit corabia s-a pregătit pentru un fastuos banchet. Celor care l-au ajutat le-a dat vânat şi carne de oaie, precum şi *„cidru, bere, ulei, vin ca şi cum ar fi fost apă”.*

— Tot ce am avut am încărcat, din toate soiurile de viețuitoare.	Şi Noe a intrat în corabie cu fiii săi, cu nevastă-sa şi cu nevestele fiilor săi, din pricina apelor potopului.
— Mi-am adus pe corabie întreaga familie şi rudele.	Din dobitoace curate şi din dobitoace necurate, din păsări şi din tot ce se târăşte pe pământ au intrat în corabie la Noe două câte două, câte o parte bărbătească şi câte o parte femeiască, aşa cum poruncise Dumnezeu lui Noe (Geneza 7:7-9)
— Vitele de la câmp, fiarele de pe câmp, pe toate leam urcat înuntru.	
— Am urcat în corabie şi am închis uşa. — De îndată ce s-au ivit zorile un nor negru a venit din ceruri. Dinăuntru Adad a tunat;	Apoi Domnul a închis uşa după el (Geneza 7:16). După cele şapte zile, au venit apele potopului pe pământ.

	...În ziua aceea s-au rupt toate izvoarele Adâncului celui mare şi s-au deschis stăvilarele cerurilor (Geneza 7:10-11).

Zeii Mesopotamiei, înspăimântaţi de potop, se refugiază în cer, acolo unde zeul Anu îşi are adăpost. Înainte de a intra, *„zeii se ploconesc şi se înjosesc ca nişte câini”*. Înspăimântaţi de ceea ce se întâmplă, ei îşi plâng nenorocirea.

Într-adevăr o descriere demnă de Homer!

Potopul continuă, iar Ghilgameş ascultă:

Şase zile şi nopţi a bătut vântul, iar potopul, ciclonul a devastat pământul.	Potopul a fost patruzeci de zile pe pământ. Apele au crescut şi au ridicat corabia şi ea s-a înălţat deasupra pământului. Apele au ajuns din ce în ce mai mari şi toţi munţii înalţi care sunt sub cerul întreg au fost acoperiţi (Geneza 7:17-19).
În a şaptea zi, potopul a fost biruit. Marea s-a liniştit şi potopul a încetat.	Dumnezeu şi-a adus aminte de Noe... şi Dumnezeu a făcut să sufle un vânt pe pământ şi apele s-au potolit (Geneza 8:1). Izvoarele Adâncului şi stăvilarele cerurilor au fost închise şi ploaia din cer a fost oprită. Apele au scăzut de pe faţa pământului, scurgându-se şi împuţinându-se şi după o sută cinci zeci de zile apele s-au micşorat (Geneza 8:2-3).
Şi toată omenirea s-a făcut lut.	Şi a pierit orice făptură care se mişca pe pământ... şi toţi oamenii (Geneza 7:21).

„Şi toată omenirea se prefăcu în noroi”. Utnapiştim, acest Noe sumerian, îşi povesteşte propria sa experienţă. Babilonenii, asirienii, hitiţii şi egiptenii care au tradus sau recitat aceste cuvinte nu şi-au închipuit că ele descriu nişte întâmplări reale, după cum nu şi-au închipuit nici astrologii care au trudit la descifrarea cuneiformelor.

Astăzi ştim că rândul 134 de pe a unsprezecea tăbliţă a Poemului lui Ghilgameş, se leagă de relatarea unui martor ocular. Numai cineva care ar fi văzut pustiirea provocată de catastrofă ar fi putut s-o descrie cu atâta forţă.

Stratul enorm de noroi care a acoperit tot ce era viu, nivelând pământul ca pe un acoperiş trebuie să fi fost văzut de cineva care a reuşit în mod miraculos să scape. Descrierea exactă a furtunii e un argument în favoarea acestei ipoteze. Utnapiştim pomeneşte în mod clar de o furtună din sud, ceea ce şi corespunde cu condiţiile geografice. Golful Persic, ale cărui ape au fost mutate de furtuni deasupra câmpiei, e aşezat în estuarul Tigrului şi Eufratului. Până la ultimul amănunt condiţiile meteorologice descrise de el sunt caracteristice unei neobişnuite perturbaţii atmosferice. Apariţia norilor negri, zgomotul asurzitor, întunericul brusc din miezul zilei, urletul furtunii din sud care împingea apa, sunt nişte dovezi. Orice meteorolog recunoaşte în ele descrierea unui ciclon. Experţii meteorologi au constatat că regiunile tropicale, zonele de coastă, insulele, dar mai ales întinderile din preajma râurilor (de obicei câmpiile aluvionare) sunt supuse unui val de flux în

formă de spirală care lasă în urma sa pustiu. Acesta este cauzat adesea de cicloni, însoțiți de cutremure şi ploi torențiale.

De-a lungul coastei Floridei, în Golful Mexic, există astăzi un sistem modern de alarmă. Pentru sudul Mesopotamiei din anul 4000 î.Cr. nici măcar o astfel de instalație n-ar fi ajutat. Uneori ciclonii produc efecte de proporția unui potop. Un exemplu avem chiar în secolul trecut.

În 1876 un ciclon de acest tip însoțit de o furtună îngrozitoare a măturat Golful Bengal, îndreptându-se spre coastă, spre locul de vărsare al Gangelui. La 300 km de centrul său de-a lungul coastei vasele rămăseseră fără catarge. Era tocmai reflux. Apa care se retrăgea a fost prinsă de un vârtej al ciclonului. Ca urmare, un uriaş val de apă (15 m înălțime) a măturat uscatul. 141 mile pătrate au fost îngropate de ciclon şi 215.000 de oameni au murit.

Utnapiştim povesteşte lui Ghilgameş îngrozit ce s-a întâmplat după terminarea dezastrului:

Am deschis fereastra şi lumina mi-a căzut pe față. Corabia era aşezată pe muntele Nisir.	După patruzeci de zile, Noe a deschis fereastra corăbiei pe care o făcuse (Geneza 8:6).
Muntele Nisir ținea corabia şi nu-i dădea voie să se mişte.	În luna a şaptea, în ziua a şaptesprezecea a lunii, corabia s-a oprit pe munții Ararat (Geneza 8:4)

Vechile texte babilonene descriu cu atenție poziția Muntelui Nisir. El este aşezat între Tigru şi cursul inferior al râului Zab, acolo unde lanțurile de munți sălbatici ai Kurdistanului se înalță deodată din pământ. Locul de odihnă al corăbiei corespunde perfect cu ultima zvâcnire a marii catastrofe izbucnite din sud. Ni se spune că Utnapiştim trăia în Şuruppak. Aceasta era aşezată lângă localitatea Ferah din zilele noastre, în zona în care Tigrul şi Eufratul se despart. Fluxul enorm a venit din Golful Persic şi a cărat corabia până în munții Kurdistan.

În ciuda descrierii precise din Poemul lui Ghilgameş, Muntele Nisir n-a ispitit nici un cercetător să dea de urma resturilor corăbiei. În schimb, Muntele Ararat al Bibliei, a devenit ținta atâtor expediții arheologice.

Muntele Ararat e aşezat în estul Turciei, lângă granița cu Rusia şi Iran. Vârful său acoperit de zăpadă are peste 5156 m.

În secolul trecut, cu mulți ani înainte ca solul Mesopotamiei să fie cercetat, au pornit primele expediții spre Muntele Ararat. Totul a început datorită istorisilor unui păstor.

La poalele Araratului există un mic sat armenian, Bayzit. Locuitorii lui povesteau de generații despre un păstor care ar fi văzut într-o zi o mare corabie de lemn. Raportul unei expediții turceşti din 1833 părea să confirme povestea păstorului deoarece pomenea tocmai de prora unei corăbii dintr-un ghețar de la sud care pe timpul verii devenea vizibilă.

A doua persoană care a susținut că o văzuse a fost dr. Nouri, arhidiacon al Ierusalimului. Această personalitate ecleziastică a pornit în 1892 într-o călătorie pentru descoperirea izvoarelor Eufratului. La întoarcere el a povestit despre epava unei corăbii dintr-un ghețar. *„Interiorul era plin de zăpadă. Peretele exterior era tot de un roşu închis”*. În primul război mondial

un ofiţer rus de aviaţie, Roskowiţki, a anunţat că detectase din avionul său *„rămăşiţele unei epave de dimensiuni apreciabile”* pe versantul de sud al Araratului. Deşi era în plin război, ţarul Nicolae II a trimis fără întârziere o expediţie de cercetare. Se presupune nu numai că au văzut corabia dar că au şi fotografiat-o. Totuşi toate dovezile au dispărut, probabil în timpul revoluţiei.

De la al doilea război mondial au mai fost câteva cazuri de observare aeriană. Ele aparţin unui pilot rus şi unui număr de patru aviatori americani.

Aceste informaţii mai recente l-au determinat pe istoricul şi misionarul american Dr. Aaron Smith de Greensborough, expert al potopului, să intre în acţiune. În urma unei munci de ani de zile, el a adunat o istorie completă a literaturii scrise pe tema Arcei lui Noe. În total despre potop sunt 80.000 de lucrări în 72 de limbi, dintre care 70.000 amintesc de legendara epavă.

În 1951, dr. Smith a petrecut 12 zile însoţit de 40 de colegi pe vârful de ghiaţă al Araratului. Dar, fără nici un rezultat. Deşi nu au găsit nici o urmă a Arcei lui Noe, a declarat el mai târziu: *„Încrederea mea în descrierea biblică nu a scăzut deloc. Ne vom întoarce”.*

Încurajat de dr. Smith tânărul explorator francez al Groenlandei, Jean de Riguer a escaladat vârful vulcanic în 1952. Dar s-a întors de asemenea fără nici un rezultat. În ciuda acestui fapt, alte expediţii au fost îndreptate spre muntele Ararat.

Ultima a avut loc în 1955. În acel an, în dimineaţa zilei de 6 iulie, Fernand Navarra din Franţa, aflându-se în căutarea celei mai celebre corăbii din istorie, a reuşit spre marea sa surpriză să recupereze trei fragmente dintr-o bară de lemn băgată în gheaţă. Lemnul avea o vechime de cel puţin 5000 ani. Dar asta nu însemna că el este în mod sigur o relicvă din Arca lui Noe.

Nici o legendă din Mesopotamia timpurie nu este într-o atât de mare concordanţă cu Biblia. În unele locuri găsim chiar corespondenţe verbale. Totuşi există o diferenţă esenţială, semnificativă. Istoria din Geneza pomeneşte numai de un Dumnezeu. Concepţia primitivă a unui cer încărcat de zei a dispărut. Mulţi dintre ei aveau trăsături umane, se văitau, plângeau, se temeau de altul, se înjoseau.

Poemul lui Ghilgameş îşi are originea în aceeaşi zonă *„Semiluna Fertilă”*, în care s-a născut şi Biblia. Ca urmare a descoperirii stratului de noroi de la Ur, se poate afirma că poemul mesopotamian tratează un eveniment tradiţional: potopul anului 4000 î.Cr. din sudul Mesopotamiei este dovedit de arheologie.

Dar este potopul babilonian identic cu cel din Biblie? Aceasta este o întrebare dificilă, la care nici arheologii, nici cercetarea n-au putut până acum să răspundă.

Capitolul 5
Avraam şi regatul lui Mari

„Domnul a zis lui Avram: ‚Ieşi din ţara ta, din rudenia ta, şi din casa tatălui tău şi vino în ţara pe care ţi-o voi arăta'" (Geneza 12:1)

Ţara la care se referă Biblia în acest caz este Haran. Terah, împreună cu fiul său Avram, nora sa Sarai şi nepotul său Lot au trăit aici (Geneza 11:31)

Ce era Haran în realitate, nu s-a aflat decât foarte curând. Despre istoria sa nu aveam nici o dată. Toate documentele babiloniene ocolesc câmpiile Eufratului, adică Mesopotamia - pământul dintre fluvii - locul pe care s-a aflat şi Haranul.

Şansa a făcut ca săpăturile din 1933 să scoată la lumină o descoperire deosebit de interesantă. Haranul biblic, mediul în care au trăit patriarhii a fost pe neaşteptate situat într-un context istoric.

Pe axa Damasc — Mosul, la intersecţia cu Eufratul e aşezat un mic oraş anonim: Abu Kemal. Francezii aveau o garnizoană aici deoarece după primul război mondial Siria intrase sub mandatul lor.

În vara anului 1933 deasupra întinsei câmpii a Eufratului plana o căldură paralizantă.

Cabane, comandantul postului, crezu că are din nou de-a face cu o ceartă a arabilor. Se săturase de asemenea incidente. De astă dată însă emoţia din birouri îl făcu să se gândească la altceva. Reuşi să afle printr-un interpret arab despre ce era vorba. Nişte oameni din zona aceea plecaseră să-şi îngroape o rudă. Tocmai îi săpau mormântul pe coasta dealului Tell Hariri, când deodată dădură peste un cadavru de piatră.

Poate că asta - se gândi locotenentul Cabane - ar putea interesa muzeul de la Aleppo. În orice caz era un incident care împrăştia puţin monotonia acelui post uitat de Dumnezeu.

În răcoarea serii, Cabane plecă spre Tel Hariri, cam la 11 km nord de Abu Kemal, lângă Eufrat. Arabii l-au dus la statuia care îi speriase cu o zi înainte. Cabane nu era un expert. Cu toaste astea şi-a dat seama că figurina de piatră avea o vechime respectabilă. A doua zi a fost transportată de soldaţii francezi la Abu Kemal. În acea noapte luminile au ars până târziu în postul francez. Cabane redactă un raport amănunţit asupra descoperirii făcute, după care îl trimise ofiţerului său superior, Henry Seyrig, directorul Antichităţilor din Beirut şi al muzeului din Aleppo.

Au trecut luni de zile fără ca ceva să se întâmple. Părea că lucrul ori nu este luat în seamă, ori s-a uitat de el. Apoi, la sfârşitul lui noiembrie, sosi o telegramă de la Luvru din Paris. Cabane nu-şi crezu privirilor. Citi textul încă o dată, şi încă o dată. În câteva zile avea să primească câţiva oaspeţi

importanți: profesorul Parrot, binecunoscut arheolog, însoțit de oameni de ştiință, arhitecți, proiectanți şi asistenți.

La 14 decembrie Tell Hariri zumzăia ca un stup. Arheologii îşi începură munca de detectivi.

Mai întâi întreaga movilă a fost cu atenție măsurată şi fotografiată în amănunt. Ecourile au fost înregistrate, fragmente de sol au fost testate. Sosi apoi şi Anul Nou. 23 Ianuarie 1934 a fost ziua hotărâtoare.

În timp ce săpau cu atenție în stratul de suprafață, din mormanul de moloz a ieşit la lumină o figurină care avea ceva însemnat pe umăr. Toți s-au aplecat deasupra ei, fascinați. *„Sunt Lamgi- Mari... regele din Mari... marele... Issakku... care se închină la statuia... lui Iştar!"*

Cuvânt cu cuvânt, această propoziție este tradusă din scrierea cuneiformă de profesorul Parrot pentru cei din jurul său. E un moment memorabil pentru însoțitorii săi. O scenă aproape nefirească şi probabil unică în istoria arheologiei.

Monarhul îi întâmpinase solemn pe străinii veniți din Paris. Apoi se prezentă singur. Era ca şi cum ar fi vrut să le arate drumul spre regatul său care stătea adormit sub el şi despre care cercetătorii francezi nu aveau deocamdată nici o idee.

Cioplită în piatră, sculptura regelui Lamgi-Mari stătea înaintea lui Parrot. De pe fața sa lipseşte acea incredibilă aroganță care îi caracteriza pe cuceritorii Orientului Antic, pe asirieni, care fără excepție arătau cruzi şi impulsivi. Regele din Mari zâmbeşte.

Nu poartă nici o armă, mâinile îi sunt împreunate ca pentru rugăciune. Haina sa care îi lasă un umăr dezgolit, asemenea unei togi, este decorată cu ciucuri.

Cercetătorii erau obişnuiți cu Mari din vechile inscripții babiloniene şi asiriene. Un text amintea că Mari a fost al zecelea oraş întemeiat după potop. Acțiunea de dezgropare începu.

Cu pauze mari, săpăturile au durat din 1933 până în 1939. În cea mai mare parte a anului, căldura tropicală paraliza orice activitate. Numai în lunile mai răcoroase din anotimpul ploilor, adică din decembrie până în martie, se mai putea face ceva.

Săpăturile de la Tell Hariri au adăugat o seamă de descoperiri unui capitol nescris al istoriei Orientului Antic. Totuşi nimeni nu îşi închipuia ce legătură mare poate exista între Mari şi câteva din cele mai familiare pasaje ale Bibliei.

An de an rapoartele expediției aduceau alte surprize.

În iarna anului 1933-1934, un templu al zeiței fertilității Iştar ieşi la lumină. Trei dintre credincioşii acestei zeițe se imortalizaseră ei înşişi, lăsându-şi statuile în mormântul pardosit cu un mozaic din scoici. Aceşti trei credincioşi erau: Lamgi-Mari, Ebin-il şi Idi-Narum.

În al doilea sezon al săpăturilor au ieşit la iveală casele unui oraş. Mari fusese descoperit. Dar o uimire şi mai mare îi cuprinse la vederea zidurilor palatului care trebuie să fi fost de nişte dimensiuni neobişnuit de mari. Parrot raportă: *„Am dezgropat 69 de camere şi curți, şi ne mai aşteptăm şi la altele"*. 1600 de tăblițe cu cuneiforme, depozitate cu grijă într-una din aceste camere, dădeau detalii despre întreținerea gospodăriilor.

Raportul celei de-a treia campanii (1935-1936) nota că deocamdată fuseseră descoperite 138 de camere şi curţi dar că încă nu se atinseseră zidurile exterioare ale palatului. O corespondenţă de 13.000 de tăblițe de lut aşteptau să fie descifrate. În a patra iarnă, un templu al zeului Dagon a fost scos la suprafață, precum şi un zigurat, turnul tipic mesopotamian. 220 de camere şi curți erau acum vizibile în palat, iar alte 8000 de tăblițe se adăugaseră colecției.

În afârşit, în al cincilea sezon, după ce încă 40 de camere au fost scoase de sub țărână, palatul regilor din Mari se înfățişă în adevărata sa întindere profesorului Parrot şi colegilor săi. Niciodată nu a mai fost dată la iveală o construcție atât de vastă.

Zeci de camioane cărară tăblițele cu cuneiforme din arhiva palatului. Erau aproape 25.000 de documente. Marea descoperire a tăblițelor de la Ninive a fost pusă în umbră, deşi faimoasa bibliotecă a regelui asirian Assurbanipal număra peste 22.000 de texte pe lut.

Pentru a se obține o imagine corectă a palatului de la Mari, s-au făcut fotografii aeriene. Aceste imagini luate de la mică înălțime, de pe Tell Hariri au surprins pe toată lumea din Franța. Palatul de la Mari a fost în jurul anului 2000 î.Cr., una din cele mai impunătoare privelişti ale lumii, bijuteria Orientului Antic. Călătorii veneau de departe pentru a-l vedea: *„Am văzut palatul de la Mari”* scria un negustor din portul fenician Ugarit.

Ultimul rege care a domnit în palat a fost, Zimri-Lim. Armatele faimosului Hammurabi al Babilonului au subjugat regatul lui Mari de pe câmpiile centrale ale Eufratului, distrugându-i puternica capitală în 1700 î.Cr.

Sub ruinele zidurilor au fost descoperite resturile carbonizate ale luptătorilor asirieni, comando-ul care a dat foc palatului. Dar n-au putut să distrugă palatul complet; zidurile, înalte de vreo 5 m, au rămas în picioare. *„Instalațiile palatului, bucătăriile, băile”* - scrie profesorul Parrot *„pot fi încă folosite fără a mai suferi vreo reparație, la 4000 de ani după asediu”*. În băi s-au găsit tuburi, în bucătării forme pentru prăjituri, chiar şi cărbuni în sobe.

Priveliştea acestor măreţe ruine este o experienţă copleşitoare. O singură poartă spre nord asigura un control mai uşor şi o apărare mai comodă. Trecând printr-o serie de curți şi holuri se poate ajunge în piața centrală. Aceasta era atât centrul vieții oficiale, cât şi cel al administrației regatului. Monarhul îşi primea slujitorii precum şi curierii sau ambasadorii într-o cameră de audiențe din apropiere, destul de încăpătoare pentru câteva sute de persoane. Coridoare largi duceau spre apartamentele personale ale regelui.

O aripă a palatului era folosită exclusiv pentru ceremonii religioase, având o sală a tronului, deschisă printr-o minunată scară. O lungă procesiune trecea prin mai multe camere până la capela palatului în care era aşezată imaginea zeiței fertilității. Dintr-un vas din mâinile ei izvora *„apa vieții veşnice”*.

Întreaga curte trăia sub acoperişul regal. Miniştrii, administratorii, secretarii, scribii îşi aveau apartamentele lor. Mai exista un oficiu de externe şi unul de comerț în marele palat administrativ de la Mari. Peste 100 de

funcţionari se ocupau de trimiterea şi primirea corespondenţei regale, care se ridica la mii de tăbliţe.

Fresce minunate au adăugat un efect decorativ palatului. Nici până în ziua de azi culorile nu şi-au pierdut total strălucirea. Parcă ar fi fost făcute de curând. De fapt ele sunt cele mai vechi picturi din Mesopotamia - cu 1000 de ani mai vechi decât cunoscutele fresce de la Khorsabad, Ninive şi Nimrod.

Mărimea şi frumuseţea acestui palat unic corespundeau teritoriului pe care îl conducea. De-a lungul miilor de ani arhivele palatului ne-au păstrat mărturia acelei epoci.

Notiţe, documente publice, decrete, rapoarte însemnate pe lut de scribi bine plătiţi, cu 4000 de ani în urmă, aveau să fie readuse la lumină cu neobosită consecvenţă. La Paris, profesorul Georges Dossin, de la Universitatea din Liege, precum şi o mulţime de asiriologi se străduiesc să le descifreze şi apoi să le traducă. Vor fi necesari ani întregi pentru ca cele 23.600 de documente să fie traduse şi publicate.

Fiecare din ele este o bucată din mozaicul de fapte reale din viaţa regatului Mari.

Numeroase ordine de construire a canalelor, digurilor, stăvilarelor dovedesc că prosperitatea ţării depindea în mare măsură de sistemul de irigaţii, care era supravegheat de tehnicienii statului.

Două tăbliţe conţin lista cu 2000 de nume de meseriaşi, precizându-le şi specialitatea.

Serviciul de ştiri funcţiona atât de rapid în Mari încât ar putea fi comparat cu telegrafia din zilele noastre. Mesajele importante erau transmise cu ajutorul unor focuri semnalizatoare, de la graniţa Babilonului până în Turcia de azi şi asta în câteva ore, pe o distanţă de 500 km.

Mari era aşezat la intersecţia marilor rute de caravane, de la vest la est, de la nord la sud. De aceea, nu este surprinzător că traficul de mărfuri care se întindea de la Cipru şi Creta până în Asia Mică şi Mesopotamia necesita o corespondenţă atât de intensă privind importul şi exportul. Dar tăbliţeie nu relatează numai despre probleme de actualitate. Ele ne dau un tablou impresionant al vieţii religioase, al sărbătorilor de Anul Nou închinate zeiţei Iştar, al prezicerilor făcute cu ajutorul măruntaielor animalelor, al interpretărilor de vise. 25 de zei alcătuiau panteonul din Mari. O listă cu miei de jertfă pe care o prezintă Zimri-Lim, dă numele acestor zeităţi.

Din nenumăratele urme de pe aceste tăbliţe ne putem face o imagine despre această capodoperă de organizare şi administrare, care era regatul Mari al secolului XVIII î.Cr. Ceea ce surprinde este că nici în sculpturi, nici în picturi nu găsim vreo indicaţie referitoare la război.

Locuitorii din Mari erau amoriţii, aşezaţi acolo de mult timp. Ei au preferat pacea. Interesul lor se oprea la religie, ritualuri, comerţ. Cuceririle, eroismul, înfruntările nu reprezentau nimic pentru ei. După cum putem vedea din statui şi picturi, feţele lor radiază o seninătate încrezătoare.

Asta nu însemna totuşi că ei erau scutiţi de obligaţia de a-şi apăra teritoriul prin forţa armelor. La graniţă trăiau triburile nomade de semiţi, care vedeau în păşunile bogate din Mari, în grădinile şi câmpurile cu grâu o permanentă ispită. Călcau mereu graniţa păscându-şi turmele pe întinderile de ţară şi tulburând populaţia. În acest caz trebuiau urmăriţi. Posturi de

frontieră au fost stabilite pentru a preîntâmpina orice pericol. Orice incident era imediat raportat la Mari.

La Paris, asiriologii descifrau o tăbliță de lut din arhivele oraşelui Mari. Au citit atunci surprinşi raportul lui Bannum, un ofițer al poliției deşertului. *„Spune stăpânului meu: de la Bannum, servitorul tău. Ieri am plecat din Mari. Am petrecut noaptea la Zuruban. Toți trimiteau semnale cu ajutorul focului. De la Samenum la Ilum - Muluk, de la Ilum - Muluk la Mişlan, toate satele beniamite răspundeau prin semnale de foc. Nu ştiu încă ce reprezentau aceste semnale. Încerc să aflu. Îi voi scrie stăpânului meu dacă voi reuşi sau nu. Gărzile oraşului ar trebui întărite, iar stăpânul meu n-ar trebui să părăsească poarta."*

În acest raport al poliției din câmpiile centrale ale Eufratului din secolul 19 î.Cr. apare numele unui trib pe care-l ştim din Biblie. Aceştia sunt beniamiții.

Se menționează frecvent numele acestui trib. Se pare că le-a dat celor din Mari multă bătaie de cap. Atât de mare era necazul produs de ei încât unele perioade din domnia unui rege purtau numele lor.

În dinastiile din Mari anii fiecărei domnii nu erau numerotați, ci numai identificați cu un eveniment notabil, de exemplu construirea şi sfințirea marilor temple, ridicarea unor mari diguri pentru irigații, întărirea malurilor Eufratului sau un recensământ național. De trei ori tabelele cronologice îi menționează pe beniamiți.

„Anul în care Iahdulim a mers la Hen şi a pus mâna pe pământul beniamiților" - mențiunea se referă la regele Iahdulim din Mari.

„Anul în care Zimri-Lim la omorât pe Dawidum al beniamiților".

„Un an după ce Zimri-Lim l-a omorât pe Dawidum al beniamiților"- mențiunea se referă la domnia celui de-al treilea monarh din Mari, Zimri-Lim.

O masivă corespondență între guvernatori, împuterniciții unor regiuni şi administratori este legată de o singură întrebare: *„Să cutezăm a face şi recensământul beniamiților?"*

În regatul Mari un recensământ al populației nu era un fapt obişnuit. Se facilita evidența impozitelor şi a serviciului militar. Populația era convocată pe zone, iar apoi se făcea un tabel nominal cu toți bărbații incorporabili.

Formalitățile durau mai multe zile, timp în care berea şi pâinea erau împărțite pe gratis populației. Administrația i-ar fi inclus şi pe beniamiți în acest proces, dar ofițerii de ținut aveau îndoielile lor. Nu erau de acord cu asta deoarece cunoşteau destul de bine temperamentul acestei populații nomade şi rebele.

„Cu privire la propunerea de a lua în evidență pe beniamiți despre care mi-ați scris..." - începe o scrisoare de la Samsi - Addu pentru Iasamh - Addu din Mari.

„Beniamiții nu privesc cu ochi buni această luare în evidență. Dacă o vom face, rudele lor Ra-ab-ba-yi, care trăiesc pe celălalt mal al râului vor afla de asta. Vor fi supărați şi nu se vor mai întoarce acasă. Nu există nici un motiv pentru această luare în evidență!"

Astfel beniamiții au pierdut pâinea şi berea gratuită, dar au scăpat şi de impozite şi de serviciul militar.

Mai târziu, copiii lui Israel au trăit experiența unui astfel de recensământ. Prima oară a fost din porunca lui Iehova, după ce Moise îi scosese din Egipt. Toți oamenii peste 20 de ani, capabili de luptă, erau înregistrați după numele familiei lor (Numeri 1:4). O generație mai târziu, după şederea lor în deşert, Moise a făcut al doilea recensământ cu gândul la împărțirea Canaanului (Numeri 26). În timpul domniei, David a cerut un recensământ național. Avea în minte formarea unei armate. Comandantul ei, Ioab, a fost însărcinat cu îndeplinirea formalităților (2 Samuel 24). După cum descrie Biblia, Iehova a pus această idee în gândul regelui, cu scopul de a pedepsi poporul. Israeliții iubeau libertatea mai presus de orice. Înregistrarea şi posibilitatea de a fi chemat sub arme le erau în aceeaşi măsură nesuferite. Chiar şi în anul 6 d.Cr. recensământul îndeplinit de guvernatorul Quirinius a dus aproape la o răscoală.

Este notabil faptul că sistemul de recrutare este o invenție a paşnicului Mari. Mai târziu sistemul a fost preluat de babilonieni şi asirieni, de greci şi romani, precum şi de națiunile timpurilor noastre. Astfel Mari a dat lumii acest model de recensământ care facilitează luarea impozitelor şi evidența militară.

La Paris, menționarea beniamiților a dat naştere unei presupuneri, şi nu fără motiv.

Pe alte tăblițe de lut asiriologii care se ocupau cu aceste rapoarte ale guvernatorilor imperiului Mari au dat de o serie de nume cunoscute din istoria biblică, de pildă Peleg, Serug, Nahor, Terah şi Haran.

„Iată spița neamului lui Sem”, spune Geneza 11 *” ...La vârsta de treizeci de ani, Peleg a născut pe Reu... La vârsta de treizeci şi doi de ani Reu a născut pe Serug... La vârsta de treizeci de ani Serug a născut pe Nahor... La vârsta de douăzeci şi nouă de ani, Nahor a născut pe Terah... La vârsta de şaptezeci de ani Terah a născut pe Avram, pe Nahor şi pe Haran”.*

Numele strămoşilor lui Avraam apar din întunericul istoriei ca nume de oraşe din nord-vestul Mesopotamiei. Ele sunt aşezate în Padan-Aran, câmpia din Aram. În centrul ei este Haranul care, conform descrierii, trebuie să fi fost un oraş înfloritor în secolele 19-18 î.Cr.

Haran, patria lui Avraam, părintele patriarhilor, locul de naştere al poporului evreu este aici pentru prima oară pomenit istoric, deoarece un text contemporan cu el îl menționează. Mai departe pe aceeaşi vale Balik era aşezat un oraş biblic tot atât de cunoscut, Nahor, adăpostul Rebecăi, soția lui Isaac.

„Avraam era bătrân, înaintat în vârstă. Şi Domnul binecuvântase pe Avraam în orice lucru. Avraam a zis celui mai bătrân rob din casa lui, care era îngrijitorul tuturor averilor lui: ‚Pune-ți, te rog, mâna sub coasta mea. Şi te voi pune să juri pe Domnul, Dumnezeul cerului şi Dumnezeul pământului că nu vei lua fiului meu o nevastă dintre fetele canaaniților în mijlocul cărora trăiesc, ci te vei duce în țara şi la rudele mele să iei nevestă fiului meu Isaac... Robul s-a sculat şi a plecat în Mesopotamia, în cetatea Nahor” (Geneza 24:1-4;10).

Oraşul biblic Nahor este pe neaşteptate situat într-un cadru istoric. Slujitorul lui Avraam a pornit spre regatul Mari. Indicațiile stăpânului său, conform relatării biblice, arată în mod clar că Avraam cunoştea foarte bine Mesopotamia de Nord, inclusiv Nahorul.

Altfel cum ar fi putut să vorbească de Cetatea Nahor? Dacă urmărim datele oferite de Biblie, observăm că Avraam şi-a părăsit locul de baştină, Haranul, cu 645 de ani înaintea Exodului. Ei au mers prin deşert spre Țara Promisă sub conducerea lui Moise în secolul XIII î.Cr. Această dată este, după cum vom vedea, confirmată de arheologi. Avraam trebuie să fi trăit pe la 1900 î.Cr. Descoperirile de la Mari atestă exactitatea relatării biblice. Pe la 1900 î.Cr. conform arhivei palatului, Haranul şi Nahorul erau două cetăți înfloritoare.

Documentele de la Mari dovedesc în mod surprinzător că istoriile patriarhilor bibliei nu sunt nişte *„legende pioase”* - aşa cum se presupune adesea - ci realități descrise într-o perioadă istorică care poate fi cu precizie datată.

Capitolul 6
Lunga călătorie spre Canaan

„Avram a luat pe Sarai, nevastă-sa, şi pe Lot, fiul fratelui său, împreună cu toate averile pe care le strânseseră şi cu toate slugile pe care le câştigaseră în Haran. Au plecat în ţara Canaan” (Geneza 12:5).

Drumul de la Haran, ţara de baştină a patriarhilor până în Canaan merge spre sud vreo 1000 km. Urmează râul Balik până la Eufrat, de acolo pe urmele unei rute milenare spre oaza Palmira, iar apoi spre sud-vest în direcţia lacului Galileea. Acesta este unul din cele mai cunoscute drumuri care au legat Eufratul de Iordan, Mesopotamia de Fenicia şi Egipt.

Astăzi, pentru a urma acest drum îţi sunt necesare patru vize de frontieră: una pentru Turcia, care adăposteşte Haranul, una pentru Siria, cea care acoperă distanţa Eufrat-Damasc, şi încă două pentru Iordania şi Israel, spaţiul străvechiului Canaan. Pe vremea patriarhilor lucrurile mergeau mult mai uşor. Lunga sa călătorie nu a însemnat decât o trecere prin regatul Mari, pe care avea în cele din urmă să-l părăsească. Oraşele-state de pe ruta Eufrat-Nil puteau fi cu uşurinţă ocolite.

Primul oraş întâlnit de Avraam există şi astăzi. Este Damascul.

O călătorie cu maşina din Damasc spre Palestina, mai ales primăvara, e o experienţă de neuitat.

Vechiul oraş cu străzile sale înguste, pline de bazaruri, cu moscheile şi rămăşiţele romane, e aşezat în mijlocul unei câmpii întinse, fertile. Ce alt oraş de la Mediterana s-ar putea compara cu Damascul, acest loc în care primăvara totul înfloreşte? În grădini, în crângurile de peste zidurile oraşului, migdalii şi caişii par o explozie de culoare. Pomi înfloriţi mărginesc drumul care urcă spre sud vest.

Câmpuri arabile alternează cu crânguri de măslini şi plantaţii întinse de duzi. La dreapta drumului curge râul El Barada căruia i se datoreşte de altfel şi rodnicia acestor pământuri. Tot aici, Hermonul îşi înalţă coamele sale de 2750 m spre cer. Dintr-o parte a acestui celebru munte izvorăşte şi Iordanul. Hermonul văzut de departe pare o gigantică piatră de hotar între Siria şi Palestina. Chiar şi în plină vară culmile sale păstrează zăpada. Peisajul devine şi mai interesant după dispariţia câmpurilor verzi din stânga drumului. Dealuri cenuşii, monotone, brăzdate de albiile atâtor râuri secate se profilează pe fondul Deşertului Sirian - căminul beduinilor. Drumul continuă să urce încă o oră şi jumătate. Câmpiile şi crângurile se răresc. Verdele este tot mai mult înghiţit de nisipul deşertului. Brusc o enormă conductă taie drumul. Petrolul îşi are pe aici drumul de mult. Călătoria sa începe din Arabia Saudită, ţine cam 1500 km, şi se termină în portul Saida de la Mediterana. Acest Saida nu este altul decât Sidonul biblic.

De după o creastă se ivesc pe neaşteptate dealurile Galileei. Câteva minute mai târziu apare şi frontiera cu Siria. Drumul trece peste un pod. Sub el un şuvoi de apă îşi urmează cursul. Este Iordanul. Ne aflăm în Palestina, în tânărul stat Israel.

După 10 km parcurşi printre stâncile de bazalt străluceşte de departe albastrul lacului Galileea. De pe acest lac a predicat Isus, folosind o barcă din Capernaum. Aici i-a spus lui Petru să-şi arunce năvodul şi să scoată o mulțime de peşti. Cu două mii de ani înainte Avraam şi-a păscut cirezile pe malurile acestui lac. Căci drumul spre Canaan trecea şi pe lângă lacul Galileea.

Canaanul este întinderea muntoasă dintre malurile Mediteranei şi marginea deşertului, de la Gaza de sud până la Hamat, pe Orontes, în nord.

Canaanul era „Țara Purpurii". Îşi datora numele unui produs foarte prețuit pe vremea aceea. Din cele mai vechi timpuri, locuitorii acestei țări extrăgeau dintr-un crustaceu (Murex) cea mai căutată vopsea a antichității, purpura. Obținerea ei era atât de dificilă, atât de costisitoare încât numai cei bogați puteau să-şi permită luxul acesta. Hainele de purpură erau în Orientul Antic un semn de noblețe. Grecii i-au numit pe producătorii de purpură, fenicieni. Țara pe care au numit-o Fenicia însemna în limba lor *„purpură"*.

Canaanul este şi locul de naştere a două lucruri care au influențat în mod hotărâtor întreaga lume: cuvântul *„Biblie"* şi alfabetul de care ne folosim acum. Echivalentul grecesc pentru *„carte"* este datorat unui oraş fenician: Byblos. De la numele acestui port canaanit s-a ajuns apoi la Biblion, şi în final la Biblie. În secolul 9 î.Cr. grecii au importat din Canaan şi literele alfabetului.

Regiunea care avea să devină patria israeliților a fost numită de romani Palestina, după numele celor mai aprigi duşmani ai evreilor, *„Peliştim"* - filistenii, aşa cum cum sunt numiți în Vechiul Testament. Ei trăiau la extremitatea sudică a coastei Canaanului.

„Tot Israelul, de la Dan până la Beer-Şeba" (1 Samuel 3:20) - astfel delimitează Biblia întinderea Țării Promise, adică de la izvoarele Iordanului, din Hermon până la dealurile din vestul Mării Moarte, şi Negheb în sud. Dacă ne uităm pe glob, Palestina e numai un punct mic, sau mai degrabă o dungă subțire. Într-o singură zi poți să ocoleşti comod granițele vechiului regat israelit: 230 km de la nord în total, suprafața ei se apropie de cea a Siciliei. Doar pe la sud, 37 km în porțiunea cea mai strâmtă, 25.124 km2 parcursul a câteva decenii din toată itsoria ei frământată, a depăşit această suprafață. Sub domnia renumiților împărați David şi Solomon teritoriul ei a atins la sud Marea Roşie la Ețion Gheber, şi a trecut, la nord, de Damasc. Statul Israel de azi este cu o cincime mai mic ca vechiul regat, având circa 20.720 km2.

Aici nu au înflorit niciodată meşteşuguri sau industrii ale căror produse să fie cerute pe piața externă. Brăzdată de dealuri şi lanțuri muntoase depăşind 1000 m, înconjurată la sud şi la est de deşert, la nord de Munții Libanului şi Hermonului, în vest de o coastă netedă lipsită de porturi naturale, țara aceasta stătea ca o insulă săracă între marile regate ale Nilului şi Eufratului, la frontiera dintre două continente. La est de Delta Nilului e

Africa. După un deşert dezolant de 150 km începe Asia. În pragul ei se află Palestina.

Întotdeauna când a fost amestecat în problemele lumii din jur, Israelul a trebuit să fie recunoscător propriei sale poziții. Canaanul este veriga dintre Egipt şi Asia. Cea mai importantă arteră comercială a antichității trecea prin această țară. Negustorii, caravanele, triburile şi popoarele migratoare, armatele marilor cuceritori sau folosit de acest drum. Perşii, grecii, romanii au făcut pe rând din țară şi oamenii aceştia un fel de minge a jocurilor economice, strategice sau politice.

Datorită comerțului, gigantul de pe Nil şi-a întins deja din mileniul III sfera de influență asupra Canaanului.

„Am adus 40 de corăbii încărcate cu lemn de cedru /Am construit corăbii din acest lemn / o ‚mândrie a celor două țări' - o corabie de 50 m lungime / Iar din lemn de meru, două corăbii de 50 m lungime / Uşile palatului le-am făcut din lemn de cedru".

Aceasta e una din cele mai vechi note de import de lemn, datând cam de prin 2700 î.Cr. Detalii despre acest cargou de lemn din timpul domniei faraonului Snefru se găsesc pe o tăbliță de diorit negru, păstrată cu grijă în muzeul din Palermo. Pantele Libanului erau acoperite de păduri dese. Excelentul lemn de cedru şi de meru (un tip de conifer) era tocmai materialul de care aveau nevoie faraonii.

Cu cinci sute de ani înaintea lui Avraam, pe coasta Canaanului, se făcea un intens import şi export. Egiptul dădea aur şi mirodenii din Nubia, cupru şi turcoază din Sinai, pânză şi fildeş, pentru argint din Taurus, articole de piele din Byblos, vaze pictate din Creta. Egiptenii înstăriți îşi vopseau mantiile în purpuriu numai în Fenicia. Pentru femei cumpărau un minunat lapislazuli - pleoapele vopsite în albastru erau la modă - şi stibiu cu care stăpânele îşi atingeau genele.

În porturile Ugarit (acum Ras Shamra) şi Tir existau consuli egipteni. Fortăreața de coastă Byblos devenise colonie egipteană. Se ridicau monumente faraonilor, iar prinții fenicieni adoptau nume egiptene.

În timp ce oraşele de coastă înfățişau imaginea unei vieți cosmopolite, prospere, chiar luxoase, la câțiva kilometri în interiorul țării trăia o lume de un contrast izbitor cu cealaltă. Munții Iordaniei au fost din totdeauna nişte puncte de frământare. Atacurile beduinilor asupra populației indigene, răscoalele şi luptele între oraşe nu se mai terminau.

Deoarece aceste neînțelegeri amenințau şi bunul mers al caravanelor, expedițiile egiptene de represiune îşi propuneau în primul rând să potolească elementele rebele. O inscripție de pe mormântul lui Uni ne descrie o astfel de expediție, de prin anul 2350 î.Cr. Uni, comandant de armată, primise ordin de la faraonul Phiops I să-i respingă pe beduinii din Asia care atacau Canaanul. Raportul său sună astfel:

„Majestatea Sa a declarat război popoarelor deşertului şi Majestatea sa a adunat o armată: în sud, dincolo de Elefantin... În tot nordul... şi printre nubienii din Jertet, Mazoi şi Ienam. Mi s-a încredințat întreaga expediție". Curajul acestor luptători de culori diferite este în mod categoric lăudat. Aflăm cu această ocazie şi ce atracții ofereau Canaaniții ca pradă de război. *„Nici unul nu fura sandalele celui care îi ieşea în drum... Nici unul nu fura hrană din oraşe... Nici unul nu fura capre"* - Jurnalul de război al lui Uni

anunță mândru o mare victorie şi în trecere ne dă câteva informații prețioase despre țară.

„Armata regelui s-a întors în bune condiții, după ce a curățat teritoriul de oamenii deşertului, după ce le-a distrus fortărețele... după ce le-au tăiat smochinii şi viile, după ce le-au luat mulți prizonieri. Majestatea sa m-a trimis de cinci ori să curăț țara de oamenii deşertului, de câte ori s-au revoltat".

Semiții şi-au făcut deci prima intrare în țara faraonilor ca prizonieri de război, fiind numiți în semn de dispreț *„locuitorii nisipurilor"*. Chu-Sebek, ajutorul regelul Sesostris III al Egiptului - nota cu 500 de ani mai târziu în jurnalul său de război. Relatarea s-a păstrat la Abydos în partea superioară a Nilului, unde a fost săpată în piatră: *„Majestatea sa s-a îndreptat spre nord ca să-i zdrobească pe beduinii asiatici... Majestatea sa a mers până la Sekmem... Sekmemul a căzut împreună cu întreaga țară Retenu".*

Egiptenii numeau Palestina şi Siria ca pe o singură țară: Retenu. Sekmem este oraşul biblic Sihem, primul oraş întâlnit de la intrarea în Canaan (Geneza 12:6).

Cu campania lui Sesostris III din 1850 î.Cr. ne aflăm în plină perioadă patriarhală. Între timp Egiptul luase sub dominație tot Canaanul. Țara era sub suveranitatea faraonilor. Mulțumită arheologiei ne aflăm în posesia unui document unic din acea epocă, o comoară de literatură antică. Autorul: un oarecare Sinuhe din Egipt. Decorul: Canaanul. Epoca: între 1971 şi 1928 î.Cr., domnia faraonului Sesostris I.

Sinuhe, nobil la curte, e amestecat într-o afacere politică. Fiindu-i frică să nu-şi piardă viața, emigrează în Canaan. *„Mergând spre nord a dat de zidul Prinților construit pentru a-i opri pe beduini şi pe hoinarii nisipurilor (acest nume precum şi „rătăcitorii pustiului" erau porecle favorite pe care egiptenii le dădeau vecinilor de la est şi nord-est, nomazii. Erau incluse printre aceştia şi triburile Canaanului şi Siriei care nu aveau o aşezare stabilă) m-am ascuns într-un desiş pentru a nu fi văzut de patrula de pe zid. Nu m-am clintit din ascunzătoare până la căderea nopții... Când s-a făcut ziuă şi am ajuns la Lacul Amar (încă sub numele de Lacurile Amare de pe istmul Suez n. a.) m-am prăbuşit. Eram topit de sete, gâtul îmi ardea. Mi-am spus: acesta e gustul morții. Dar după ce am făcut un alt efort şi m-am ridicat pe picioare, am auzit behăitul oilor. Câțiva beduini mi-au apărut în fața ochilor. Conducătorul lor care fusese în Egipt m-a recunoscut. Mi-a dat apă şi a fiert nişte lapte. Am plecat apoi cu el la tribul său. Au fost foarte buni cu mine."*

Sinuhe a reuşit să fugă. Se strecurase neobservat pe lângă marea barieră de piatră care urma exact cursul canalului Suez de astăzi, *„Zidul Prinților"* era vechi de vreo câteva sute de ani. Un preot îl menționează cam prin 2650 î.Cr. *„Zidul Prinților"* este construit pentru a-i împiedica pe asiatici să-şi facă drum spre Egipt. Ei vor apă pentru vitele lor. Mai târziu copiii lui Israel aveau să treacă de multe ori de acest zid; alt drum spre Egipt nu exista. Avraam trebuie să fi fost primul din cei care l-au văzut cu ocazia emigrării sale din timpul foametei (Geneza 12:10).

Sinuhe continuă: *„Fiecare teritoriu mă introducea într-unul nou. Am mers la Byblos (2), şi mai departe la Kedme (3) unde am petrecut 18 luni. Ammi-Enschi (4), conducătorul Retenului de Sus (5) m-a întâmpinat. El mi-a spus: ‚Vei fi bine tratat. Poți să vorbeşti limba de aici'. Mi-a zis aşa pentru că desigur ştia cine sunt. Egiptenii (6) care trăiau acolo îi vorbiseră de mine."*

Ni se relatează zi cu zi experiența acestui egiptean fugit în Palestina din Nord. *„Ammi-Enschi mi-a spus: ‚Desigur, Egiptul este o țară frumoasă. Dar e de preferat să stai aici cu mine şi voi face în aşa fel încât să te simți bine'. Îmi acordă prioritate față de toți din familia sa, dându-mi-o pe fiica lui cea mai mare de soție. M-a lăsat să-mi aleg dintre cele mai bogate moşii şi am ales una care se întinde de-a lungul graniței cu o țară străină. Era un loc frumos numit Iaa. Găseai smochini şi viță de vie, şi mai mult vin decât apă. Miere şi ulei erau din belşug. Fiecare fel de fructă atârna la locul ei. Exista şi grâu şi orz şi oi şi vite. Popularitatea față de conducător îmi aducea un mare profit. M-a făcut şef al tribului său peste una dintre cele mai alese părți din domeniile lui. Aveam pâine şi vin la masa zilnică, carne fiartă şi gâscă friptă. Erau şi animale de deşert pe care le prindeau cu curse şi pe care mi le aduceau chiar dacă îmi găsea şi câinele meu ceva. Laptele exista în orice formă. Astfel au trecut mulți ani. Copiii mei au ajuns bărbați puternici fiecare din ei capabil să stăpânească tribul.*

Orice curier care venea din Egipt sau se îndrepta spre sud, la curte, trecea pe la mine (7). Am acordat ospitalitate fiecăruia. Am dat apă celui însetat, l-am îndreptat pe cel rătăcit pe drumul cel bun, şi i-am protejat pe cei lipsiți.

Când beduinii au pornit să-i atace pe vecinii lor, am întocmit imediat un plan de campanie. Căci prințul din Retenu mă pusese de mulți ani comandant peste războinicii săi şi în orice țară pătrundeau, procedam după propriile mele hotărâri. Luam oile şi vitele, duceam oamenii în robie, le căram proviziile. Am ucis oamenii cu sabia şi arcul meu, numai datorită conducerii şi planurilor mele înțelepte."

Dintre toate experiențele sale printre *„asiatici"*, un duel pe viață şi pe moarte, descris în amănunt, pare să-l fi impresionat mai mult pe Sinuhe.

Un *„bărbat puternic din Retenu"* l-a provocat într-o zi. Era probabil sigur că-l va omorî pe Sinuhe şi că-i va lua turmele şi moşiile. Dar Sinuhe, ca orice egiptean, era un experimentat arcaş. Pe omul înarmat cu scut, suliță şi pumnal l-a omorât înfigându-i o săgeată în gât. Profiturile trase de pe urma acestei lupte, l-au făcut şi mai puternic.

La bătrânețe, începu să tânjească după patria lui. O scrisoare a faraonului Sesostris I îl chema înapoi: *„Fii gata să te reîntorci în Egipt. Vei vedea curtea la care ai crescut, vei săruta pământul de la cele două porți. Nu uita ziua în care vei fi îngropat şi oamenii care te vor cinsti. Vei fi uns cu ulei înainte de căderea zilei şi înfăşurat în pânza binecuvântată de zeița Tait. Ți se va da o excortă în ziua înmormântării. Sicriul va fi din aur împodobit cu lapislazuli. Vei fi aşezat pe un catafalc. Boii îl vor trage şi un cor îl va urma. Vor dansa ‚dansul piticilor' la gura mormântului. Se vor ridica rugăciuni pentru jertfe, iar animalele vor fi sacrificate pe altarul tău.*

Coloanele mormântului tău vor fi înălțate printre cele ale familiei regale. Nu trebuie să stai pe un pământ străin, să-i laşi pe asiatici să te îngroape, să te înfăşoare în piele de oaie."

Inima lui Sinuhe s-a umplut de bucurie. Se hotărî să se întoarcă imediat. Averea o lăsă copiilor, iar pe cel mai mare îl instală *„şef de trib"*. Era un obicei al acestor semiți nomazi, aşa cum a fost şi cu Avraam şi copiii lui. Era legea tribală a patriarhilor care mai târziu avea să devină lege a Israelului.

„Tribul şi toate bunurile mele îi aparțineau, ca şi oamenii, şi turmele şi fructele... Apoi m-am îndreptat spre sud".

A fost însoţit de beduini până la posturile egiptene de graniţă. De acolo, l-au escortat trimişii faraonului până în capitală, la sud de Memfis. A doua etapă s-a făcut cu barca.

Ce diferenţă! Dintr-un cort într-un palat regal, de la o viaţă simplă, chiar periculoasă, înapoi la siguranţa şi luxul unei metropole civilizate.

„Am găsit-o pe majestatea sa pe marele tron din sala de argint şi aur. Familia regală a fost adusă înăuntru. Majestatea sa i-a spus reginei: ‚Priveşte, acesta este Sinuhe care s-a întors ca asiatic, după ce a devenit un beduin'. Ea scoase un strigăt puternic. Curtea se adresă majestăţii sale: ‚Desigur, acesta nu poate să fie el!' Dar majestatea sa răspunse: ‚Este chiar el'".

„Am fost dus într-o clădire măreaţă" - scrie Sinuhe entuziasmat *„în care erau tot felul de lucruri frumoase, precum şi o baie. Se găseau obiecte din tezaurul regal, haine din pânză regală, mir şi ulei de cea mai bună calitate. Servitorii favoriţi ai regelui se găseau în fiecare cameră. Bucătarii îşi făceau datoria. Anii trecuţi mă părăsiră. Am fost ras, iar părul mi-a fost pieptănat. Am scos de pe mine povara de pământ străin; (mizeria ieşită de pe el - n. a.). Am fost îmbrăcat în pânză fină şi uns cu ulei din cele mai bune. Am dormit din nou într-un pat. Astfel am trăit, cinstit de rege, până în ziua când am simţit că sfârşitul îmi este aproape."*

Relatarea lui Sinuhe nu există numai într-o singură copie. S-au descoperit numeroase alte exemplare. Trebuie să fi fost o operă deosebit de populară, în mai multe ediţii. Nu numai în Regatul Mijlociu, dar şi în Noul Regat, această lucrare se citea cu plăcere, aşa cum indică copiile găsite. Ar putea fi numit un *„best seller"*, primul din lume, şi acesta tocmai despre Canaan.

Cercetătorii care au dat de ea din nou la începutul secolului au fost tot atât de încântaţi ca şi contemporanii lui Sinuhe de acum 4000 de ani. Ei o privesc ca pe o poveste bine scrisă, exagerată ca toate scrierile egiptene şi fără nici o bază. Povestea lui Sinuhe a devenit o mină de explorat pentru egiptologi, dar nu şi pentru istorici. Ei erau atât de nedecişi în privinţa clarificării textului, literelor, construcţiei şi legăturilor frazei încât conţinutul a fost aproape uitat.

Între timp Sinuhe îşi recăpătă drepturile. Ştim acum că egiptenii au întocmit o relatare despre Canaan cam în perioda în care Avraam a migrat acolo. Datorăm primele dovezi despre Canaan tocmai acestor hieroglife care descriu campaniile egiptene. Ele sunt în concordanţă cu povestea lui Sinuhe. Astfel, istoria nobilului egiptean indică o corespondenţă aproape literală cu textul Bibliei. *„Căci Domnul, Dumnezeu tău, are să te ducă într-o ţară bună"* (Deuteronom 8:7). *„Era o ţară bună"* - spune Sinuhe *„ţară cu grâu, cu orz, cu vii, cu smochini şi cu rodii". „Orz şi grâu, smochini şi vii erau acolo"* - povesteşte Sinuhe. Acolo unde Biblia spune: *„Ţară cu măslini şi miere, ţară unde vei mânca pâine din belşug"*, textul egiptean sună aşa: *„Era destulă miere şi ulei. Am avut pâine în fiecare zi la masă".*

Descriera lui Sinuhe despre viaţa sa printre amoriţi, trăind într-un cort, înconjurat de turme şi cirezi, amestecat în conflicte cu beduini hrăpăreţi corespunde cu imaginea biblică asupra timpurilor patriarhale. Avraam şi fiul său au avut de asemenea de luptat pentru fântâni.

Exactitatea cu care Biblia descrie condiţiile de existenţă din acea vreme iese în relief abia la o examinare mai atentă. Căci varietatea documentelor şi monumentelor recent descoperite face posibilă reconstituirea vieţii Canaanului patriarhilor.

În jurul anului 1900 î.Cr., Canaanul era slab populat. Într-un fel, era pământul nimănui. Ici-colo, în mijlocul câmpurilor arate se ridicau câteva întăriturі. Pantele vecine erau plantate cu vii, smochini sau curmali. Locuitorii trăiau într-o permanentă tensiune. Aceste aşezări risipite, asemenea unor insule, erau obiectul atacurilor îndrăzneţe ale nomazilor din deşert. Brusc, tocmai atunci când erau mai puţin aşteptaţi, aceşti nomazi năvăleau, masacrând la întâmplare, furând vitele şi recoltele. Dispăreau apoi în deşerturile de la sud şi est. Era un război interminabil între locuitori şi aceşti jefuitori fără adăpost stabil. În această regiune neliniştită şi-a făcut intrarea Avraam cu soţia sa Sara, nepotul său Lot, rudele sale, turmele sale.

„Şi au ajuns în ţara Canaan. Avram a străbătut ţara până la locul numit Sihem, până la stejarul lui More. Canaaniţii erau atunci în ţară. Domnul s-a arătat lui Avram şi i-a zis: ‚Toată ţara aceasta o voi da seminţei tale'. Şi Avram a zidit acolo un altar Domnului care i se arătase. De acolo a pornit spre munte, la răsărit de Betel, şi şi-a întins cortul având Betelul la apus şi Ai la răsărit. A zidit şi acolo un altar Domnului şi a chemat Numele Domnului. Avram şi-a urmat drumul, înaintând mereu spre miazăzi" (Geneza 12:5-9).

Prin deceniul al treilea al secolului nostru s-au descoperit urme importante la Teba şi Sakkarah. Arheologii din Berlin au obţinut câteva din ele, altele au mers la Bruxeles, iar restul a rămas la muzeul din Cairo. De sub mâinile îndemânatice ale experţilor au ieşit la lumină vaze şi statuete. Dar cel mai surprinzător element era scrierea de pe ele.

Apar tot felul de blesteme ameninţătoare ca: *„Să te lovească moartea la orice gând sau vorbă necurată, la orice ceartă sau gând de ceartă"*. Aceste blesteme erau adresate funcţionarilor de la curtea egipteană, precum şi conducătorilor Canaanului şi Siriei.

Conform unei vechi superstiţii se credea că în momentul în care vasul se va sparge puterea persoanei blestemate va fi risipită. În mod obişnuit în această vrajă erau amestecate rudele, familia chiar oraşul celui în cauză. Textele magice includ nume ca Ierusalimul (Geneza 14:18), Ascalon (Judecători 1:18), Tir (Iosua 19:29), Haţor (Iosua 11:1), Bet-Semeş (Iosua 15:10), Afec (Iosua 12:18), Acşaf (Iosua 11:1) şi Sihem. Este o dovadă convingătoare că aceste locuri menţionate în Biblie existau deja din sec. XIX - XVIII î.Cr., de vreme ce statuetele datează din perioda aceea. Două din aceste oraşe au fost vizitate de Avram. El trece pe la Melhisedec, împăratul Salemului (Geneza 14:18), la Ierusalim. Dar unde să fi fost aşezat Sihemul?

În inima Samariei se întinde o vale largă dominată de vârfurile înalte ale Gherizimului şi Ebalului. Câmpii cultivate înconjoară Aşcarul, un mic oraş iordanian. La poalele Gerizimului, în Tell el Balata au fost descoperite ruinele Sihemului.

Descoperirile din 1913-1914 sunt datorate în mare parte teologului german Ernst Sellin, profesor de arheologie. Sellin a scos la iveală rămăşiţele unor ziduri din secolul XIX î.Cr. Treptat se contura un zid puternic de apărare, construit în întregime din lespezi dure, unele din ele de 2 m diametru. Arheologii l-au numât *„zidul ciclopilor"*. Zidul era întărit şi de

un taluz. Constructorii din Sihem au adăugat zidului gros de 2 m foişoare micuțe şi un val de pământ.

De asemenea, din ruine se profila şi un palat. Curtea pătrată, înconjurată de câteva camere solide abia dacă merita numele de palat. Toate oraşele canaanite ale căror nume ne sunt atât de familiare şi de care israeliții se temeau atât de mult, arătau ca Sihemul. Cu câteva excepții, proiectele de clădiri din perioda aceea ne sunt cunoscute. Printre ele sunt multe oraşe întâlnite de patriarhi: Betel, Mițpa, Gherar, Lachiş, Ghezer şi Gat, Aşcalon şi Ierihon. Oricine ar fi dorit să scrie o istorie a construcțiilor canaanite, n-ar fi întâmpinat greutăți în privința găsirii materialelor care merg până în mileniul III î.Cr.

Oraşele canaanite erau fortărețe, locuri de refugiu în timp de primejdie, fie că era vorba de atacuri bruşte din partea triburilor nomade, fie că era vorba de războaie civile caananite. Zidurile masive nu mărginesc o suprafață mai mare ca Piața Sf. Petru din Roma. Fiecare din aceste forturi-oraşe era aprovizionat cu apă, dar cu toate astea nu putea asigura găzduire definitivă unei populații prea mari. Comparate cu palatele şi oraşele Mesopotamiei, ele par mici. Cea mai mare parte a oraşelor din Canaan ar fi putut încăpea lejer în palatul lui Mari.

La Tell-el-Hesi, probabil Eglonul Bibliei, străvechea fortăreață cuprindea o suprafață de numai 5 ha. La Tell es-Safy - fosta Gat aproximativ 5 ha. La Tell-el-Mutesellim - fosta Meghido - cam aceeaşi suprafață. La Tell el-Zakariyah - biblica Aşeka - mai puțin de 4 ha. Ghezerul, pe drumul de la Ierusalim spre Iaffa ocupa peste 9 ha. Chiar şi în zona Ierihonului, zidul fortificat, o acropolă de fapt, mărginea mai puțin de 2,35 ha. Şi totuşi Ierihonul era una din cele mai redutabile cetăți.

Disputele aprige dintre şefii tribali erau la ordinea zilei. Nu exista nici o autoritate supremă. Fiecare căpetenie era stăpână pe domeniul său. Biblia îi numeşte pe aceşti şefi de trib *„regi”*. În ceea ce priveşte puterea şi independența, lucrul acesta e adevărat.

Între şefii de trib şi supuşii lor se stabileau relații patriarhale. În interiorul zidurilor locuia numai şeful, aristocrația, reprezentanții faraonului şi negustorii bogați. Ei trăiau singuri în case solide cu patru până la cinci camere care dădeau într-o curte. La aristocrați casele cu două etaje erau destul de rare. Restul locuitorilor - vasalii, servitorii, sclavii - locuiau în case simple, de pământ, în afara zidurilor. Trebuie că duceau o viață mizerabilă.

De pe timpul patriarhilor două căi se întâlnesc în câmpia Sihernului. Una merge spre bogata vale a Iordanului. Cealaltă urcă spre singuraticele dealuri de la sud de Betel, dincolo de Ierusalim şi apoi spre Negheb, Țara Sudului, cum o numeşte Biblia. Oricine urmează acest drum, va da numai de câteva zone locuite în centrul Iudeii şi Samariei: Sihem, Betel, Ierusalim, Hebron. Alegând drumul mai confortabil, te loveşti de oraşe mai mari şi fortărețe mai importante ale Canaaniților în fertila vale din Câmpia Izreel, pe coasta rodnică a Iudeii, prin vegetația luxuriantă din valea Iordanului.

Avraam, după cum mărturiseşte Biblia, a ales pentru prima explorare a Palestinei drumul izolat şi greu care duce spre dealurile din sud. Căci aici colinele împădurite ofereau refugiu unui străin într-o țară străină, iar terenurile defrişate serveau ca păşuni turmelor sale. Mai târziu el şi tribul său, precum şi alți patriarhi au parcurs înainte şi înapoi acest drum dificil.

Oricât de ispititoare se înfăţişau întinderile roditoare ale câmpiei, Avraam a preferat totuşi să se stabilească într-o zonă muntoasă. Cu arcurile şi praştiile sale nu-şi permitea să rişte o întâlnire cu săbiile şi sulițele canaanite. Avraam nu era încă pregătit să-şi părăsească adăpostul de munte.

Capitolul 7
Avraam şi Lot în Ţara Purpurii

„A venit însă o foamete în țară; şi Avram s-a pogorât în Egipt, ca să locuiască câtăva vreme acolo; căci era mare foamete în țară” (Geneza 12:10).

Mulțumită deşerturilor egiptene, o seamă de texte hieroglifice, dintre care numeroase dovezi ale emigrației semite în Valea Nilului, au supraviețuit până în zilele noastre.

La jumătatea drumului dintre Memfis şi Teba, 300 km sud de Cairo, pe malul Nilului, înconjurată de câmpii verzi şi pajişti cu palmieri, se găseşte Beni-Hasan. Aici, în 1890 un expert britanic Percy A. Newberry, a primit din partea autorităților din Cairo însărcinarea de a cerceta câteva morminte vechi. Expediția era finanțată de Fondul Egiptean de Explorare.

Mormintele erau situate la marginea unei oaze alături de rămăşițele unei cariere şi de un templu vast. Săptămână de săptămână nu s-au scos la suprafață decât resturi de piatră din coloanele sfărâmate care ascundeau mormântul nobilului egiptean Knemhotep. Hieroglifele din holul scurt de la intrare indicau numele mortului. Era vorba despre conducătorul unei regiuni de pe Nil (cândva numită şi Provincia Gazelei). Knemhotep a trăit sub faraonul Sesostris II, prin anul 1900 î.Cr.

După mari eforturi, Newberry a dat de o cameră enormă în stâncă. La lumina torțelor cercetătorul văzu trei bolți şi câteva cioturi de coloane ieşite din pământ. Pereții străluceau de picturi splendide. Acestea înfățişau scene din viața nobilului, la seceriş, la vânătoare, la dans şi sport. Într-una din imagini de pe peretele de la nord, chiar lângă un portret în mărime naturală al nobilului, Newberry a descoperit nişte figuri străine. Purtau haine diferite de cele egiptene, aveau o piele mai deschisă şi trăsături mult mai ascuțite. Doi funcționari egipteni aşezați în prim plan, îi prezentau pe străini nobilului. Dar ce fel de oameni erau aceştia?

Un document ținut în mână de unul din egipteni dădea lămurirea cerută: era vorba de *„locuitorii deşertului”*, semiții. Conducătorul lor era Abişai. Cu 36 de bărbați, femei şi copii din tribul său, Abişai sosise în Egipt. El adusese daruri pentru nobil, dintre care de remarcat era stibiul (8) prețios oferit soției nobilului.

Abişai este un nume pur semitic. După cucerirea Canaanului de către Iosua, numele lui Abişai apare în timpul domniei celui de-al doilea rege al Israelului. *„David a luat cuvântul şi vorbind... lui Abişai”* (1 Samuel 26:6). Acest Abişai era fratele lui Ioab, popularul comandant de armată din timpul lui David (aprox. 1000 î.Cr., pe vremea când Israelul era un regat întins).

Artistul însărcinat de prinţul Knemhotep cu decorarea mormântului i-a redat atât de minuţios pe *„locuitorii deşertului”* încât şi cele mai mici detalii pot fi observate. Pictura este atât de veridică încât seamănă mai mult cu o fotografie. Îţi dă impresia că această familie de semiţi tocmai s-a oprit pentru o secundă, pentru ca apoi bărbaţi, femei şi copii să pornească mai departe în călătoria lor. Abişai, aflat în capul coloanei, face o uşoară plecăciune, îl salută pe nobil cu mâna dreaptă, în timp ce cu stânga ţine o funie scurtă de care este legată o capră. Între coarne capra duce o vergea îndoită care nu reprezintă altceva decât toiagul păstorului.

Toiagul devenise atât de trecvent la aceşti nomazi încât egiptenii îl întrebuinţau ca simbol în scrierea lor hieroglifică.

Croiala şi culoarea hainelor sunt fidel reproduse. Pături pătrate de lână le atârnă de umăr mergând până la genunchi la bărbaţi, iar la femei până la gambe. Sunt făcute dintr-un material vărgat şi servesc ca mantii. Nu ne aminteşte asta de faimoasa *„haină pestriţă”* (Geneza 37:3) pe care Iacov a dăruit-o fiului său favorit Iosif? Bărbaţii poartă barbă bine ascuţită. Femeile îşi lasă părul desfăcut pe piept şi pe umeri. Este prins doar în jurul frunţii cu o panglică albă îngustă. Buclele de la urechi par o concesie făcută model. Bărbaţii poartă sandale, iar femeile cizme mici de culoare închisă. Rezervele de apă sunt purtate în containere din piele de animal lucrată artistic. Arcurile şi săgeţile, precum şi suliţele grele le servesc ca arme. Chiar şi instrumentul lor favorit a fost adus cu ei. Unul dintre bărbaţi cântă la o liră cu opt coarde. Conform îndrumărilor date de Biblie, câţiva din psalmii lui David se cântau acompaniaţi de acest instrument. *„De cântat pe instrumente cu coarde. Pe arfa cu opt coarde”*, este indicaţia care apare în Psalmii 6 şi 12.

De vreme ce această pictură datează din anul 1900 î.Cr. care coincide cu epoca patriarhilor, ne putem imagina că Avraam şi familia sa arătau cam tot aşa. Când au atins graniţa cu Egiptul, trebuie că s-a întâmplat o scenă identică. Căci procedura de primire a vizitatorilor străini era aceeaşi la toate posturile de frontieră.

Modul de a intra într-o ţară străină nu era prea mult diferit faţă de cel de azi. Desigur, nu exitau paşapoarte, ci numai formalităţi, birocraţie care dădeau destul de furcă străinilor. Oricine intra în Egipt, trebuia să declare numărul însoţitorilor, motivul călătoriei şi durata probabilă a şederii. Toate amănuntele erau cu grijă notate într-un papirus de către un scrib care folosea numai cerneală roşie. Apoi ele erau trimise la un ofiţer de la frontieră, care decidea acordarea permisiunii de intrare.

Totuşi hotărârea nu depindea numai de bunul lui plac. Ofiţerii de la curtea faraonului scoteau din când în când directive precise, arătând chiar ce locuri de păşunat puteau fi oferite nomazilor emigranţi.

În timpul foametei, Egiptul a fost pentru nomazii canaaniţi un loc de refugiu şi adeseori singura lor salvare. Când pământul se usca în ţara lor, canaaniţii găseau pe pământurile faraonului păşuni îndestulătoare. Nilul cu revărsările sale anuale aducea belşug în toate.

Pe de altă parte, bogăţia proverbială a Egiptului era adesea o mare ispită pentru bandele de jefuitori ale nomazilor care erau mai puţin interesate în găsirea unor păşuni decât în spargerea grânarelor şi a palatelor somptuoase. Uneori nu se putea scăpa de ei decât prin forţa armelor. Ca o

măsură de protecție împotriva acestor invadatori nedoriți, s-a început încă din mileniul III î.Cr. construirea marelui *„Zid al Prinților”*.

Acesta consta dintr-o serie de forturi, turnuri de observație şi cetățui. Numai protejat de întuneric şi cunoscând locurile a reuşit Sinuhe să se strecoare neobservat. 550 de ani mai târziu, pe vremea exodului din Egipt, frontiera era tot atât de păzită. Moise a ştiut că o fugă din țară, împotriva ordinului faraonului este imposibilă. Sentinelele ar fi dat alarma imediat trezind gărzile. Orice încercare de fugă ar fi fost înăbuşită pe loc de arcaşii şi carele cu soldați înarmați de la graniță. Acesta este motivul pentru care Moise a ales o altă rută. Moise i-a condus pe copiii lui Israel spre sud, până la Marea Roşie unde nu mai exista nici un zid.

După întoarcerea lor din Egipt, Avram şi Lot s-au despărțit, *„căci averile lor erau aşa de mari, încât nu puteau să locuiască împreună. S-a iscat o ceartă între păstorii vitelor lui Avram şi păstorii vitelor lui Lot. Canaaniții şi fereziții locuiau atunci în țară. Avram a zis lui Lot: ‚Te rog, să nu fie ceartă între mine şi tine, între păzitorii mei şi păzitorii tăi, căci suntem frați. Nu-i oare toată țara înaintea ta? Mai bine desparte-te de mine: dacă apuci tu la stânga, eu voi apuca la dreapta, dacă apuci tu la dreapta, eu voi apuca la stânga’”* (Geneza 13:6-9).

Avram l-a lăsat pe Lot să aleagă. Lot, luând lucrurile ca atare, ca orice tânăr, a ales partea mai bună, în vecinătatea Iordanului: *„Toată câmpia Iordanului era bine udată în întregime. Înainte de a nimici Domnul Sodoma şi Gomora, până la Țoar, era ca o grădină a Domnului, ca țara Egiptului”* (Geneza 13:10).

Din munții împăduriți ai Palestinei, Lot s-a îndreptat spre est, străbătând alături de familia şi turmele sale, valea Iordanului pentru ca în final să se oprească în Sodoma. La sud de Marea Moartă se întindea o câmpie deosebit de fertilă, *„Valea Sidim, adică Marea Sărată”* (Geneza 14:3). Biblia pomeneşte cinci oraşe din această vale: *„Sodoma, Gomora, Adma, Țeboim şi Țoar”* (Geneza 14:2). Se aminteşte şi de un incident armat în istoria acestor oraşe: *„S-a întâmplat că ei au făcut război cu Bera, împăratul Sodomei, cu Birşa împăratul Gomorei, cu Şineab împăratul Admei, cu Şemeeber împăratul Țeboimului şi cu împăratul Belei sau Țoarului”* (Geneza 14:2). Timp de 12 ani regii din Valea Sidimului au plătit tribut regelui Chedorlaomer. În al treisprezecelea an s-au răsculat. Chedorlaomer a căutat ajutor la trei aliați împărăteşti. O expediție de represiune i-a adus pe rebeli la ordine. În bătălia celor 9 regi, cei cinci aliați din Valea Sidimului au fost înfrânți, țările lor fiind jefuite apoi.

Printre prizonierii luați din aceste țări s-a aflat şi Lot. El a fost eliberat însă de unchiul său Avram (Geneza 14:12-16) care împreună cu însoțitorii lui i-a urmărit îndeaproape pe învingători. El le-a observat mişcările aşteptând calm momentul oportun. Până la Dan, frontiera de nord a Palestinei, nu s-a ivit însă nici o ocazie prielnică. Cu iuțeala fulgerului, Avram şi oamenii săi atacă ariegarda şi în confuzia care urmează, Lot este eliberat. Numai cei care nu cunosc tacticile beduinilor, vor considera această întâmplare neadevărată.

Locuitorii acestei regiuni au păstrat vie în amintirea lor imaginea expediției de represiune. Ea se reflectă în numele unui drum aflat la răsărit de Marea Moartă şi paralel cu ea, un drum care traversa Țara Moabului

îndreptându-se spre nord. Nomazii din Iordania îl cunosc foarte bine. Băştinaşii l-au *numit „Drumul împărătesc”*. Îl întâlnim şi în Biblie, unde este amintit în două feluri: *„Drumul împărătesc”* şi *„Drumul cel mare”*. Este drumul pe care voiau să-l urmeze copiii lui Israel, prin Edom, spre *„Țara Promisă”* (Numeri 20:17,19). În era creştină romanii au folosit *„Drumul împărătesc”*, aducându-i de asemenea şi simțitoare îmbunătățiri. Părți din el aparțin astăzi rețelei de drumuri din Iordania. Din avion drumul arată ca o fâşie întunecată care taie țara.

„Şi Domnul a zis: ‚Strigătul împotriva Sodomei şi Gomorei s-a mărit şi păcatul lor într-adevăr este nespus de greu’... Atunci Domnul a făcut să ploaie (a dat o ploaie) peste Sodoma şi Gomora pucioasă şi foc de la Domnul din cer. A nimicit cu desăvârşire cetățile acelea, toată câmpia şi pe toți locuitorii cetăților, şi tot ce creştea pe pământ. Nevasta lui Lot s-a uitat înapoi şi s-a prefăcut într-un stâlp de sare... Avraam a văzut ridicându-se de pe pământ un fum ca fumul unui cuptor” (Geneza 18:20; 19:24-26, 28).

Calamitatea care a făcut obiectul acestei relatări biblice despre pedepsirea păcatului, a impresionat şi impresionează şi astăzi o lume întreagă. Sodoma şi Gomora au devenit sinonimele viciului şi necredinței. Când se vorbeşte despre o distrugere totală, se face imediat o asociație cu soarta acestor oraşe. După numeroasele aluzii făcute la ea în antichitate, se poate deduce că imaginația oamenilor a fost în permanență chinuită de spectrul acestui dezastru. Lucruri aproape incredibile trebuie că s-au întâmplat în apropierea Mării Moarte, Marea de Sare, locul fixat de istorisirea biblică.

Se spune că în timpul asediului Ierusalimului din anul 70 d.Cr. comandantul roman Titus, a condamnat la moarte nişte sclavi. Aceştia au fost legați cu lanțuri şi aruncați în mare la poalele muntelui Moab. Dar condamnații nu s-au înecat. De câte ori erau asvârliți în apă, ieşeau La suprafață ca nişte dopuri. Acest incident l-a impresionat atât de mult pe Titus încât acesta a dat ordin ca sclavii să fie eliberați. Flavius Iosephus, istoric evreu care şi-a trăit o parte din viață la Roma, menționează de câteva ori un *„lac de asfalt”*.

Grecii au observat la rândul lor prezența unor gaze otrăvitoare care ieşeau din mare. Arabii povestesc că în vechime păsările nu reuşeau să atingă partea cealaltă a mării. Zburând numai puțin deasupra apei, păsările se prăbuşeau moarte.

Deşi existau atâtea legende în legătură cu această mare misterioasă din Palestina, nu se ajunsese încă la nici o confirmare de la sursă. Nici un om de ştiință nu studiase acest fenomen. Abia în 1848, Statele Unite au organizat o expediție pentru elucidarea misterului. Într-o zi de toamnă, în acelaşi an, plaja oraşului de coastă Akka, la mai puțin de 15 km de actuala Haifa, era înțesată de oameni. Avea loc o manevră neobişnuită.

W. F. Lynch, geolog şi conducător al expediției, adusese de pe nava ancorată pe uscat două bărci metalice care au fost prinse bine de nişte căruțe. Trasă de cai, caravana a pornit. După trei săptămâni de greutăți neaşteptate, au reuşit să-şi oprească căruțele pe malurile Galileii de Sud. Cele două bărci au fost din nou puse în apă, la Marea Tiberiadei. După ce Lynch şi-a instalat teodolitul la lacul Galileii, a urmat un rezultat aproape uluitor. La început a crezut că s-a strecurat o greşeală, dar o reverificare a

confirmat primul rezultat. Suprafaţa locului care a jucat un rol destul de important în viaţa lui Isus, este la 208 m sub nivelul Mediteranei. Atunci care trebuie să fie înălţimea izvorului Iordanului care curge prin lac?

Câteva zile mai târziu W. F. Lynch a poposit pe pantele acoperite cu zăpadă ale Hermonului. Printre resturi de coloane şi porţi, se găsea şi micuţul sat Banya. Arabii l-au dus printr-o pajişte de oleandri la o peşteră, pe jumătate blocată cu dărâmături. Lynch a ajuns astfel pe versantul de calcar al Hermonului. De aici, din beznă, ţâşnea un fir de apă limpede. Era unul din izvoarele Iordanului. Arabii îl numesc *„Iordan soheri at el Kebirei”*, adică *„marele râu”*. Acesta era Paniunul pe care şi-a construit Irod templul lui Pan în cinstea lui Augustus. Nişe sub formă de scoici sunt săpate în stânca de lângă peştera Iordanului. Probabil că aici îşi ducea la buze fluierul Pan cel cu picioare de ţap. La numai 5 km spre vest, se găseşte Danul, menţionat adesea în Biblie ca cel mai nordic punct al ţării. Şi acolo se găseşte un izvor al Iordanului care udă cu apele sale panta de sud a Hermonului. Un al treilea fir de apă izvorăşte dintr-o oază aşezată mai sus, cam la 500 m deasupra nivelului mării.

Când Iordanul în drumul său spre sud atinge la 20 km micul lac Hule, albia râului este numai cu 2 m deasupra nivelului. Apoi lacul parcurge încă 10 km spre lacul Galilea. În cursul acestui drum (40 km) el coboară cu 700 m.

De la marea Tiberiadei membrii expediţiei americane au urmat în bărcile lor de metal nenumăratele şerpuiri ale râului. Treptat vegetaţia devenea din ce în ce mai rară, arborii tineri ajungând nu mai departe de maluri. Sub soarele tropical se ivi o oază - Ierihonul. Curând după aceasta, cercetătorii şi-au atins ţinta. Înaintea lor, mărginită de pereţi aproape paraleli, se întindea Marea Moartă.

Primul lucru pe care l-au făcut, a fost o baie. Numai că atunci când se aruncau în apă simţeau că sunt respinşi de ceva dinlăuntru.

Era ca şi cum ar fi purtat colace de salvare. În felul acesta erau confirmate legendele: în această mare nu te puteai îneca. Soarele le usca pielea imediat. Arătau albi din cauza crustei de sare care se lipise de ei. Nici un crustaceu, nici un peşte, nici o plantă acvatică, nici un coral, nici o barcă pescărească n-au fost văzute vreodată pe marea aceasta. Nici marea, nici uscatul nu ofereau ceva comestibil. Malurile erau tot atât de pustii. Depozitele enorme de sare de pe plajă străluceau ca nişte diamante. În aer plutea un miros înţepător, amestec de petrol şi sulf. Bucăţi de bitum - Biblia le numeşte *„smoală”* (Geneza 14:10) - alunecă pe valuri. Chiar şi cerul şi soarele capătă un aspect ciudat în decorul acestora.

Timp de 22 de zile bărcile americane au traversat Marea Moartă în lung şi-n lat. Au testat apa, au făcut nenumărate sondări şi analize. Gura Iordanului care dă în Marea Moartă este la 394 m sub nivelul mării. Dacă ar exista vreo legătură cu Mediterana, Iordanul şi lacul Galileii, la 105 km distanţă, ar dispărea. O întinsă mare continentală s-ar ivi chiar până la marginea lacului Hule.

„Când furtuna se abate asupra acestui bazin stâncos” a observat Lynch *„valurile izbesc marginile bărcii ca loviturile unui ciocan”*. Dar greutatea apei face ca scurt timp după potolirea furtunii marea să se liniştească din nou.

Din datele oferite de această expediție lumea a aflat nişte lucruri uluitoare. Marea Moartă atinge o adâncime de 400 m. Astfel fundul mării este la 800 m sub nivelul Mediteranei. Apa mării Moarte conține 30 % ingrediente solide, în special clorură de sodiu (sarea de bucătărie). Oceanul conține 3,3 până la 4 % sare. Iordanul şi alte râuri mai mici se varsă în acest bazin de aproximativ 76 x 17 km, care nu are nici măcar o singură supapă. Evaporarea atinge sub soarele dogoritor valori de 8 mil. mc pe zi. Substanțele chimice aduse de afluenți rămân depozitate în acest bazin de 1292 km p.

Abia la începutul secolului, simultan cu săpăturile din alte părți ale Palestinei, au început la Sodoma şi Gomora cercetări minuțioase. Arheologii au pornit în căutarea oraşelor dispărute pe care Biblia le situează în *„Valea Sidimului”*. La extremitatea de sud-est a Mării Moarte, au fost descoperite rămăşițele unei aşezări. Arabii îl numesc şi azi Țoar. Arheologii au fost încântați de această descoperire deoarece Țoarul era unul din cele cinci oraşe bogate din Valea Sidimului, unul din oraşele care n-au vrut să plătească tribut celor 4 împărați străini. Dar săpăturile care au urmat au produs o mare dezamăgire.

După analizele făcute, se părea că e vorba de un oraş înfloritor din evul mediu. Cât despre Țoarul lui Bela (Geneza 14:2), nici o urmă. Totuşi existau destule indicii în preajma Țoarului medieval care atestau existența unei populații antice.

Se poate afirma că nici o viitoare cercetare în vederea descoperirii Sodomei şi Gomorei pe malurile Mării Moarte nu va mai fi de vreun folos. Căci enigma dispariției celor două oraşe a fost elucidată.

Pe malul de la răsărit al Mării Moarte există o peninsulă care avansează mult în apă. E vorba de peninsula elLisan care înseamnă şi *„limbă”* în arabă. Biblia o menționează fugar când relatează împărțirea țării după cucerire. Frontierele Tribului Iuda sunt cu grijă delimitate. Iosua ne-a lăsat o descriere edificatoare a frontierelor de la sud: *„Astfel, hotarul lor de miazăzi pornea de la capătul Mării Sărate, de la sânul (limba) care caută spre miazăzi”* (Iosua 15:2).

Istoria romană a păstrat o poveste legată de această limbă de pământ, o poveste privită însă cu prea mult scepticism. Se spune că doi dezertori s-au refugiat pe această peninsulă. Soldații care îi urmăreau, au răscolit regiunea fără să găsească măcar o urmă. Când în sfârşit i-au zărit pe fugari era deja prea târziu. Dezertorii se cățărau pe stâncile de pe partea cealaltă a apei. Era clar că traversaseră marea.

Imposibil de văzut de pe uscat, pământul de aici intră în apă sub un unghi apreciabil, împărțind astfel suprafața mării în două. La dreapta peninsulei, pământul e înclinat până la o adâncime de 400 m. La stânga apa rămâne destul de mică. Ultimele sondări au indicat o adâncime de numai 15-20 m.

Dacă am trece cu barca pe Marea Sărată spre extremitatea sudică, am vedea ajutați şi de razele soarelui, ceva aproape fantastic: la o mică distanță de mal şi evident sub nivelul apei se întind rândurile unei păduri păstrate numai datorită concentrației de sare din mare.

Trunchiurile şi rădăcinile ascunse de adâncimile verzi pâlpâitoare trebuie că au o mare vechime. Cândva, când erau în floare, poate că turmele lui Lot

au păscut la umbra lor. Această regiune de mică adâncime cuprinsă între peninsula el-Lisan şi extremitatea de sud a mării, este chiar Valea Sidimului. Biblia este destul de explicită în această privință: *„S-au adunat cu toții în Valea Sidim, adică Marea Sărată”* (Geneza 14:3).

Geologii au adăugat acestei descoperiri încă o dovadă ştiințifică care explică consecințele cataclismului relatat de Biblie.

Expediția americană condusă de Lynch în 1848 reuşise să stabilească primele concluzii privind căderea uluitoare a Iordanului într-un spațiu relativ restrâns. Acest salt, al albiei râului este un fenomen geologic unic. *„Poate că mai există ceva asemănător pe suprafața altei planete. Pe pământ însă Valea Iordanului nu are alt corespondent”* scria George Adam Smith, cercetător scoțian al Vechiului Testament în cartea sa: *„Geografia istorică a Țării Sfinte”. „Nici o altă parte a pământului care nu este sub apă, nu coboară mai mult de 100 m sub nivelul mării”.*

Valea Iordanului e numai o parte dintr-o enormă fractură a scoarței pământului. Direcția acestei crăpături a fost stabilită cu precizie. Începe de la nord, la câteva mile dincolo de granițele Palestinei, mai precis la poalele munților Taurus din Asia Mică. În sud se întinde de la malul Mării Moarte, trece prin Wadi el-Arabah, Golful Akaba, ajungând în cele din urmă la Marea Roşie, în Africa. În multe puncte din această mare depresiune, semnele unei intense activități vulcanice, sunt evidente. În munții Galilei şi ai Transiordaniei, pe malurile afluentului Iordanului, Iabbok, şi în Golful Akaba se întânlesc urme de bazalt şi lavă.

Împreună cu baza acestei întinse fisuri, Valea Sidimului, inclusiv Sodoma şi Gomora s-au prăbuşit în abis. Data acestui cataclism a fost stabilită de către geologi: aproximativ 2000 î.Cr. *„Probabil că în jurul anului 1900 î.Cr. a avut loc catastrofa Sodomei şi Gomorei”*, - scria cercetătorul american Jack Finegan în 1951. *„O examinare atentă a dovezilor literare, geologice şi arheologice, ne întăresc convingerea că ‚cetățile câmpiei’ (Geneza 19:29) erau aşezate în regiunea care este acum scufundată în partea de sud a Mării Moarte. Distrugerea a fost produsă de un mare cutremur de pământ, însoțit probabil de explozii, fulgere, gaze naturale şi incendiu general”.*

În jurul anului 1900 î.Cr., adică exact pe vremea lui Avraam.

Slăbirea scoarței a permis dezlănțuirea forțelor vulcanice care păndeau parcă din străfundurile fracturii. În valea superioară a Iordanului, lângă Basan, există încă cratere de vulcani stinşi. Lava şi bazaltul au acoperit suprafața de calcar. Din cele mai vechi timpuri, zona care înconjoară această depresiune a fost supusă la nenumărate cutremure. Există dovezi, iar în plus Biblia însăşi relatează câteva din ele. Ca o confirmare a explicării geologice date dispariției Sodomei şi Gomorei, preotul fenician Sanchuniathon foloseşte următoarele cuvinte în lucrarea sa *„Istoria antică”*: *„Valea Sidimului s-a scufundat devenind un lac fără viață, simbol al pedepsei şi morții păcătosului”.*

„Nevasta lui Lot s-a uitat înapoi şi s-a prefăcut într-un stâlp de sare” (Geneza 19:26). Cu cât te apropii de extremitatea sudică a mării, cu atât peisajul devine mai dezolant. Munții apar siniştri, dealurile stau cufundate într-o tăcere înspăimântătoare. Pantele lor aproape că se prăbuşesc în mare, ca nişte cristale enorme. Catastrofa care a avut loc aici, a lăsat urme de

neşters. Rareori nomazii apar prin aceste locuri, de-a lungul vreunei oaze abrupte şi neregulate.

Unde se termină apa, la extremitatea de sud, începe o porțiune de mlaştină îmbibată cu sare. Solul roşcat este străbătut de nenumărate canale şi poate oricând să pună în primejdie viața vreunui călător imprudent. Mergând mai spre sud ajungi în deşertul Wadi el-Arabah care se continuă până la Marea Roşie.

La vest de malul sudic, în direcția *„Țării de la Sud"* amintite de Biblie, Neghebul, se întinde un şir de dealuri atingând 45 m înălțime şi 15 km lungime. Pantele lor strălucesc ca nişte diamante. Este un fenomen destul de ciudat, căci cea mai mare parte a dealurilor e formată din sare. Arabii îl numesc Jebel Usdum, cuvânt străvechi care păstrează semnificația Sodomei. Multe din blocurile de sare au fost tocite de ploaie ori s-au prăbuşit, luând astfel nişte forme stranii, ca ale unor statui. Te aştepți parcă să prindă viață din moment în moment.

Aceste stranii statui în sare ne aduc aminte de relatarea biblică despre soția lui Lot. Dealurile strălucitoare sunt aşezate în apropierea Văii Sidimului. Oricine ar fi scăpat din acest cataclism ar fi fost apoi sufocat de gazele otrăvitoare. În zilele noastre, vecinătatea Mării Sărate este acoperită cu o crustă de sare.

„Avram şi-a ridicat corturile şi a venit de a locuit lângă stejarii lui Mamre, care sunt lângă Hebron. Şi acolo a zidit un altar Domnului" (Geneza 13:18).

Nu departe de actualul Hebron, Avraam şi-a petrecut ultimele sale zile într-un sătuc al lui Mamre, unde a construit de altfel şi un altar. Aici a intrat în posesia primei bucăți de pământ a hetiților (Geneza 23) pe care a folosit-o ca mormânt pentru soția sa Sara, aşa cum se obişnuia pe atunci la semiți. El a fost îngropat mai târziu în acelaş mormânt (Geneza 25:9,10). Săpăturile par să confirme şi aceste afirmații biblice referitoare la părintele patriarhilor.

La 3 km nord de Hebron, arabii au un loc pe care-l venerează: „haram ramet el-chalil", ceea ce înseamnă sanctuarul din dealul prietenului lui Dumnezeu. *„Prietenul Domnului"* este termenul mahomedan pentru Avraam. Părintele A. E. Mader, arheolog, a descoperit de altfel pietrele unui altar străvechi care mai purta încă urme de foc. În 1927 Mader a descoperit urmele unui copac ale cărui rădăcini mai puteau fi încă reconstituite.

Mormântul lui Avraam este considerat un loc sfânt la care pelerinii se adună adeseori.

Şi totuşi pare aproape inexplicabil cum nişte evenimente atât de vechi s-au putut transmite din generație în generație, pentru ca în zilele noastre să primească şi o confirmare ştiințifică.

II. ÎN REGATUL FARAONILOR
De la Iosif la Moise

Capitolul 8
Iosif în Egipt

„Iosif a fost dus în Egipt; şi Potifar, dregătorul lui Faraon, căpătenia străjerilor, un egiptean, l-a cumpărat de la ismaeliții care-l aduseseră acolo” (Geneza 39:1).

Istoria lui Iosif, omul care a fost vândut de frații săi în Egipt, ajungând până la urmă mare dregător, este fără îndoială una dintre cele mai reuşite istorisiri din literatura universală.

„După câtăva vreme, s-a întâmplat că nevasta stăpânului său a pus ochii pe Iosif, şi a zis: ‚Culcă-te cu mine!’ El n-a voit” (Geneza 39:7-8). Când soțul ei s-a întors acasă, ea i-a spus: *„Robul acela evreu pe care ni l-ai adus, a venit la mine ca să-şi bată joc de mine”* (Geneza 39:17).

„Ben-Akiba”-”Nimic nou sub soare” păreau să spună egiptenii ori de câte ori reîncepeau traducerea *„Papirusului Orbiney”*. Ei tocmai descifrau hieroglifele unei istorii cunoscute din timpul dinastiei XIX, istorie care purta un titlu aparent modest: *„Povestea celor doi frați”. „Au fost odată doi frați... Cel mai bătrân se numea Anubis, iar cel mai tânăr Bata. Anubis avea o casă şi o soție, iar fratele său locuia cu el ca şi cum ar fi fost fiul său. Când venea timpul aratului, cei doi frați ieşeau la câmp împreună. Dar se întâmplă că rămaseră dintr-o dată dintr-o dată fără grăunțe.*

Atunci cel mai bătrân îl trimise pe cel mai tânăr, spunându-i: ‚Grăbeşte-te de adu nişte grăunțe din oraş’. Cel tânăr o găsi pe soția fratelui său făcându-şi părul. ‚Hai! spuse el - dă-mi repede nişte grăunțe că trebuie să mă întorc degrabă la câmp. Fratele meu mi-a zis când am plecat: să nu pierzi nici o clipă!’. S-a încărcat cu boabe de grâu şi porumb şi s-a pregătit să plece. Atunci femeia i-a zis: ‚Tu ai atâta putere! În fiecare zi mă uit la tine şi văd cât de voinic eşti... Vino! Culcă-te cu mine pentru o oră. O să-ți placă. Am să-ți fac şi haine de care să te mândreşti. Dar tânărul se înfurie când auzi această propunere mârşavă. Îi spuse: ‚Ce gânduri neruşinate ai!... Să nu le mai spui cu voce tare niciodată şi atunci voi încerca şi eu să le uit’. Şi spunând aceste vorbe tânărul dispăru. Rămasă singură, femeia se înfricoşă de ceea ce spusese. Atunci căută nişte fard şi îşi aranjă fața de parcă ar fi fost maltratată. Bărbatul o găsi culcată la pământ cu expresia unei femei siluite. ‚Cine a fost aici?’ - o întrebă el. ‚Nimeni... în afară de fratele tău. Când a venit

după boabe, eu tocmai eram singură. Mi-a zis: ‚Hai, culcă-te cu mine pentru o oră. Fă-ți părul!'. Nici nu m-am uitat la el. ‚Nu sunt eu mama ta? Şi nu este fratele tău un tată pentru tine?' i-am spus eu, dar el s-a temut şi-a început să mă lovească ca să nu-ți spun ție nimic. Dacă îl cruți voi muri de durere. Atunci fratele mai bătrân se înfurie şi imediat îşi pregăti cuțitul ca să-l omoare pe fratele mai mic".

Aproape că ni-i imaginăm pe curtenii faraonului comentând această poveste. Problemele sexuale, psihologia femeilor, erau puncte de mare interes chiar pe vremea aceea, cu mii de ani înaintea lui Kinsey.

Povestea soției adultere a servit ca prototip istoriei lui Iosif din Biblie? Au existat argumente pro şi contra încă înainte de secolul nostru, toate bazate în mare măsură pe *„Papirusul Orbiney"*. Numai Biblia aminteşte de şederea lui Israel în Egipt. Istoricii şi profesorii de teologie vorbeau despre o *„Legendă a lui Iosif"*. Egiptul rămânea țara de la care se aşteptau eventualele documente care să ateste evenimentele biblice. Mai ales în cazul lui Iosif care era şi mare dregător, ceea ce însemna foarte mult în viziunea egiptenilor de atunci.

Nici o țară din Orientul antic nu şi-a păstrat mai bine istoria ca Egiptul. Până aproape de anul 3000 î.Cr. putem reconstitui înşiruirea de faraoni fără o cât de mică omisiune. Cunoaştem succesiunea dinastiilor în Vechiul, Mijlociul şi Noul Regat. Nici un alt popor nu şi-a descris mai amănunțit evenimentele importante, realizările domnitorilor, companiile, construirea de temple şi palate, ca să nu mai vorbim de literatura şi poezia lor.

De data aceasta însă Egiptul nu oferea nici un răspuns cercetătorilor. Nu fuseseră descoperite nici documente, nici monumente care să aparțină perioadei lui Iosif. Urmele se opreau brusc în jurul anului 1730 î.Cr. Ele reapăreau abia în preajma anului 1580 î.Cr. Între aceste două date, întuneric. Cum poate fi explicată această lipsă de informații mai ales la un popor cu o civilizație atât de avansată?

Regiunea Nilului a cunoscut în jurul anului 1730 î.Cr. o experiență înspăimântătoare. Pe neaşteptate, țara a fost invadată de războinici în care de luptă. Zi şi noapte copitele cailor răsunau pe străzile oraşelor, în piețe, la curtea maiestoasă a faraonului. Egiptenii n-au avut timp să se dezmeticească: țara era deja invadată şi supusă prin forță. Gigantul de pe Nil care nu cunoscuse niciodată în istoria sa vreo invazie străină stătea acum inert şi dezarmat.

Domnia învingătorilor debută cu o baie de sânge. Hicsoşii, triburi semite din Canaan şi Siria, nu cunoşteau mila. În anul fatidic 1730 î.Cr. domnia de 1300 de ani a dinastiilor luă sfârşit. Regatul Mijlociu al faraonilor se dezmembră sub atacul acestor popoare asiatice, *„stăpânii pământurilor străine"*. Acesta este de fapt şi înțelesul cuvântului Hicsos.

Amintirea acestui dezastru a rămas vie în memoria oamenilor de pe Nil, aşa cum mărturiseşte şi descrierea făcută de istoricul egiptean Maneto: *„Aveam un rege numit Tutimaticas. Totul s-a întâmplat în timpul domniei lui. Nu ştiu cu ce nu i-am fost pe plac zeului că dintr-o dată de la răsărit au venit peste noi mulțimi de oameni dintr-o seminție necunoscută. Încrezători în victorie, s-au năpustit asupra noastră. Ne-au luat pământul repede, fără să aibă loc vreo luptă. Străinii ne-au ars oraşele fără milă, ne-au distrus templele, căci stăpânii noştri nu se mai puteau opune.*

Toți băştinaşii au fost tratați cu cruzime, mulți dintre ei fiind ucişi, femeile şi copiii duşi în captivitate.

După aceea au numit dintre ei un rege. Numele său era Salitis şi locuia la Memfis. Egiptul de sus şi Egiptul de jos au fost obligate să-i plătească tribut. El a instalat garnizoane în punctele cheie. Mai târziu, când a descoperit un oraş în provincia Sais care era tocmai pe placul său (oraşul era aşezat la est de brațul Bubastita al Nilului şi se numea Avaris) s-a apucat să-l reconstruiască, făcând din el o cetate puternică apărată de 240.000 de oameni. Salitis se ducea în această cetate în fiecare vară. Strângea grânele care îi erau necesare, îşi plătea oamenii şi apoi îşi expunea trupele îngrozindu-i pe străini".

Avaris este oraşul care sub alt nume joacă un rol important în istorisirea biblică. Avaris, numit mai târziu Pi-Ramses este unul din oraşele captivității Israelului în Egipt (Exod 1:11).

Aventura lui Iosif precum şi şederea copiilor lui Israel în Egipt au avut loc probabil în această perioadă tulbure dominată de prezența hicşoşilor.

În felul acesta este explicabil de ce nu ni s-a transmis nici un document egiptean care să ne relateze viața lui Iosif. În schimb există dovezi indirecte ale autenticității acestei aventuri. Descrierea biblică a cadrului istoric, culoarea locală sunt grăitoare. Egiptologii confirmă acest fapt prin nenumărate descoperiri.

Mirodeniile erau aduse în Egipt de ismaeliți, negustori arabi de felul celor care l-au vândut pe Iosif (Geneza 37:25). Produsele aromate erau foarte căutate în Egipt. În timpul slujbelor religioase arderea unor ierburi înmiresmate, producea un miros ca de tămâie în templu. La rândul lor, medicii le socoteau indispensabile, iar preoții le solicitau pentru îmbălsămare.

Potifar era numele egipteanului care l-a cumpărat pe Iosif (Geneza 37:36). Este un nume tipic autohton. În egipteană corespondentul este *„Padi-pa-ra"*, adică *„darul zeului Ra".*

Ascensiunea lui Iosif până la gradul de vicerege al Egiptului este reprodusă în Biblie exact conform protocolului.

Întâi este investit cu ordinul funcției sale înalte, apoi i se înmânează inelul (sigiliul faraonului), este înveşmântat în straie de preț, cu lanț de aur (Geneza 41:42). Tot aşa este descrisă ceremonia şi pe picturile murale şi basoreliefurile egiptene.

Ca mare dregător, Iosif călătoreşte în *„al doilea car al faraonului"* (Geneza 41:43). Este încă un semn că ne atlăm în timpul hicsoşilor. Aceşti *„stăpâni ai pământurilor străine"* au fost primii care au adus în Egipt carul de luptă rapid. Se cunoaşte de asemenea că domnitorii hicsoşi au fost cei care au folosit pentru prima oară carul în cadrul ceremoniilor din Egipt. Înainte de venirea lor, nu exista acest obicei în Egipt. Carul ceremonial tras de cai bine hrăniți era un fel de Rolls Royce al personalităților de azi. Primul car aparținea domnitorului, al doilea era ocupat de primul ministru.

Iosif, potrivit rangului său, a luat de nevastă pe Asnat (Geneza 41:45), devenind în felul acesta ginerele preotului din Heliopolis, personalitate destul de influentă, Poti-Fera. Heliopolis este oraşul amintit de Biblie şi se află pe malul drept al Nilului, puțin mai la nord de Cairo.

Iosif era de 30 de ani când *„a pornit să cerceteze ţara Egiptului”* (Geneza 41:45). Biblia nu mai dă amănunte în privinţa aceasta. Pe Nil însă există un loc care îi mai poartă încă numele.

Oraşul Medinet-el-Faiyum, la 130 km sud de Cairo, în mijlocul câmpiei Faiyum, este supranumit *„Veneţia Egiptului”*. În grădinile înfloritoare ale acestei enorme oaze cresc portocali, mandarine, piersici, măsline, rodii şi stafide. Faiyum datorează aceste fructe delicioase canalului artificial cu o lungime de peste 334 km, care aduce apa Nilului, făcând din acest deşert un paradis. Acest canal este cunoscut sub numele de *„Bahr Yusuf”* (Canalul lui Iosif) nu numai ţăranilor din această regiune, ci şi locuitorilor din alte părţi ale Egiptului. Oamenii spun că Iosif din Biblie ar fi fost cel care a proiectat acest canal, Iosif marele dregător al faraonului.

Biblia îl descrie pe Iosif ca pe un organizator capabil, care, în calitatea sa de viceregе, a scos poporul egiptean dintr-un mare impas. El a strâns provizii în anii de belşug pentru anii de lipsă.

„Cei şapte ani de belşug care au fost în ţara Egiptului, au trecut şi au început să vină cei şapte ani de foamete” (Geneza 41:53-54).

Anii de secetă, recolte proaste, foamete, toate acestea sunt amintiri proprii regiunii Nilului. În timpuri din cele mai îndepărtate, cam pe la începutul mileniului III, se spune că a fost o foamete de şapte ani. Evenimentul este consemnat pe o inscripţie de piatră a ptolemeilor. Împăratul Zoser a trimis următorul mesaj guvernatorului marilor cataracte de pe Nil (la Elefantine): *„Mă îngrijorează soarta oamenilor din palat. Ultimii şapte ani au fost marcaţi de catastrofale revărsări ale Nilului. Nu mai există decât puţine fructe. Legumele aproape s-au terminat. În general e o mare lipsă de alimente. Fiecare încearcă să-l fure pe vecinul său. Copiii plâng, iar tinerii au început să se gârbovească. Bătrânii sunt disperaţi. Nu mai au putere să umble. Curtea nu mai ştie ce să facă. Depozitele cu provizii au fost deschise dar tot ce putea fi mâncat a fost deja consumat”*. S-au descoperit şi urme de grânare din VechiuI Regat. În multe morminte existau chiar modele de lut ale lor. Se pare că ele simbolizau depozitele de provizii pentru o eventuală foamete din lumea celor morţi.

„Când a auzit Iacov că este grâu în Egipt a zis fiilor săi: ‚Pentru ce staţi şi vă uitaţi unii la alţii?’. Şi a zis: ‚Iată, aud că este grâu în Egipt; pogorâţi-vă şi cumpăraţi-ne grâu de acolo ca să trăim şi să nu murim’. Zece fraţi ai lui Iosif s-au pogorât în Egipt ca să cumpere grâu” (Geneza 42:1-3).

Acesta este motivul călătoriei care a dus la reîntâlnirea cu fratele pe care-l vânduseră ca sclav; în felul acesta a început de fapt şi migraţia israeliţilor în Egipt. Marele dregător şi-a adus tatăl, fraţii şi alte rude în Egipt. *„Toate sufletele din familia lui Iacov care au venit în Egipt, erau în număr de şaptezeci... să-i iasă înainte în Gosen”* (Geneza 46:27-28). Marele dregător obţinuse promisiunea ca familia sa să treacă graniţa şi ceea ce povesteşte Biblia corespunde perfect cu procedura din acea vreme:

„Faraon a zis lui Iosif: ‚Tatăl tău şi fraţii tăi au venit la tine. Ţara Egiptului este deschisă înaintea ta; aşează pe tatăl tău şi pe fraţii tăi în cea mai bună parte a ţării. Să locuiască în ţinutul Gosen’” (Geneza 47:5-6).

Un funcţionar de la frontieră scria superiorului său: *‚Am şi o altă problemă pe care aş vrea s-o expun stăpânului meu. Am permis trecerea triburilor de beduini din Edom prin portul Menephtha din Zeku spre mlaştinile*

oraşului Per-Atum... Astfel ca ei să-şi salveze viețile lor precum şi turmele pe pământul împăratului, bunul soare al fiecărei țări'".

Per-Atum care apare în acest text este biblicul Pitom din Gosen, mai târziu unul din oraşele captivității israelite, în Egipt (Exod 1:11).

În astfel de cazuri poliția de frontieră ca şi înalții funcționari era cu grijă gradată, având atribuții bine fixate. Procedura era aceeaşi: cei care aveau nevoie de păşuni, refugiații din țările lovite de foamete erau mai întotdeauna acceptați şi îndrumați spre o regiune aşezată în deltă, pe malul drept al Nilului în biblicul ținut al Gosenului. Reşedința regală a hicsoşilor se afla de asemenea în deltă.

Copiii lui Israel trebuie că apreciau viața din ținutul Gosen. Era - aşa cum îl descrie şi Biblia (Geneza 45:18, 46:32, 47:3) - un ținut extrem de fertil, ideal pentru creşterea vitelor.

După ce Iacov a murit la o vârstă destul de înaintată, cu corpul său s-a întâmplat ceva care era total necunoscut în Canaan şi Mesopotamia: îmbălsămarea.

„A poruncit doctorilor care erau în slujba lui să îmbălsămeze pe tatăl său şi doctorii au îmbălsămat pe Israel (9). Patruzeci de zile au trecut astfel şi au fost întrebuințate cu îmbălsămarea lui" (Geneza 50:2-3).

Putem citi şi în Herodot, acel neobosit călător şi comentator de clasă al lumii antice, o astfel de descriere care nu demonstrează decât autenticitatea relatării biblice. Mai târziu Iosif va fi îngropat în acelaşi fel.

Sub un rege egiptean nu s-ar fi putut niciodată ca un *„locuitor al deşertului"* să devină mare dregător. Nomazii creşteau măgari, oi, capre, iar egiptenii nu disprețuiau nimic mai mult decât această îndeletnicire şi pe cei care o practicau: *„căci toți păstorii sunt o urâciune pentru egipteni"* (Geneza 46:34). Numai sub împărații străini, adică sub hicsoşi, ar fi avut şanse un asiatic să urce în ierarhie până la titlul de mare dregător. De altfel sub hicsoşi vom găsi de multe ori funcționari cu nume semite. Pe scarabei datând din timpul hicsoşilor se poate descifra numele *„Iacov-Her". „Şi nu este imposibil"* - afirma egiptologul american James Henry Breasted *„ca un conducător de trib israelit să fi stăpânit regiunea Nilului în acea epocă obscură. O asemenea întâmplare ar coincide de altfel perfect cu migrația triburilor israelite în Egipt, eveniment care nu putea să aibă loc decât în această perioadă".*

Capitolul 9
O tăcere de 400 de ani

„Israel a locuit în ţara Egiptului, în ţinutul Gosen. Ei s-au înstărit, au crescut şi s-au înmulţit foarte mult” (Geneza 47:27).

Timp de 400 de ani, perioadă în care *„Semiluna fertilă”* a suferit mari schimbări politice, Biblia păstrează o tăcere deplină. În aceste patru secole a avut loc o schimbare de proporţii a poziţiilor şi dominaţiilor naţionale. S-a sfârşit în felul acesta dominaţia regatelor semite, care vreme de o mie de ani au stăpânit Tigrul şi Eufratul. Marea insulă de civilizaţie din Orientul Mijlociu îşi pierde autonomia. Popoare străine cu obiceiuri străine vin în această zonă din ţinuturi aproape necunoscute. Şi pentru prima oară are loc o confruntare cu forţe exterioare.

Şi asupra Egiptului planează o tăcere de 150 de ani. Preludiul trezirii gigantului de pe Nil este marcat de un motiv caracteristic: urletul hipopotamilor.

Un fragment de papirus (Papirusul Sallier I de la Muzeul britanic din Londra) povesteşte vizita făcută de ambasadorul regelui hicsos Apofis din Avaris, prinţului Oraşului din Sud. Oraşul din Sud era de fapt Teba, iar prinţul era egipteanul Sekenenre care plătea tribut stăpânilor din deltă. Prinţul a rămas surprins de venirea emisarului regelui: *„De ce ai fost trimis în Oraşul de Sud? Ce motiv are călătoria ta?”* La care ambasadorul i-a răspuns: *„Regele Apofis - să aibă parte de viaţă lungă, sănătate şi fericire, m-a rugat să-ţi spun următoarele: Scapă de mlaştinile cu hipopotami care se află la răsărit de oraşul tău. Nu pot dormi din cauza Ior. Zi şi noapte urletul lor îmi sună în urechi”*. Prinţul Oraşului de Sud n-a ştiut ce răspuns să-i dea ambasadorului regelui Apofis. În cele din urmă însă el spuse: *„Foarte bine, stăpânul tău - să aibă parte de viaţă lungă, sănătate şi fericire - va auzi despre mlaştina de la răsărit de Oraşul din Sud”*. Totuşi de ambasador nu era aşa simplu să scapi. El vorbi hotărât: *„Problema pentru care am fost trimis trebuie rezolvată”*. Prinţul încercă atunci să-l convingă pe ambasador. Pregăti o cină îndestulătoare care să asigure şi o atmosferă distinsă, de prietenie. Văzu însă că mesagerul hicsos era *„aprovizionat cu lucruri bune, cu carne şi prăjituri. La plecare ambasadorul avea în buzunar promisiunea prinţului scrisă pe papirus: ‚Tot ce mi-ai spus să fac voi face. Spune-i acest lucru’. După aceea prinţul şi-a chemat supuşii şi le-a repetat şi lor mesajul pe care îl primise din partea regelui Apofis. Toţi au tăcut la auzul acestui mesaj”.* Aici textul ia sfârşit. Din păcate sfârşitul istoriei lipseşte. El poate fi însă reconstituit după alte surse contemporane.

Mumia lui Sekenenrê poate fi găsită la Muzeul din Cairo. Primii care au cercetat cu atenţie mumia descoperită la Deir el-Balhri (lângă Teba) au fost medicii.

Cele cinci tăieturi de sabie de la cap dovedeau că Sekenenrê îşi pierduse viaţa într-o luptă. Pare mai degrabă un basm decât o realitate şi totuşi urletul hipopotamilor i-a scos din fire pe hicsoşi. Este poate cel mai ciudat *„Casus belli”* din istoria universală.

Începută la Teba, răscoala s-a răspândit ca o vâlvătaie. Încă odată batalioanele de egipteni mărşăluiau pe Nil. Ele erau însoţite şi de o flotă puternică de galere. În 1580 î.Cr., după ani de lupte violente, Avaris, fortăreaţa hicsoşilor cedă. Ahmos, fiul lui Sekenenrê, era cunoscut de acum ca eliberator al Egiptului. Un ofiţer din marina regală egipteană şi el numit Ahmos, ne-a lăsat pe pereţii mormântului său de la El-Kab o descriere a acestei lupte finale. Notaţiile sale sunt laconice. *„Avaris a fost cucerit. Am luat ca prizonieri un bărbat şi trei femei, patru oameni în total. Majestatea sa ni i-a dat ca sclavi”.*

În afară de asta, el ne-a mai lăsat şi nişte observaţii privind situaţia militară: *„Sarneu a fost asediat trei ani până când Majestatea sa l-a cucerit”*. Deci încă o ocazie pentru Ahmose: *„Ca pradă am luat două femei şi un lucrător. Pentru vitejia cu care am luptat mi s-a dat aur, iar pe prizonieri i-am luat ca sclavi”.*

Sarneu era datorită poziţiei sale în Negheb un important punct strategic la sud de munţii din Iuda. Tot ce a mai rămas din această cetate este o movilă cu dărâmături (Tell Fara).

Celebrul arheolog englez Flinders Petrie a scos la lumină un zid gros în 1928.

Multicolora armată de mercenari a egiptenilor formată din negri, asiatici şi nubieni, a mărşăluit spre nord prin Canaan. Noii faraoni învăţaseră lecţia cu ocazia unor experienţe amare din trecut. Niciodată nu va mai fi ţara lor luată prin surprindere. Egiptul a făcut tot posibilul pentru crearea unui stat tampon.

Rămăşiţele imperiului hicsos au fost spulberate, iar Palestina a devenit o provincie egipteană. În locul posturilor consulare şi centrelor comerciale în Canaan şi pe coasta Feniciei, au apărut garnizoane permanente, fortăreţe egiptene într-un teritoriu subjugat.

Gigantul de pe Nil ieşea după două mii de ani din umbra piramidelor şi a sfincşilor, reclamându-şi dreptul de arbitru în treburile interne. Egiptul a devenit treptat o supraputere. Înainte cei care nu trăiau în regiunea Nilului, erau priviţi cu dispreţ. Iată de ce *„asiaticii”, „locuitorii deşertului”, „crescătorii de vite”*, nu se bucurau de stima faraonului. Cu timpul însă Egiptul a început să manifeste mai multă înţelegere. S-au stabilit primele contacte cu ţările vecine; în arhiva corespondenţei diplomatice din Mari nu exista nici o informaţie de pe Nil. Tempora mutantur! (Timpurile se schimbă!).

Înaintarea lor i-a adus faţă în faţă cu Siria, chiar lângă malul Eufratului. Aici spre mirarea lor, au dat de popoare de care nu mai auziseră până atunci. Preoţii au căutat zadarnic prin sulurile din temple care relatau campaniile unor faraoni de demult. Nicăeri nu au putut găsi vreo informaţie despre regatul Mitanni. Fondarea lui este atribuită unui popor deosebit de activ, horiţii, al căror nume apare şi în Biblie pe vremea lui Avraam (Geneza 14:6, etc.).

În vecinătatea sondelor de la Kirkuk (Irak), arheologii americani şi irakieni au descoperit o aşezare umană de proporţii, Nuzu, vechi oraş, horit. Teancuri de tăbliţe cuprinzând mai ales contracte de căsătorie şi testamente, aruncă o nouă lumină în această problemă: horiţii din Biblie nu erau semiţi. Locul lor de baştină se afla undeva în munţii din jurul Mării Negre. Numirile care apar pe numeroase documente horitice dovedesc că cel puţin casta princiară era indo-ariană. După înfăţişarea lor exterioară pot fi categorisiţi ca brahicefali (oameni cu craniul aproape rotund) de tipul armenilor de azi.

În nordul Mesopotamiei ei au întemeiat puternicul regat Mitanni, cuprins între câmpiile din partea de sus a Tigrului şi Eufratului. Împăraţii, care purtau nume indo-ariene, se înconjurau cu o aristocraţie militară. Aristocraţia din ţară se aumea *„Marya”*, - ceea ce înseamnă, *„tinerii războinici”*. Marya este o denumire indiană veche. Templele lor erau închinate zeilor indieni. Incantaţii din Rigveda erau rostite în faţa chipului lui Mitra, apărătorul Luminii de întuneric, în faţa lui Varuna, cel care cunoştea ordinea veşnică a universului. Vechii zei semiţi fuseseră detronaţi.

Locuitorii Mitannului erau mari iubitori de cai. Probabil că aici s-au organizat primul derby. Există biblioteci întregi cu sfaturi pentru creşterea şi îngrijirea armăsarilor, pentru antrenarea cailor de iuptă, pentru domesticirea cailor tineri, pentru pregătirea cailor de curse. Într-un cuvânt, o literatură ecvestră rivalizând cu orice studiu modern în acest domeniu. Pentru Marya, caii contau mai mult decât oamenii.

Egiptul avea deci frontieră cu acest stat, frontieră deloc liniştită şi nu de puţine ori egiptenii erau obligaţi să-i înfrunte pe luptătorii din care. Văile Libanului, malurile râurilor Orontes şi Eufrat, serveau ca loc de desfăşurare al unor bătălii sângeroase. Timp de aproape un secol cele două mari regate s-au năpustit unul asupra altuia.

Înainte de 1400 î.Cr. Mitanni a propus un tratat de pace Egiptului. Duşmanul devenea astfel prieten. Împăraţii din Mitanni erau interesaţi mai mult în politica dinastică. Cu mare pompă ei îşi trimiteau fiicele în Egipt pentru a deveni soţiile faraonilor. De-a lungul a trei generaţii de domnitori sângele indo-arian a fost amestecat cu cel egiptean. Probabil că una din aceste prinţese a fost şi Nefertiti, a cărei frumuseţe uimeşte şi astăzi lumea.

Soţul ei Amenophis IV era regele soare Echnaton.

Dar care era de fapt secretul acestei dorinţe neaşteptate de pace la un popor atât de violent ca Mitanni? Răspunsul poate fi găsit în situaţia externă. Regatul era ameninţat pe două fronturi. O putere de temut din Asia Mică începuse să ameninţe nord-vestul. E vorba de un popor despre care s-a ştiut foarte puţin până în secolul nostru, popor care joacă de altfel un rol deosebit în Vechiul Testament: hitiţii.

Avraam şi-a ridicat cortul printre *„fiii lui Het”*, la sud de dealurile din Iuda, urmând ca mai târziu să cumpere de la ei loc pentru mormântul Sarei (Geneza 23:3 etc). Esau, spre dezamăgirea părinţilor săi, a luat două neveste hetite (Geneza 26:34). David însuşi a luat pe *„nevesta lui Urie, hetitul”* (Geneza 11:3). Profetul Ezechiel atribuie hetiţilor un rol la fondarea Ierusalimului. *„Prin obârşia şi naşterea ta eşti din ţara Cananiţilor, tatăl tău era amorit şi mama ta hetită”* (Ezechiel 16:3,45).

Redescoperirea civilizației hetite a avut loc în inima Turciei la începutul secolului XX.

În munții aflați la est de Ankara, fluviul Halys face o curbă largă în drumul lui spre Marea Neagră. Chiar în mijlocul ei se află Boghasköi (în turceşte *„boghas"* înseamnă trecătoare, iar *„Köi"* sat). Lângă acest *„sat în trecătoare"*, egiptologul german, profesorul Hugo Winckler a descoperit în 1905 mai multe texte cuneiforme, printre care şi nişte hieroglife de un tip special. Acestea au trezit imediat un imens interes şi nu numai în rândul cercetătorilor. Lumea afla cu această ocazie ce fel de oameni erau *„fiii lui Het"* din Biblie. Traducerea textelor a scos la lumină imperiul neştiut al hitiților indo-germani.

Doi ani mai târziu o nouă expediție a pornit din Berlin spre Boghasköi. De data aceasta, era condusă de preşedintele Institutului Arheologic din Berlin, Otto Puchstein. Movila de ruine de lângă sat a fost studiată cu atenție. Era de fapt capitala imperiului Hetit: Chatusas. N-au mai rămas din ea decât nişte fragmente de ziduri, temple, porți. Pereții ei cuprindeau o zonă de 170 ha. Chatusas era cam de mărimea unui Nürenberg medieval. La porțile oraşului se aflau basoreliefuri în mărime naturală. Numai datorită acestor efigii tăiate în bazalt a putut fi reconstituită înfățişarea regilor şi luptătorilor hitiți. Părul le atârna pe umeri ca o perucă. Pe cap purtau o bonetă zimțată. Şorțurile scurte erau legate cu o curea lată iar pantofii aveau vârfuri ascuțite.

Când Suppiluliumas, regele hitiților, a pornit spre sud-est cu o puternică armată (1370 î.Cr.), zilele imperiului Mitani erau deja numărate cu toată politica sa abilă. Suppiluliumas a zdrobit regatul luptătorilor pe care i-a silit să plătească tribut, iar apoi a pornit mai departe spre munții Libanului, în nordul Canaanului. Astfel, aproape peste noapte, Egiptul s-a trezit cu un nou vecin însetat după putere.

Un document de mare preț din această perioadă a reuşit să supraviețuiască. Prințul Mursilis, fiul lui Suppiluliumas ne povesteşte în autobiografia sa despre un episod de la curtea hitită. Se pare că prințul a fost foarte impresionat de cele văzute.

Anches-en-Amon, soția faraonului Tutankamon rămăsese văduvă. Părinții ei erau nişte celebrități: Aknateu şi Nefertiti. După reprezentările egiptene, ea pare o tânără zveltă. În afară de asta ea trebuie să fi fost o femeie cu intenții precise, o femeie care şi-a folosit tot farmecul personal în scopuri politice. Folosindu-şi patul şi tronul ca momeală, ea a încercat să domolească avântul războinic al noilor vecini. Războinicii hitiți tocmai atacaseră Ama, o regiune fertilă dintre munții Liban şi Antiliban.

Iată ce poveşteşte Mursilis: *„Când egiptenii au auzit de atacul Amuei, s-au alarmat. Tocmai atunci, parcă pentru a face lucrurile şi mai complicate, domnul lor (Tutankamon) muri. Dar, imediat, văduva faraonului a trimis un ambasador la tatăl meu cu următoarea scrisoare: ‚Soțul meu a murit şi eu nu am încă nici un copil. Am auzit că ai mulți fii. Dacă mi-ai trimite pe unul din ei, ar putea deveni soțul meu. Nu vreau să iau de bărbat pe unul din supuşii mei'. Când tatăl meu a auzit acest lucru şi-a convocat imediat nobilii şi le-a zis: ‚Nu am mai întâlnit niciodată în viața mea aşa ceva'. Apoi l-a însărcinat pe secretarul său Hattu-Zitis: ‚Du-te şi află dacă este adevărat. Poate că încearcă să mă înşele. Poate că există un prinț. Să-mi aduci numai informații*

demne de încredere'. Ambasadorul egiptean, prea cinstitul Hanis, veni la tatăl meu. Cu toate acestea, tatăl meu îi dădu lui Hattu-Zitis instrucțiuni precise pentru călătoria din Egipt: ‚Poate că au un prinț al lor. Poate că vor să mă înşele. Poate că nu au nevoie de unul din fiii mei pentru a ocupa tronul'. Atunci regina Egiptului îi răspunse tatălui meu printr-o scrisoare: ‚De ce spui că poate vor să mă înşele? Dacă aş avea un fiu crezi că aş scrie unei țări străine într-un mod care mă umileşte şi pe mine, şi pe poporul meu? Nu ai încredere în mine. Altfel n-ai fi spus asemenea lucruri. Cel care mi-a fost soț a murit. Nu am nici un copil. Să iau de bărbat pe vreunul din supuşii mei? Nu am scris altei țări, nu ți-am scris decât ție. Se spune că ai mulți fii. Dă-mi unul din ei ca să-mi devină soț şi rege peste Egipt'. Şi fiindcă tatăl meu era un rege înțe legător, el a împlinit dorința reginei trimițându-l pe fiul dorit".

Dar soarta a împiedicat această căsătorie. Tronul Egiptului şi patul lui Anches-en-Amon au rămas mai departe goale. Pretendentul la amândouă a fost ucis în drum spre Egipt.

75 de ani mai târziu o altă ofertă de căsătorie pe axa Halys-Nil a avut un deznodământ fericit, deşi preludiul marcat de zăngănitul armelor nu prevestea nimic bun. Ramses II, numit şi *„marele"*, pornise cu armata spre Palestina şi Siria. Intenționa probabil să termine odată pentru totdeauna cu hitiții.

În valea râului Orontes acoperită astăzi de întinse plantații de bumbac şi vegheată de castelul cucerit *„Krak des Chevalier"* se afla pe vremea aceea Oraşul Cadeş, la sud de lacul Höms. În fața zidurilor, patru armate egiptene s-au năpustit asupra carelor şi infanteriei hitite. Bătălia nu a adus victoria aşteptată de Ramses care printre altele, a fost şi la un pas de a fi luat ca prizonier. În schimb, a luat sfârşit hărțuiala militară obositoare. În 1280 î.Cr. hitiții şi egiptenii au semnat primul tratat de neagresiune şi ajutor reciproc în istoria universală. Înțelegerea a fost cimentată mai ales de căsătoria lui Ramses II, cu o prințesă hetită. Inscripții numeroase descriu acest fapt ca pe un eveniment de importanță internațională. Fie că se află pe zidurile templelor de la Karnak, Elefantin, Abu-Simbel fie în alte locuri, ele povestesc aceleaşi fapte.

În privința preaslăvirii propriei persoane, Ramses II nu are rivali printre predecesorii săi. *„Apoi veni un mesager care o informă pe Majestatea sa: ‚Gândeşte-te, însuşi marele Prinț al lui Hatti (hitiți) cu fata sa cea mai mare este pe drum aducând lucruri nemaivăzute... Ei au atins granițele Majestății sale. Lasă armata şi demnitarii să-i întâmpine!' Apoi Majestatea sa a fost fericit şi întregul palat era bucuros să afle aceste veşti neobişnuite. Apoi a trimis armata şi demnitarii s-o primească".*

O numeroasă delegație a fost trimisă în nordul Palestinei pentru a o aduce pe mireasă. Duşmanii de ieri deveneau frați: *„Astfel, fiica prințului din Hatti a venit în Egipt. Infanteria, carele şi demnitarii Majestății sale s-au amestecat cu infanteria şi carele din Hatti. Mulțimea hitită se amesteca cu cea egipteană. Au mâncat şi au băut împreună, ca frații".*

Procesiunea a continuat din Palestina până în Pi-Ramses-Meri-Amon din Delta Nilului. *„Apoi au adus-o pe fiica Prințului lui Hatti în fața Majestății sale. Şi Majestatea sa a văzut că fața ei strălucea ca cea a unei zeițe. Şi el a iubit-o mai presus de orice".*

Copiii lui Israel trebuie să fi fost martori la sosirea alaiului de nuntă în Pi-Ramses-Meri-Amon, care înseamnă şi *„Casa lui Ramses, cel iubit de zeul Amon”*. După cum povesteşte Biblia, prezența lor aici nu era un act de voință, ci mai mult ceva impus. În acest punct Biblia îşi reia firul relatărilor. Cei 400 de ani petrecuți de copiii lui Israel ca imigranți în Egipt rămân cufundați în tăcere. Începe un nou capitol din istoria poporului biblic.

Capitolul 10
Muncă forțată în Pitom şi Ramses

„Peste Egipt s-a ridicat un nou împărat care nu cunoscuse pe Iosif. Şi au pus peste ei isprăvnicei ca să-i asuprească prin munci grele. Astfel a zidit el cetățile Pitom şi Ramses ca să slujească de bambare lui Faraon” (Exod 1:8-11)

Noul rege care *„nu-l cunoştea pe Iosif”* era probabil Ramss II sau unul din predecesorii săi. Ignoranța lui este de înțeles. Iosif trăise cu câteva sute de ani înaintea lui, în perioada hicsoşilor. Numele acestor domnitori hicsoşi abia dacă sunt amintite în cronici. Şi chiar dacă Ramses II sau unul din predecesorii săi ar fi auzit de Iosif, situația nu ar fi fost mai bună. Iosif era de disprețuit pentru orice egiptean conştient. Şi asta din două motive: pentru că era un *„asiatic”* şi un *„mizerabil locuitor al deşertului”* şi mai ales pentru că era cea mai înaltă personalitate din aparatul de stat hicsos atât de urât de egipteni. Din al doilea punct de vedere, orice referință la Iosif n-ar fi fost decât în defavoarea Israelului.

Ce însemna munca forțată în Egiptul antic şi ce contribuție erau obligați să aducă evreii la construcțiile de pe Nil rămân doar ca subiecte de picturi, ca acelea descoperite de Percy A. Newberry, cercetător al picturii din perioda patriarhală, într-un mormânt în stâncă, la vest de reşedința regală Teba.

Pe pereții unei hrube spațioase se află o serie de picturi cu momente din viața marelui vizir Rekmir. Se arată mai ales ce a făcut acest dregător pentru binele țării. Într-o scenă ne apare ca supraveghetor al unor munci publice. În altă pictură se poate observa şi procesul de fabricare a cărămizilor, iar elementul care izbeşte aici este tocmai prezența unor oameni cu piele mai deschisă, îmbrăcați numai în nişte şorțuri de pânză.

Comparația cu supraveghetorii închişi la culoare ne face să presupunem că aceşti *„albi”* erau probabil semiți, în orice caz însă nu egipteni. *„El ne dă pâine, bere şi alte lucruri bune”*. În ciuda acestor cuvinte de laudă, nu este prea greu de înțeles că ei erau obligați să muncească. *„Vergeaua este în mâna mea”* - spunea unul din supraveghetorii egipteni. *„Nu fiți leneşi!”*

Astfel pictura descoperită ilustrează convingător cuvintele biblice: „Atunci egiptenii au adus pe copiii lui Israel la o aspră robie. Le-au făcut viața amară prin lucrări grele de lut şi cărămizi” (Exod 1:13-14). Preocuparea de bază a Israelului fusese păstoritul. Fabricarea de cărămizi era deci o muncă impusă.

Pictura de pe mormânt înfățişează o scenă din timpul construirii templului lui Amon din Teba. Oraşele de captivitate ale israeliților erau însă Pitom şi Ramses. Ambele nume apar puțin diferit în inventarele egiptene. Pi-Tum sau *„Casa zeului Tum”* este un oraş construit de Ramses II.

Pi-Ramses-Meri-Amon, despre care am mai vorbit, este Ramsesul menționat de Biblie. O inscripție din timpul lui Ramses II vorbeşte de *„Pr, care a dus pietrele fortăreței din Pi-Ramses-Meri-Amun”*. „Pr este semnul hieroglific pentru Semiți.

Problema localizării acestor oraşe a rămas încă nerezolvată. Se ştie că domnitorii Noului Regat şi-au mutat reşedința de la Teba spre nord, la Avaris. Din acelaşi loc au condus țara şi hicsoşii.

Noua situație internațională cerea fiecărui centru politic să fie cât mai aproape de evenimente. Din deltă Egiptul putea să supravegheze mai uşor *„Asia”* neliniştită, precum şi posesiunile sale din Canaan şi Siria. Faraonul Ramses II a dat capitalei numele său. Astfel Avaris a devenit Pi-Ramses-Meri-Amon.

După nenumărate supoziții, arheologii au reuşit să ajungă la o înțelegere în privința localizării unuia dintre oraşe. Oricine face o excursie în Egipt poate solicita includerea în program şi a ruinelor.

Acestea se află cam la 100 km de Cairo. Cam la jumătatea drumului spre Canalul de Suez, dincolo de ceea ce era înainte Lacul Crocodililor (Lacul Timsâh), se întinde albia unui râu secat, Wadi Tumilat, care atinge spre vest extremitatea unui braț al Nilului. Acolo se găsesc două movile cu dărâmături, la o distanță de 10 km una de alta. Una se numeşte Tell-er-Retaba şi este Pitomul din Biblie, cealaltă este Tell el Maskuta sau Sucotul din Exod (12:37; 13:20). În afară de rămăşițele unor grânare s-au mai descoperit şi nişte inscripții care se referă la aceste depozite.

Dacă acum 4000 de ani ar fi existat o lege a brevetelor, egiptenilor li s-ar fi acordat un astfel de drept exclusiv asupra grânarului.

Silozurile de la fermele canadiene şi americane sunt construite şi astăzi pe acelaşi principiu. Într-adevăr, silozurile egiptene nu atingeau proporții gigantice. Ele apar ca nişte clădiri circulare, cu un diametru de 8 m, cu platforme care duceau la depozit.

Iosif a construit grânare în calitate de mare dregător (Geneza 41:48 etc). Urmaşii săi au construit şi ei grânare în ținutul Gosen. Între timp însă ei deveniseră sclavi.

Căutarea celuilalt oraş al captivității, Ramses (Pi-Ramses-Meri-Amon, fost Avaris) a decurs fără succes. Abia după 30 de ani de la descoperirea primului oraş a urmat scoaterea la lumină a Ramsesului (1930).

Ramses II, numit şi *„marele”*, a dat arheologilor mult de furcă. Aparent vanitatea sa depăşea pasiunea pentru construcții. Nu ezita niciodată să se împăuneze cu penele altuia. *„Posteritatea îl va admira pe marele constructor Ramses II”* - părea el să-şi spună. Şi chiar l-a admirat! Experții nu pot înțelege cum de atâtea temple, construcții publice poartă semnătura lui Ramses II. Dar examinate mai atent construcțiile au dat singure răspunsul. Multe din ele fuseseră ridicate cu sute de ani înaintea lui Ramses II. Pentru a-şi satisface orgoliul, Ramses II a poruncit ca monograma lui să apară pe toate aceste construcții.

În deltă, în căutarea oraşului Pi-Ramses-Meri-Amon, arheologii s-au plimbat de la o movilă la alta. Studiind aşezare după aşezare, cercetătorii aveau mereu impresia că au dat de capătul enigmei. Abia în 1929, când profesorul Pierre Montet din Strassbourg s-a oprit lângă satul de pescari San, Pitom, arheologii au găsit aici urme de silozuri şi depozite.

La 50 km de Port Said, Montet avea să scoată la lumină între 1929 şi 1932 un număr neobişnuit de statui, sfincşi, coloane, fragmente de clădiri, toate marcate cu semnul lui Ramses II. De astă dată nu mai era nici un dubiu: oraşul biblic Ramses revenea la lumină după un lung somn. Ca şi în Pitom, arheologii au găsit aici urme de silozuri.

Israeliții au căzut victime pasiunii de constructor a faraonului. Aşezarea zonei lor de emigrație facilita supunerea lor precum şi trimiterea la muncă. Gosenul din Biblie, acea regiune plină de păşuni, începea la câțiva kilometri de noua capitală şi se termina cu oraşul Pitom. Nimic mai simplu decât să-i iei pe aceşti străini de lângă turmele şi corturile lor şi să-i obligi să muncească la construcții.

Ruinele de la San nu ofereau decât o imagine vagă a fostei metropole. Ceea ce vedeau coloanele de recruți israeliți ne este descris în parte de un papirus din acea vreme. Este de fapt o scrisoare trimisă de un elev (Pai-Bes) profesorului său (Amen-em-Opet).

„Am sosit în Pi-Ramses, ‚cel iubit de Amon', şi îl găsesc foarte frumos. E un oraş splendid, fără egal. Ra, zeul care a fondat şi Teba, a întemeiat acest oraş după acelaşi plan. Să trăieşti aici înseamnă să duci o viață minunată. Împrejurimile îl aprovizionează cu tot felul de lucruri. În fiecare zi, oamenii primesc hrană proaspătă. Bazinele lor sunt pline cu peşti, iar lagunele gem de păsări, pajiştile sunt acoperite de iarbă, iar fructele au gustul mierii. Grânarele sunt umplute cu orz şi grâu. Locuitorii cultivă ceapă, arpagic, rodii, mere, măsline, smochine. Vinul dulce de Kenkeme nu are egal. Brațul Ski-Nor al Nilului le asigură sarea şi salpetrul. Corăbiile pleacă şi vin într-una. În fiecare zi oamenii primesc carne proaspătă. Sunt fericiți că trăiesc aici. Nu am auzit pe nimeni văitându-se. Oamenii simpli trăiesc ca nişte domni. Vino să ne bucurăm de sărbătoarea cerului şi de începutul anotimpurilor".

Mai târziu, după anii aspri trăiți în pustie, evreii au uitat umilința captivității. Tot ce-şi mai aminteau era belşugul deltei: *„Cum de n-am murit loviți de mâna Domnului în țara Egiptului, când şedeam lângă oalele noastre cu carne, când mâncam pâine de ne săturam?"* (Exod 16:3).

„Cine ne va da carne? Ne aducem aminte de peştii pe care-i mâncam în Egipt şi care nu ne costau nimic, de castraveți, de pepeni, de praji, de ceapă şi de usturoi... Cine ne va da carne să mâncăm? Căci noi o duceam bine în Egipt" (Numeri 11:4-5,18)

Descoperirile arheologice, textele contemporane confirmă relatarea biblică. Asta nu înseamnă însă că disputa academică în jurul acestei perioade din istoria lui Israel e încheiată.

Profesorul american William Foxwell Albright a făcut câteva observații penetrante în această problemă. Deoarece pregătirea sa îl ridică oarecum deasupra celorlalți cercetători (el este teolog, istoric, filozof, orientalist, arheolog, filolog), citarea uneia din afirmațiile sale nu ar fi lipsită de interes: *„În virtutea datelor actuale privitoare la topografia sudului deltei putem afirma că relatările din Exod 12:37 şi Exod 13:20 coincid cu realitatea. Dovezi suplimentare ale autenticității Exodului şi călătoriei prin Sinai, Madian şi Cadeş pot fi găsite în confruntările topografice şi arheologice."*

Atitudinea critică excesivă în privința tradiției timpurii a Israelului pare să nu fi avut nici o justificare. Chiar şi mult disputata datare a Exodului poate fi acum rezolvată în nişte limite rezonabile. Situând evenimentul în

jurul anului 1290 î.Cr., eroarea va deveni evidentă la primele confruntări. Căci nu trebuie uitat faptul că primii ani ai domniei lui Ramses II (1301-1234 î.Cr.) au coincis cu construirea oraşului care avea să-i poarte numele: Ramsesul tradiției israelite. Izbitoarea corespondență între această dată şi lungimea şederii lor dată în Exod 12:40, circa 430 de ani, poate fi cu greu considerată o coincidență: *„Şederea copiiilor lui Israel în Egipt a fost de patru sute treizeci de ani"*. După acest pasaj emigrarea ar fi avut loc cam în anul 1720 î.Cr.

Domnia lui Ramses II este o perioadă de asuprire, de muncă forțată, dar în acelaşi timp ea coincide şi cu apariția marelui eliberator Moise *„În vremea aceea, Moise, crescând mare, a ieşit pe la frații săi, şi a fost martor la muncile lor grele. A văzut pe un egiptean care bătea pe un evreu, unul dintre frații lui. S-a uitat în toate părțile şi văzând că nu este nimeni, a omorât pe egiptean şi l-a ascuns în nisip. Faraon a aflat ce se petrecuse şi căuta să-l omoare pe Moise. Dar Moise a fugit dinaintea lui Faraon şi a locuit în țara Madian. A şezut lângă o fântână"* (Exod 2:11,12,15).

Moise este un evreu născut în Egipt, educat şi poreclit cu un nume egiptean. Moise este de fapt Mâose, nume tipic egiptean. Cuvântul MS înseamnă *„fiu, băiat"* (10). Câțiva faraoni sunt numiți Ahmose, Amasis, Thutmose. Thutmose este şi numele unui sculptor celebru căruia îi datorăm printre altele figura reginei Nefertiti.

Acestea sunt faptele. Egiptologii ştiu asta. Majoritatea oamenilor însă se opresc la acel Moise pus într-un sicriaş de papură şi bineînțeles nu e greu să spui *„plagiat"* gândindu-ne la legenda naşterii lui Sargon.

Textele cuneiforme povestesc într-adevăr lucruri asemănătoare legate de Sargon, întemeietorul dinastiei Akkadului (2360 î.Cr.). *„Sunt Sargon, puternicul rege, regele Akkadului. Mama mea era o prostituată a templului. Pe tatăl meu nu l-am cunoscut. Mama m-a zămislit şi m-a purtat în secret. Apoi m-a pus într-o cutie de trestii şi i-a prins capacul cu smoală. Apoi m-a aşezat pe râu. Apa m-a dus departe până la Akki, luntraşul. Akki luntraşul m-a luat la el şi m-a crescut ca fiul său... "*

Asemănarea cu relatarea biblică este într-adevăr uluitoare: *„Ne mai putând să-l ascundă, a luat un sicriaş de papură pe care l-a uns cu lut şi cu smoală; a pus copilul în el şi l-a aşezat între trestii pe malul râului*" (Exod 2. 3 etc)

Povestea coşulețului de răchită îşi are originea într-o legendă populară transmisă pe cale orală de-a lungul secolelor. Legenda lui Sargon din mileniul III î.Cr. este scrisă pe tăblițe neobabiloniene din primul mileniu î.Cr.

De altfel ea nu este decât o parte a aureolei cu care a fost împodobită această personalitate din antichitate. Cine s-ar gândi însă să nege existența împăratului Barbarossa (poreclă a lui Frederic I, împărat al Germaniei 1123-1190) numai pentru că se spune despre el că ar fi dormit sub Kyffhäuser.

Funcționarii de pretutindeni şi din toate timpurile se bucură de protecția statului. Aşa a fost pe vremea faraonilor, aşa este şi astăzi. Din acest motiv a fost obligat Moise să fugă. După ce l-a ucis pe supraveghetor nu se putea aştepta decât la o aspră pedeapsă.

Moise a procedat la fel ca Sinuhe: fuge spre est pentru a ieşi din teritoriul egiptean. Deoarece Canaanul este ocupat de Egipt, Moise îşi alege ca loc de exil munții Madianului, la est de Golful Akaba, de care Moise este legat într-o oarecare măsură. Chetura a fost a doua nevastă a lui Avraam, după moartea Sarei (Geneza 25:1) Unul dintre fiii ei se numea Madian. Tribul lui Madian apare adesea sub numele de cheniți, în Vechiul Testament (Numeri 24:21). El poate fi tradus prin *„aparținând arămarilor”* (Qain în arabă şi Qainâya în aramaică însemnând fierar). Determinarea aceasta este legată şi de prezența metalului în vecinătatea teritoriului tribal. Munții aflați la est de Golful Akaba sunt bogați în cupru, după cum arată şi ultimele descoperiri ale americanului Nelson Glueck.

Nici o țară nu renunță cu plăcere la mâna de lucru gratuită. Israelul avea să afle lucrul acesta pe propria sa piele: în cele din urmă Egiptul, obligat de plăgi, a cedat israeliților. Dacă mânia lor a fost tot atât de mare pe cât ne este descrisă, asta nu se poate şti cu certitudine pentru că deocamdată nici un document nu vine cu vreo lămurire în această privință. Plăgile însă nu sunt nişte lucruri neobişnuite. Ele fac parte din culoarea locală. Apa Nilului se preface în sânge, broaştele acoperă pământul Egiptului, păduchii, musca cânească, ciuma vitelor, vărsatul negru, lăcustele şi întunericul (Exod 7-10) sunt lucruri descrise de Biblie şi trăite în parte chiar în zilele noastre de egipteni.

Să vedem de exemplu cum se înroşeşte Nilul. Depozitele din lacurile abisiniene colorează adesea apele într-un roşu închis, mai ales în partea superioară a Nilului. Atunci apele arată ca sângele.

În timpul inundațiilor broaştele şi muştele se înmulțesc atât de repede încât devin o plagă. Sub numele de păduchi se ascunde probabil un fel de muscă care atacă în roiuri masive, afectând ochii, nasul, urechile.

Ciuma vitelor este cunoscută în întreaga lume.

Vărsatul care atacă atât oamenii cât şi animalele mai poartă aici şi numele de *„căldura Nilului”,* sau *„mâncărimea Nilului”*. E vorba de o erupție iritantă care progresează de cele mai multe ori până la ulcerații. Această groaznică boală de piele a mai fost folosită ca armă de Moise în călătoria sa prin deşert. *„Domnul te va bate cu buba rea a Egiptului, cu bube rele la şezut, cu râie şi pecingine de care nu vei putea să te vindeci”* (Deuteronom 28:27).

Grindina e un fenomen foarte rar pe Nil. Perioada în care apare e de obicei în ianuarie sau februarie. Lăcustele reprezintă un fenomen catastrofal pentru țările din Orient.

Cam acelaşi lucru se poate spune şi despre *„întunericul”* neaşteptat. Khamsinul, cunoscut şi sub numele de Simun este un vânt fierbinte care răscoleşte mase enorme de nisip, ducându-le înainte. De obicei nisipul răscolit întunecă cerul.

Numai moartea primului născut (Exod 12:29) este o plagă, pentru care nu se poate găsi o paralelă.

III. PATRUZECI DE ANI ÎN PUSTIE
De la Nil la Iordan

Capitolul 11
Pe drumul spre Sinai

„Copiii lui Israel au plecat din Ramses spre Sucot (Exod 12:37). Dumnezeu a pus pe popor să facă un ocol pe drumul care duce spre pustie, spre Marea Roşie (Exod 13:18). Au plecat din Sucot şi au tăbărât la Etam, la marginea pustiei (Exod 13:20). Egiptenii i-au urmărit; şi toți caii, carele lui Faraon, călăreții lui şi oştirea lui, i-au ajuns tocmai când erau tăbărâți lângă mare, lângă Pi-Hahirot, față în față cu Baal-Țefom” (Exod 14:9).

Prima parte a drumului urmat de fugari poate fi cu uşurință reconstituită pe hartă. Merită remarcat faptul că ei nu au urmat *„drumul care dă în țara filistenilor”* (Exod 13:17) şi care este de fapt şi calea cea mai scurtă spre Asia, via Palestina. Această cale de acces merge aproape paralel cu coasta Mediteranei, şi este într-adevăr cea mai convenabilă, dar şi cea mai păzită. O armată de soldați şi funcționari supravegheau din posturile lor de frontieră, traficul în ambele direcții.

Deci drumul principal era prea riscant. Israeliții au luat-o spre sud. De la Pi-Ramses de pe coasta estică a deltei. Prima oprire s-a făcut la Sucot în Valea Tumilat. După Etam, următoarea escală la Pi-Hahirot. După Biblie această aşezare era situată *„între Migdol şi mare, față în față cu Baal-Țefon”* (Exod 14:2). *„Miktol”* apare şi în textele egiptene, şi înseamnă turn. Un fort construit aici păzea ruta caravanelor spre Sinai. Tot ce a mai rămas din el a fost scos la lumină la Abu Hasan, 25 km nord de Suez.

„Moise şi-a întins mâna spre mare. Şi Domnul a pus marea în mişcare printr-un vânt dinspre răsărit, care a suflat cu putere toată noaptea; el a uscat marea şi apele s-au despărțit în două. Copiii lui Israel au trecut prin mijlocul mării ca pe uscat şi apele stăteau ca un zid la dreapta şi la stânga lor” (Exod 14:21-22).

...iar un detaşament de care de luptă egiptene care încerca să-i captureze pe israeliți a fost înghițit de apă.

Această *„minune a mării”* a pus la grea încercare rațiunea oamenilor. Dificultatea întâmpinată de cercetători consta mai puțin în lămurirea fugii în sine pentru care existau de altfel câteva soluții. Disputa s-a dat în jurul acestei ultime secvențe pe care abia dacă ne-o putem imagina cu precizie în zilele noastre.

Prima dificultate este ridicată chiar de traducere. Cuvintele ebraice *„Yam Suph”* sunt uneori traduse prin Marea Roşie, alteori prin Marea Trestiilor. În Vechiul Testament, până la Ieremia se vorbeşte de Marea Trestiilor, în timp ce Noul Testament vorbeşte numai de Marea Roşie (Fapte 7:36; Evrei 11:29).

Pe malurile Mării Roşii nu există însă trestii. Locul Mării Trestiilor ar fi undeva mai la nord. Dar e aproape imposibil să reconstitui situația de atunci. Construirea Canalului de Suez în secolul trecut a schimbat considerabil configurația peisajului. Conform calculelor, aşa zisa *„minune a mării”* ar fi avut loc în zona aceasta. Lacul Bala de exemplu, aşezat la sud de drumul spre țara filistenilor, a dispărut în urma construirii canalului. Astăzi nu mai e decât o mlaştină. Pevremea lui Ramses II, Golful Suez era legat la sud de Lacurile Amare. Probabil legătura aceasta se întindea până la Lacul Crocodililor. În această zonă a existat o Mare a Trestiilor. Drumul spre Lacurile Amare poate fi străbătut prin mai multe locuri. Mai există şi azi urme de vaduri. Fuga din Egipt prin Marea Trestiilor nu pare deci imposibilă.

În perioada timpurie a creştinismului, pelerinii presupuneau că fuga Israelului a avut loc prin Marea Roşie. Pe atunci ei aveau în vedere extremitatea de nord a Golfului, de lângă oraşul Es-Suwez, actualul Suez. Traversarea ar fi putut avea loc şi pe acolo. Uneori vântul de nord-vest împinge apa spre extremitatea nordică a golfului permițând astfel o eventuală traversare. În Egipt vântul dominant este cel de vest. Vântul de est menționat în Biblie este tipic pentru Palestina.

„Moise a pornit pe Israel de la Marea Roşie. Au apucat înspre pustia Şur; şi, după trei zile de mers în pustie, n-au găsit apă. Au ajuns la Mara; dar n-au putut să bea apă din Mara, pentru că era amară” (Exod 15:22-23)

„Au ajuns la Elim unde erau douăsprezece izvoare de apă şi şaptezeci de finici” (Exod 15:27)

„Toată adunarea copiilor lui Israel a plecat din Elim; şi au ajuns în pustia Sin, care este între Elim şi Sinai” (Exod 16:1). Călătoria aventuroasă a început. Va fi o existență nomadă într-un ținut arid timp de patruzeci de ani.

Cu turmele de măgari, capre şi oi, evreii nu puteau să străbată mai mult de 20 km pe zi. Ținta fiecărei zile era de fapt un izvor de apă. Patruzeci de ani, Israelul a pribegit prin deşert de la un izvor la altul. Etapele principale ale călătoriei pot fi reconstituite după locurile de oprire menționate de Biblie.

Ruta este descrisă în mod realist în Numeri 33. Aşa cum era de aşteptat, oamenii însoțiți de animalele lor nu s-au îndepărtat niciodată prea mult de oazele şi păşunile Sinaiului şi Neghebului.

De la Nil la munții din peninsula Sinai se întinde o cale bine bătută de călători. Era drumul străbătut de miile de sclavi duşi să caute cupru şi turcoază în munții Sinaiului încă din anul 3000 î.Cr. Încă o dată de-a lungul acestor milenii minele fuseseră abandonate, uitate cu totul. Abia Ramses II şi-a adus aminte de bogățiile care zăceau în minele din Sinai.

Orientându-se după acest drum şi-a condus Moise poporul. Calea începe la Memfis, traversează capul Golfului, Suezul de azi, face apoi o curbă spre sud, de-a lungul unei regiuni aride de 70 km, fără oaze sau izvoare. Biblia aminteşte că la începutul călătoriei evreii au mers timp de trei zile fără să

întâlnească apă. Apoi au dat de un izvor din care nu se putea bea. În cele din urmă au ajuns la o oază cu *„douăsprezece izvoare de apă şi şaptezeci de finici”*. Această descriere precisă i-a ajutat pe cercetători să reconstituie drumul Exodului.

Pentru a parcurge un drum de 70 km cu turme de vite sunt necesare trei zile. Nomazii fac față setei pe o astfel de distanță. În asemenea cazuri ei se folosesc de *„rațiile metalice”*, adică apă în containere de piele, ca acelea folosite de familia patriarhală de pe picturile murale de la Beni-Hasan. La 70 km de extremitatea de nord a Mării Roşii există şi astăzi un izvor pe care beduinii îl numesc *„Ain Hawara”*. Nomazii ezită să facă o escală aici. Apa este sărată, sulfuroasă, sau *„amară”* cum o descrie Biblia. Aceasta este străvechea Mara.

La 24 km spre sud, exact la o zi de mers, se află Wadi Gharandel, o oază cu palmieri şi izvoare suficiente. Acesta este Elimul din Biblie, a doua oprire. După Elim începe Pustia Sin, aflată pe malul Mării Roşii şi cunoscută sub numele de Câmpia El Kaa. Evreii nu parcurseseră o distanță prea mare. Ei nu erau însă obişnuiți cu lipsurile, mai ales după viața bună şi ordonată dusă în Egipt. Nu e de mirare deci că ei au început să-şi manifeste nemulțumirea. Dar curând aveau să-şi satisfacă dorințele cu două produse binevenite.

„Seara, au venit nişte prepelițe şi au acoperit tabăra; şi, dimineața, s-a aşezat un strat gros de rouă în jurul taberei. Când s-a luat roua aceasta, pe fața pustiei era ceva mărunt ca nişte grăunțe, mărunt ca bobițele de gheață albă pe pământ. Copiii lui Israel s-au uitat la ea, şi au zis unul către altul: ‚Ce este aceasta?’ căci nu ştiau ce este. Moise le-a zis: ‚Este pâinea pe care v-o dă Domnul ca hrană’” (Exod 16:13-15)

Asupra acestor două cuvinte *„mană”* şi *„prepelițe”* au avut loc nenumărate discuții. Câte accese de necredință au provocat! Dar, în fond Biblia relatează lucruri din cele mai neobişnuite, în timp ce prepelițele şi mana sunt elemente per fect posibile. Nu trebuie decât să întrebăm un naturalist sau pe băştinaşii care văd şi astăzi astfel de întâmplări, şi ei ne vor lămuri aceste probleme.

Exodul evreilor a început primăvara, în anotimpul migrației păsărilor. Din Africa, care devine insuportabil de caldă şi uscată în timpul verii, păsările migrează spre Europa pe două căi. Una traversează coasta vestică a Africii spre Spania, cealaltă estul Mediteranei spre Balcani. În primele luni ale anului, prepelițele, alături de alte păsări, zboară deasupra Mării Roşii, pe care trebuie s-o traverseze în drumul lor spre est. Obosite de zbor, ele aterizează pe maluri pentru a-şi aduna puterile înaintea traversării munților. În drum spre Mediterana, Flavius Josephus (Antichități III 1,5) descrie o experiență de acest fel. Beduinii le prind uneori cu mâna în timpul primăverii sau toamnei.

Cât despre mană avem informații demne de crezut din partea botaniştilor. Apoi, oricine este interesat de mană o poate găsi pe lista exporturilor peninsulei Sinai sau în indexul botanic al Orientului Mijlociu unde apare sub numele de Tamarix mannifera Ehr.

Întâmplarea pare descrisă cât se poate de autentic. Următoarea relatare e veche de aproape 500 de ani şi aparține unui martor ocular:

„În orice vale din regiunea Muntelui Sinai poate fi găsită Pâinea din ceruri pe care călugării şi arabii o adună, o păstrează şi o vând apoi pelerinilor care trec pe acolo." Aceste cuvinte au fost scrise în 1483 de către Breitenbach, decan în Mainz, cu ocazia pelerinajului său în Sinai. Relatarea continuă: *„Această Pâine din ceruri cade odată cu zorile ca roua sau promoroaca. Ea se prinde în picături de fire de iarbă, pietre, crengi. E dulce ca mierea şi se lipeşte ds dinți. Am cumpărat de multe ori această pâine."*

În 1823, botanistul german G. Ehrenburg a publicat o comunicare ştiințifică (Symbolae Physicae) care a surprins chiar pe colegii săi. Explicațiile sale păreau că apelează prea mult la credulitatea oamenilor. El voia să arate că mana nu este altceva decât secreția arborilor şi tufişurilor de tamarisc care au fost străpunşi de un păduche de plantă care trăieşte în Sinai.

O sută de ani mai târziu mana devenea scopul unei întregi expediții. Friedrich Simon Bodenheimer şi Oskar Theodor, cercetători botanişti la Universitatea din Ierusalim au pornit spre Peninsula Sinai pentru elucidarea acestei probleme. Timp de mai multe luni, cei doi oameni de ştiință au cercetat albiile secate şi oazele din zona Muntelui Sinai. Observațiile lor au creat o adevărată senzație. Aducând cu ei primele fotografii ale manei, ei confirmau atât descoperirile lui Breitenbach şi Ehrenburg, cât şi autenticitatea descrierii biblice.

Fără acel păduche de plantă menționat de Ehrenburg nu ar fi existat nici un fel de mană. Aceste insecte minuscule trăiesc pe seama tamariscului care este un arbore tipic pentru Sinai. Tamariscul secretă o pastă răşinoasă care-i de mărimea unei semințe de coriandru după cum o descrie Bodenheimer. Când aceasta cade pe pământ e albă, dar după câtva timp devine galbenă-maronie. Cum era şi firesc cei doi savanți nu au pierdut ocazia de a gusta mana. Iată concluzia lui Bodenheimer: *„Gustul acestor grăunțe cristalizate de mană este deosebit de dulce. Cel mai mult seamănă cu mierea după ce a fost lăsată mai mult timp să se solidifice."* Iar Biblia la Exod 16:31 spune: *„Casa lui Israel a numit hrana aceasta ‚mană'. Ea semăna cu bobul de coriandru, era albă şi avea un gust de turtă cu miere."*

Concluziile expediției au întărit în totalitate relatarea biblică. *„Astfel, în toate diminețile, fiecare strângea cât îi trebuia pentru hrană; şi când venea căldura soarelui, se topea"* (Exod 16:21). În acelaşi fel se grăbesc azi beduinii peninsulei Sinai când strâng *„Mann es-Samâ"*, adică mana din cer, deoarece nestrânsă de dimineață aceasta devine o hrană preferată a furnicilor. *„Ei încep s-o strângă când temperatura pământului atinge 21°C. Fapt care se întâmplă în jurul orei 8,30 a.m. Până la această oră insectele nu se agită"*. Dar de îndată ce furnicile se trezesc mana dispare. Probabil că la aceasta se referea Biblia când spunea că *„se topeşte"*. Prudenți, beduinii sigilează vasul în care au colectat mana, căci altfel acesta ar fi invadat de furnici. Cam aşa se întâmpla pe vremea lui Moise cu mana lăsată pe a doua zi. *„S-au găsit unii care au lăsat ceva din ea până dimineața; dar a făcut viermi şi s-a împuțit"* (Exod 16:20).

Frecvența manei depinde de ploile favorabile, fiind astfel variabilă de la an la an. În sezoanele bune beduinii din Sinai pot aduna şi 1 kg şi jumătate de om într-o dimineață cantitate suficientă pentru a sătura un adult. Moise

era îndreptățit când cerea fiecăruia *„să strângă cât îi trebuie pentru hrană”* (Exod 16:16).

Beduinii fac din mană un piure care e, bineînțeles de dorit pentru meniul lor redus. Mana este un produs exportabil şi păstrată cu grijă ea poate fi menținută mult timp. *„Şi Moise a zis lui Aron: ‚Ia un vas, pune în el un omer plin cu mană şi aşază-l înaintea Domnului, ca să fie păstrat pentru urmaşii voştri’”* (Exod 16:33).

„Copiii lui Israel au mâncat mană patruzeci de ani, până la sosirea lor într-o țară locuită; au mâncat mană până la sosirea lor la hotarele țării Canaanului” (Exod 16:35).

Arborii de tamarisc cresc şi azi în Sinai şi de-a lungul lui Wadi el Arabah chiar spre Marea Moartă.

Până acuma am luat în considerare numai observațiile științei. Dar întrebarea care se pune este dacă n-am trecut cumva frontierele științei intrând în domeniul miracolului. Căci e limpede că Biblia nu vrea să ne prezinte o întâmplare normală, ci o minune a lui Dumnezeu. Acelaşi lucru se poate spune şi despre prepelițe.

„Au pornit din pustia Sin şi au tăbărât la Dofca” (Numeri 33:12).

La câteva sute de metri de apele Mării Roşii se întinde monotona Pustie a Sinului. Pe acest platou uniformitatea galbenă, strălucitoare nu este întreruptă decât de cocoaşele cămilelor şi de cele câteva tufişuri. Nici o briză de vânt. Oricine ar parcurge acest vechi drum spre sud vest ar avea revelația unui peisaj de neuitat. La orizont apare un lanț muntos foarte crestat: e masivul Sinai. Văzut mai de aproape muntele surprinde prin formațiunile geologice de culori neobişnuite. Stânci roz şi mov se înalță atrăgând atenția. Între ele se întind pantele şi trecătorile de culoarea chihlimbarului sau de un roşu aprins, brăzdate de cute cenuşii de porfir şi benzi verzui de feldspat.

Totul arată de parcă ar fi luat culorile unei grădini. La marginea Pustiei Sin, drumul se termină dintr-o dată cu o oază.

Până la începutul secolului nimeni n-a ştiut unde să situeze localitatea Dofca. Cheia enigmei se afla doar în numele ei. Dofca corespunde în ebraică expresiei *„operații de topire”*, iar aceste operații nu pot avea loc decât acolo unde există depozite minerale.

În primăvara anului 1904, Flinders Petrie, cunoscut pionier al arheologiei biblice engleze, a pornit din Suez cu o lungă caravană de cămile. Îl însoțeau 30 de cercetători. De pe malurile Canalului de Suez expediția a urmat drumul egiptean spre Sinai. Prin Pustia Sin, până la munți, ei au respectat ruta evreilor. După ce caravana a traversat o oază, urmând apoi o curbă ascuțită în dealuri, timpul parcă s-a întors brusc cu trei sau patru mii de ani înapoi. Caravana intra direct în lumea faraonilor. Petrie a ordonat oamenilor să se oprească. De pe o terasă în stâncă se profila conturul unui templu. De pe coloanele pătrate de la intrare privea o zeiță cu urechi de vacă. O amestecătură de coloane dominată de una mai înaltă, străpungeau văzduhul. Nisipul galben din jurul pietrelor de altar dovedea existența cenuşii jertfelor arse. Peşteri întunecoase se căscau în jurul stâncilor. Deasupra oazei se ridica masivul Sinai.

Strigătele conducătorilor de cămile s-au potolit. Caravana stătea împietrită în fața acestui peisaj.

În templul ruinat Petrie a găsit numele marelui Ramses II săpat în ziduri. Expediția atinsese deci Serabit-el-Khadem, vechi centru minier egiptean. După toate probabilitățile aici trebuie cautată şi Dofca.

Timp de doi ani tabăra stabilită în fața templului a dat viață peisajului. Reprezentările actelor de cult, picturile care descriu jertfe arată că acesta fusese un loc de închinăciune al zeiței Hator. Galeriile pe jumătate înfundate au fost răscolite în căutarea cuprului şi turcoazei. Urmele de unelte erau inconfundabile. Muncitorii erau găzduiți în construcțiile dărăpănate din vecinătate.

Soarele necruțător făcea din această vale un adevărat cazan. Cercetările s-au desfăşurat în condiții destul de grele. Munca la aceste mine în timpul verii trebuie să fi fost un iad. O inscripție din timpul domniei lui Amenemhet III, în jurul anului 1800 î.Cr. ne descrie organizarea acestor locuri.

Hor-Ur-Re, purtătorul sigiliului regal şi ministru al muncii sub faraon, se adresează minerilor şi sclavilor, încercând să-i îmbărbăteze: *„Fiecare trebuie să se considere fericit că trăieşte aici”.* Replica însă nu întârzie: *„Turcoaza se va găsi mereu în munți. Numai că în această perioadă a anului ne gândim mai mult la pielea noastră. Am auzit că minereul acestui sezon s-a extras. Pielea noastră nu e făcută să reziste în această perioadă a anului”.* Hor-Ur-Re îi asigură: *„De câte ori am adus oameni în aceste mine singurul meu gând a fost cinstirea Majestății Sale... Nu mi-am pierdut capul când am văzut cum stau lucrurile... N-a fost nici o discuție despre ‚pielea care nu rezistă’. Din contră ochii străluceau... ”* În timp ce săpăturile din mine, adăposturi şi împrejurimile templului erau în toi, la numai cițiva paşi de sanctuarul zeiței au fost descoperite tăblițe de piatră şi statuia unei persoane ghemuite. Atât pe tăblițe cât şi pe sculptură apăreau semne neobişnuite. Nici măcar Petrie Flinders n-a fost în stare să le descifreze. Erau cu siguranță scrise cu caractere încă nestudiate. Deşi inscripțiile dădeau impresia unei ideograme nu s-ar fi putut afirma despre ele că foloseau reprezentările picturale.

După ce circumstanțele descoperirii au fost cu atenție cerecetate, Flinders Petrie a ajuns la o concluzie îndrăzneață: *„Muncitorii de la Retenu (11) care erau folosiți de egipteni aveau un sistem de scriere liniar. Implicația acestui fapt este deosebit de semnificativă având în vedere că aceşti simpli muncitori din Canaan puteau să scrie în jurul anului 1500 î.Cr. fără să apeleze la hieroglife sau cuneiforme. În al doilea rând înlătură odată pentru totdeauna ipoteza că israeliții care au trecut pe aici erau analfabeți”.*

Această explicație a atras imediat atenția cercetătorilor antichității, paleografilor şi istoricilor. Toate teoriile despre originea şi prima întrebuințare a scrisului în Canaan erau de acum depăşite. Părea aproape incredibil că locuitorii Canaanului să aibă o scriere a lor la mijlocul celui de-al doilea mileniu. Numai textele tăbliților din Sinai puteau să confirme concluzia lui Petrie. Imediat după întoarcerea în Anglia, Petrie a dispus copierea tăbliților.

Paleografii din toată lumea s-au repezit asupra acestor ciudate caractere scrijelite în piatră. Nimeni n-a fost în stare să le tălmăcească. Abia după zece ani Sir Alan Gardiner, strălucit traducător al textelor egiptene, a străpuns misterul. Era de fapt primul care reuşea să descifreze aceste inscripții.

Repetata apariție a cârjei de păstor a fost primul semn. Gardiner a presupus că o combinație de patru sau cinci semne care apăreau de mai multe ori, reprezenta nişte vechi cuvinte ebraice. Cele cinci semne 1-B-' -l-t însemnau: *„(dedicată) (zeiței) Baalat"*.

În mileniul II î.Cr. o zeiță cu numele Baalat era venerată în portul Biblos. Templul de la Serabit-el Khadem ridicat de egipteni era închinat aceleiaşi zeițe. Numai că egiptenii o numeau Hator. Muncitorii din Canaan săpau lângă acest templu.

Lanțul de dovezi era complet. Dar adevărata semnificație a acestei descoperiri avea să iasă la lumină abia la şase ani după moartea lui Flinders Petrie.

Gardiner nu reuşise să descifreze decât o parte din inscripții. 30 de ani mai târziu, în 1948, o echipă de arheologi de la Universitatea din Los Angeles a găsit cheia traducerii tăblițeior din Sinai. Ele datau din 1500 î.Cr. şi erau scrise în dialect canaanit.

Ceea ce a smuls Flinders Petrie nisipului din Sinai în 1905 poate fi văzut, oarecum schimbat bineînțeles, în ziare, reviste, cărți. Căci tăblițele de piatră de la Serabit-el-Khadem s-au dovedit a fi strămoşul alfabetului. Cele două moduri principale de expresie în *„Semiluna Fertilă"*, cuneiformele şi hieroglifele erau deja bătrâne când un nou sistem de scriere se năştea în mileniul II î.Cr. Era vorba de alfabet.

Probabil influențați de ideogramele egiptenilor aceşti muncitori semiți din Sinai şi-au inventat un tip al lor de scriere. Faimoasele inscripții din Sinai reprezintă prima etapă a alfabetului semiților din nord, care e un strămoş direct al alfabetului de astăzi. Era folosit în Canaan, Palestina, Republicile Feniciene de pe coastă. Pe la sfârşitul secolului 9 î.Cr. l-au adoptat grecii. Din Grecia s-a răspândit la Roma şi de acolo pe tot globul.

„Domnul a zis lui Moise: ‚Scrie lucrul acesta în carte... '" (Exod 17:14) Cuvântul *„scrie"* apare pentru prima oară în vechiul Testament la oprirea care urmează aşezării Dofca. Descifrarea tăblițelor din Sinai aruncă o nouă lumină asupra acestui pasaj biblic. Astăzi ştim că, cu 300 de ani înainte de Exod, oamenii din Canaan *„scriau"* deja într-o limbă apropiată de cea a Israelului.

Capitolul 12
La muntele lui Moise

„Toată adunarea copiilor lui Israel a plecat din pustia Sin după călătoriile zilnice, pe care poruncise Domnul să le facă; şi au tăbărât la Refidim” (Exod 17:1).

„Amalec a venit să bată pe Israel la Refidim” (Exod 17:8).

Refidimul este Feirahul de astăzi, denumit de arabi şi *„Perla Sinaiului”*. Protejat de o barieră de piatră multicoloră, acest paradis în miniatură nu şi-a schimbat înfăţişarea de-a lungul anilor. O pădurice cu palmieri asigură o umbră odihnitoare. Aşa cum procedează de generaţii, nomazii îşi aduc turmele aici ca să le adape şi să le odihnească.

Aşezat în câmpie, Flinders Petrie a organizat mici incursiuni pentru cercetarea teritoriului vecin. După călătorii dificile, extenuante, cercetătorii au ajuns să cunoască oazele şi munţii până la Marea Roşie. S-a stabilit că Feirahul este singura oază în partea sudică a masivului. Pentru nomazii din todeauna ea a constituit un punct vital. *„Amaleciţii trebuiau să apere oaza Feirah de orice invazie străină”* conchide Flinders Petrie. *„Dacă clima nu s-a modificat - şi acest lucru este dovedit de păstrarea coloanelor de gresie de la Serabit-el-Khaden - populaţia ar trebui să aibă şi astăzi acelaşi număr. Se apreciază că există 5000-7000 de nomazi pe peninsula Sinai. Israelul trebuia să aibă un efectiv de luptă de numai 6000 de oameni, întrucât desfăşurarea bătăliei a fost destul de neclară”.*

„Când îşi ridica Moise mâna, era mai tare Israel. Şi când îşi lăsa mâna în jos, era mai tare Amalec” (Exod 17:11).

Lupta a continuat *„până la asfinţitul soarelui”*, când în cele din urmă Iosua a ieşit învingător. Calea spre sursa de apă din Refidim era deci deschisă. Înainte de acest eveniment, *„poporul n-a găsit apă de băut”* (Exod 17:1). Moise şi-a luat atunci toiagul şi a scos apă din stâncă, (Exod 17:6) faptă care a fost privită cu scepticism de unii comentatori, deşi din punctul de vedere al Bibliei avem de-a face încă odată cu o împrejurare perfect naturală.

Maiorul C. S. Jarvis, guvernator englez al Sinaiului prin anii 30, a avut şi el o astfel de experienţă: Moise care loveşte stânca de la Refidim şi apa care ţâşneşte par nişte minuni, dar autorul acestor rânduri a văzut cu proprii săi ochi o astfel de întâmplare. Mai mulţi oameni din Corpul Expediţionar al Sinaiului au făcut un popas într-o oază uscată. S-au apucat atunci să sape în nisipul dur de la baza unei stânci, încercând să ajungă la apa care picura încet din mormanul de calcar. Bash Shawish, sergent de culoare le-a spus: *„Daţi-mi-o mie!”* A luat cazmaua şi a început să sape furios arătând parcă superiorilor săi câtă forţă şi voinţă se ascunde în el. Din greşeală una din lovituri a atins stânca. Coaja netedă care se formează întotdeauna pe calcar,

s-a desfăcut şi a cazut într-o parte. Din piatra dezvelită ţâşni un jet puternic de apă. Sudanezii, care cunosc destul de bine faptele profeţilor, fără a le şi respecta orbeşte, începură să strige în jurul sergentului*: „Ia uitaţi-vă la el! Profetul Moise!"* Aceasta e o întâmplare revelatoare pentru ceea ce s-a întâmplat cu Moise la Refidim.

C. S. Jarvis a fost martorul unei coincidenţe deoarece membrii corpului expediţionar nu erau locuitori ai Sinaiului familiarizaţi cu tehnica scoaterii apei din stâncă. În călătoria de la Cadeş la Edom, Moise a folosit aceeaşi metodă. *„Apoi Moise a ridicat mâna şi a lovit stânca de două ori cu toiagul. Şi a ieşit apă din belşug, aşa încât a băut şi adunarea şi au băut şi vitele."* (Numeri 20:11) Fără îndoială că el a deprins acest obicei în timpul exilului printre madianiţi.

La începutul erei creştine numeroşi călugări şi eremiţi s-au aşezat în Feirah, unde Israelul a trebuit să facă faţă primului atac în timpul lui Moise. Printre stânci sihaştrii îşi construiau chiliile lor modeste. În Feirah a fost construită o biserică, iar la 37 km sud de oază a fost ridicată o capelă la poalele lui Jebel Musa.

Triburile de nomazi au tulburat însă viaţa călugărilor din Sinai. Mulţi dintre ei şi-au pierdut viaţa în cursul unor raiduri. Sf. Elena, mama de 80 de ani a lui Constantin, a aflat în timpul unei vizite la Ierusalim din 327 d.Cr., de atacarea călugărilor din Sinai. În consecinţă s-a ridicat un turn de scăpare la poalele muntelui lui Moise.

În anul 530 d.Cr. împăratul bizantin Iustinian a ordonat construirea unui zid de apărare în jurul capelei de la muntele lui Moise. Până în Evul Mediu această biserică fortificată de la Jebel Musa a fost ţinta pelerinilor care veneau în Sinai. Cum a ajuns acest loc să fie numit *„Mănăstirea Sf. Caterina"* ne este descris de o legendă care a supravieţuit până în zilele noastre.

Napoleon a avut un rol esenţial în salvarea acestei fortăreţe creştine.

În 1859 teologul german Konstantin von Tischendorf a descoperit în mânăstirea din Sinai faimosul *„Codex Sinaiticus"*, unul din cele mai preţioase manuscrise ale Bibliei. El datează din secolul 4 d.Cr. şi conţine Noul Testament, precum şi părţi din Vechiul Testament.

Ţarul a primit în dar acest pergament, ceea ce nu l-a împiedicat să ofere mănăstirii 9000 de ruble. Preţiosul document a intrat apoi în biblioteca din Petersburg. În 1933, British Museum a cumpărat manuscrisul de la guvernul sovietic cu suma de 100.000 de lire sterline.

Mica capelă de la poalele lui Jebel Musa a fost construită pe partea pe care, conform Bibliei, Moise a zărit tufişul care ardea: *„Moise s-a uitat; şi iată că rugul era tot un foc şi rugul nu se mistuia deloc"* (Exod 3:2).

S-au făcut tot felul de încercări pentru a se explica ştiinţific acest fenomen. Un expert în botanica Bibliei, Dr. Harold N. Moldenke, director al Grădinii Botanice din New York a făcut următoarea observaţie: *„Cei care caută acestei întâmplări o explicaţie naturală se gândesc în primul rând la planta cu gaz sau Praxinella, Dictamnus albus. Aceasta este o plantă care creşte cam un metru în înălţime, cu flori purpurii. Toată tufa este acoperită cu glande uleioase minuscule. Acest gaz, produs de aceste glande, este atât de volatil încât la cea mai mică scânteie izbucneşte în flăcări. Dar explicaţia cea mai logică pare să fie dată de Smith. El crede că ‚flăcările' erau de fapt nişte*

flori roşii de vâsc (loranthus accaciae) care cresc pe diferite tufe şi arbuşti de acacia în Ţara Sfântă şi Sinai."

„După ce au plecat de la Refidim au ajuns în pustia Sinai şi au tăbărât în pustie. Israel a tăbărât acolo în faţa muntelui. Moise s-a suit la Dumnezeu" (Exod 19:2-3).

„Moise s-a pogorât la popor şi i-a spus aceste lucruri. Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte şi a zis: ‚Eu sunt Dumnezeul tău... Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine'" (Exod 19:25; 20:1-3).

În Sinai s-a întâmplat ceva unic pentru istoria omenirii. Aici sunt de fapt rădăcinile unei credinţe care ar fi putut să cucerească pământul prin forţa ei.

Moise, copilul unei lumi care credea într-o grămadă de zeităţi de forme diferite, de calităţi diferite, proclamă credinţa într-un singur Dumnezeu. Astfel el vestea *„monoteismul"* - care este de fapt şi cea mai durabilă minune din Sinai; Moise - acest fiu anonim al nomazilor, crescut într-o ţară străină - *„s-a pogorât la popor"* şi i-a vorbit. Nomazii cu corturile lor din păr de capră, arşi de soarele deşertului sunt primii oameni care ascultă acest uluitor mesaj, îl ascultă şi îl acceptă.

Pentru prima oară în cei 39 de ani, singuri în deşert, după ce au trecut de izvoare tulburate şi ape liniştite, de oaze umbroase, după ce şi-au hrănit oile, caprele, măgarii, înfruntând vântul aspru şi întinderea nemărginită, pentru prima oară ei vorbesc despre un Dumnezeu al lor, YHWH.

Astfel începe istoria minunată a credinţei care va cuprinde lumea.

Aceşti simpli păstori, deprinşi cu greutăţile, au dus credinţa în patria lor, de unde mai târziu avea să se răspândească în întreaga lume. Popoarele şi imperiile din acea vreme au dispărut. Urmaşii păstorilor care au împărtăşit primii această credinţă în Dumnezeu trăiesc şi azi.

„Eu sunt Domnul Dumnezeul tău... să nu ai alţi dumnezei afară de Mine". Înaintea lor nu mai existase o astfel de credinţă la vreun alt popor.

Putem afirma acest lucru în virtutea descoperirilor arheologice din Egipt, ţara în care Moise a crescut şi a fost educat. Celelalte descoperiri din Orientul antic vin numai în sprijinul acestei afirmaţii. Atât cultul lui Aknaten, zeu al soarelui, cât şi apariţia în Mesopotamia a unei combinaţii de zeităţi într-un singur zeu, Ninurta, zeul războiului nu sunt decât nişte vagi intuiţii de monoteism.

Din toate aceste concepţii lipsea însă puterea şi sensul moral al celor zece porunci aduse de Moise de pe înălţimile Muntelui Sinai în inimile oamenilor.

Din toată *„Semiluna Fertilă"* numai poporul lui Israel a putut cultiva această credinţă a unui Dumnezeu unic, debarasându-se de magie, de mituri complicate, de obiceiul pregătirii fizice a omului pentru viaţa de dincolo. Fără precedent, de asemenea este şi împărativul celor *„zece porunci"*. Israeliţii nu au voie să păcătuiscă deoarece numai astfel pot asculta de Yahwe.

Capitolul 13
Sub soarele deşertului

„Şi copiii lui Israel au pornit din pustia Sinai... ” (Numeri 10:12).

Israelul promisese solemn că va crede într-un singur Dumnezeu şi în legile Lui. Scutul sau simbolul pe care-l purtau israeliții - *„Chivotul Legământului”* - era construit din lemn de salcâm, (Exod 25:10), lemn de largă răspândire în Sinai chiar şi în zilele noastre.

Aproape un an, evreii zăboviseră la muntele Sinai. Acum ei porneau din nou la drum spre Canaan. Următoarea escală Cadeş, punct de reper al pribegiei evreilor în deşert, se află la 230 km de Sinai în linie dreaptă.

Distanța parcursă poate fi cu uşurință reconstituită după indicațiile topografice date de Biblie. Ruta leagă litoralul vestic al golfului Akaba de pustia Paran (Numeri 12:16) - actualul Badiet et-Tin, adică pustia singurătății. Printre escalele făcute în aceaştă călătorie (Numeri 33:16-36) Hațerotul şi Ețion-Gheberul pot fi identificate fără probleme. Hațerotul se numeşte azi Ain-Huderah şi este aşezat lângă golf. Ețion-Gheberul este situat chiar în vârful golfului. Mai târziu, în timpul regelui Solomon (1 Împărați 9:26) oraşul va deveni un puternic centru industrial şi naval.

În drumul lor de-a lungul golfului, *„minunea”* cu prepelițele s-a repetat. Încă odată era primăvară, timpul migrărilor. Descrierea este veridică: *„Domnul a făcut să sufle de peste mare un vânt, care a adus prepelițe şi le-a răspândit peste tabără”* (Numeri 11:31).

„Au pornit din Ețion-Gheber şi au tăbărât în pustia Țin, adică Cadeş” (Numeri 33:36).

Mai jos de Hebron ținutul deluros din Iuda se transformă într-o câmpie netedă, cu o regiune de sud foarte slab aprovizionată cu apă (Numeri 34:5; Iosua 15:4; 1 Împărați 8:65). Acesta este Neghebul sau Ținutul din Sud (Numeri 13:17). Printre atâtea albii uscate umplute doar de ploia din timpul iernii, se află şi Cadeşul. Vechiul nume Cadeş, se păstrează prin numele unui mic izvor, „Ain Qedeis,” de la care beduinii îşi adapă vitele. Numai că acest firicel de apă n-ar fi putut potoli setea a 6000 de israeliți împreună cu turmele lor.

La numai 7 km nord-vest de Cadeş, se află cea mai mare sursă de apă din toată zona: „Ain el Qudeirat”. Oaza Qudeirat există tocmai datorită acestui lucru. De aici au văzut copii lui Israel Țara Promisă şi despre care nu avuseseră până atunci decât o vagă imagine. Numai plecarea lor timpurie din Egipt explică faptul că nu cunoşteau nimic despre aceste locuri. Palestina era doar atât de familiară locuitorilor de pe Nil, încât orice eroare în privința ei era pusă pe seama lipsei de cultură generală. Aman-

Appa, *„scrib însărcinat al armatei”* sub Ramses II, a fost chiar ridiculizat pentru necunoaşterea Palestinei. Hori, un ofițer al grajdurilor regale, îi răspunde acestuia destul de ironic, punându-i cunoştințele de geografie la încercare: *„Scrisoarea ta este încărcată de cuvinte mari. Ai avut ce-ai vrut şi vei avea chiar mai mult. Ceea ce îți spunem este că trebuie să vii să ne convingi dacă totul este adevărat. Îți vom trimite un cal care să te aducă înapoi imediat. Să vedem de ce eşti în stare. N-ai văzut tu ținutul Upe de lângă Damasc? Nu-i cunoşti tu toate ascunzişurile şi râul care-l scaldă? N-ai fost tu la Cadeş? Nu ți-ai făcut, oare, niciodată drum până în Liban unde cerul e întunecat în plină zi, unde sunt atâția chiparoşi, steja rişi codri? O să-ți amintesc de asemenea de misteriosul oraş Biblos. Cum arată el? Spune-mi ceva şi despre Sidon şi Sarepta. Se vorbeşte despre un oraş aflat pe mare, Tir. Corăbiile îl alimentează cu apă. Dacă vei merge cumva la Iaffa, vei vedea câmpii verzi. Du-te şi caut-o pe drăguța care are grijă de vie. O să te accepte, o să-ți acorde mult dorita favoare. Apoi o să fii moleşit şi indiferent. O să-ți fure arcul, tolba cu săgeți şi cuțitul. Frâul îți va fi aruncat, carul spart în bucăți. Tu vei spune însă: Aduceți-mi mâncare şi băutură, sunt fericit aici! Ei se vor preface surzi şi nu-ți vor da nici o atenție. Să mergem dar şi în sud, în regiunea Akka. Unde este dealul Sihem? Îmi poate spune acest scrib deştept cum să ajung la Hazor? Ce este deosebit la râul de aici? Să te-ntreb însă şi de alte oraşe. Spune-mi cum arată Kin de lângă Meghido, descrie-mi Rahabul, Betşana şi Kiriat-El. Spunemi cum să trec de Meghido. Cum se traversează Iordanul? După cum vezi”* - conchide Hori, ofițer al grajdurilor regale - *„te-am dus prin toată Palestina... ia aminte pentru ca pe viitor s-o poți descrie cum se cuvine şi... să devii... consilier”.*

Funcționarii guvernamentali, soldații, negustorii aveau formată o imagine a Palestinei. Moise, care aparținea unui popor de păstori, lua pentru prima oară contact cu acest ținut. La început, el a trimis iscoade.

„Moise i-a trimis să iscodească țara Canaanului, El le-a zis: ‚Mergeți de aici spre miazăzi, şi apoi să vă suiți pe munte; vedeți țara, vedeți cum este ea, cum este poporul care o locuieşte, dacă este tare sau slab, dacă este mic sau mare la număr’” (Numeri 13: 17-18).

Printre cele douăsprezece iscoade s-a aflat şi Iosua, om cu bune însuşiri de strateg, afirmate abia în timpul invaziei Canaanului. Ei au ales ca loc de spionat ținutul din jurul Hebronului, în sudul Iudeii. După 40 de zile iscoadele au raportat lui Moise cele văzute, aducând cu ele ca mărturie, fructe din zona cercetată: smochine şi rodii. Cu o mare uimire a fost primit ciorchinele de struguri din *„Valea Eşcol”*, dus de doi oameni cu ajutorul unei prăjini. Comentatorii sunt totuşi sceptici deoarece nu se aminteşte decât de un ciorchine. Trebuie să fi fost deci o ramură de viță cu toate fructele de pe ea. Iscoadele au adus-o astfel pentru a păstra strugurii proaspeți.

În orice caz locul lor de origine este veridic, *„Valea Eşcol”* însemnând de fapt *„Valea strugurilor”.*

E vorba de o regiune aflată la sud-vest de Hebron care dă şi astăzi recolte mari de struguri. Ciorchini mari de 5-6 kg nu sunt o raritate. Iscoadele au descris Canaanul, ca şi Sinuhe, cu 650 ani înaintea lor, ca o *„țară în care curge lapte şi miere”* (Numeri 13:27). Dar numai că *„poporul care locuieşte în*

ţara aceasta este puternic, cetăţile sunt întărite şi foarte mari" (Numeri 13:28).

În relatarea lor despre locuitorii ţării, sunt pomenite nume despre care am mai vorbit, hitiţi, amoriţi, iebusiţi, canaaniţi şi amaleciţi cu care Israelul intrase deja în conflict în Sinai. Se mai aminteşte şi despre *„fiii lui Anac"* care înseamnă probabil fiii *„uriaşilor"* (Numeri 13:22, 28, 33). Annak, după părerea cercetătorilor înseamnă *„cu gâtul lung"*. S-a presupus că aceşti uriaşi sunt supravieţuitorii elementelor antice presemite. Dar deocamdată nu există nici o dovadă în acest sens.

Cert este că existau oameni din alte ţări care locuiau în Canaan şi care le erau total necunoscuţi israeliţilor veniţi din Egipt. Ai cui fii erau, s-a aflat numai din întâmplare, ca urmare a unei descoperiri făcute de o ţărancă la Tell el-Amarna (12) în 1887. Cercetările care au urmat au scos la iveală o colecţie de 377 de documente. Acestea sunt scrisori cuneiforme din arhivele regale ale lui Amenofis III, şi ale fiului său Aknaten, cel care a construit o nouă capitală la El-Amarna, pe Nil. Tăbliţele conţin corespondenţa dintre regii din Palestina, Fenicia, sudul Siriei şi Ministerul de Externe egiptean. Scrisorile sunt scrise în akadiană, limba diplomatică a mileniului II, î.Cr. Cele mai multe din ele sunt pline de cuvinte tipic canaanite, iar altele sunt scrise integral în acest dialect. Această descoperire a aruncat o nouă lumină asupra Palestinei secolelor 14 şi 15 î.Cr.

Una din scrisori sună astfel: *„Regelui meu, domnul meu, Soarele meu, Dumnezeul meu, aşa grăieşte Suwardata, slujitorul tău, slujitorul Regelui, ţărâna de sub picioarele lui, pământul pe care calci. La picioarele Regelui, domnul meu, soarele cerului, de şapte ori, de şapte ori mă închin, pe pântece şi pe spate..."*

Şi aceasta e numai introducerea. Dar nu trebuie să ni se pară extravaganţă. Din contră, e în spiritul protocolului din vremea aceea. În sfârşit, Suwardata intră în subiect: *„Regele, domnul meu, trebuie să ştie că Hapiru s-au răsculat în ţinutul pe care Dumnezeul regelui meu mi l-a dat. Dar i-am biruit şi regele, domnul meu, trebuie să ştie că toţi fraţii mei m-au părăsit şi că numai eu împreună cu Abdu-Kheba am mai rămas să ne luptăm cu conducătorul lui Hapiru.*

Şi Zurata, regele din Aco (Judecători 1:31) şi Indaruta, regele din Acşaf (Iosua 11:1) au fost singurii care au sărit în ajutorul meu înlocuind cele 50 de care pierdute. Dar, cum ei luptă împotriva mea, rog pe rege, domnul meu, să-l trimită pe Ianhamu ca să putem lupta şi recăpăta pământul Regelui, Domnul meu... "

Această scrisoare a unui rege canaanit ilustrează fidel epoca. Din câteva fraze ne putem da seama de interminabilele lupte între tiranii locali, ca să nu mai vorbim de hărţuiala triburilor nomadice. Dar cel mai interesant element al scrisorii, în afară de stil şi conţinut, este tocmai autorul ei, regele Suwardata. Numele său trădează o descendenţă indo-ariană. Regele Indaruta menţionat de el este de asemenea indo-arian. Deşi ar putea să pară bizar şi al treilea personaj din această scrisoare este de sânge indo-arian. Biryawaza al Damascului, Biridia din Meghido, Widia din Ascalon, Biraşena din Sihemul Samariei, au toţi nume indo-ariene. Indaruta, regele Acşafului e un nume identic cu cele apărute în Vede sau alte scrieri

sanscrite. Abdu-Kheba din Ierusalim aparţine unui popor menţionat în Biblie: horiţii.

Această tradiţie a fost de curând certificată de descoperirea unor papirusuri egiptene din secolul XV. î.Cr., în care Canaanul este denumit (de câteva ori) „Khuru" după hurri, adică horiţii care apar în Biblie. Deci aceşti hurri trebuie să fi fost răspândiţi în ţară pentru o perioadă de timp.

„Toată adunarea a ridicat glasul şi a început să ţipe. Şi poporul a plâns în noaptea aceea... ‚Pentru ce ne duce Domnul în ţara aceasta în care vom cădea ucişi de sabie, iar nevestele şi copiii noştri vor fi de jaf?'" (Numeri 14:1-3).

Relatările iscoadelor despre oraşele fortificate ale Canaanului, despre locuitorii săi înarmaţi nu erau deloc exagerate. Fortăreţele cu turnuri construite din ziduri-ciclop reprezentau pentru israeliţi o privelişte înspăimântătoare în ţinutul Gosen care fusese de-a lungul a câteva generaţii căminul lor, şi unde nu exista decât un singur oraş fortificat: Ramses. În Canaan însă fortăreţele se ridicau una lângă alta. Pământul apărea aproape peticit cu ele. Multe dintre ele dominau de pe dealuri sau vârfuri de munte. Astfel se explică teama provocată de relatările iscoadelor.

Israel era destul de ignorant în privinţa tehnicii militare. Nu avea la dispoziţie decât nişte arme primitive: arcuri, suliţe, săbii, cuţite. Cât despre carele de luptă, unul din punctele de rezistenţă ale canaaniţilor, mai nimic. Israelul visa încă la carnea fiartă din Egipt, după care mai ales bătrânii regretau tot timpul. În ciuda noii lor credinţe, a experienţelor Exodului, ei nu formau încă o comunitate bine sudată, gata să rişte în luptă.

Având în vedere această situaţie, Moise a renunţat la intenţia sa de a merge în Canaan prin sud. Nu era timpul încă pentru o asemenea acţiune. Israelul trebuia să pornească proaspăt. Se permitea astfel şi conturarea caracterului acestor fugari dornici de pământ, caracter care trebuia să cuprindă toate calităţile unui grup naţional compact, capabil să suporte orice lipsuri. O nouă generaţie trebuia să se ridice.

Despre perioda care a urmat ştim foarte puţin: 38 de ani aproape o generaţie - pentru modelarea unei naţiuni. Aceasta este durata şederii lor în *„pustie"*. Alăturat minunilor cu prepeliţele şi mana, acest capitol al cronologiei şi topografiei biblice pare greu de crezut, având în vedere câteva puncte de referinţă în afara celor general acceptate. De fapt, nici nu a fost o şedere în pustie în adevăratul sens al cuvântului.

Deşi datele biblice pentru acea perioadă sunt destul de puţine, putem obţine totuşi o imagine destul de clară a locurilor care au fost atestate ştiinţific. Israelul a petrecut o vreme în Negheb, lângă cele două surse de apă din Cadeş. S-au mai dus odată înapoi spre golful Akaba, în regiunea Madianului şi peninsula Sinai. Faţă de întinderile ucigătoare ale Saharei această bucată de pământ nici nu poate fi socotită deşert. Cercetările au arătat că deoarece nici irigaţiile, nici ploile nu s-au modificat, *„pustiul"* trebuie să fi avut cel puţin caracteristica unei stepe cu posibilităţi de păşunat şi adăpat.

Activitatea arheologică a americanului Nelson Glueck a îmbogăţit cunoştinţele privitoare la condiţiile generale din acea perioadă. Astfel, se crede că aceste regiuni erau locuite în secolul 13 î.Cr. de triburi semi-nomade care întreţineau intense relaţii comerciale atât cu Canaanul, cât şi

cu Egiptul. Printre aceste triburi trebuie să-i includem şi pe madianiți cu care a trăit Moise în timpul exilului său şi de unde şi-a luat şi soția, pe Sefora (Exod 2:21).

Capitolul 14
În pragul Țării Promise

„Domnul S-a aprins de mânie împotriva lui Israel, şi i-a făcut să rătăcească în pustie timp de patruzeci de ani, până la stingerea întregului leat de oameni care făcuse rău înaintea Domnului” (Numeri 32:13)

Istoria biblică este reluată abia după anii de peregrinare ai Israelului. Între timp, se ridicase o nouă generație gata să treacă pragul Țării Promise. Nici unul din conducătorii Exodului din Egipt nu va pune piciorul în Țara Promisă, nici însuşi Moise.

Noul plan de atac consta în cucerirea Canaanului din est, respectiv din zona de la răsărit de Iordan. Dar calea de la Cadeş spre Transiordania este blocată de cele cinci regate care ocupă fâşia de pământ dintre Valea Iordanului şi deşertul Arabiei: în nord, chiar la poalele Hermonului se află regatul Basan, apoi regatul amorit al lui Sihon, mai încolo regatul lui Amon, apoi regatul lui Moab, pe coasta răsăriteană a Mării Moarte şi în sfârşit, spre Sud, Edomul.

Deci primul obstacol spre Transiordania superioară este Edomul. Israeliții cer permisiunea să treacă: *„De la Cadeş, Moise a trimis nişte soli la împăratul Edomului:... Lasă-ne să trecem prin țara ta”* (Numeri 20:14,17).

Drumurile principale sunt şi cele mai iuți. Calea care trecea prin mijlocul Edomului îşi are corespondent în autostrăzile de astăzi. Acesta era străvechiul *„Drum împărătesc”* care-şi trăgea originea încă din timpul lui Avraam. Israeliții cereau doar atât: *„Lasă-ne să trecem prin țara ta... vom merge pe Drumul împărătesc”* (Numeri 20:17).

Dar populația stabilă a Orientului nu prea are încredere în nomazi, chiar dacă emisarii Israelului declarau în mod clar: *„Nu vom trece prin ogoare, nici prin vii... vom merge pe Drumul împărătesc - fără să ne abatem la dreapta sau la stânga, până vom trece de ținutul tău... şi dacă vom bea din apa ta, eu şi turmele mele, îți voi plăti prețul...”* (Numeri 20:17, 19).

În cursul unei expediții de câțiva ani, Nelson Glueck a confirmat descrierea Edomului din Biblie. În sudul Transiordaniei el a descoperit numeroase urme de aşezări de la începutul secolului XIII î.Cr. Semne de pământ cultivat indicau prezența unor ogoare bine lucrate. Este de înțeles de ce Edomul, în ciuda tuturor asigurărilor, a refuzat trecerea Israelului prin teritoriul său.

Ostilitatea Edomului i-a silit pe israeliți să facă un lung ocol. Ei vor merge de-a lungul graniței occidentale a Edomului spre Marea Moartă. Phunonul, astăzi Kirbet-Phenan, o veche mină de cupru şi Obothul sunt vizitate pentru izvoarele lor. Israeliții urmează apoi micul râu Sered, care

este şi frontieră între Edom şi Moab, după care ating Transiordania. Fac un cerc larg în jurul Moabului pe coasta de sud-est a Mării Moarte. Ajung la râul Arnon şi apoi graniţa de sud a regatului amoriţilor (Numeri 21:13). Încă odată israeliţii cer permisiunea de a folosi *„Drumul împărătesc”* (Numeri 21:22). Încă odată sunt refuzaţi, în acest caz de Sihon, regele amoriţilor. Începe o luptă. În felul acestea cucerirea prin forţă îşi face debutul.

Prin înfrângerea amoriţilor, Israelul culege primii lauri. Conştienţi de forţa lor, ei se îndreaptă spre nord, peste râul Iaboc, cucerind şi regatul Basan. Astfel primul lor atac hotărât le-a adus Transiordania de la râul Arnon până la malurile lacului Galilea.

În descrierea aproape prozaică a ofensivei militare în Transiordania s-a strecurat un amănunt legat de Og, împăratul Basanului (Deuteronom 3:11) care probabil că a uimit pe mulţi. E vorba de acel *„pat de fier”*. Acest pasaj misterios are totuşi o explicaţie. Biblia ne duce cu evocarea ei în mijlocul Canaanului.

Săpând în Iordania după dovezi, arheologii au descoperit nişte construcţii remarcabile ca acelea scoase la lumină de colegii lor cu alte împrejurări. Aceste construcţii erau din pietre enorme, ovale, acoperite din când în când cu blocuri mari, transversale - faimoasele morminte de piatră. Ele mai sunt cunoscute şi sub numele de morminte megalitice sau dolmene. În Europa, Nordul Germaniei, Danemarca, Anglia, Nord-vestul Franţei, ele sunt denumite *„Paturi de gigant”*. Deoarece aceste monumente se află răspândite şi în India, estul Asiei, şi chiar în insulele Mării de Sud, ele au fost atribuite unei masive migrări din timpuri străvechi.

În 1918, savantul german Gustaf Dalman a descoperit în vecinătatea Ammanului, actuala capitală a Iordaniei un dolmen care avea să trezească mare interes datorită legăturii sale neaşteptate cu Biblia. Oraşul Amman este aşezat exact pe locul străvediiului Rabbath-ammon. Iată ce spune Biblia despre acest gigantic împărat Og: *„Patul lui, un pat de fier, este la Raba, cetatea copiilor lui Amon (Rabbath-ammon). Lungimea lui este de 9 coţi şi lăţimea de patru coţi, după cotul unui om”* (Deuteronom 3:11).

Dimensiunea dolmenului descoperit de Dalman corespunde aproximativ acestor cifre. *„Patul”* este din bazalt, o piatră cenuşie-ânchisă de mare duritate. Probabil că apariţia acestui mormânt a dat prilej descrierii biblice a *„patului de fier”*. Cercetărâle au dovedit că dolmenele sunt frecvente în Palestina, mai des în Transiordania, peste râul Iaboc, în actualul Ailun. Peste o mie de astfel de monumente pot fi văzute pe iarba aspră din munţi.

Ţara de peste Iaboc este, după cum ne spune Biblia, împărăţia lui Og al Basanului, Og, singurul care *„mai rămăsese din neamul refaimiţilor”* (Deuteronom 3:11). Basanul cucerit de Israel a fost numit *„Ţara refaimiţilor (giganţilor)”* (Deuteronom 3:13).

La vest de Iordania, dolmenele pot fi găsite numai în apropierea Hebronului. Iscoadele trimise de Moise de la Cadeş *„s-au suit pe la miazăzi şi au mers până la Hebron unde se aflau Ahiman, Seşai şi Talmai, copiii lui Anac”* (Numeri 13:22-23).

Ei trebuie să fi văzut mormintele din piatră descoperite abia acum la Hebron, aproape de Valea Strugurilor.

Cine erau aceşti gigariţi nu se ştie încă. Probabil că aveau o înălţime neobişnuită faţă de vechea populaţie din jurul Iordanului. Ei sunt o

reminiscență a unui tip de om cu o talie mai înaltă care explică menționarea acestuia de către Biblie.

Mormintele enorme de piatră şi relatările despre aceşti giganți mărturisesc încă o dată despre istoria pitorească a Canaanului, această fâşie îngustă pe coasta Mediteranei călcată din cele mai vechi timpuri de popoare străine care şi-au lăsat în câte un fel amprenta lor.

Vestea că Israelul a cucerit Iordanul l-a alarmat pe regele Balac al Moabului. El se temea că poporul său nu va rezista militar acestor fii ai deşertului. Atunci, el convoacă şi încearcă să-i convingă pe *„bătrânii lui Madian"* de pericolul pe care-l prezintă Israelul (Numeri 22:4). Atunci se hotărăsc alte mijloace decât cele militare. Vor să oprească Israelul prin forța vrăjii. Incantațiile şi blestemele, în eficacitatea cărora aceste popoare din Orientul antic credeau orbeşte, trebuiau să zdrobească puterea israelită. Balaam este convocat imediat de la Pethor din Babilonia unde această magie era în floare. Dar Balaam, marele vrăjitor, dă greş. Cum încearcă să rostească un blestem, îi şi iese pe gură o binecuvântare a Israelului (Numeri 23). Atunci regele Moabului a aruncat în joc cartea cea mai periculoasă, un atu perfid care avea să influențeze mult timp viața israeliților.

Pasajul biblic care conține această monstruoasă stratagemă a lui Balac este de multe ori evitat de teologi. Întrebarea se pune altfel însă: de ce apare o relatare atât de scandaloasă în Biblie?

Răspunsul e simplu: evenimentul acesta a avut o mare semnificație pentru poporul lui Israel. Acesta e motivul pentru care povestitorul redă faptele aşa cum s-au întâmplat.

Cam prin anii 30 arheologii francezi lucrau la portul mediteranean Ras-Samra - *„portul alb"* de pe coasta Feniciei. Sub conducerea profesorului Claude Schaeffer din Strassbourg ei au scos la iveală dovezi ale practicilor religioase canaanite. Numai atunci s-a putut înțelege dezastrul relatat în Numeri 25: *„Israel locuia în Sitim; şi poporul a început să se dedea la curvie cu fetele lui Moab. Ele au poftit poporul la jertfele dumnezeilor lor"* (Numeri 25:1-2).

Israelul nu a avut de înfruntat atracția viciului. E vorba de un adevăr care îşi păstrează universalitatea. Nu prostituatele de meserie au fost acelea care au dus Israelul pe căi greşite, ci chiar soțiilie şi iubitele lor, fiicele moabiților şi madianiților. Bărbații erau ispitiți să ia parte la ritul lui Baal, care era un cult al fertilității în Canaan. Aflați încă de cealaltă parte a Iordanului, israeliții iau contact cu cultul voluptuos al zeilor fenicieni, zei cu care vor avea mult de luptat de-a lungul secolelor.

Dar moabiții şi madianiții au sperat zadarnic că vor face din aceşti tineri nomazi neexperimentați sclavii practicilor religioase pline de voluptate, reuşind în felul acesta să slăbească forța israeliților. De la primul contact cu această lume a fost clar că nu poate exista compromis între Yahve şi Baal. Conducătorii Israelului au lovit scurt şi eficace. Ei nu au cruțat nici chiar pe oamenii lor. Cei care greşiseră au fost măcelăriți. Fineas, unul din nepoții lui Moise, văzând un israelit cu o madianită a luat o suliță şi *„i-a străpuns prin pântece pe amândoi"* (Numeri 25:8). Moabiții au fost cruțați deoarece erau într-un fel înrudiți cu israeliții - Lot fiind socotit ca strămoşul lor (Geneza 19:37). Împotriva madianiților a fost pornit însă un război de

exterminare, acea nimicire de care vorbeşte Legea (Deuteronom 7:2 etc. 20:13 etc.)

„Acum, dar, omorâți pe orice prunc de parte bărbătească şi omorâți pe orice femeie care a cunoscut pe un bărbat culcându-se cu el” - a poruncit Moise. În afară de fetele virgine, n-a fost cruțat nimeni (Numeri 31:7, 17, 18).

„Moise s-a suit din câmpia Moabului pe muntele Nebo, pe vârful muntelui Pisga, în fața Ierihonului. Şi Domnul i-a arătat toată țara” (Deuteronom 34:1).

De acum Moise îşi îndeplinise dificila sa misiune. Din oraşele captivității în Egipt, de-a lungul unor ani plini de greutăți el a avut de făcut un lung şi istovitor drum.

Ca succesor l-a numit pe Iosua, om încercat, strateg înzestrat, exact conducătorul de care avea nevoie Israelul în acel moment. Lui Moise nu-i mai rămânea decât să-şi ia adio. Nu i se va îngădui să pună piciorul în Țara promisă. Tot ce putea să facă era să o privească de departe, de pe Muntele Nebo.

O călătorie de 27 km de la Aman centrul tânărului regat al Iordaniei, te aduce lângă acest munte. Cu maşina ajungi cam într-o jumătate de oră, după ce traversezi dealurile de la marginea deşertului Arabiei, oazele şi câmpiile cultivate odinioară, spre sud-est, în direcția Mării Moarte.

După o scurtă ascensiune pe stâncile golaşe ajungi pe un platou, la 800 m deasupra nivelului mării. Pe marginea de vest muntele coboară abrupt în Iordan. O boare de vânt mângâie culmea. Sub cerul albastru se desfăşoară o imagine de-a dreptul fermecătoare.

La sud se întind apele Mării Moarte cu strălucirea lor argintie. Pe malul din depărtare se zăresc dealuri şi movile. Dincolo de el se află un lung lanț muntos al ținutului lui Iuda. Chiar acolo unde începe, ridicându-se parcă din Negheb, se găseşte Hebronul. În vest, spre Mediterana, două puncte mici pot fi văzute cu ochiul liber: Betleemul şi Ierusammul. Privirea se plimbă apoi spre nord, deasupra munților Samariei, dincolo de Galilea până la vârfurile înzăpezite ale Hermonului.

La poalele muntelui Nebo se găsesc defileuri înguste, inundate de verdele rodiilor şi portocaliul fructelor. Apoi pamântul e înghițit brusc de stepa dezolantă a bazinului Iordanului. Dealuri albe de calcar, fantomatic, ca munții lunari, marginesc albia cu o lățime de 9 m a Iordanului. Singura variație de culoare e pata verde din fața munților care se înalță la vest de Iordan. E vorba de oaza Ierihon.

Aceasta era imaginea Palestinei, văzută de Moise de pe muntele Nebo.

Dar mai jos de el, din stepa Moabului, fire subțiri de fum se ridică la cer. Zi şi noapte focurile de tabără ard printre corturile negre din păr de capră. Vocile oamenilor amestecate cu behăitul turmelor alunecă purtate de vânt dincolo de Iordan. E o scenă plină de pace. Dar e numai un moment de repaus, calmul dinaintea furtunii care va hotărî soarta Israelului şi a Canaanului.

IV. BĂTĂLIA PENTRU ŢARA PROMISĂ
De la Iosua la Saul

Capitolul 15
Israelul invadează

După moartea lui Moise, robul Domnului, Domnul a zis lui Iosua, fiul lui Nun, slujitorul lui Moise: ‚Robul meu Moise a murit; acum, scoală-te, treci Iordanul acesta, tu şi tot poporul acesta, şi intraţi în ţara pe care o dau copiilor lui Israel'" (Iosua 1:1, 2).

Cam în aceaşi perioadă în care Israelul se pregătea în Valea Iordanului să invadeze Canaanul, destinul se abătea asupra Troiei, trufaşa fortăreaţă a regelui Priam. Eroii homerici Ahile, Agamemnon, Ulise se înarmează. Ne aflăm în preajma anului 1200 î.Cr. Israelul nici nu putea să găsească un moment mai potrivit pentru invazie. Din Egipt nu ameninţa nici o forţă. Zilele de glorie ale ţinutului de pe Nil apuseseră. Cei două mii de ani de istorie îi istoviseră resursele. După încercările nereuşite ale regelui soare Aknaten, era tot mai evident că Egiptul nu se mai putea impune. Suveranitatea egipteană asupra Canaanului îşi trăia ultimele momente. Sfâşiat de luptele interne dintre regatele mici, istovit de politica atât de coruptă a Egiptului, Canaanul se oferea ca o ţintă convenabilă.

De la alungarea hicşoşilor (aprox. 1550 î.Cr.) Palestina a fost o provincie egipteană. În timpul hicsoşilor un sistem aproape feudal a înlăturat structurile sociale patriarhale care existau pe vremea lui Avraam. Populaţia era în întregime redusă la nivelul de plebe, în vreme ce o pătură restrânsă de aristocraţi conducea despotic.

Egiptul nu s-a atins de acest sistern când a preluat Palestina. Tiranii locali puteau să facă ce voiau: aveau armatele lor formate din care patriciene şi infanterie plebee.

Luptele sângeroase între oraşele-state nu deranjau Egiptul care era interesat numai în plătirea tributului controlat de funcţionari incoruptibili. Garnizoanele şi punctele de apărare impuneau prin simpla lor prezenţă. Gaza şi Iope găzduiau centrale administrative egiptene. Cu ajutorul muncitorilor asiguraţi de tiranii locali se construiau şi se întreţineau drumurile importante, se cultivau câmpiile mănoase ale Isreelului, se tăiau colosalele păduri de cedri ai Libanului. În schimb, împuterniciţii faraonului erau corupţi. Salariul şi raţia armatei sufereau din pricina lor. Astfel, mercenarii din Egipt şi Creta, beduinii şi nubienii îşi făceau singuri porţia, jefuind tot ce le ieşea în cale.

Sub egipteni, Canaanul a fost exploatat până la istovire. Populația s-a împuținat. După cum arată şi săpăturile, casele patricienilor din secolul XIII î.Cr. sunt mult mai primitive decât cele dinaintea lor.

Obiectele de artă, bijuteriile sunt greu de întâlnit în această perioadă. Cât despre darurile aşezate în mormânt, acestea sunt de o calitate care lasă de dorit. Zidurile fortărețelor şi-au pierdut şi ele soliditatea.

Numai pe coasta siriană, protejată de munții Libanului şi ferită de lupte interne, viața republicilor maritime îşi continuă cursul nestânjenită. Orice se întâmpla, portul rămâne locul în care omul poate schimba ceea ce are pe ceea ce vrea şi îi convine. Cam în jurul anului 1200 î.Cr. apare un nou metal - la început tot atât de prețios ca aurul sau argintul - pe lista de prețuri: fierul. Deoarece venea tocmai din țara hitiților, fenicienii au fost primii care au avut de-a face cu acest metal. Egiptenii aflaseră de existența fierului cu vreo 2000 de ani în urmă, apreciindu-l la justa lui valoare. Dar fierul pe care-l cunoşteau egiptenii nu provenea din pământ, ci din meteoriți. Cele câteva arme pe care şi-au permis să le fabrice, au fost numite *„pumnalele din cer”*.

Cu apariția acestui metal se deschide o nouă pagină de istorie: Epoca Fierului. Epoca Bronzului cu mijloacele ei unice de civilizație ia sfârşit.

La sfârşitul secolului XIII î.Cr. în Asia Mică îşi face apariția un nou val de invadatori originari din Marea Egee. De pe uscat şi apă aceste *„Popoare ale Mării”* se năpustesc asupra continentului. Ei se încadrează într-o mare migrație din care s-ar mai putea aminti şi invazia dorienilor în Grecia. Atacul acestor străini (indo-germanici) este concentrat asupra Canaanului şi Egiptului. Israelul, acolo unde se afla, lângă Iordan, nu avea nici un motiv să se teamă de ei. Canaaniții la rândul lor erau divizați şi foarte slăbiți. Timpul Israelului venise. Trompeta de la Ierihon a dat semnalul.

„Iosua, sculându-se dis-de-dimineață, a pornit din Sitim cu toți copiii lui Israel. Au ajuns la Iordan... Preoții care duceau chivotul legământului Domnului s-au oprit pe uscat, în mijlocul Iordanului, în timp ce tot Israelul trecea pe uscat, până a isprăvit tot poporul de trecut Iordanul... Poporul... a tăbărât la Ghilgal, la marginea de răsărit a Ierihonului” (Iosua 3:1,17; 4:19).

Astăzi există un pod în acest punct. Dar Iordanul este destul de îngust şi poate fi trecut cu piciorul. Locuitorii cunosc foarte bine aceste vaduri. În sezonul cald apa galbenă din dreptul Ierihonului are o lățime de numai 10 metri.

Când israeliții au ajuns la Iordan au observat că apa tocmai se revărsase: *„Căci Iordanul se varsă peste toate malurile lui în tot timpul secerişului”* (Iosua 3:15). Ca în fiecare an, zăpada de pe Hermon începuse să se topească. *„Apele care se pogoară din sus s-au oprit şi s-au înălțat grămadă (erau zăgăzuite) la o foarte mare depărtare de lângă cetatea Adam... tot Israelul trecea pe uscat”* (Iosua 3:16, 17).

O foarte întrebuințată trecere aflată cam pe la mijlocul Iordanului, el-Damieh, ne aduce aminte de *„cetatea Adam”*. Dacă s-ar îndigui zona aceasta pentru câtva timp, în aval apa aproape ar seca.

Zăgazurile Iordanului au fost în cea mai mare parte atribuite cutremurelor. Ultima dată, s-a întâmplat în 1927. Ca urmare a unei puternice alunecări de pământ, malurile râului s-au prăbuşit antrenând după ele tone de pământ din dealurile care urmează cursul Iordanului.

Timp de 21 de ore apa a fost complet blocată. În 1924 s-a petrecut un fapt aproape identic. În 1906 Iordanul a fost atât de înfundat din cauza dărâmăturilor încât în partea sa inferioară, pe lângă Ierihon, albia a fost uscată o zi întreagă. Arabii menționează un fenomen asemănător în anul 1267 d.Cr.

Din avion se poate vedea foarte uşor de ce această parte a Văii Iordanului era atât de importantă cu mii de ani în urmă. La est, între râu şi deşertul Arabiei se întinde un şir de dealuri. Aici îşi aflau adăpost triburile de nomazi şi de aici puteau să scruteze păşunile şi ogoarele Canaanului. Este un punct natural de atac, principalul vad peste Iordan, foarte uşor de trecut de om sau de animale. Dar oricine încerca să-şi facă drum din răsărit spre vest, avea de înfruntat imediat după traversarea râului, un punct strategic redutabil: Ierihonul.

„Poporul a scos strigăte şi preoții au sunat din trâmbițe. Când a auzit poporul sunetul trâmbiței a strigat tare şi zidul s-a prăbuşit; poporul s-a suit în cetate, fiecare drept înainte. Au pus mâna pe cetate... Cetatea au ars-o împreună cu tot ce se afla în ea” (Iosua 6:20, 24).

Această bătălie l-a făcut celebru pe Iosua. În jurul Ierihonului continuă să se dea o luptă; cercetătorii folosesc însă lopețile, târnăcoapele şi tabelele cronologice ca arme. Biblia susține că Ierihonul a fost cucerit de Iosua în şapte zile. Cursa arheologilor a durat - cu câteva întreruperi - mai mult de 50 de ani.

Săpăturile de la Ierihon au abundat în descoperiri neaşteptate, în dezamăgiri şi împliniri, în afirmații şi îndoieli, în dispute asupra interpretării şi cronologiei.

Bazinul Iordanului se găseşte într-un climat tropical. Satul *„Eriha”*, succesorul modern al Ierihonului, pare o oază la marginea pustiului de calcar. Chiar şi palmierii cresc aici, ei fiind foarte rari în Palestina (cu excepția sudului Gazei). Biblia denumeşte Ierihonul *„Cetatea palmierilor”*. Ramuri de curmale roşii strălucesc în frunzişul verde. Din cele mai vechi timpuri izvorul *„Ain es-Sultan”* a făcut ca prin minune din acest oraş un punct de o vegetație luxuriantă. La nord de actualul Ierihon se găseşte o movilă care-i poartă numele: Tell-es-Sultan. Acesta este terenul de luptă al arheologilor. Oricine vrea să-l cerceteze trebuie să cumpere un bilet. Locul săpăturilor este înconjurat de un gard cu sârmă ghimpată.

Rămăşițele Ierihonului au făcut din Tell-es-Sultan una din cele mai senzaționale descoperiri arheologice cu atât mai mult cu cât problema a depăşit limitele fortăreței biblice. În această movilă, sub stratul din Epoca de Bronz, s-au găsit urme din Epoca de Piatră care ne duc spre timpuri îndepărtate, în perioada în care omul şi-a construit primele aşezări stabile. Cele mai vechi case ale Ierihonului sunt vechi de 7000 de ani. Zidurile lor rotunde le fac să semene cu corturile beduinilor. Arta olăriei nu era încă cunoscută atunci. În 1953, o expediție engleză cerceta zona aceasta. Conducătorul ei, dr. Kathleen M. Kenyon declara: *„Ierihonul poate fi considerat unul din cele mai vechi oraşe ale lumii”.*

Abia la începutul secolului arheologii şi-au îndreptat atenția către movila de la Tell-es-Sultan. Între 1907 şi 1909 lopețile şi târnăcoapele şi-au făcut drum cu grijă prin straturile movilei.

Când cei doi conducători ai expediției austro-germane, profesorul Ernst Sellin şi profesorul Karl Watzinger, au făcut cunoscute rezultatele săpăturilor, lumea a rămas pur şi simplu uimită. Au ieşit la iveală două cercuri concentrice de fortificații, arcul interior înconjurând creasta dealului. Este o capodoperă a apărării militare; o construcție din cărămizi uscate la soare, formată din două ziduri paralele, la o distanță de 3-4 metri. Zidul interior, deosebit de masiv, are o grosime de 3,6 metri. Inelul exterior de fortificații se află la poalele dealului. El are o grosime de 2 metri şi o înălțime de 8-10 metri, iar temeliile sunt bine clădite. Acestea sunt celebrele ziduri ale Ierihonului. Cele două linii de fortificație, aşezarea lor exactă, data ridicării şi distrugerii lor au constituit subiectul unor discuții aprinse între cercetători, fiecare aruncându-şi în luptă propriile opinii, ipoteze şi argumente. Polemica a început cu comunicările lui Sellin şi Watzinger, rămânând de atunci mereu aprinsă.

Ambii cercetători au ajuns în cele din urmă la o *„considerabilă modificare”* a primei lor concluzii. Ei au făcut o declarație comună în care susțineau că zidul exterior *„a cedat în jurul anului 1200 î.Cr., ceea ce indică că este zidul distrus de Iosua”*. Pentru a lămuri lucrurile, o expediție engleză a plecat spre Tell es-Sultan în 1930. După şase ani de săpături s-au scos la iveală alte porțiuni ale fortificațiilor. Profesorul John Garstang - conducătorul expediției - a notat fiecare amănunt cu cea mai mare precizie. Foarte plastic, el descrie cum a fost distrus cercul interior al fortificațiilor: *„Spațiul dintre cele două ziduri e plin de dărâmături. Există urme evidente de incendiu violent, bucăți compacte de cărămidă înnegrită, pietre fărâmate, lemn carbonizat şi cenuşă. De-a lungul zidurilor casele au ars până în temelii. Acoperişurile s-au prăbuşit deasupra lor”.*

După ce Garstang i-a consultat pe cei mai experimentați cercetători, s-a ajuns la concluzia că inelul interior era cel mai recent, adică tocmai cel distrus de Iosua. Dar polemica nu s-a stins aici. Disputa asupra zidurilor Ierihonului a continuat. Garstang situează distrugerea zidului interior în anul 1400 î.Cr. Părintele Hugues Vincent, arheolog de seamă şi cercetător inspirat al trecutului Ierusalimului, a studiat la rândul său această problemă, dând ca dată a distrugerii perioada 1250-1200 î.Cr. În ciuda opoziției generale el continuă să susțină această dată. Ierihonul a dat mult de furcă cercetătorilor deoarece lipseşte tocmai elementul esențial în arheologie: fragmentele de lut.

Zidurile Ierihonului mai păstrează semnele unui incendiu de proporții. *„Cetatea au ars-o împreună cu tot ce se afla în ea”.*

Dar totuşi cum au fost dărâmate zidurile? *„Preoții au sunat din trâmbițe... şi zidul s-a prăbuşit”* relatează Biblia. Examinând zidurile măcinate, Garstang a făcut o descoperire extraordinară. Pietrele din zidul exterior căzuseră la vale, în timp ce zidul de pe creastă, zidul interior se prăbuşise înăuntru, îngropând astfel clădirile pe care le apăra. Zidurile păstrau mai multe crăpături în ele.

După Garstang, aceste indicii nu pot duce decât la o singură concluzie: cetatea a fost zguduită de un cutremur. Geografia fizică ne indică prezența Ierihonului într-o regiune seismică care traversează în diagonală Asia, Himalaia, ajungând până în Tibet.

Ierihonul a fost primul punct întărit care trebuia înfruntat în drum spre Ţara Promisă. Arheologii au reuşit să urmeze drumul israeliţilor în Canaan.

La circa 20 km sud-vest de Hebron, se afla Debirul, menţionat de Biblie. Apărat de un puternic zid, oraşul domina regiunea Neghebului. Săpăturile conduse din 1926 de americanii W. F. Albright şi M. G. Kyle la Tell-Beit Mirsim, au scos la lumină un strat de cenuşă şi urmele unui dezastru de proporţii. Stratul de cenuşă conţinea cioburi care datau chiar de la sfârşitul secolului XIII î.Cr. Imediat deasupra acestui strat se găsesc şi dovezile trecerii Israelului. *„Iosua şi tot Israelul împreună cu el, s-a îndreptat împotriva Debirului şi a început lupta împotriva lui”* (Iosua 10:38).

La 45 km Sud-Vest de Ierusalim se găseşte Lachişul menţionat de Biblie. Trebuie să fi fost o fortăreaţă formidabilă a Canaanului. Prin anii ’30 o expediţie engleză condusă de James Lesley Starkey a măsurat la Tell ed-Duweir o regiune cândva înconjurată de un zid puternic. Şi acest oraş a ars până în temelii. Un vas recuperat din ruine poartă pe el data celui de-al patrulea an de domnie al faraonului Merenptah. Aceasta corespunde cu anul 1230 î.Cr. *„Domnul a dat cetatea Lachiş în mâinile lui Israel”* (Iosua 10:32).

În muzeul din Cairo există un monument dintr-un templu funerar de lângă Teba pe care este celebrată victoria faraonului Merenptah (13) asupra libienilor. Pentru a amplifica acest triumf, sunt menţionate şi alte victorii repurtate de acest domnitor. Iată cum se sfârşeşte acest imn de laudă: *„Canaanul este prădat cu tot ce era rău în el. Aşchelonul e îngenuncheat, Ghezerul este cucerit, Yanoam este şters de pe faţa pământului. Poporul lui Israel e singur, nu are nici un moştenitor. Palestina a devenit văduva Egiptului.”*

Acest imn triumfal al anului 1229 î.Cr. e mai mult decât revelator. Pentru prima oară în istoria umanităţii numele de Israel este imortalizat de un artist străin contemporan. Despre Israel se vorbeşte ca despre un popor legat de locuri palestiniene - încă o dovadă pentru sceptici că Israelul era deja instalat în Canaan în 1229 î.Cr. Israelul îşi părăsise anonimatul.

Puţin înaintea anului 1200 î.Cr. Israelul îşi atingea scopul mult râvnit. Se afla în Canaan, fără a stăpâni însă întreaga zonă. O serie de oraşe arse indică drumul şi strategia abilă aplicată de israeliţi. Iosua a evitat fortăreţele puternice ale Ghezerului şi Ierusalimului, urmând calea care era mai convenabilă. Câmpiile mănoase, văile râurilor rămân deci în mâna canaaniţilor, iar situaţia se va menţine aşa încă câteva generaţii. Israelul nu avea nici forţa necesară pentru a rezista carelor de luptă, nici tehnica militară pentru a asedia oraşele cele mai fortificate. El şi-a asigurat doar un spaţiu în regiunea mai puţin populată de pe o parte şi alta a Iordanului.

La 14 km nord de lacul Galileea fortăreaţa Haţor cedează în faţa lui Iosua. *„Iosua a luat Haţorul şi a trecut prin sabie pe împăratul lui. Haţorul era mai înainte capitala tuturor acestor împărăţii”* (Iosua 11:10).

Redescoperirea acestui oraş regal poate fi socotită ca una din cele mai mari şanse ale arheologiei biblice. John Garstang, arheologul britanic despre care am mai vorbit, a localizat Haţorul la movila de dărâmături Tell-ed-Qedah aflată la vest de Iordan, între lacul Hule şi lacul Galilea. Dar abia în 1953, odată cu săpăturile iniţiate sub auspiciile Universităţii Ebraice din Ierusalim şi conduse de Yigael Yodin (expediţia James A de Rothschild)

movila şi-a destăinuit tainele. Fiecare strat mărturisea câte ceva din destinul complicat al Hațorului.

Se pot distinge nu mai puțin de 21 de stadii de dezvoltare. 21 de oraşe aşezate unul pe ruinele celuilalt, fiecare dărâmat aproape din temelii, distrus de incendii, de război sau cataclisme naturale. Dominat de pe înălțimi de fortăreața sa, oraşul se întindea până în câmpie. Un ingenios sistem de canalizare construit din tuburi de lut asigura salubritatea cetății.

Descoperirile confirmă rolul de seamă atribuit de Biblie oraşului Hațor. În Canaan, Hațorul nu era numai una dintre cele mai mari aşezări ci şi una din cele mai puternice fortărețe. După Biblie, Hațorul a fost distrus de Iosua în secolul XIII î.Cr.

Stratul de resturi carbonizate, e o dovadă a focului care a mistuit totul. Armata lui Iosua acționa conform aceleiaşi tactici.

Cu aceste victorii, cu ocuparea Canaanului, misiunea lui Iosua era încheiată. Va muri la o vârstă înaintată. *„L-au înmormântat în ținutul care-i căzuse la împărțeală, la Timnat-Serah, în muntele lui Efraim, la miazănoapte de muntele Gaaş*" (Iosua 24:30). Textul grecesc (LXX 24, 30 b) conține o remarcă semnificativă: *„Acolo l-au pus în mormânt şi împreună cu el au îngropat cuțitele de piatră cu care a tăiat împrejur la Ghilgal pe copiii lui Israel"*. La Ghilgal, pe drumul de la Iordan spre Ierihon, a fost îndeplinită conform tradiției tăierea împrejur *„cu cuțite de piatră"*. *„Tot poporul acela ieşit din Egipt era tăiat împrejur; dar tot poporul născut în pustie, pe drum, după ieşirea din Egipt, nu fusese tăiat împrejur"* (Iosua 5:5). La 15 km. nord-vest de Betel se află *„Kefr Isu'a", „Satul lui Iosua"*. În 1870 într-unul din mormintele de aici s-au descoperit mai multe cuțite de piatră...

Capitolul 16
Sub Debora şi Ghedeon

„Astfel Domnul a dat lui Israel toată ţara pe care jurase că o va da părinţilor lor; ei au luat-o în stăpânire şi s-au aşezat în ea” (Iosua 21:43).

Imediat după cucerire s-a întâmplat ceva uimitor: triburile lui Israel au pus picioarele pe pământul pe care îl cuceriseră. Pentru aceasta, ei nu mai pot fi socotiţi un popor tipic nomad. Canaanul cunoscuse din timpuri străvechi năvălirile nomazilor, dar ele au fost totdeauna sporadice. Triburile îşi păşteau turmele, iar apoi, într-o bună zi, plecau tot atât de subit precum veniseră.

Israel dimpotrivă, a devenit sedentar începând să cultive pământul, să defrişeze păduri... *„Dacă sunteţi un popor mare la număr, suiţi-vă în pădure şi tăiaţi-o”* (Iosua 17:15). Israeliţii au renunţat la corturi şi şi-au clădit colibe: s-au stabilit printre ruinele caselor din oraşele pe care le cuceriseră. În Debir, Bet-Şemeş şi Betel au fost găsite deasupra straturilor care se depuneau când oraşele erau arse până în temelii, rămăşiţe ale mobilierului lor primitiv, sărăcăcios.

Această rupere de trecut a fost clar dovedită de săpăturile arheologice. Pe locul unde se ridicau vilele patricienilor şi palatele baronilor de odinioară, apar acum, ca din pământ colibe de ţărani.

Masivele ziduri de apărare prezintă semne de reparaţii care dovedesc însă o oarecare stângăcie în tehnica zidăriei. Construirea unui nou sistem de puternice ziduri de apărarc ar fi cerut muncă forţată, lucru pe care Israeliţii îl detestau mai presus de orice. Ei se considerau oameni liberi, proprietari independenţi. Fiecare făcea ce-i plăcea (Judecători 17:6). Chiar şi cuvântul folosit de obicei în Canaan pentru a desemna un sclav, era întrebuinţat de Israeliţi cu sensul de om liber. În sistemul sclavagist din oraşele-state muncile cele mai anevoioase erau făcute de sclavi.

În ceea ce priveşte pe Israel munca pământului era împărţită între fii născuţi liberi. În fruntea lor se afla tatăl, patriarhul. Au fost întemeiate nemumărate aşezări. Arheologii au găsit urme ale acestora aproape peste tot în ţinutul muntos. Din aceste aşezări însă nu a rămas mare lucru. Primul material de construcţie a fost cărămida de pământ care însă nu putea conferi o durabilitate prea ridicată.

În munţi, israeliţii au dus o viaţă de adevărat pionierat. Au amenajat suprafeţe pe care practic nu se putea locui, au găsit soluţii ingenioase pentru compensarea lipsei de apă. Pare de necrezut şi totuşi tehnica strămoşilor a fost preluată de noul stat al Israelului.

Pentru colectarea apei de ploaie au săpat în pământ rezervoare căptuşite cu un mortar necunoscut până atunci. Aceste instalații au fost atât de solid construite încât au rezistat mii de ani.

Cartea Judecătorilor arată că israeliții au prins rădăcini în noua lor țară, iar cercetările confirmă pe deplin acest lucru. Datorită deselor lupte purtate atât cu vecinii lor, cât şi între ei, puterea lor militară a crescut. Biblia menționează conflictele cu moabiții, amoniții şi cu triburile aramaice din deşertul sirian, precum şi sângerosul război civil în care triburile lui Israel au luptat împotriva lui Beniamin (Judecători 20). Betel se afla pe pământul lui Beniamin. Albright, săpând în aceste locuri a descoperit straturi care dovedau că aşezarea fusese distrusă de patru ori între 1200 şi 1000 î.Cr. Cam în aceeaşi perioadă se petrec şi lucrurile arătate de Biblie *„Abimelec a bătut cetatea toată ziua; a luat-o şi a ucis poporul care se afla în ea. Apoi a dărâmat cetatea până în temelie, şi a presărat sare peste ea”* (Judecători 9:45). Astfel este descrisă în cartea Judecătorilor cucerirea Sihemului de către Abimelec, ambițiosul şi răzbunătorul fiu al lui Ghedeon care şi-a omorât toți frații.

În 1959 la Tell el Balata pe locul Sihemului de odinioară, care a fost prima cetate întâlnită de Avraam la sosirea sa în Canaan, săpăturile făcute de arheologii americani, de la Drew University şi Mc Cormick Theological Seminary conduşi de profesorul G. Ernest Wright care au conturat de fapt cercetările făcute mai înainte de profesorul german Ernst Sellin au confirmat relatarea Bibliei.

Fragmentele de vase de lut, găsite printre ruine şi aparținând olăriei israelite, au indicat ca dată a distrugerii Sihemului sfârşitul secolului 12 î.Cr. În acelaşi timp au fost identificate rămăşițe ale *„turnului din Sihem”*, ale *„cetățuia casei dumnezeului Berit”* şi ale *„casei lui Milo”*, care sunt menționate în Judecători 9:20,46.

Se pare însă că toate acestea făceau parte dintr-o singură clădire care domina oraşul şi care fusese construită pe ruinele unui templu hicsos.

Anii binecuvântați ai primilor colonişti au câştigat o amintire nepieritoare în trei istorisiri din cartea Judecătorilor: în cântecul Deborei, în istoria lui Ghedeon şi în faptele vitejeşti ale lui Samson.

Fondul acestor povestiri sfinte este construit din fapte, din evenimente contemporane care potrivit ultimelor cercetări ştiințifice, pot fi datate cu precizie. Când a intrat în Canaan, Israel a trebuit să se mulțumească doar cu munții... fiindcă *„n-a putut să izgonească pe locuitorii din câmpie, pentru că aveau care de fier”* (Judecători 19). În mai puțin de un secol situația s-a schimbat.

Se pare că triburile care se stabiliseră printre munții Galileii aveau față de cananiți obligațiile pe care le au robii față de stăpâni. Printre aceste triburi se află şi tribul lui Isahar care apare în Biblie şi sub ridicola poreclă de *„măgar osos”*. Acest trib este acuzat de faptul că *„îşi pleacă umărul sub povară şi se supune birului”* (Geneza 49:14,15).

Revolta a izbucnit în Galilea ca protest împotriva asupririi. Imboldul a fost dat de o femeie, Debora. Ea a chemat triburile lui Israel să lupte pentru libertate. Acestei femei îi datorăm cântecul de libertate adresat mulțimii.

Barac unul dintre bărbații tribului lui Isahar a devenit conducător. Triburile s-au unit formându-se astfel o armată destul de numeroasă. Apoi

Barac a făcut pasul decisiv. El a cutezat să facă un lucru neîncercat de Israel până atunci: să se bată cu temutul duşman în câmpie. *„Şi Barac s-a repezit de pe muntele Taborului cu zece mii de oameni după el”* (Judecători 4:14). Lupta s-a dat în câmpia Izreel între munții Galileii la nord şi Samaria la sud, proprietăți absolute a împăraților canaaniți. Aici au aşteptat evreii înfricoşătoarea armată a canaaniților... *„Atunci au luptat împărații Canaanului la Taanac, la apele Meghido”* (Judecători 5:19). S-a întâmplat ceva de necrezut: Israel a biruit. Pentru prima oară ei au reuşit să zdrobească şi să pună pe fugă o armată de care într-o luptă deschisă. Mitul se destrămase. Israel a arătat că dispune de o tehnică militară capabilă să le ofere superioritatea în luptele cu canaaniții. Două movile cu dărămături din Câmpia Izreel păstrează tot ce a mai rămas din Taanac şi Meghido. Aceste două oraşe şi-au schimbat pe rând importanța de-a lungul timpului.

Cam pe la 1450 î.Cr. Taanac era un mare oraş-stat în timp ce Meghido era doar o neînsemnată garnizoană egipteană. În jurul anului 1150 î.Cr., Meghido a fost distrus şi iarăşi părăsit de locuitorii săi. Până la 1100 î.Cr. a zăcut în ruină şi în părăsire. De aceea olăria noilor săi locuitori constituie o surpriză. Este vorba de vase mari de lut pentru păstrarea proviziilor, identice cu cele pe care le foloseau israeliții în perioada aceea.

Arheologii au descoperit astfel de vase în toate celelalte aşezări din munții Samariei şi Iudeii. În cântecul Deborei, Taanac apare drept locul în care s-a dat lupta. Indicarea poziției sale apropiate de apele Meghido constituie probabil numai elementul de detaliu al descrierii. Oraşul Meghido udat de râul Chion nu putea să existe în sine în perioada aceea.

Descoperirile arheologice şi relatările Bibliei permit situarea primei lupte împotriva carelor canaanite în perioada dintre distrugerea şi reconstrucția oraşului Meghido, cam pe la 1125 î.Cr.

Istoria lui Ghedeon ne vorbeşte de cel de-al doilea triumf al lui Israel. Pe neaşteptate din est a apărut o nouă amenințare pentru Israel. Cete de madianiți nomazi călări pe cămile au atacat țara prădând-o, incendiind, masacrând... *„erau fără număr ei şi cămilele lor şi veneau în țară ca s-o pustiască”* (Judecători 6:3). Ani în şir Israelul a fost la cheremul acestor atacuri madianite. Ghedeon apare ca eliberator al evreilor. Biblia descrie în mod amănunțit (Judecători 7:6) tacticile la care a recurs Ghedeon pentru a-i pune pe madianiți pe fugă. Deseori se întâmplă ca o mulțime de invenții cu caracter paşnic să fie folosite pentru prima oară în timpul războiului. Noua *„invenție”* care le-a permis madianiților să-i terorizeze pe israeliți a fost îmblânzirea cămilei.

Cămilele domesticite constituiau ceva nou în lumea antică. Populația din Epoca Brozului se pare că a ignorat total această problemă. Textele egiptene nu menționează nicăieri ceva în legătură cu îmblânzirea cămilei. Nici chiar în Mari, cealaltă poartă spre deşertul arab, nu există nici o relatare în sensul acesta în vreuna din vastele colecții de documente. Trebuie deci să excludem cămila din obişnuita imagine pe care o avem asupra Orientului Antic.

Nu se ştie sigur când au fost îmblânzite pentru prima oară cămilele. Pe baza unor fapte însă s-a ajuns la o concluzie generală. Începând cu secolul II î.Cr. cămila apare în textele cuneiforme şi de atunci e tot mai des menționată. Această relatare datează cam din timpul lui Ghedeon. Fără

îndoială că atacurile cu animale cunoscute ca sălbatice până atunci, erau înfricoşătoare.

A treia ameninţare a pus în pericol chiar existenţa Israelului: este vorba de filisteni.

Capitolul 17
Războinicii de la Caftor

„N-am scos Eu pe Israel din ţara Egiptului, ca şi pe filisteni din Caftor... ?” (Amos 9:7)

Istoria lui Samson, gigantul căruia îi plăcea să lupte cu fiarele, este preludiul unei lupte de proporţii. Filistenii, un nume care a intrat în circulaţie sub atâtea forme! E un *„filistin”* sau e *„un adevărat Goliat”*, sunt expresii pe care le auzim destul de des.

Samson a devenit şi el un simbol. Cine n-a auzit de trista aventură de dragoste, în care Dalila îl vinde pe Samson în mâna filistenilor? Cine n-a auzit de forţa supraomenească a lui Samson care putea să ucidă leii doar cu braţele? Cine nu ştie că el a omorât 1000 de filisteni cu o falcă de măgar şi după ce a fost înşelat de femeia pe care o iubea, orb şi înlănţuit în furia sa a dărâmat templul. Totuşi foarte puţini dintre noi suntem conştienţi de cât de puţin ştim despre filisteni.

Poporul care a jucat un rol hotărâtor în viaţa Israelului, poporul filistean a fost mult timp învăluit în mister. Abia recent au fost posibile câteva clarificări în acest domeniu. Cu răbdare, cercetarea ştiinţifică ne-a redat o imagine aproape clară a acestui popor.

Fragmente de olărie, inscripţii pe temple, urme de oraşe arse ne conduc spre o cunoaştere întrucâtva dramatică a filistenilor.

Rapoarte înspăimântătoare vesteau apropierea acestor popoare străine. Solii aduceau informaţii descurajante privind apariţia acestor necunoscuţi la marginea lumii civilizate, pe coasta Greciei. Caravanele lor erau formate din care trase de boi, căruţe grele cu roţi rezistente încărcate cu lucruri de gospodărie şi mobilă. În fruntea lor mergeau bărbaţii înarmaţi. Ei purtau scuturi rotunde şi săbii de bronz.

Erau atât de mulţi încât în jurul lor se strângeau nori de praf.

Nimeni nu ştia de unde vin aceşti străini. Prima oară caravană a fost remarcată lângă Marea Marmara. De acolo şi-a făcut drum spre Sud, de-a lungul coastei mediteraneene. Pe mare, în aceeaşi direcţie pluteau grupuri de corăbii. Oriunde se oprea, această mulţime lăsa în urma ei case incendiate, oraşe ruinate, recolte devastate. Nimeni nu reuşea să-i oprească. Orice rezistenţă era imediat înfrântă. Fortăreaţa puternică Hatusa de pe Halys a fost distrusă. Teribilii armăsari din Cilicia au fost luaţi ca pradă. Minele cu argint din Tars au fost jefuite.

Secretul fabricării fierului a fost smuls direct din turnătoriile aflate în preajma zăcămintelor de minereu. Ca urmare a acestor lovituri, una dintre cele trei mari puteri ale mileniului II î.Cr. s-a prăbuşit. Imperiul hitit dispare de pe hartă.

O flotă a invadatorilor debarcă în Cipru. Pe uscat caravana pătrunde în nordul Siriei, ajunge la Carchemiş pe Eufrat, urcă pe valea râului Orontes. Prinse ca într-un cleşte, bogatele porturi de pe coasta feniciană cedează. Întâi Ugaritul, apoi Biblos, Tir şi Sidon.

Oraşele de pe coasta Palestinei ardeau. Israeliții trebuie că au văzut această cascadă de distrugeri. Zona de munte pe care o stăpâneau le-ar fi permis acest lucru, deşi Biblia nu menționează nimic în această direcție. Căci Israelul nu era deocamdată cu nimic afectat. Ardeau doar fortărețele canaanite duşmane din câmpie.

Treptat valul s-a îndreptat pe apă şi pe uscat spre Egipt.

În Medinet Habu, la Vest de Teba, se află ruinele unui splendid templu al lui Amon, datând din timpul domniei lui Ramses al III-lea (1195-1164 î.Cr.). Poarta, coloanele mărețe, zidurile încăperilor şi ale curții sunt pline de basoreliefuri şi inscripții. Sunt mii de metri pătrați umpluți cu documente istorice săpate în piatră.

Templul descrie astfel campaniile faraonului, fiind principalul cronicar al acelei perioade. Din aceste inscripții se poate vedea în mod limpede situația critică prin care trecea Egiptul. Unul din texte sună ca o presimțire neliniştitoare: *„În al optulea an de domnie al lui Ramses al III-lea... Nici o țară nu a putut să le țină piept. Țara hitiților, Codul (coasta Ciliciei şi nordul Sirie), Carchemişul, Cipru au cedat la prima lovitură... Țările acestea parcă n-ar fi existat, cu popoarele lor cu tot. Au înaintat spre Egipt... Ei au pus mâna pe țările cele mai îndepărtate. Inimile le erau încrezătoare, iar hotărârea de nebiruit: planurile noastre vor reuşi”*

Ramses al III-lea a făcut pregătiri grabnice pentru luptă, decretând mobilizare generală. *„Mi-am întărit granițele... Mi-am pus armatele în fața lor: prinții, comandanții de garnizoană şi soldații.*

Din gurile fluviului am făcut un punct puternic de apărare, cu vase militare, galere şi flotă de coastă pline cu soldați bine înarmați. Am strâns cele mai bune trupe pe care le putea avea Egiptul. Detaşamentele de care, au pe cei mai buni alergători. Caii zboară ca vântul gata să calce în picioare țărâna altor ținuturi.”

Cu o enormă forță militară care aduna toți soldații Egiptului, Ramses al III- lea a înaintat spre hoardele invadacoare. Inscripțiile nu sunt prea clare în privința luptei. Ca de obicei cronica egipteană se rezumă la elogierea învingătorului. *„Trupele lui - se spune despre Ramses al III-lea - au fost ca taurii gata de luptă. Caii lui păreau nişte şoimi în mijlocul unui cârd de păsări neajutorate”.*

Un imens basorelief înfățişează totuşi aspecte ale luptei de acum 3000 de ani. Carele egiptene au năvălit asupra căruțaşilor înarmați. A urmat un adevărat măcel printre femei şi copii. Copitele cailor şi boilor calcă peste mormane de morți. Victoria este ca şi câştigată. Soldații egipteni jefuiesc căruțele filistenilor.

Egiptul câştigă o bătălie cu largi implicații în istoria universală. Forțele pe uscat ale duşmanului erau anihilate.

Dar Ramses al III-lea se grăbeşte spre mare deoarece *„ei intraseră cu corăbiile lor pe gurile fluviului”*. Şi această bătălie navală a fost imortalizată pe un basorelief de piatră din templul de la Medinet Habu. Cele două flote

se apropie una de alta. Imediat după ciocnire, vântul probabil că a început să bată, deoarece velele sunt strânse.

Acest fapt i-a handicapat pe filisteni. Corăbiile lor nu mai puteau fi manevrate. Soldaţii stau pe punte gata de luptă, dar fără a reuşi să facă ceva. Săbiile şi sulițele nu le-ar fi fost de folos decât într-o luptă corp la corp. Egiptenii în schimb şi-au putut duce planul la bun sfârşit. Corăbiile lor manevrate de vâslaşi se apropie de vasele duşmane la o distanță convenabilă. Apoi arcaşii primesc ordin să tragă. O ploaie de săgeți se abate asupra filistenilor care, ținte vii, se prăbuşesc cu sutele în mare. Corpurile celor răniți şi morți stau la suprafață. După ce ploaia de săgeți şi-a făcut efectul egiptenii se apropie şi răstoarnă vasele duşmane. Cei care au scăpat de săgeți sau de înec au fost ucişi sau luați prizonieri de soldaţii egipteni de pe mal.

Iată cum a respins Ramses al III-lea această mare amenințare pentru Egipt. Nu mai existase o astfel de victorie în toată istoria regatului. După bătălie a început o sinistră numărătoare a morților şi răniților. Li se tăiau mâinile pentru a fi puse în movile.

Aceasta era metoda de numărare a celor învinşi. Despre soarta femeilor şi copiilor, inscripțiile nu vorbesc nimic. Basoreliefurile ne arată de asemenea şi primele lagăre cu prizonieri de război din istorie. Soldaţii prinşi sunt adunaţi ca nişte turme. Tratamentul prizonierilor nu se deosebea prea mult de cel din zilele noastre. Aşezaţi toţi la un loc, ei aşteaptă înghesuiți înregistrarea. Chiar şi neplăcutul interogatoriu era în practică. Ofițerii egipteni dictau scribilor declarațiile făcute de prizonieri.

Numai într-un sens procedura era diferită. Astăzi prizonierii au scrise pe hainele lor numărul de ordine. Egiptenii scriau cu fierul înroşit numele faraonului pe pielea deținuților. Ținea mai mult!

Datorită acestor interogatorii, care sunt şi cele mai vechi din lume, s-au aflat primele informații istorice despre filisteni.

Printre *„popoarele mării”*, poreclă dată de egipteni invadatorilor, un loc deosebit îl ocupa grupul Peleset sau PRST. Aceştia erau filistenii amintiți de Biblie.

Artiştii egipteni erau adevărați maeştri în descrierea fizionomiei raselor străine, reuşind să prindă foarte plastic trăsăturile caracteristice. Basoreliefurile de la Medinet Habu ne arată cu această obişnuită precizie chipurile filistenilor. De fapt sunt ca nişte fotografii săpate în piatră, cu 3000 de ani în urmă. Cu siluetele lor înalte şi subțiri, ei sunt cu un cap deasupra egiptenilor. Putem recunoaşte tipul de haine, armele, tactica de luptă.

Dacă vom pune în locul egiptenilor chipurile israeliților, vom obține imaginea bătăliilor care aveau să cuprindă mai târziu Palestina.

Apogeul lor va fi atins în timpul domniilor lui Saul şi David, în jurul anului 1000 î.Cr.

Capitolul 18
Sub jugul filistenilor

„Copiii lui Israel ccu făcut iarăşi ce nu plăcea Domnului; şi Domnul i-a dat în mâinile filistenilor, timp de patruzeci de ani” (Judecători 13:1).

În 1188 î.Cr., filistenii au suferit acea severă înfrângere din partea egiptenilor conduşi de Ramses al III-lea. Treizeci de ani mai târziu ei erau deja bine fixaţi pe coasta sudică a Canaanului, pe câmpia aflată între munţii din Iuda şi mare. Biblia înşiră cele cinci cetăţi care erau în stăpânirea lor: Aşdod, Gaza, Aşcalon, Gat şi Ecron (1 Samuel 6:17). Fiecare din aceste cetăţi împreună cu terenul din împrejurimi, care era cultivat de soldaţi sub comanda unor instructori plătiţi, avea la conducerea ei un *„domn”* independent. Totuşi pentru realizarea unor ţeluri politice sau militare, conducătorii celor cinci cetăţi colaborau între ei. Spre deosebire de triburile israelite, filistenii acţionau uniţi în toate problemele de răspundere. Şi acest lucru îi făcea puternici.

Biblia ne vorbeşte şi de alte *„Popoare ale mării”* care au sosit cu filistenii, aşezându-se tot pe coasta Canaanului. *„Iată că îmi întind mâna împotriva filistenilor, nimicesc cu desăvârşire pe cheretiţi (cretani) şi prăpădesc tot ce a mai rămas pe coasta mării”* (Ezechiel 25:16). Creta este o insulă din Mediterana destul de îndepărtată de Israel. Cunoscând deja împrejurările istorice ale invaziei *„Popoarelor mării”* sensul cuvintelor biblice ni se va părea mult mai clar.

Ele se potrivesc cu situaţia de atunci.

Când filistenii au venit în Canaan, a apărut şi un nou tip de olărie. Ea poate fi uşor deosebită de cea folosită atât în oraşele canaanite cât şi în aşezările israelite. În toată zona ocupată de cele cinci cetăţi filistene - şi numai în această zonă - săpăturile au scos la iveală acest tip de ceramică.

Prima descoperire a olăriei filistene i-a surprins pe arheologi. Formele şi culorile le erau deja cunoscute. Cupele şi vasele colorate, cu figuri geometrice roşii şi negre, cu lebede care-şi curăţă penele, toate aceste modele îşi aveau originea la Micene. De la 1400 î.Cr. ceramica micenianã a fost foarte căutată, exportul cu celelalte ţări fiind clar dominat de aceste produse. Cu puţin timp înainte de 1200 î.Cr., odată cu distrugerea civilizaţiei miceniene, importul din Grecia a încetat brusc. Filistenii au trecut probabil prin Micena preluând acest tip de ceramică. *„N-am scos Eu pe Israel din ţara Egiptului ca şi pe filisteni din Caftor?”* (Amos 9:7). Caftorul este chiar Creta, mare insulă din apropierea Greciei.

Dar ceramica filistenilor ilustrează încă un lucru la care se referă Biblia. Multe din cănile descoperite sunt prevăzute cu un filtru. Nu e greu de ghicit la ce foloseau. Erau căni pentru bere.

Filtrul trebuia să oprească cojile de orz care altminteri ar fi ajuns în gâtlejul omului. Au fost descoperite numeroase cupe pentru vin şi căni pentru bere. Filistenii trebuie să fi fost nişte băutori zdraveni. Câteva petreceri sunt menționate în istoria lui Samson (Judecători 14:10; 16:25); ca să mărească contrastul cu filistenii, Biblia ni-l arată pe puternicul bărbat israelit abținându-se de la orice băutură alcoolică. Berea nu este însă o invenție a filistenilor! Primele fabrici de bere au funcționat în orientul sudic. În hanurile din Babilon existau mai multe tipuri de bere: slabă, amară, proaspătă, foarte tare şi o bere specială pentru export, bere cu miere. Aceasta era un extract de rădăcini care ținea foarte mult timp. Amestecat cu apă, dădea berea, un adevărat prototip al băuturii folosite în țările tropicale: bere seacă.

Dar altă descoperire avea să se dovedească mult mai importantă. Filistenii au fost primii locuitori ai Canaanului care au prelucrat fierul. Mormintele lor ascund arme, lucruri, ornamente din acest metal prețios pentru vremea aceea. Ca şi în cazul vaselor miceniene, ei îşi lucrau propriul metal.

Primele ateliere ale Canaanului au apărut pe teritoriul filistenilor. Secretul topirii fierului făcea parte din prada cu care canaaniții veniseră din Asia Mică, acolo unde hitiții au fost descoperitorii fierului.

Formula aceasta smulsă prin forță era acum păstrată de filisteni ca ochii din cap. Era monopolul lor, comerțul lor. Israelul, de-a lungul şederii în regiunile muntoase nu îşi putea permite să cumpere fier. Lipsa uneltelor, a cuielor, a armelor de fier constituia un mare handicap. După ce filistenii au ocupat şi munții şi câmpia, ei au încercat să împiedice fabricarea unor noi arme prin blocarea fierarilor. În toată țara lui Israel nu se găsea nci un fierar; căci filistenii ziseră *„să împiedicăm pe evrei să-şi facă săbii şi sulițe”*.

„Şi fiecare om din Israel se pogora la filisteni ca să-şi ascută fierul plugului, coasa, securea şi sapa” (1 Samuel 13:19-20).

Echipați cu cele mai moderne arme, încercați în războaie, organizați într-un sistem politic unitar, filistenii stăteau pe coasta Canaanului dornici de cuceriri. Aveau în fond acelaşi țel ca şi israeliții: să pună mâna pe Canaan.

Faptele nemaipomenite, farsele lui Samson, sunt de domeniul legendei (Judecători cap. 14-16). Există totuşi câteva fapte demne de remarcat. Filistenii începuseră să se extindă spre est.

Dealurile - separate între ele de lungi văi - merg din câmpia de coastă până în Munții lui Iuda. Una din văi este Sorec. Samson trăia în Țorea (Judecători 13:2). Nu departe de aici, în Timna, el s-a căsătorit cu *„o femeie din fetele filistenilor”* (Judecători 14:1). Se pare că şi Dalila locuia acolo (Judecători 16:4). Prin această vale au trimis înapoi filistenii chivotul pe care-l capturaseră (1 Samuel 6:12). Această infiltrare a filistenilor în regiunea deluroasă a fost numai un preludiu la bătălia cu Israelul.

„Israel a ieşit înaintea filistenilor, ca să lupte împotriva lor. Au tăbărât lângă Eben-Ezer, şi filistenii tăbărâseră la Afec” (1 Samuel 4:1). Afecul era aşezat la exremitatea nordică a domeniilor filistene. O movilă cu dărâmături Tell el-Mucmar păstrează tot ce a mai rămas din ce era aşezat cândva pe albia unui râu care se varsă în mare la nord de Iaffa. Din punct de vedere strategic, Afecul era perfect situat. La est se afla drumul spre munții Palestinei, adăpostul evreilor. La marginea munților se găsea Eben-Ezerul,

locul unde s-au întâlnit cele două armate. Prima dată, filistenii au ieşit învingători. Israeliții, în situație critică, au trimis după chivot, la Şilo. În a doua bătălie, au fost complet distruşi de forțele superioare filistene. Resturile armatei israelite au fost puse pe fugă, iar chivotul a devenit prada de război a învingătorilor (1 Samuel 4:2-11).

Regiunea deluroasă era deci ocupată, Israelul dezarmat. Apar garnizoane în teritoriile tribale. Filistenii şi-au atins scopul din primul atac; Palestina centrală era în mâinile lor.

Această înaintare a filistenilor nu convenea deloc Israelului, după cum o dovedesc şi mărturiile din acea perioadă. Templul de la Şilo construit pentru chivot a fost ars până în temelii. La 22 km sud de Sihem se află Seilun, cândva un oraş înfloritor pe nume Şilo.

Pe un deal din apropiere se găseau înprejurimile sfinte, sanctuarul şi locul de pelerinaj al Israelului (Iosua 18:1, Judecători 21:19, 1 Samuel 3:21). După perioada Vechiului Testament aici au fost ridicate monumente ale creştinismului timpuriu şi edificii musulmane.

Între I926 şi 1929 o expediție daneză sub conducerea lui H. Kjaers a intreprins cercetări în această zonă. Rămăşițile cetății Şilo indică clar că oraşul a fost distrus în jurul anului 1050 î.Cr., aproape de victoria filistenilor asupra Israelului. Şilo a zăcut în ruine mult timp. La 400 ani după căderea lui, profetul Ieremia avea să spună: *„Duceți-vă dar la locul care-Mi fusese închinat la Şilo, unde pusesem să locuiască odinioară Numele Meu, şi vedeți ce i-am făcut din pricina răutății poporului Meu”* (Ieremia 7:12). Şi alte locuri din zona muntoasă a Iudeii au împărtăşit aceeaşi soartă.

Arheologii au descoperit urme elocvente de cenuşă la Tell Beit Mirsim, lângă Hebron, în Debirul biblic şi la Bet-țur, la sud de Ierusalim.

În jurul anului 1050 î.Cr. însăşi existența Israelului a fost amenințată. El se vedea în situația de a pierde toate cuceririle făcute în cei 200 de ani de colonizare. Israelul nu mai avea decât perspectiva jugului filistean, a unei robii neîndurătoare. Singura sanşă de salvare era unirea triburilor într-un front puternic.

În fața acestei primejdii Israelul a devenit o națiune.

Pe vremea aceea nu era posibilă decât o singură formă de guvernare: monarhia. Alegerea s-a oprit asupra lui Saul, beniamit, om vestit pentru vitejia şi înălțimea sa (1 Samuel 9:2). A fost de altfel o alegere înțeleaptă, deoarece Saul aparținea celui mai slab trib (1 Samuel 9:21). Celelalte triburi nu aveau vreun motiv să fie invidioase. Saul a făcut capitală din oraşul său natal Ghibea (1 Samuel 10:26, 11:4), a creat o armată permanentă şi a început războiul de guerilă (1 Samuel 13:1 etc.). Atacând prin surprindere, el a început să lovească în trupele filistene de ocupație.

După 3000 de ani, s-a dovedit încă odată că Saul era un mare tactician. Un exemplu unic în felul său ne arată cât de precisă este Biblia chiar şi în cele mai mici detalii, cât de demne de crezut sunt datele şi informațiile oferite de ea.

Maiorul Vivian Gilbert din armata britanică ne-a lăsat în *„memoriile”* (14) sale următoarea mărturisire*: „În primul război mondial un maior de brigadă din armata lui Allenby căuta cu ajutorul lumânării un nume în Biblie. Detaşamentul său primise ordin să cucerească un sat aflat pe partea stâncoasă a unei văi. Satul purta un nume care îi suna familiar: Micmaş. În cele din urmă*

se opri la 1 Samuel 13 şi citi: ‚Saul, fiul său Ionatan, şi poporul care se afla la ei, se aşezaseră la Ghibea lui Beniamin, şi filistenii tăbărau la Micmaş'" (v.16).

Se povesteşte apoi cum au reuşit Ionatan şi slujitorul care purta armele să ajungă la *„straja filistenilor"*: *„Era un pisc de stâncă de o parte şi un pisc de stâncă de cealaltă parte; unul purta numele Boțet şi celălalt Sene"* (1 Samuel 14:4). Ei s-au cățărat pe aceste stânci şi au omorât străjile, *„au ucis douăzeci de oameni, pe întinderea de aproape o jumătate de pogon de pământ"*. Trupele, trezite de această încăierare, au crezut că sunt înconjurate de Saul, *„a intrat groaza în tabără, în țară şi în tot poporul"* (1 Samuel 14:15).

Atunci Saul a atacat cu tot efectivul tabăra duşmanilor. *„Domnul a izbăvit pe Israel în ziua aceea"* (1 Samuel 14:23).

Maiorul gândi că această trecere printre stânci trebuie să existe, iar la capătul ei *aceea „jumătate de pogon de pământ"*. Îl sculă pe comandant pentru a mai citi odată împreună. Câteva patrule au fost trimise în recunoaştere. Ele au găsit trecerea care era păzită destul de prost de turci. Din vârf, au putut zări la lumina lunii un mic platou.

Comandantul şi-a schimbat planul de atac. În loc să-şi desfăşoare tot detaşamentul el a trimis o singură companie pe întuneric. Cei câțiva turci care au apărut au fost imediat imobilizați, stâncile au fost escaladate, şi cu puțin timp înaintea zorilor compania se afla în posesia platoului. Turcii, treziți din somn, au luat-o la fugă crezând că sunt incercuiți de armata lui Allenby. Unii au fost ucişi, ceilalți luați prizonieri. Astfel, după mii de ani trupele engleze au reeditat tactica lui Ionatan şi Saul, conchide maiorul Gilbert.

Succesele lui Saul au dat Israelului un nou impuls. Presiunea asupra munților fusese în mod evident uşurată. Dar acesta n-avea să fie decât un scurt răgaz. În primăvara următoare filistenii lansau contraatacul. La sfârşitul anotimpului ploios de iarnă ei s-au strâns din nou în oraşul Afec (1 Samuel 29:1). Dar de data eceasta filistenii aveau un alt plan de atac. Voiau să evite orice ciocnire în munți tocmai pentru că israeliții cunoşteau bine locurile.

Comandanții filisteni plănuiau să înainteze spre nord, prin Câmpia Izreel (1 Samuel 29:4), locul de desfăşurare al luptei Deborei, şi apoi spre est până la malurile Iordanului. *„La fântâna lui Izreel"* (1 Samuel 29:1) - izvorul Harod de la poalele munților Ghilboa - regele Saul şi armata sa au îndrăznit să-i atace pe filisteni în câmpie.

Rezultatul a fost dezastruos. La primul atac armata a fost împrăştiată, iar fugarii urmăriți şi doborâți. Saul s-a sinucis după ce şi-a pierdut fiii în luptă.

Triumful filistenilor a fost total. Întregul Israel era acum ocupat: teritoriile centrale, Galilea şi Transiordania (1 Samuel 31:7).

Corpul lui Saul precum şi ale fiilor săi au fost trase în țeapă şi expuse pe zidurile cetății Bet-Şan, nu departe de locul bătăliei. *„Au pus armele lui Saul în casa Astarteelor"* (1 Samuel 31:10), care era zeița fertilității. Se părea că ceasul din urmă al Israelului a sosit, că acest popor e condamnat la pieire. Primul regat care debutase atât de promițător cunoştea un sfârşit

dezastruos. Poporul liber cădea din nou în robie, iar țara promisă intra în mâinile unor străini.

Arheologii au descoperit printre atâtea ruine înnegrite de timp şi dovezi din această tristă perioadă. Sunt ziduri care au fost martore la victoriile şi înfrângerile Israelului, la triumful şi sfârşitul ruşinos al lui Saul.

La câțiva kilometri nord de Ierusalim, lângă străvechiul drum spre Samaria, se află movila Tell-el-Ful, care nu este altceva decât fosta Ghibea.

În 1922, o echipă trimisă de Centrul American de Cercetări Orientale a început să sape aici. Profesorul W. F. Albright conducea lucrările acestei expediții. Au ieşit la iveală urme de ziduri.

După o lungă pauză Albright şi-a reluat cercetările în 1933. Întâi a fost descoperit un turn în formă de butuc, apoi alte trei, legate între ele printr-un zid dublu. În interior se deschidea o curte de 40/25 m Aspectul sălbatic al construcției inspira o sfidare de nuanță rustică. Albright a studiat fragmentele de lut răspândite printre ruine. Ele proveneau din nişte vase folosite între 1020 şi 1000 î.Cr. Albright descoperise de fapt fortăreața lui Saul, primul castel regal al Israelului. *„Împăratul a şezut ca de obicei pe scaunul lui lângă perete”* (1 Samuel 20:25). De aici a condus Saul înconjurat de prietenii săi intimi, de Ionatan fiul său, de Abner, vărul său şi comandant al armatei, de David tânărul scutier. Aici a pus la cale planul de a elibera poporul Israelit, de aici şi-a coordonat partizanii împotriva filistenilor.

Celălalt loc legat de destinul lui Saul se află la 70 km spre nord. La marginea Câmpiei Izreel se ridică o mare movilă de dărâmături, Tell-es-Husun, vizibilă la o mare depărtare. Pe acest loc se afla cetatea Bet-Şan. Din pantele de la nord şi la sud se ridică puternicile temelii ale unor temple. Arheologii de la Universitatea Pensylvania conduse de Clarence S. Fisher, Alan Rowe şi G. M. Fitzgerald au săpat îm această zonă în 1921 şi 1933 cam în aceeaşi perioadă în care castelul lui Saul era descoperit la Ghibea.

Obiectele religioase găsite printre ruine, în special medalioane şi mici racle cu motive cu şerpi, dovedesc că aceste temple erau închinate Astarteei, zeiță canaanită a fertilității şi lui Dagon, zeul principal al filistenilor, jumătate peşte-jumătate om. Pereții confirmă atitudinea filistenilor față de Saul, exprimată în Biblie: *„Au pus armele lui Saul în casa Astarteelor şi i-au atârnat trupul pe zidurile Bet-Şanului”* (1 Samuel 31:10). Casa Astarteelor nu e alta decât un templu aflat acum în ruine, *„şi i-au atârnat țeasta capului de templul lui Dagon”* (1 Cronici 10:10). Iar acesta este templul descoperit pe latura nordică a movilei.

V. CÂND ISRAEL A FOST UN IMPERIU

De la David la Solomon

Capitolul 19
David, un mare rege

„Astfel toți bătrânii lui Israel au venit la împărat în Hebron, şi împăratul David a făcut legământ cu ei la Hebron, înaintea Domnului. Şi au uns pe David împărat peste Israel... şi a domnit patruzeci de ani” (2 Samuel 5:3-4)

Noul rege era atât de multilateral, încât e greu să spui astăzi pentru care din calitățile sale a stârnit atâta admirație.

La fel de greu ar fi să găsim o personalitate atât de înzestrată şi conturată în timpurile mai apropiate. Care este omul care a devenit celebru în egală măsură ca militar, om politic, poet şi muzicant? Numai pentru compozițiile sale, un David modern ar fi obținut premiul Nobel. Ca orice trubadur medieval el era în acelaşi timp poet, compozitor şi muzicant.

Această calitate n-a fost întâmplătoare. Nici un popor nu era mai devotat muzicii ca cel din Canaan. Palestina şi Siria erau recunoscute pentru muzica lor, după cum ne spun izvoarele egiptene şi mediteraniene. Printre bunurile luate de grupul patriarhal, descris în picturile murale de la Beni-Hasan, un loc bine precizat îl ocupă instrumentele muzicale. Instrumentul obişnuit era lira cu opt coarde.

Psalmii 6 şi 12 sunt precedați de observația: *„Pe harfa cu opt coarde”*. Lira a traversat apoi Canaanul ajungând în Egipt şi Grecia.

În Noul Regat al Egiptului (1580-1085 î.Cr.) se găsesc o seamă de inscripții şi basoreliefuri care vorbesc despre muzica şi instrumentele canaanite. Canaan era o comoară inepuizabilă de muzicanți, aprovizionând cu cântăreți sau chiar orchestre curțile de pe Nil, Eufrat şi Tigru. Cel mai mult erau solicitate orchestrele de femei şi balerinele. Artiştii cu angajamente internaționale nu erau o raritate. Iar regele Ezechia din Iuda a ştiut ce face când, în 701 î.Cr., a trimis un grup de cântăreți şi cântărețe la Sanherib, puternicul rege al Asiriei.

Din situația disperată în care se afla, subjugat de filisteni, Israelul a căpătat în câteva decenii putere şi măreție.

Tot ce s-a făcut în acest sens a fost opera lui David, poetul şi cântărețul de psalmi. La început aproape necunoscut, scutier al lui Saul, apoi căpitan de mercenari, după aceea în rezistență, sfârşind în cele din urmă pe tronul poporului său, în plină ascensiune.

Aşa cum se întâmplase şi cu două secole în urmă, în epoca lui Iosua, eforturile lui David au fost sprijinite şi de condiţii externe favorabile. După începutul ultimului mileniu î.Cr. nu mai exista nici un stat în Mesopotamia, Asia Mică, Siria sau Egipt care să poată opri o expansiune canaanită.

După moartea lui Ramses al XI-lea, (1085 î.Cr.) ultimul din dinastia Ramseşilor, Egiptul a rămas în mâna unui grup de preoţi care guvernau ţara din Teba. Templul intră în posesia unor bogăţii nemaiîntâlnite. Cu o sută de ani înainte, după cum ne informează Papyrusul Harris, 2 % din populaţie era folosită ca servitori ai templului şi 15 % din teritoriul agricol se afla în proprietatea templului. Turmele se ridicau la o jumătate de milion de capete. Preoţii aveau la dispoziţia lor o flotă de 88 de vase, 53 de şantiere, 169 de localităţi.

Fastul ritualurilor nici nu poate fi descris. Numai pentru cântarul templului pe care se puneau jertfele de la Heliopolis au fost necesare 106 kg de aur şi 230 kg de argint. În grădinile luxuriante din oraşul regal Pi-Ramses munceau 8000 de sclavi.

Imaginea pe care o avea străinătatea faţă de Egiptul acestui regim preoţesc ne este oferită de jurnalul de călătorie al lui Wen-Amon, trimis egiptean în jurul anului 1080 î.Cr. Misiunea lui Wen-Amon era de a obţine lemn de cedru din Fenicia pentru vasele sfinte ale zeului Amon din Teba. Herihor, marele preot, îi dăduse puţin aur şi argint. În schimb, îl înzestrase cu o pictură a lui Amon, în care îşi pusese mari speranţe.

Experienţa lui Wen-Amon a lăsat urme de neşters în relaţiile sale. În porturi el a fost tratat ca un cerşetor, ca un om fără drepturi, a fost jefuit şi insultat. El, ambasador al Egiptului, urmaş al unor trimişi care se bucura întotdeauna de la etaj, rezemat de o fereastră. M-a întrebat: de ce Wen-Amon, rămânând fără bani îşi dădu seama că sfârşitul călătoriei e foarte aproape. *„Am ajuns în portul Biblos. Prinţul din Biblos mi-a trimis vorbă: ‚Pleacă din portul meu'".*

Această stare de lucruri a durat 19 zile. Wen-Amon, în disperarea sa, era pe punctul de a se înapoia în Egipt. Stăpânul portului veni şi-mi spuse: prinţul vrea să te vadă. A doua zi el trimise după mine... L-am găsit în camera de stimă, era la un pas de a fi omorât. În cele din urmă ai venit? Am răspuns: Am venit să iau lemn pentru barca lui Amonc-Ra, regele zeilor. Tatăl tău l-a dat, bunicul tău l-a dat, şi tu trebuie să-l dai. Atunci el mi-a spus: E adevărat că ei ţi l-au dat... Da, familia mea ţi-a dat lemn, dar pe vremea aceea faraonul trimitea şase corăbii încărcate cu lucruri din Egipt...

În ce mă priveşte, nu sunt slujitorul tău, nici al celui care te-a trimis... Ce fel de cerşetorie e asta!... Am răspuns: Nu vorbi prostii! Asta nu e cerşetorie".

În zadar a încercat Wen-Amon să sublinieze puterea şi faima Egiptului. Preţul a rămas acelaşi. Din lipsă de bani el a trebuit să se târguiscă pentru pictura unui zeu cu putere. Afacerea cu cedrii s-a încheiat abia în momentul în care mesagerul trimis de Wen-Amon în Egipt s-a întors cu aur şi argint, cu pânză fină, cu papirus, cu piei de animale, frânghii, douăzeci de saci de linte şi treizeci de coşuri cu peşte.

„În a treia lună a verii, copacii au fost duşi pe malul mării.
Prinţul a apărut şi mi-a spus: Acum e gata şi ultimul butuc.
Fii bun şi încarcă cât mai repede. Nu cumva să faci din vremea proastă un pretext pentru a rămâne aici".

Lui David nu avea pentru ce să-i fie frică de Egipt, din moment ce ambasadorul acestui regat era tratat cu atâta lipsă de respect.

David a înaintat mult spre Sud, cucerind Edomul care îi refuzase cândva lui Moise trecerea *pe „Calea împărătească”* (2 Samuel 8:14).

Pentru David asta însemna deschiderea unor noi perspective economice. Deşertul Araba, care se întinde din sudul Mării Moarte până la Golful Akaba, este bogat în cupru şi fier, exact bogățiile de care avea nevoie David. Duşmanii lui, filistenii, aveau deja monopolul asupra fierului (1 Samuel 13:19-20). Dar oricine ar fi controlat Edomul ar fi putut să înlăture supremația filisteană în zăcămintele de fier.

David nu şi-a pierdut timpul: *„A pregătit şi fier din belşug pentru cuiele de la aripile uşilor şi pentru scoabe, aramă atât de multă încât nu puteau s-o numere”* (1 Cronici 22:3).

Cea mai importantă rută pentru caravane din Arabia de Sud, faimosul *„Drum al Mirodeniilor”*, se termină, de asemenea în sudul Edomului.

Înaintând spre malurile golfului Akaba, îşi făcea loc din colo de Marea Roşie spre Arabia de Sud şi Estul Africii. Conjunctura era favorabilă şi pentru o înaintare spre Nord. În câmpiile de la poalele Hermonului, în văile roditoare din fața Muanților Antiliban, triburile din Deşertul Arabiei îşi găsiseră un adăpost permanent. Ei aparțineau unei rase menite să joace un rol important în viața Israelului, aramaicii, în Biblie numiți foarte simplu sirieni.

Ei fondaseră oraşe, state şi mici regate până la fluviul Jarmuk, la Sud de Lacul Galileea, în Transiordania.

În jurul anului 1000 î.Cr. ei erau pe punctul de a se extinde în est, spre Mesopotamia. În cursul acestei înaintări, ei au fost confruntați cu o reacție asiriană. În câteva secole, asirienii aveau să devină cea mai mare putere a antichității. După căderea Babiloniei, asirienii au supus Mesopotamia, pe tot cursul Eufratului. Textele cuneiforme din palatele de pe Tigru relatează că Asiria era amenințată din vest. Această amenințare venea tocmai din partea aramaicilor care forțau cu tot mai multă hotărâre.

Îi această situație David a înaintat spre nord prin Transiordania până la Orontes. Biblia spune: *„David a bătut pe Hadarezer, împăratul Țobei, spre Hamat, când s-a dus să-şi aşeze stăpânirea peste râul Eufratului”* (1 Cronici 18:3). Textele asiriene confirmă autenticitatea acestui pasaj biblic. Regele David l-a atacat pe regele aramaic când acesta era pe punctul de a cuceri teritoriul asirian de pe Eufrat.

Fără să-şi dea seama, David i-a salvat pe asirieni care vor distruge mai târziu regatul lui Israel.

Posturile de frontieră israelite au fost mutate în valea fluviului Orontes. Patrulele din nord supravegheau Lacul Holms chiar la poalele Munților Liban. Astăzi petrolul adus prin *„pipe-lines”* de la Kirkuk trece şi prin aceste locuri. Din această zonă sunt 600 km în linie dreaptă până la Eți on-Gheber, extremitatea sudică a regatului.

Săpăturile au scos la iveală numeroase urme de expansiune ale regatului lui David. Există o adevărată rută de descoperiri care dublează înaintarea sa istorică, inclusiv arderea oraşelor din Câmpia Izreel. Nu mai târziu de anul 1000 î.Cr. Bet-Şean împreună cu alte sanctuare păgâne au fost scoase la lumină. Arheologii de la Universitatea din Pennsylvania au descoperit pe

locul acelor bătălii necruțătoare, urme de temple, straturi adânci de cenuşă, obiecte de cult, şi ceramică filisteană. David s-a răzbunat crunt pe oraşul vinovat de căderea primului regat israelit. Deasupra straturilor de cenuşă nu există semne de viață timp de câteva secole de la distrugerea oraşului. Câteva construcții datând din prima perioadă a domniei lui David au rămas într-o stare destul de bună. E vorba de fortărețele din Iuda destinate apărării împotriva filistenilor. Arhitectura trădează modelul fortăreței din Ghibea din timpul lui Saul. Amândouă au acelaş stil cu ziduri din piatră dură.

La 12 km Nord de Ierusalim săpăturile arheologice din 1956 au scos la lumină nu numai zidurile oraşului Ghibea, atât de des menționat în Biblie, ci şi imaginea unei sângeroase confruntări din acea vreme. Aşa cum ni se spune în 2 Samuel, cândva a avut loc aici o luptă între susținătorii generalilor Ioab şi Abner. De fiecare parte erau doisprezece, adică de partea lui David şi de partea fiului lui Saul. După 2 Samuel 2:13 ei *„s-au întâlnit la iazul din Gabaon”*.

Sub un câmp de roşii din el-Jib, cum este numit astăzi locul, profesorul J. B. Pritchard de la Universitatea Columbia, a descoperit *„iazul din Gabaon”*, probabil foarte cunoscut pe vremea lui.

Pritchard a descoperit un puț cu un diametru de 11 m şi cu o adincime de 10 m săpat vertical în stâncă. O potecă spirală ducea în puț. Mai încolo începea o scară cu două deschizături, pentru aer şi pentru lumină, care cobora până la izvor încă 15 m tăiată în calcar. După ce dărâmăturile au fost îndepărtate, rezervorul a început să se umple din nou cu apă, exact ca acum 3000 de ani. Acest *„iaz din Gabaon”* aproviziona oraşul cu apă proaspătă în caz de asediu.

Cercetătorii americani au găsit printre dărâmăturile din puț dovezi ale bogăției Gabaonului. *„Gabaon era o cetate mare ca una din cetățile împărăteşti”* (Iosua 10:2). Astăzi e limpede că proprietetea Gabaonului era bazată în primul rând pe un comerț bine organizat cu vin. Şaizeci de cozi de ulcioare de lut, împreună cu dopurile şi vasele potrivite, erau imprimate cu caractere vechi, ebraice reprezentând numele unor firme comerciale, printre ele fiind şi câteva regiuni viticole cu rezonanță biblică. Marca Gabaonului apare în mod repetat.

În afară de ea mai apare cuvântul care înseamnă *„vie îngrădită cu ziduri”*, Celelalte ulcioare poartă numele unor oraşe din Iuda, ca Ierihonul, Sucot, Zif (Iosua 15:24).

Chiar lângă rezervor, săpăturile care au urmat în iarna lui 1959-1960, au dus la descoperirea unor întinse pivnițe de vinuri; 66 cavități aproape circulare cu o adâncime şi un diametru de cca. 2 m erau săpate în stâncă şi astupate cu cepuri de piatră. Câteva din aceste pivnițe au fost folosite pentru stoarcerea strugurilor.

Unele cavități, învelite de un strat care le apără de umiditate, erau probabil destinate fermentației. Capacitatea totală atinge 2270 hectolitri.

În lumina acestor noi dovezi despre industria vinului din Gabaon, capătă semnificații un element până acum neglijat în istorisirea biblică. El se referă la un incident care a avut loc în preajma cuceririi Canaanului de către israeliți. Citim în Iosua 9:3-5: *„Locuitorii din Gabaon... când au auzit ce făcuse Iosua Ierihonului... au luat nişte burdufuri vechi pentru vin... iar în*

picioare purtau încălţăminte veche şi cârpită". Astfel deghizaţi ei au apărut în faţa lui Iosua. Iosua n-a putut să afle cât de bogată era această aşezare.

În sfârşit, la Ierusalim, capitala de mai târziu a lui David, urmele unor construcţii dovedesc măiestria lui de arhitect. *„David s-a aşezat în cetăţuie... A făcut întărituri de jur împrejur în afară şi înăuntrul lui Milo... "* (cetăţuia) (2 Samuel 5:9).

Împrejurările romantice în care fortăreaţa puternică a Ierusalimului a căzut în mâinile lui David au fost scoase la lumină în secolul trecut de spiritul iscoditor al unui căpitan englez.

La est de Ierusalim unde stâncile coboară în Kidron se află *„Ain Sitti Maryam"*, adică *„Fântâna Fecioarei Maria"*. În Vechiul Testament este numită Ghihon, *„izvorul apei"*. Această fântână a fost întotdeauna principala sursă de apă a locuitorilor. Drumul până la ea trece pe lângă ruinele unei moschei şi sfârşeşte sub o boltă. Treizeci de trepte duc spre un mic bazin în care se adună apa care curge din stânci.

În 1867 căpitanul Warren, însoţit de un grup de pelerini, a vizitat această faimoasă fântână unde, potrivit legendei, Maria ar fi spălat hainele fiului ei. În ciuda semiobscurităţii, Warren a observat o adâncitură în acoperiş, la câţiva metri de locul din care ieşea apa. Warren a încercat să afle ceva despre această adâncitură, dar nimeni nu ştia de existenţa ei. A doua zi a revenit la Fântâna Fecioarei cu o scară şi cu o frânghie lungă. Nici nu bănuia ce aventură îl aşteapta! În spatele izvorului se afla un puţ care mergea întâi orizontal şi apoi direct în stâncă. Warren era expert în astfel de căţărări pe coşuri. Prudent, el şi-a făcut loc în sus. După aproape 13 m, puţul s-a terminat brusc. Bâjbâind drumul prin întuneric, Warren a găsit o trecere îngustă. Târându-se, el a continuat să înainteze.

Câteva trepte erau tăiate în stâncă. Apoi el a văzut o lumină care pâlpâia. Ajunsese într-o cameră boltită, plină cu vase şi sticle acoperite cu praf. A trecut printr-o crăpătură, ajungând în cele din urmă la lumina zilei. Fântâna Fecioarei se afla sub el.

Cercetările din 1910 conduse de învăţatul Parker care venea din Marea Britanie, sub auspiciile Fondului de Explorare Palestinean, au arătat că toată această structură datează din mileniul al doilea î.Cr. Locuitorii vechiului Israel încercaseră să facă un coridor prin stâncă pentru a-şi asigura apa în caz de asediu.

Curiozitatea lui Warren a dus la descoperirea trucului folosit de David pentru surprinderea Ierusalimului. Iscoadele lui David (trebuie că) cunoşteau această trecere secretă, după cum ne arată şi un pasaj biblic până acum destul de neînţeles. *„Oricine va bate pe Iebusiţi să arunce în canal... "* (2 Samuel 5:8) (Cuvântul *„Sinnor"* înseamnă şi puţ, canal).

Tot în timpul lui David a început şi cronica exactă a Vechiului Testament. *„Trebuie să privim istorisirile lui. David ca pe nişte fapte istorice"*, scrie Martin Noth, teolog german de fină observaţie.

Claritatea, luciditatea crescândă a textelor contemporane sunt puse pe seama formării unui sistem politic nou pentru Israel, opera de maturitate a lui David. Federaţia de triburi devenise o naţiune.

Coloniştii formaseră un imperiu care acoperea Palestina şi Siria. Pentru acest teritoriu întins, David a creat o administraţie de stat, condusă de un

cancelar secondat de un sofer. *„Sofer"* înseamnă *„scriitor de cronici"* (2 Samuel 8:16-17). Al doilea om în ierarhie era deci un scriitor.

În fața milioanelor de secretare şi dactilografe din lumea modernă, în fața tonelor de hârtie consumate în maşinile de scris, gloria legendarului *„scrib"* a apus de mult. Nici chiar secretarul unui magnat al petrolului nu poate fi comparat cu corespondentul său din antichitate, nici ca influență, nici ca salariu. Dar scribii au jucat un rol de seamă numai în lumea antică. E limpede de ce ne surprinde autoritatea lor. Cuceritorii şi domnii imperiilor celor mai puternice erau stăpânii lor, stăpâni care nu ştiau nici să scrie, nici să citească.

Acest lucru poate fi uşor observat din stilul scrisorilor. Ele sunt adresate în primul rând nu persoanei care o primeşte, ci sunt deschise de salutări reciproce ale scribilor. Există, de asemenea, o rugăminte ca conținutul să fie citit integral, limpede.

O scenă din Ministerul de Externe al faraonului Meremptah ne arată cum mergeau treburile în lumea scribilor. Departamentul scribilor era împărțit în trei secții. În fiecare stau înghesuiți circa 10 secretari. Câțiva din ei îşi sprijină piciorul de un scaun, iar pe genunchi țin suluri mari de papirus.

Sectorul din mijloc este rezervat şefului. Un sclav alungă muştele cu un evantai. La intrare stau doi curieri. Unul din ei îi spune celuilalt: *„Stropeşte cu apă şi fă răcoare. Şeful e foarte ocupat cu scrisul".*

Fără nici o îndoială că la Ierusalim birourile erau mai puțin impresionante. Tânărul stat Israel era prea rustic, prea sărac pentru a-şi permite asemenea lucruri; totuşi *„scriitorul"* lui David trebuie să fi fost o personalitate autoritară. Misiunea sa era de a copia *„Analele Imperiale"*, care sunt şi baza documentației sistemului social şi politic din timpul lui David. Printre aceastea se află şi recensământul național condus în baza planului Mari (2 Samuel 24), precum şi peletiți, un fel de gardă ca cea elvețiană, alcătuită probabil, din cretani şi filisteni (2 Samuel 8:18; 15:18; 20:7).

Soferul a fost cel care a scris pentru prima oară numele noului suveran. Această surprinzătoare descoperire s-a făcut cu ocazia descifrării unor texte din palatul Mari de pe Eufrat. Cuvântul Davidum apare de mai multe ori. El înseamnă *„comandant"* sau *„general"*.

Nu este nici un nume propriu, ci un titlu. Numele propriu de Caesar a devenit mai târziu un titlu, *„Cezar"*, *„Kaiser"* şi *„Țar"*.

În cazul lui David, lucrurile s-au întâmplat tocmai invers. Titlul său militar, care data de pe vremea când era un *„condotier"*, a devenit nume propriu. *„Davidum"* a ajuns David rămânând aşa până astăzi.

Problema *„scrisului"* ne aduce aminte de argumentele ridicate de criticii Bibliei. În Egipt s-au descoperit vagoane de papirusuri, iar în Babilonia şi Asiria munți de tăblițe cuneiforme. Unde sunt atunci documentele literare ale Palestinei?

Arheologii şi meteorologii au răspuns la această întrebare.

La începutul ultimului mileniu î.Cr. Canaanul a părăsit scrierea cuneiformă pe tăblițe, pentru o metodă mai puțin greoaie.

Până atunci textele erau zgâriate pe lut moale cu ajutorul unui condei. Apoi lutul trebuia ars sau uscat la soare. Era deci o metodă care lua destul timp. Un nou tip de scriere, cu rânduri în valuri ia locul acesteia. E vorba de alfabet apărut şi în încercările de scriere ale minerilor semiți din Sinai.

Condeiul şi tăblițele de lut nu se mai potriveau cu aceste litere aproape rotunde. Atunci s-au căutat noi instrumente de scris. Şi s-au găsit cerneala şi călimara. Arheologii numesc aceste tăblițe cu scris liber *„Ostraca”.*

Acestea erau înlocuite în cazuri speciale, de papirus, cel mai elegant material de scris din antichitate. Wen-Amon arată cât de cerut este el dincolo de granițele Egiptului. Prințul din Biblos a primit în schimbul cedrilor 500 de suluri, peste 2 km de suprafață scrisă.

Palestina avea un climat umed, datorită averselor de ploaie. În asemenea condiții cerneala dispare foarte repede, iar papirusul se dezintegrează. Spre supărarea arheologilor şi istoricilor însetați de surse de documentare, toate manuscrisele Canaanului au dispărut pentru totdeauna. Faptul că Egiptul e atât de bogat în documente se datorează apropierii sale de deşert precum şi climatului deosebit de uscat.

Capitolul 20
Solomon, regele de aramă

„Solomon avea patruzeci de mii de iesle pentru caii de la carăle lui şi douăsprezece mii de călăreți” (1 Împărați 4:26)

„Şi Solomon a zidit... toate cetațile slujindu-i ca magazii...” (1 Împărați 9:17, 19)

„Împăratul Solomon a mai făcut şi corăbii la Ețion -Gheber, lângă Elot... S-au dus la Ofir şi au luat de acolo aur...” (1 Împărați 9:26,28)

„Toate paharele împăratului Solomon erau de aur... Nimic nu era de argint: pe vremea lui Solomon argintul n-avea nici o trecere... Împăratul avea pe mare corăbii din Tars... şi corăbiile din Tars veneau la fiecare trei ani aducând aur şi argint, fildeş, maimuțe şi păuni” (1 Împărați 10:21,22)

„Casa pe care a zidit-o împăratul Solomon Domnului era... căptuşită toată cu aur...” (1 Împărați 6:2,22)

„Solomon îşi aducea caii din Egipt... aduceau cai cu ei pentru toți împărații hetiților şi pentru împărații Siriei” (1 Împărați 10:28,29)

„Greutatea aurului care venea lui Solomon pe fiecare an, era de şase sute şase zeci şi şase de talanți de aur” (1 Împărați 10:14)

Nu sună oare toate acestea ca un basm?

Oricare om, chiar şi un rege, despre care s-ar spune atâtea lucruri n-ar putea să scape de acuzația de lăudăros. Iar cronicarul care ar relata asemenea istorii ar fi repede compromis pentru exagerări. Există desigur relatări în Biblie care sunt socotite de unii ca neverosimile, cum e de pildă istoria lui Balaam - vrăjitorul şi a măgăriței sale care vorbea (Numeri 22) sau ca istoria lui Samson care-şi avea ascunsă puterea în păr (Judecători 13-16). Dar cea mai copleşitoare relatare dintre toate nu e nici pe departe o legendă.

Arheologii şi-au făcut drum spre miezul real al istoriei lui Solomon.

După ce *„povestea”* împăratului Solomon - mulți o consideră şi astăzi la fel - a fost golită de toate zorzoanele, pe locul ei a apărut un cadru istoric verificabil. Este una din cele mai interesante descoperiri din timpurile noastre. Abia în 1937 două expediții americane au scos la iveală dovezile acestei istorii biblice adevărate.

Caravana care părăsea Ierusalimul era înzestrată cu cel mai modern echipament, dar şi cu perforatoare, lopeți şi târnăcoape şi însoțită de geologi, istorici, arhitecți, săpători, şi fotografi, aceştia din urmă devenind indispensali oricărei expediții ştiințifice. Conducătorul ei era Nelson Glueck, care la fel ca şi ceilalți făcea parte din Institutul American de Cercetări Orientale (American Schools of Oriental Research).

Curând munții cafenii din Iudea au rămas în urma lor. Se îndreptau spre sud prin aridul Negheb. Apoi caravana a intrat în *„Wadi el-Arabah”, „Valea*

Deşertului”. Oamenii aveau impresia că se află într-o lume primitivă asupra căreia o forță titanică acționase chiar de la formarea pământului: era o parte din enorma fisură care începe în Asia Mică şi se termină în Africa.

Dar după ce îşi revin din admirație, cercetătorii îşi încep treaba. Privirile iscoditoare le aleargă pe suprafața stâncilor abrupte. Lumina şi umbra alternează în funcție de poziția soarelui. Din loc în loc, piatra este crestată. Rocile conțin feldspați de un galben închis, mică albă, argintie, iar acolo unde culoarea devine roşcat cenuşie apare minereul de fier şi un mineral verde, malahită sau carbonat de cupru.

De-a lungul întregii văi, cercetătorii americani au descoperit depozite de minereu de fier şi cupru. În locurile în care aparatele indică prezența minereului ei găsesc galerii săpate în stânci, rămăşițele minelor de odinioară.

În cele din urmă caravana ajunge pe malurile golfului. Învingând tentația de a rămâne în portul Akaba (Elotul din Biblie) după o călătorie istovitoare prin pustiuri, cercetătorii trec şi de acest nod (15) al celor trei lumi. Ținta călătoriei este *„Tell el-Kheleifeh”*. Această movilă singuratică, care nu pare mai mult decât un morman de dărâmături, apare chiar în mijlocul câmpiei.

O cercetare de probă cu lopețile inaugurează săpăturile. Rezultatele ies la iveală pe neaşteptate: cârlige de undiță din cupru. Mai încolo, cărămizi şi urme de ziduri. În apropierea movilei se găsesc grămezi în care se poate recunoaşte culoarea verde. Nu e altceva decât zgura. Peste tot cercetătorii dădeau de aceste rezidururi verzi.

În cortul său, Glueck reflecta asupra rezultatelor. Deocamdată, nimic deosebit. Mai are de studiat toată Transiordania. Glueck vrea să răscolească Edomul, Moabul, Amonul până la Damasc. Îşi revede notițele şi face calcule. Minereul de fier şi malahită, în Arabah, - dar în dărâmăturile din fața cortului său se găsesc urme de ziduri, cârlige de cupru şi zgură - şi toate acestea în apropierea golfului numit de Biblie „Marea Roşie”. Prins de acest gând, Glueck deschide Biblia la un pasaj care vorbeşte de Marea Roşie: *„Împăratul Solomon a mai făcut şi corăbii la Eți̧on-Gheber, lângă Elot, pe țărmurile Mării Roşii, în țara Edomului”* (1 Împărați 9:26).

În timpurile biblice Edomul ajungea chiar până la acest golf; să fie această movilă... ?

S-a hotărât ca a doua zi să se cerceteze amănunțit movila el-Kheleifeh. Cercetând materialul scos din puțuri, arheologii descoperă fundațiile unui zid. Mai jos de el nu e decât pământ. Câteva cioburi le indică vechimea construcției. Datează după 10000 î.Cr., cam din aceeaşi perioadă cu domnia lui Solomon.

Presat de timp, Glueck a fost nevoit să oprească cercetările. Expediția avea alte planuri de îndeplinit. În următorii ani însă, americanii au continuat lucrările în trei etape, ultima terminându-se în 1940 cu confirmarea teoriei lui Glueck. Primele ruine, care fuseseră scoase la iveală, erau locuințe ale muncitorilor de odinioară. Apoi au apărut metereze din prima perioadă a epocii fierului. Dar cele mai interesante descoperiri rămân formele de turnare şi zgura.

Forma de turnare şi zgură rămasă după prelucrarea cuprului? Ce să caute aceste lucruri în această câmpie arsă de soare?

Glueck a încercat să găsească o explicație acestui fapt straniu. De ce trebuiau aşezate atelierele chiar în calea furtunilor de nisip care veneau fără încetare din nord? De ce nu erau situate la câteva sute de metri mai departe, la adăpostul dealurilor, lângă surse sigure de apă? Răspunsul nu s-a putut da decât după încheierea ultimei etape de săpături.

În mijlocul spațiului împrejmuit cu ziduri se ridica o construcție. Decolorarea verdelui de pe ziduri nu mai lăsa nici o urmă de îndoială: era un furnal. Peretele de cărămizi avea două deschideri. Acestea erau coşurile care asigurau intrarea aerului în cuptor. Întregul sistem respectă întocmai principiul lansat în industria modernă abia în secolul trecut de Bessemer. Coşurile sunt aşezate pe o axă nord-sud. Căci vânturile, furtunile necontenite din Valea Arabah aveau rolul de foale. Aşa se lucra acum 3000 de ani. Astăzi aerul comprimat este introdus în forjă.

O singură problemă rămânea încă nerezolvată: cum era prelucrat cuprul în această aparatură antică? Experții de astăzi nu pot elucida misterul.

Vase de ceramică pentru topit se află în jurul construcției. Multe din ele au o capacitate respectabilă. În dealurile dimprejur, mulțimea de grote săpate în stâncă indică intrările în galerii. Fragmentele de sulfat de cupru mărturisesc prezența unor lucrători în aceste mine cu câteva mii de ani în urmă.

În timpul incursiunilor în regiunile din apropiere, membrii expediției descoperă numeroase mine de cupru şi fier în văile din deşertul Arabah.

În cele din urmă, Nelson Glueck a descoperit în zidul întărit al movilei o intrare masivă prevăzută cu trei sisteme de închidere. Nu mai era loc pentru îndoieli: Tell el-Kheleifeh era de fapt Ețion-Gheberul de odinioară, mult căutatul port al regelui Solomon: *„Împăratul Solomon a mai făcut şi corăbii la Ețion-Gheber, lângă Elot”* (1 Împărați 9:26).

Dar Ețion - Gheberul nu era numai un port. În docurile sale se construiau vase oceanice. Mai presus însă de orice, Ețion-Gheberul era centrul industriei de cupru. Nicăieri în *„Semiluna Fertilă”*, nici în Babilonia, nici în Egipt, nu putea fi găsit un furnal atât de mare. Ețion-Gheberul avea, deci, cele mai bune sisteme de topire din Orientul Antic. El producea metal pentru accesoriile rituale ale Templului din Ierusalim cum ar fi *„stâlpii de aramă”, „acoperişurile de aramă”*, şi altele relatate în 1 Împărați 7:15 etc şi 2 Cronici 4.

Se ştie că *„împăratul a pus să le toarne în câmpia Iordanului, într-un pământ humos, între Sucot şi Țartan”* (1 Împărați 7:46). O recentă expediție olandeză a stabilit locul acestor aşezări. La Tell deir Alla în Transiordania, acolo unde râul Iabok părăseşte dealurile cu 10 km înainte de a întâlni Iordanul, această expediție a descoperit urmele Sucotului, oraşul israelit care datează din vremea lui Iosua.

Uimirea lui Glueck poate fi depistată în rapoartele care însoțesc cercetările de la Golful Akaba: *„Ețion-Gheberul a fost rezultatul unei atente planificări, fiind construit ca o structură arhitecturală model, de înaltă tehnicitate. De fapt, întreg Ețion-Gheberul, luând în considerare locul şi vremea, a fost un oraş industrial extraordinar, fără rival în toată istoria Orientiului antic. Ețion-Gheberul era un Pittsburgh al Palestinei şi în acelaşi timp un port deosebit de important”.*

Regele Solomon, pe care Glueck îl denumeşte *„regele cuprului”*, trebuie să se fi numărat printre cei mai mari exportatori de cupru din antichitate. Cercetările din alte regiuni completează imaginea economică a Palestinei lui Solomon. La sud de străvechiul oraş filistean Gaza, Flinders Petrie a descoperit instalaţii de topire în Valea Ghaza. Cuptoarele sunt ca acelea de la Tell el-Kheleifeh, dar de dimensiuni mai mici. David a avut de luptat pentru monopolul fierului, iar secretul procesului de topire nu e decât un rezultat al victoriei sale. Sub Solomon fierul şi cuprul au fost puternic exploatate.

La douăzeci de ani după descoperirea cuprului şi a zgurei, făcută de Glueck, un arheolog amator, Benno Rothenberg, a dat de o altă mină de cupru în aceeaşi vale el-Arabah. În primăvara lui 1959, la 30 km nord de Eţion-Gheber în Valea Timna, expediţia lui Rothenberg a dat de nişte lucrări întinse. Piatra fusese tăiată în plăci, încercându-se o transportare a zgurei în nişte etuve de bazalt.

„Căci Domnul, Dumnezeul tău, are să te ducă într-o ţară bună... ţară ale cărei pietre sunt de fier şi din ai cărei munţi vei scoate aramă” (Deuteronom 8:7-9)

Astfel este descrisă o parte din Ţara Promisă. Cupru şi fier în Palestina? Arheologii au dovedit cât de adevărată este această descriere, adăugând un element nou la vechea imagine pe care o aveam despre Palestina. De acum încolo, va trebui să ţinem seama şi de ascensiunea ei economică.

Solomon a fost un conducător foarte progresist. El avea un adevărat fler în exploatarea inteligenţei şi talentului străin. Acesta este secretul, altfel de neînţeles, care explică evoluţia surprinzătoare de la regimul rural al lui David la o organizare economică de primă mână. Aici se află şi secretul bogăţiei pe care Biblia pune atâta accent. Solomon a importat tehnicieni topitori din Fenicia. Huram-Abhi (16), meşteşugar din Tir a fost însărcinat cu turnarea auxiliarelor templului (1 Împăraţi 7:13,14). În Eţion-Gheber, Solomon a fundat o importantă întreprindere de comerţ exterior. Israeliţii nu fuseseră niciodată marinari şi nici nu ştiau să construiască vase. În schimb, fenicienii aveau în spatele lor o experienţă de câteva secole. De aceea, Solomon a trimis în Tir după specialişti pentru şantiere şi marinari pentru vase. *„Şi Hiram (regele Tirului) a trimis cu aceste corăbii, la slujitorii lui Solomon, pe înşişi slujitorii lui, marinari care cunoşteau marea”* (1 Împăraţi 9:27).

Construcţia unui port la Marea Roşie este menţionată în sursele feniciene. Preotul Sanchuniathon a descris acest eveniment. Hiram din Tir s-a oferit *„să-i pună la dispoziţie prinţului iudeilor materiale de construcţie pentru un nou palat, cu condiţia ca acesta să-i cedeze un port la Marea Etiopiană”*. Prinţul iudeilor, *„i-a dat oraşul şi portul Eilota (Elot)”*. Regele Solomon şi-a construit un palat, faimoasa *„casă din pădurea Libanului”* (1 Împăraţi 7:1 etc.). *„Fiindcă Hiram, împăratul Tirului, dăduse lui Solomon lemne de chiparos, şi aur cât a voit, împăratul Solomon a dat lui Hiram douăzeci de cetăţi în ţara Galileii”* (1 Împăraţi 9:11). Pasajul biblic este completat de acelaşi Sanchuniathon.

„Deşi erau multe păduri de palmieri prin împrejurimi, nici un lemn de acest fel nu se potrivea la construcţie aşa că Ioram (Hiram) a trebuit să transporte materialul său acolo pe 8000 de cămile. Din acest lemn s-a construit o flotă de

zece vase." Chiar şi numele căpitanilor vaselor îi erau cunoscute lui Sanchuniathon. *„Marinarii care cunoşteau marea"* erau Kedarus, Jaminus şi Kotilus.

Eţion-Gheberul era un centru de comerţ bine utilat şi foarte apărat. Din Eţion-Gheber vasele porneau în călătorii spre ţărmuri depărtate şi necunoscute.

Ofir - unde se afla, oare, tărâmul legendar al firului, *„depozitul"* din care se aproviziona Orientul cu mărfurile cele mai de preţ?

Asupra Ofirului s-au dus nenumărate discuţii. Întotdeauna s-a găsit cineva care să lupte pentru elucidarea acestui caz. Germanul Carl Mauch a dat în 1864 de ruinele unui templu, la graniţa dintre Rhodesia şi Mozambic.

Cinisprezece ani mai târziu, Steinberg din Africa de Sud a scos la iveală instalaţii miniere precreştine despre care se credea că au legătură cu templul. Semnele unor încercări de sondare arătau că locul fusese explorat de aur şi argint. În 1910, celebrul explorator african Dr. Karl Peters din Germania a fotografiat nişte săpături care păreau să indice urme feniciene.

Şi totuşi, deocamdată, Ofirul le scapă printre degete oamenilor de ştiinţă. Multe din semne ar indica Africa de Est. Experţi ca Prof. Albright presupun că Ofirul s-ar afla în Somalia. Asta ar explica foarte bine lungimea drumului de care aminteşte şi Biblia.

„... la fiecare trei ani... " (1 Împăraţi 10:22).

„Flota pleca probabil din Eţion-Gheber în noiembrie sau decembrie" - scrie Albright *„şi se reîntorcea în mai sau iunie în cel de-al treilea an. În acest fel zăpuşeala era evitată pe cât posibil".*

Astfel călătoria nu lua mai mult de 18 luni. Mai mult chiar, natura mărfurilor, *„aur, argint, fildeş şi maimuţe"* (1 Împăraţi 10:22), indică Africa drept loc sigur de origine.

Egiptenii erau bine informaţi de *„Punt"*, care poate fi identificat cu Ofirul. Ei, trebuie că erau atenţi la fiecare mişcare. Cum ar fi putut să apară altfel impresionantele reprezentări ale *„Puntului"* pe zidurile templului de la Deir el-Bahri? Basoreliefuri de o rară frumuseţe împodobesc templul acesta din partea de vest a Tebei, împrumutând farmec unei doamne deja trecute - regina Puntului şi suitei ei. Ca de obicei, egiptenii dau şi aici o exagerată atenţie costumelor, pălăriilor rotunde, animalelor şi fructelor *„Puntului"*. Oricine s-ar uita la ele, ar avea clar în minte imaginea legendarului Ofir.

Înscripţiile care însoţesc basoreliefurile relatează senzaţionala expediţie ordonată de o femeie în direcţia *„Puntului"* în 1500 î.Cr.

Pe tronul faraonilor, în acea vreme, în calitate de coregent al lui Tutmes IIL, se afla faimoasa regină Hatşepsut *„prima mare femeie a istoriei"*, cum a denumit-o egiptologul Breasted.

Ca răspuns la oracolul zeului Amon care reclama explorarea căilor spre *„Punt"* şi reluarea relaţiilor comerciale cu Marea Roşie după întreruperea din timpul hicsoşilor, regina a trimis o flotă de cinci vase în al nouălea an de domnie. Ele trebuiau să aducă smirnă pentru terasele templelor. Flota a navigat pe Nil de-a lungul unui canal în partea estică a deltei, spre Marea Roşie, *„ajungând în siguranţă la Punt"*. Aici produsele egiptene au fost schimbate pentru smirnă, abanos, aur, precum şi pe alte mirodenii şi articole egzotice ca lemn de santal, piei de panteră, etc.

Tebanii au avut parte de un spectacol nemaiîntâlnit în ziua când locuitorii Puntului au adus reginei minunatele mărfuri din ţara lor. *„I-am făcut din grădină un alt Punt, aşa cum mi-a comandat”* - spune Hatşepsut extaziată, referindu-se la smirna de pe terasele templului. Egiptologii au descoperit rădăcini uscate de smirnă în nisipul fierbinte din faţa templului de la Deir el-Bahri.

Ca şi tebanii, şi femeile din Israel trebuie că au stat uimite pe cheiurile Eţion-Gheberului când flota regelui s-a întors din depărtatul Ofir, descărcând lemn de santal, pietre preţioase, aur, argint, fildeş, maimuţe şi păuni (1 Împăraţi 10:11,22).

În mod normal, lucrările arheologice se pot începe în momentul când proprietarul pământului sau guvernul îşi dau permisiunea. Aceasta nu este atât de uşor de obţinut, nemaipunând la socoteală faptul că, pe parcurs, pot apărea tot felul de interdicţii. În 1925, americanii au descoperit un mod sigur de a fi lăsaţi în pace pe tot timpul lucrărilor. Ei au cumpărat movila cu dărâmături Tell el Mutesellim din Câmpia Izreel de la 90 de proprietari. Căci Institul Oriental de la Universitatea din Chicago plănuia nişte săpături exemplare pentru întreg Orientul Mijlociu, cea mai cuprinzătoare, cea mai anevoioasă, cea mai precisă cercetare care avusese vreodată loc în Palestina.

Tell el Mutesellim se află pe locul oraşului Meghido din Biblie. Această descoperire se bazează pe lucrările de proporţii conduse aici de Societatea Orientală Germană prin Dr. J. Schumacher, între 1903 şi 1905.

Ca o copie micşorată a Platoului Muntos, Tell el-Mutesellim e aşezat într-un decor unic. Privind în jos de pe platou pare că în faţă e un loc întins, verde. În depărtare, se întinde marea câmpie (valea Izreel: Iosua 17:16) pe care păşunile alternează cu grânarele.

Stoluri de cocori şi berze animează spaţiul acesta. Unde se termină câmpia se înalţă Carmelul deasupra malului mediteranean. Spre nord, dealurile Galileii cu micul sat Nazaret dau o nuanţă albăstruie, iar în dreapta, vârful sobru al Muntelui Tabor stă ca o barieră spre adânca fisură a văii Iordanului.

Nimic nu trădează în acest rodnic triunghi semnele unor bătălii hotărâtoare care au avut loc cu câteva mii de ani în urmă.

În jurul anului 1500 î.Cr., faraonul Tutmose III, conducând *„un car de aur”*, şi-a dus armata sa printr-o trecătoare în câmpie atacându-i pe canaaniţi. Aceştia s-au refugiat speriaţi în Meghido. Pe aceeaşi câmpie, israeliţii, stimulaţi de eroica Debora, au străpuns invincibilitatea carelor canaanite. Tot aici, Ghedeon i-a surprins pe nomazii care fugeau din Madian, tot aici Saul a pierdut bătălia cu filistenii, tot aici regele Iosia al Iudeii a murit în anul 600 î.Cr. după ce el şi oamenii săi s-au aruncat în disperare asupra puternicei armate egiptene conduse de Neco. Ruinele indică locul castelului de la Faba ocupat de cavalerii Sfântului Ioan şi Templieri în timpul Cruciadelor până când Saladin i-a nimicit după o încleştare cumplită. La 16 aprilie 1799 aici a avut loc o luptă între turci şi francezi. Cu numai 1500 de oameni, Kleber generalul francez, a ţinut în şah o armată de 25.000 de oameni. Francezii au luptat ca nişte eroi din zori până seara. 600 de călăreţi au sosit în momentul critic. Ofiţerul care-i conducea era Napoleon Bonaparte. După victoria de la Tabor, Napoleon s-a urcat pe dealurilie Galileii şi şi-a luat cina în Nazaret.

În 1918, cavaleria engleză condusă de lordul Allenby a trecut prin aceeaşi strâmtoare ca şi Tutmose III şi a zdrobit armata turcească, care era aşezată în câmpie.

Martor tăcut al tuturor acestor evenimente era Tell el-Mutesellim. Aici şi-a început Clarence S. Fisher în 1925, operaţiile.

Movila a fost tăiată efectiv în bucăţi - cm cu cm exact cum ai tăia o prăjitură, numai că aici feliile erau orizontale. Secolele erau imortalizate ca într-un caleidoscop. Fiecare strat îndepărtat semnifica un capitol de istorie din perioada secolelor 10-4 î.Cr.

La început, stratul I conţinea ruine din timpul imperiilor persane şi babiloniene. Cyrus, regele Persiei, a distrus forţa babiloniană în 539 î.Cr. Regele Nebucadneţar al Babilonului cucerise Siria şi Palestina cu jumătate de secol mai devreme, în 597 î.Cr. Zidurile unui palat neobişnuit de solid din perioada aceea mai dăinuie şi azi. Stratul II dovedea dominaţia asiriană prin ruinele care datau din secolul 8 î.Cr. Tiglat-Palasar III, a supus Palestina în 733 î.Cr. Stratul III şi IV cuprindeau perioada israelită.

Cea mai importantă descoperire în acest strat au fost cele două sigilii cu litere vechi ebraice pe ele. Unul din ele purta inscripţia *„Sema”*; slujitorul lui Ieroboam I a fost primul domnitor al Israelului după ce regatul s-a divizat (926-907 î.Cr.). O piatră păstra de asemenea un nume familiar: Faraonul Sesonk I al Egiptului. Biblia îl numeşte faraonul Sişak. În 922 î.Cr., al cincilea an al domniei lui Ieroboam, acest faraon a atacat Palestina.

După aproape zece ani de muncă, sapele au ajuns la stratul care data de pe vremea lui Solomon, care a murit cu patru ani înaintea atacului lui Sişak (926 î.Cr.). Cel mai jos nivel din stratul IV i-a uluit pe arheologii Gordon Loud şi P. L. O. Guy.

Pe vremea lui Solomon, s-a adoptat o nouă metodă de construire în cazul clădirilor publice, zidurilor de apărare, etc. Noul stil presupunea introducerea de pietre netede la colţuri şi în spaţiile dintre ziduri. La cel mai jos nivel din stratul IV ruinele unui palat au dezvăluit această caracteristică. Ele sunt cuprinse de nişte ziduri pătrate cu o lungime de 60 m. O protecţie suplimentară era asigurată de intrarea flancată de trei perechi de coloane. Arheologii mai întâlniseră asemenea porţi de intrare cu trei sisteme de siguranţă; la Eţion-Gheber şi la Lachiş. O construcţie masivă scoasă la lumină în aceeaşi perioadă s-a dovedit a fi un grânar, una din *„magazii”* (1 Împăraţi 9:19). Magazii de acest tip au mai fost descoperite la Bet-Şan şi Lachiş. Meghido era centrul administrativ din cel de-al cincilea district al lui Solomon.

Reprezentatul lui Solomon în acest palat, responsabil şi cu taxele şi dările în natură, era *„Baana, fiul lui Ahilud”* care, *„avea Taanac şi Meghido”* (1 Împăraţi 4:12).

Deşi aceste descoperiri au fost remarcabile ele nu erau totuşi senzaţionale. Surpriza cea mare stătea încă în inima movilei. În cursul săpăturilor apăruse printre dărâmăturile de pe movilă o suprafaţă plată presărată cu bucăţi ciobite de piatră, aşezate unele în spatele celorlalte, de formă pătrată.

Loud şi Guy n-au înţeles la început despre ce-i vorba. Păreau că nu se mai sfârşesc aceste suprafeţe plate care ieşeau din ruine din metru în

metru. Lui Guy i-a venit ideea că ar putea fi din grajduri. Nu vorbea Biblia de caii nemaipomeniți ai lui Solomon? .

După monotonia săpăturilor de câțiva ani, ideea lui Guy trezea parcă interesul general.

Uimirea arheologilor a crescut cu fiecare element nou ieşit la lumină. Ei au văzut că mai multe grajduri erau grupate în jurul unei curți pavate cu mortar din piatră de var. O trecere de 3 m făcea legătura cu fiecare din (boxe) grajduri. Multe din ele mai aveau urme de jgheaburi, iar aprovizionarea cu apă putea fi reconstituită. Chiar şi pentru zilele noastre, grajdurile se prezentau excelent. Judecând după grija cu care erau construite, se poate vedea cât de prețuiți erau caii. În orice caz, erau mai de preț decât oamenii.

După ce toată aşezarea a fost scoasă la lumină, Guy a numărat boxele individuale din grajduri. Erau 450. Pentru care erau 150 de hale. Într-adevăr, un grajd regal imens. *„Iată cum stau lucrurile cu privire la oamenii de corvoadă... pentru zidirea Casei Domnului şi a Casei sale Milo şi a zidului Ierusalimului, Hațorului, Meghidoului şi Ghezerului”* (1 Împărați 9:15). *„Solomon a strâns care şi călărime; avea o mie patru sute de care şi douăsprezece mii de călăreți pe care i-a pus în cetățile unde îşi ținea carele şi la Ierusalim lângă împărat”* (1 Împărați 10:26). Având în vedere mărimea grajdurilor regale de la Meghido, a grajdurilor şi şurelor de la Tell el-Hesi (Eglon), de la Taanac şi Ierusalim, putem spune că Biblia relatează chiar prea modest despre faptul acesta. Rezultatele impresionante ale acestor săpături ne dau o imagine clară a prosperității epocii imperiale a Israelului.

În sfârşit, Meghido era una din garnizoanele cu care de lupte ale lui Solomon, o parte din armata permanentă a regelui.

În unul din grajdurile vechi săpate adânc în stâncă sub zidurile Ierusalimului, cruciații şi-au priponit caii după cucerirea Cetății Sfinte de către Godfrey de Boulogne, la 2000 de ani după Solomon.

Caii şi carele de luptă erau considerate pe vremea lui Solomon mărfuri. În acest domeniu Israelul avea un adevărat monopol (1 Împărați 10:28, 29).

Toate marile caravane pentru Egipt, Siria, Asia Mică treceau prin regatul lui Solomon. Egiptul era principalul exportator de care de luptă; *„o ceată de negustori se ducea să-i ia cu grămada pe un preț hotărât: un car se aducea din Egipt cu şase sute de sicli de argint”*.

Rotarii egipteni erau neîntrecuți în fabricarea carelor rapide pe două roți, bune de vânătoare şi de luptă. Lemnul de esență tare trebuia importat din Siria. Aceasta explica cursul ascendent al schimburilor. După Biblie, un car valora cât 4 cai (1 Împărați 10:29)

Caii veneau din Egipt şi din *„Koa”*, după cum ne informează o altă sursă. Koa era numele unui stat din Cilicia, aflat în Câmpia fertilă dintre Munții Taurus şi Marea Mediterană. După distrugerea regatului Mitanni de către hitiți, Cilicia a devenit țara crescătorilor de cai şi adăpostul grajdurilor din antichitate. Herodot menționează că mai târziu, perşii au adus din Cilicia cai mai buni Mesagerului Imperial.

Partenerii de comerț în nord erau *„împărații Siriei”* şi *„împărații hitiților”* (1 Împărați 10:29). Din punct de vedere istoric este foarte exact. Regatul hitiților dispăruse înaintea lui Solomon. Rămăseseră în schimb câteva stătulețe. Unul dintre ele a fost descoperit în 1945 de profesorul german H.

T. Bossart. Era vorba de un castel regal în pădurea de pe Muntele Karatepe, nu departe de Adana, în sud-estul Turciei. Asitawanda, constructorul acestui castel din secolul 9 î.Cr., a fost unul din *„împărații hitiților”.*

Capitolul 21
Regina din Seba, pertener de afaceri

„Împărăteasa din Seba a auzit de faima lui Solomon, şi a venit la Ierusalim ca să-l încerce prin întrebări grele. Ea avea un alai foarte mare, şi cămile încărcate cu mirodenii, aur mult de tot şi pietre scumpe” (2 Cronici 9:1).

De-a lungul a mii de ani, caravane cu mărfuri de tot felul şi-au făcut drum din *„fericita Arabie”* spre nord. Ele erau familiare locuitorilor Egiptului, Greciei şi Imperiului Roman. Împreună cu ele soseau poveşti despre oraşe fabuloase, despre morminte pline cu aur. Poveştile acestea au dăinuit secole de-a rândul. Împăratul roman Augustus se hotărî însă să afle ce era adevărat în laudele conducătorilor de cămile. Aelius Gallus a fost însărcinat cu pregătirea unei expediții militare, în vederea clarificării legendelor incredibile ce circulau pe seama Arabiei. Cu o armată de 10.000 de soldați, Gallus a pornit din Egipt de-a lungul Mării Roşii. Maribul, legendara capitală, era ținta acestei expediții. Dar, Gallus nu va ajunge acolo niciodată. În inima deşertului, atacată de triburi sălbatice, decimată de boli perfide, armata sa se risipi curând. Supraviețuitorii care au reuşit să se întoarcă în țară, nu erau în măsură să clarifice istoriile fabuloase ale *„Arabiei Felix”.*

„În fericita Arabie”- scrie grecul Dionysius în anul 90 d.Cr. „simți în nări mereu parfumul mirodeniilor, fie că e vorba de tămâie, fie că e vorba de smirnă. Locuitorii au turme mari de oi pe păşunile lor. Din insule îndepărtate păsările aduc frunze de scorțişoară”.

Arabia de Sud era în lumea antică cea mai mare exportatoare de mirodenii. Situația nu s-a schimbat nici în zilele noastre. Ea rămânea totuşi învelită în mister. Nici un om nu o văzuse cu proprii săi ochi. *„Arabia Felix”* rămânea o carte cu şapte peceți. Primul om din vremurile mai apropiate de noi care s-a încumetat să străpungă acest mister a fost germanul Carsten Niebuhr. În secolul XVIII, el a condus o expediție daneză în Arabia de Sud, ajungând în cele din urmă până la Sana. Încă 100 de kilometri şi ar fi ajuns la ruinele Maribului.

Acum aproape un secol, un francez şi un austriac, J. Halevy şi Dr. Eduard Glaser, au fost primii albi care au atins acest punct străvechi. Deoarece nici un străin, cu atât mai mult un european, nu avea voie să treacă frontiera Yemenului, Halevy şi Glaser au încercat o stratagemă care i-ar fi putut costa viața. Au închiriat o barcă cu care au ajuns pe ascuns în Golful Aden. Cei doi erau deghizați în beduini. După o călătorie istovitoare de peste 300 de kilometri, traversând un ținut muntos pustiu, ei au ajuns la Marib. Lăsând prudența la o parte, cei doi s-au cățărat pe ruine.

Bănuitori, băştinaşii s-au apropiat de ei. Ştiind că dacă vor fi demascați pot plăti cu viața, cei doi cercetători au dispărut în grabă. După un lung ocol, plin de aventuri, au ajuns la Aden. Sub burnuzurile lor purtau copii şi desene după inscripții. Cu ajutorul lor, ei vor dovedi că Maribul nu este o legendă.

Mai târziu, negustorii au adus şi ei inscripții de acest fel. Până în prezent ele ating considerabilul număr de 4000 bucăți. Cercetătorii au examinat şi triat materialul. Scrierea este alfabetică, ceea ce dovedeşte originea ei palestiniană. Inscripțiile ne dau informații despre zei, triburi, oraşe de milioane de locuitori, precum şi numele a patru țări Regatele Mirodeniilor - Minaea, Kataban, Hadhramaut şi... Seba.

Regatul Minaea era aşezat în nordul Yemenului. Referințele asupra lui merg până în secolul XII î.Cr. Scrieri din secolul IX î.Cr. menționează şi pe vecinul său din sud, ținutul sebanilor. Documente asiriene din secolul VIII î.Cr. amintesc de asemenea de Seba, de legăturile comerciale strânse cu țara ai cărei regi erau numiți *„Mukkarib”*, adică preoții princiari.

Treptat, cu ajutorul descoperirilor, această legendară țară a căpătat un contur bine definit.

Un dig gigantic oprea râul Adhanat în Seba, adunând ploaia de pe o largă regiune. Apa era apoi condusă în canale de irigații, care asigurau fertilitatea pământului. Rămăşițele acestei minuni tehnice, în fapt nişte ziduri de 18 m înălțime, sfidează şi azi dunele de nisip. După cum este astăzi Olanda o țară a lalelelor, Seba era pe vremea ei o țară a mirodeniilor, o adevărată grădină parfumată de cele mai scumpe mirodenii. În mijlocul ei se afla Maribul, capitala. Timp de 1500 de ani, această grădină a mirodeniilor a înflorit în jurul Maribului, până în 542 î.Cr., când digul s-a prăbuşit. Deşertul a invadat pur şi simplu ținuturile roditoare de odinioară. *„Oamenii din Seba”* scrie Coranul - *„aveau grădini frumoase în care înfloreau cele mai de preț fructe”*. Dar oamenii au întors spatele lui Dumnezeu. El i-a pedepsit, distrugându-le digul. După asta n-au mai crescut acolo decât fructe amare.

În 1928, cercetătorii germani Carl Rathjens şi H. von Wissmann au scos la lumină templul de lângă Sana, acelaşi cu cel văzut mai înainte de Niebuhr. Părea să fie un debut promițător. Dar mai avea să treacă încă un sfert de secol până la organizarea unei expediții de amploare. La sfârşitul lui 1951 arheologii dezlegau enigma Sebei. „Fundația Americană pentru Studierea Omului” a fost deosebit de generoasă în finanțarea acestei expediții. Organizatorul ei, un paleontolog capabil de la Universitatea din California, Wendell Phillips, avea numai 29 de ani. După lungi tratative cu Regele Iman Ahmed ei au obținut permisiunea de a săpa la Marib. Maribul este situat la extremitatea su dică a peninsulei Arabe, la înălțimea de circa 2000 m. Arheologii porneau cu mari speranțe.

O lungă coloană de jeepuri şi camioane se îndrepta spre nord, învăiuită într-un nor de praf. Terenul muntos nu avea şosele, nici căi de trecere. Pe neaşteptate, apărură din dunele de nisip nişte coloane masive în ruină. Era Haram Bilqis, străvechiul Almaqa-templul lui Amon un centru religios de legendă. El se află în apropiere de Marib, capitala anticului regat al Sebei. Deşi în parte e acoperit de dune de nisip de mărimea unor case, conturul acestui templu oval de 110 m iese clar în evidență. Sanctuarul e din acelaşi

tip descoperit în Mozambic, în jungla din estul Africii, cu ocazia căutării biblicului Ofir. Planurile templelor sunt izbitor de asemănătoare.

Conform unei inscripții de pe zid, Ilumqu, zeul lunii, era venerat la Haram Bilqis. Grămezi de nisip au acoperit templul care era aşezat în mijlocul ovalului. Săpăturile au început deci la intrarea în marele cerc. Din acest punct, arheologii vroiau să se apropie de templu treptat. Sub soarele incandescent se ivi o lojă de intrare de o uluitoare frumusețe. Nişte trepte largi, acoperite cu bronz, duceau înăuntru. Curtea interioară era înconjurată de o sală cu coloane: Stâlpi de piatră cu o înălțime de 5 m susțineau un acoperiş, care proteja curtea de soare. Încadrat de coloane pe fiecare parte, drumul ducea de aici direct spre sanctuarul zeului lunii. Un dispozitiv ornamental a stârnit uimire. De la o înălțime de peste 5 m, fântâni arteziene trebuie că funcționau în această curte liniştită. După ce cobora, apa era dusă printr-un canal care străbătea întreaga curte.

Ce simțeau pelerinii care-şi opreau privirile la fântânile scânteietoare, amețiți de parfumul tămâiei şi al smirnei, printre curțile de coloane ale acestor minunate edificii arabe?

Săpăturile au continuat până la câțiva metri de templu. Arheologii puteau să vadă în fața lor poarta splendidă a templului, încadrată de două coloane zvelte. Dar, în acest moment, lucrările au fost abandonate. Presiunile făcute de guvernatorul Maribului atinseseră apogeul. Membrii expediției nu se mai simțeau în siguranță. Pur şi simplu ei au fost obligați să fugă, lăsând totul baltă. Din fericire, au salvat nişte fotografii, printre alte lucruri, în graba lor spre oraşul Yemen.

În apropiere, la Hadhramaut, săpăturile au continuat în anii următori cu mai mult succes.

Curând după ce experții începeau să evalueze rezultatele acestor patru scurte, dar dramatice expediții, prof. W. F. Albright declara: *„Cercetătotii sunt aproape de revoluționarea viziunii asupra istoriei culturale şi cronologiei Arabiei de Sud. Până acum rezultatele demonstrează dominația politică şi culturală a Sebei în primele secole după anul 1000 î.Cr."*

După cum corăbiile lui Solomon făceau călătorii lungi pe Marea Roşie spre Arabia şi Africa, tot aşa se desfăşura şi traficul pe coasta Mării Roşii prin Marea de Nisip. Noua formă de transport, numită nu destul de corect *„corăbii ale deşertului"*, consta din cămile. Ele puteau să străbată distanțe socotite până îtunci imposibile.

Datorită îmblânzirii şi antrenării acestor animale, comerțul din aceată zonă aridă a luat în preajma anului 1000 î.Cr. un avânt nemaicunoscut. Arabia de Sud care păruse la fel de îndepărtată ca şi cerul, intra pe neaşteptate în circuitul mediteranean, luând contact şi cu alte regate ale antichității. După cum introducerea transportului aerian a apropiat America de Earopa, tot aşa s-a întâmplat - bineînțeles la o altă scară - şi cu legătura dintre Arabia de Sud şi Lumea Veche.

Înainte se foloseau măgarii pentru transport, cu mersul lor greoi. Călătoria se desfăşura sub obsesia izvoarelor de apă, precum şi sub amenințarea unor atacuri din deşert. Astfel se transportau bogățiile Arabiei pe străvechiul *„Drum al Mirodeniilor"*, de 2000 de km. Prin introducerea unui alt sistem de transport, un nou val de mărfuri vine din *„fericita Arabie"*. Noua metodă era mai rapidă, aproape independentă de sursele de

apă, deci nelegată de rutele complicate prin deşert, trasate în funcție de izvoare. În afară de asta, se putea transporta mult mai mult. Cămila avea o capacitate mai mare decât asinul.

Punctul terminus al *„Drumului Mirodeniilor”* era Israelul. Funcționarii lui Solomon, *„negustorii împăratului”* se ocupau de preluarea mărfurilor prețioase.

De ei depindea şi permisiunea ca transporturile să treacă prin regatul lui Solomon spre Egipt, Fenicia sau Siria.

Nu e de mirare că *„faima lui Solomon”* a ajuns La urechile împărătesei din Seba (1 Împărați 10:1). Ținând cont de toate aceste elemente şi citind încă odată 1 Împărați 10, nu ne vom mai gândi la o *„poveste pioasă”* şi nu o vom mai socoti pe această împărătească un personaj de basm. Din contră, întreg pasajul sună veridic şi e foarte uşor de înțeles. *„A sosit la Ierusalim cu un alai foarte mare şi cu cămile care aduceau mirodenii, aur foarte mult şi pietre scumpe. S-a dus la Solomon şi i-a spus tot ce avea pe inimă”* (1 Împărați 10:2). Fără îndoială că regina din Seba avea câteva lucruri importante de discutat. Căci omul cu care trebuia să vorbească era regele unei țări cu care şi prin care se făcea aproape tot comerțul Sebei. Astăzi am putea defini această discuție ca *„tratative comerciale”* pentru care există destui experți. Dar aceşti experți poartă de obicei în servietele lor diplomatice *„cadouri”* pentru şeful statului partener. Cu astfel de cadouri venea şi impărăteasa din Seba.

Capitolul 22
Viaţa cotidiană multicoloră a Israelului

În mijlocul acestor revelaţii asupra splendorilor egiptene, babiloniene sau asiriene, am fi tentaţi să neglijăm cenuşia, aparent monotona viaţă cotidiană a Israelului. Desigur nu sunt descoperiri care să rivalizeze cu tezaurul de aur al Troiei, cu Tutancamon sau cu seducătorarea Nefertiti. Dar era oare viaţa israeliţilor atât de monotonă, de lipsită de interes şi culoare?

Israeliţii iubeau culorile luminoase. Ei îşi colorau hainele, zidurile caselor iar femeile, feţele lor. Chiar şi pe vremea patriarhilor interesul pentru culori este prezent: *„Israel iubea pe Iosif mai mult decât pe toţi ceilalţi fii ai săi pentru că îl născuse la bătrâneţe; şi i-a făcut o haină pestriţă”* (Geneza 37:3).

Una din picturile din mormântul de la Beni Hasan ne înfăţişează acest model de haină colorată în albastru şi roşu. Roşul şi albastrul erau culorile pentru îmbrăcămintea bărbaţilor, în timp ce verdele părea rezervat femeilor. În timpul pribegiei prin deşert se vorbeşte de *„materii vopsite în albastru, purpuriu, cârmiziu”* (Exod 25:4).

„Fiicele lui Israel! Plângeţi pe Saul, care vă îmbrăca în stacojiu şi alte podoabe” (2 Samuel 1:24) - sună strigătul de jale al lui David la moartea primului rege al Israelului. Despre Tamar, fiica lui David se vorbeşte astfel: *„Ea avea o rochie pestriţă; căci aceasta era haina pe care o purtau fetele împăratului, câtă vreme erau fecioare”* (2 Samuel 13: 18).

Natura a înzestrat ţinutul Canaanului cu multe bogăţii. Copiii lui Israel nu trebuiau decât să întindă mâinile şi să le adune.

Rodiile şi şofranul dădeau galbenul viu, rădăcina de roibă (17) dădea roşul aprins, drobuşorul un albastru intens.

Mai existau de asemenea şi ocrul, şi calcarul roşu. Marea oferea marfa cea mai de preţ a vopsitorilor: melcul Murex. Corpul său moale, incolor se transformă sub lumina soarelui în purpură; în acest fel el se şi desface.

Munţi întregi de cochilii golite au fost descoperite la Tir şi Sidon, ceea ce indică clar că acesta era centrul extragerii purpurii. Fenicienii au fost primii care au creat o industrie a purpurii. Mai târziu, Palestina se va ocupa şi ea de această rentabilă culegere de melci.

Oraşul textil Beth-Asbea din sudul Iudeii era celebru pentru *„byssus”*, cea mai bună calitate de pânză albită. 10 cămăşi de byssus sunt de asemenea menţionate într-o inscripţie a lui Asarhadon, puternicul rege asirian. Hebronul şi Chiriat-Şefer aveau renumele de cetăţi producătoare de coloranţi. Bazine mari de piatră, instalaţii asemănătoare unor cazane cu sisteme de alimentaţie şi scurgere s-au dovedit a fi cuve de vopsitorie. În Tell

Beit Mirsim, străvechiul Debir, se cunoşteau chiar şi vopselele vechi. *„Îmi voi zidi o casă mare, şi... o căptuşeşte cu cedru şi o vopseşte cu roşu”* (Ieremia 22:14).

Zidurile erau spoite, mozaicurile şi ţesăturile, pieile şi lemnul erau vopsite; la fel şi buzele, obrajii şi pleoapele femeilor frumoase. *„Buzele tale sunt ca un fir de cârmâz, şi gura ta este drăguţă; obrazul tău este ca o jumătate de rodie... şi părul tău este ca purpura împărătească... ce lipici în desmierdările tale, soro mireaso. Desmierdările tale preţuiesc mai mult decât vinul, şi miresmele tale sunt mai plăcute decât toate miresmele”* (Cântarea Cântărilor 4:3; 7:6; 4:10) - astfel cânta însuşi Solomon, într-unul din cele mai frumoase poeme de dragoste din lume.

Folosind un limbaj poetic rafinat, el se referă la plăcerea Israelului de a se împodobi, şi în mod discret dezvăluie câteva din tainele cosmeticii. Aceste parfumuri şi culori, creme şi vopsele de păr, toate excepţionale şi foarte costisitoare, s-ar bucura şi astăzi de aceeaşi apreciere în industria europeană şi mondială de cosmetică. Parfumurile suave au fost întotdeauna foarte preţuite.

Răşinile aromate nu erau apreciate numai pentru ritualul din templu, ci aveau un rol al lor în viaţa de fiecare zi, acasă, în îmbrăcăminte, în păr şi în paturi.

„Mi-am împodobit patul cu învelitori, cu aşternut de pânzeturi din Egipt, mi-am stropit aşternutul cu smirnă, aloe şi scorţişoară” (Proverbe 7:16 etc.) - sună demascarea perfidelor mijloace folosite de femeia adulteră. *„Smirna, aloia şi casia îţi umplu de miros toate veşmintele”* laudă în schimb Psalmul 45:8.

Botaniştii au cercetat aceste mărturisiri care adesea poartă un ton de basm. Ei au căutat ingredientele parfumurilor şi materiile prime pentru coloranţi. Le-au găsit printre florile şi ierburile delicate, în seva arbuştilor şi a mugurilor. Multe din ele veneau din ţări străine, altele cresc şi azi în Palestina.

Din India venea casia (Cinnamonum cassia), un copac cu coajă asemănătoare celui de scorţişoară. Tot de acolo era adusă şi obligeana (Andropogon aromaticus), numită şi iarbă de ghiubir. Ele veneau traversând Oceanul Indian pe drumul mirodeniilor care trecea prin Arabia de Sud îndreptându-se apoi spre ţările mediteraneene.

Scorţişoara avea în spatele ei un adevărat tur al lumii. Originară din China, ea a ajuns întâi în Persia, apoi în India, unde s-a şi înpământenit, fiind apoi exportată în Arabia.

Tămâia era obţinută din arbustul de Boswellia care îşi are originea în Arabia şi Somalia, la fel ca şi Commifora myrrha, smirna. Aloia venea din insula Socotra, la capătul de jos al Mării Roşii.

De altfel, numele ei este Aloe succotrina.

Asupra balsamului au existat mai multe dispute. Pare că Biblia greşeşte aici, deoarece botaniştii ştiu foarte bine că arborele de balsam (Commiphora opobalsamum) creşte numai în Arabia.

Cum poate deci să susţină Ezechiel 27:17 că Iuda şi Israel au trimis Tirului *„turtă, miere, untdelemn şi leac alinător (balsam)”?*

Totuşi, şi botaniştii şi Ezechiel au dreptate. Botaniştii l-au pierdut din vedere pe Josephus, marele istoric iudeu, care ne informează că balsamul

exista în Palestina încă de pe vremea lui Solomon. Tufele erau cultivate mai ales în apropiere de Ierihon.

Josephus rezolvă şi problema apariţiei lor în Palestina. Balsamul apăruse datorită unor seminţe aduse de regina din Saba printre alte daruri. Aceasta pare însă o afirmaţie îndrăzneaţă.

Dar mai există o dovadă. Când romanii au intrat în Palestina au găsit plantaţii de balsam în câmpia Ierihonului. Cuceritorii au apreciat atât de mult această plantă încât au trimis la Roma câteva ramuri în semn de victorie. În anul 70 d.Cr. Vespasian a pus o gardă care să păzească această plantaţie. O mie de ani mai târziu cruciaţii n-au mai găsit nici urmă de balsam. Turcii neglijaseră această plantă, astfel că până la urmă ea dispăru.

Fisticul, menţionat de asemenea de Ezechiel, se găseşte şi azi în Palestina. Acestea sunt de fapt globulele alb-gălbui, transparente ale fisticului (Pistacia lentiscus). Sunt foarte apreciate pentru parfumul lor şi pentru calităţile lor curative. Copiii se dau în vânt după acest „chewing-gum" (18) natural, lăudat şi în antichitate pentru întărirea danturii. În ţara promisă următoarele răşini sunt indigene: halvanul care provine dintr-o plantă asemănătoare cu pătrunjelul (Exod 30:34), stacte care provine din arbustul storax (Exod 30:34), ladanumul care provine dintr-un trandafir de stâncă şi tragacanth (Geneza 37:25) dintr-o specie înrudită cu trifoiul.

Botaniştii au indentificat toate aceste mirodenii biblice. Vasele în care erau depozitate aceste preţioase articole au fost descoperite de arheologi sub dărâmăturile caselor, printre ruinele caselor patriciene, în palatele regale. Rezervoare de calcar, de fildeş şi uneori de alabastru erau folosite pentru amestecarea ingredientelor aromatice ale celor mai fine alifii. Reţetele acestor experţi erau foarte căutate. Sticle mici de lut ars păstrau parfumul. În vase mai mari mirodeniile erau înlocuite cu ulei de măsline. Uleiul era binecunoscut pentru calităţile sale în îngrijirea părului şi a pielii. Chiar şi cei săraci se foloseau de el, fără a mai folosi ingrediente parfumate de lux. De ulei nu mai era greu să faci rost cu atâtea plantaţii din jur.

Spălarea cu apă era o necesitate zilnică, ceva de la sine înţeles.

Se spălau înainte şi după masă, spălau picioarele oaspeţilor şi pe ei înşişi în fiecare seară. Bazinele de piatră, băile de picioare, lighene de lut descoperite în întreaga ţară confirmă numeroasele, referinţe biblice făcute la această practică (Geneza 18:4, 19:2, 24:32.; Cântarea Cântărilor 5:3, Iov 9:30, Luca 7:44, Marcu 7:3 etc.). Leşia provenită din plante şi minerale era folosită ca loţiune şi săpun (Ieremia 2:22, Iov 9:30). *„Prea iubitul meu îmi este ca un mănunchi de mir care se odihneşte între ţâţele mele"* (Cântare Cântărilor 1:13). E o aluzie discretă la faptul că femeile purtau sub veşminte o pungă cu mir. Nici acele de prins părul, nici agrafele, oglinzile - discuri metalice-sclipitoare - nu ajungeau pe măsuţele de toaletă. Aceste articole de înfrumuseţare importante erau socotite ca importuri de lux din Egipt, unde deveniseră indispensabile nevestelor faraonilor.

Oricât de porniţi erau profeţii, ei nu reuşeau să scoată anumite obiceiuri din budoarele celor bogaţi. Femeile obişnuiau să-şi împodobească părul cu rămurelele arbustului drepte. Mult mai încântate erau însă când se pudrau cu o pudră galben-roşcată extrasă din scoarţa şi frunzele acestui arbust. Arabii îl numesc Henna. Cu această hennă ele îşi vopseau părul şi unghiile de la mâini.

Arheologii au descoperit urme ale acestui lac roşu pe picioarele mumiilor egiptene. Laboratoarele cosmetice folosesc încă acest produs *„henna”* în ciuda tuturor modernizărilor apărute.

Sprâncenele şi genele erau vopsite cu galenă, iar praful de lazulit era folosit pentru umbrele de pe pleoape. Insectele uscate asigurau, ca la rujul modern, carminul seducător al buzelor.

Datorită delicatelor sticluțe cu parfum, ale cutiilor de fildeş pentru pomezi, ale vaselor pentru amestec scoase la iveală din ruinele oraşelor israelite, ne putem face o imagine despre ameninţarea rostită de profetul Isaia în mijlocul unei lumi preocupate atât de mult de culoare, cosmetică şi parfumuri*: „Şi atunci în loc de miros plăcut va fi putoare; în loc de brâu, o funie; în loc de păr încreţit, un cap pleşuv, în loc de mantie largă, un sac strâmt; un semn de înfierare, în loc de frumuseţe”* (Isaia 3:24).

În Vechiul Testament se vorbeşte de obiceiul de a lua masa stând pe pat. Nimeni nu mergea să ce culce aşa cum facem noi azi. Patul era un articol de lux în mobilier.

Faraonii şi lumea bună de la curte au fost primii care s-au bucurat de nişte paturi de dormit. Pe Nil s-a realizat primul model al acestei mobile de care ne-ar fi foarte greu să ne dispensăm astăzi.

Foarte încântat, Sinuhe remarca la întoarcerea sa: *„Am dormit încă o dată în pat”*. Dar chiar şi cu 500 de ani mai târziu patul era o raritate.

Căci prinţesa din Mitanni, Taduchepa, probabil după regina Nefertiti, la căsătoria ei cu un membru al familiei regale egiptene a adus ca zestre nişte cuverturi de pat, întradevăr foarte fin lucrate - dar numai nişte cuverturi. Palatul regal de la ea de acasă nu avea în el nici un pat - toţi dormeau pe podele.

În Israel numai cercurile aristrocratice se puteau bucura de un asemenea lux. Patul omului de rând era chiar mantia sa. Noaptea el se învelea în ea şi dormea. *„Dacă iei zălog haina aproapelui tău, să i-o dai înapoi înainte de apusul soarelui, căci este singura lui învelitoare, este haina cu care îşi înveleşte trupul; cu ce are să se culce?... ”* (Exod 22: 26-27). Se vede de aici că legea permitea să iei ca zălog *„patul”* cuiva, dar numai în timpul zilei. Evident că noaptea, haina trebuia înapoiată. O întâmplare fericită a dus în 1959 la descoperirea printre ruinele de la Yavne Yam, 13 km sud de Tel-Aviv, a unui document mic care aminteşte un caz de amanetare a hainei.

Într-o scrisoare din secolul VII î.Cr., textul este scris clar cu cerneală pe un fragment de ceramică, un ţăran, căruia i se luase ca zălog haina, nega că ar fi avut vreo datorie. Arheologii au descifrat fără dificultate: *„Şi el a luat haina slujitorului tău după ce am adus recolta... şi toţi fraţii mei pot mărturisi că nu am nici o datorie”.* Haina era de fapt o învelitoare de lână şi se pare că putea fi folosită în orice împrejurare. Ţinea de cald, servea ca pat şi covor (2 Împăraţi 9:13, Matei 21:7-8).

Patul nu a fost niciodată apreciat ca loc de odihnă nici în Israel, şi nici în Orientul Antic. Rămânea o deprindere străină. O rudă a sa, divanul, un produs de altfel al *„Semilunei Fertile”*, a devenit celebru pentru confortul său, ca şi pentru pernele sale. El e de fapt şi prototipul variaţiei contemporane de interior prin răspândirea pernelor de zi ca şi a celor de noapte.

Ceea ce îşi putea permite şi Europa Centrală bombardată şi cele mai modeste locuințe ale secolului nostru, rămânea o raritate pentru mobilierul de acum 3000 de ani! Divanul a fost şi el cunoscut în Israel.

„Ai şezut pe un pat măreț, înaintea căruia era întinsă o masă... ” (Ezechiel 23:41).

Suntem desigur sătui de zgomotul maşinilor şi nu de puține ori râvnim la timpurile de linişte. Dar era mai bine în Israel?

În loc de difuzoare, se auzeau de dimineață până seara sunetele râşnițelor de mână. În zori începea măcinarea grâului, pisarea sa până se făcea făină. Intra în atribuțiile femeii, ca şi râşnitul cafelei de astăzi. Dar numai că măcinarea făinei cerea un efort mult mai mare.

Uneori trebuiau două femei ca să întoarcă piatra de măcinat.

O campanie împotriva poluării sonore de care se vorbeşte în zilele noastre ar fi însemnat pe vrelnea aceea un lucru înspăimântător.

Dacă zgomotul morilor sau al râşnițelor ar fi încetet, foamea ar fi cuprins țara. Ieremia a prezis de altfel o catastrofă care va urma exilului în Babilon: *„Voi face să înceteze între ei strigătele de bucurie şi strigătele de veselie, cântecele mirelui şi cântecele miresei, huruitul morii şi lumina lămpii. Toată țara aceaste va fi o paragină”* (Ieremia 25:10-11).

VI. DOI REGI - DOUĂ REGATE

De la Roboam la Ioiachin

Capitolul 23
Umbra unei noi supraputeri

„Astfel s-a deslipit Israel de casa lui David până în ziua de azi... Seminția lui Iuda a fost singura care a mers după casa lui David” (1 Împărați 12:19-20)

Marele împărat Solomon a murit în anul 926 î.Cr. Visul Israelului de a deveni o mare putere se nărui. Sub conducerea a doi bărbați deosebit de înzestrați - David şi Solomon - acest vis îndrăzneț, se ridicase piatră cu piatră timp de două generații. Dar chiar după moartea lui Solomon vechile disensiuni tribale izbucniră din nou. Imperiul Siriei şi al Palestinei se dezmembrară ca urmare firească a acestor certuri. Apărură în schimb două regate, regatul Israelului în nord şi regatul Iuda în sud. Începu un nou capitol în istoria poporului biblic.

Israeliții au fost cei care au provocat dezmembrarea imperiului. Încet-încet, ambele popoare vor îmbrățişa un destin amar: Israelul va cădea sub asirieni, iar Iuda sub babilonieni. Astfel împărțite, cele două regate nu vor avea parte de liniştea anonimatului. Aveau să fie prinse între cele două puteri care vor domina lumea antică în următoarele secole. Israel şi Iuda au fost cuprinse de învălmăşeala luptei iar la numai 350 de ani de la moartea lui Solomon ele nu vor mai exista.

Ultima dorință a lui Solomon a fost îndeplinită; fiul său Roboam a luat tronul Ierusalimului conducând pentru scurt timp toate triburile. Disensiunile dintre triburi au grăbit sfârşitul imperiului, în fond, ele nu însemnau altceva decât război civil. Zece triburi din nord s-au separat. Ieroboam, care nu-şi pierduse timpul de la venirea sa din exilul din Egipt, preluă tronul şi se declară rege al Israelului în nord. Restul imperiului rămase credincios lui Roboam, formând regatul Iuda cu capitala la Ierusalim (1 Împărați 12:19-20).

Între Iuda şi Israel nu a existat nici un un fel de înțelegere. Îşi vărsau sângele în lupte nesfârşite. Cu timpul problema frontierelor a devenit tot mai spinoasă. *„Totdeauna a fost război între Roboam şi Ieroboam”* (1 Împărați 14:30). Sub urmaşii lor situația nu s-a schimbat. *„Între Asa şi Baeşa, împăratul lui Israel, a fost război în tot timpul vieții lor”* (1 Împărați 15:16). Iuda a construit fortăreața de la Mițpa pe drumul principal de la

Ierusalim spre nord. Mai spre est a întărit cetatea Gheba. *„Împăratul Asa le-a întrebuințat (pietrele şi lemnul) la întărirea Ghebei lui Beniamin şi Mițpei”* (1 Împărați 15:22). Aceasta a rămas granița definitivă.

Între 1927 şi 1935 o expediție americană de la *„Pacific School of Religion”* a scos la iveală sub conducerea lui William Frederik Bade, masive lucrări în piatră din Tell enNasbe, 12 km. nord de Ierusalim. Erau de fapt ruinele vechii fortărețe Mițpa. Zidul împrejmuitor avea o grosime de 8 m. Acest nemaipomenit zid de apărare arată cât de crâncen era războiul civil dintre nord şi sud.

Israelul era prins din două părți; la sud, de Iuda care apelase chiar la sprijinul filistenilor, iar la nord, de regatul aramaicilor care-şi oferise ajutorul Iudei în urma unui tratat (1 Împărați 15:18 etc).

Astfel au trecut secole pline de lupte. Războaiele au încetat abia după zdrobirea aramaicilor de către o nouă supraputere: Asiria. Dar prin apariția Asiriei, zilele Israelului, zilele ambelor regate, erau deja numărate.

Şi pe lângă toate acestea, chiar după izbucnirea războiului civil, a intervenit pe neaşteptate o invazie străină, prima după atâtea greutăți. Şişac al Egiptului (faraonul Seşonk I) a atacat cu armatele sale, jefuind tot ce i-a ieşit în cale. Prada cea mai mare a fost luată din Ierusalim: *„Şişac, împăratul Egiptului s-a suit împotriva Israelului. A luat vistieriile Casei Domnului şi vistieriile casei împăratului, a luat tot. A luat toate scuturile de aur pe care le făcuse Solomon”* (1 Împărați 14:25-26). Templul şi casa din Liban - aşa este numit palatul regal în Biblie - abia erau ridicate de douăzeci de ani, când dintr-odată semnele măreției lui Solomon cad în mâinile străinilor. *„Împăratul a făcut în locul lor nişte scuturi de aramă”* (1 Împărați 14:27) Era un gest de prost augur.

Primul european de vază care a luat contact cu documentele faraonului numit de Biblie Sişac a fost Napoleon Bonaparte. El nu era încă conştient de aceasta, deoarece pe vremea aceea hieroglifele nu fuseseră încă descifrate. În 1799, foarte impresionat de cele ce văzuse el, a făcut o incursiune împreună cu un grup de cercetători francezi la templul de la Karnak, în partea estică a Tebei. În mijlocul celui mai mare templu construit de mâna omului se află 134 de coloane care ating o înălțime de până la 23 m şi care sprijină acoperişul unei curți colosale. Pe zidul exterior din partea sudică se află un impunător basorelief care imortalizează expediția de jaf a faraonului.

Zeul Amon, ținând o sabie de forma unei seceri, îi aduce faraonului Seşonk I, 156 de prizonieri palestinieni încătuşați, legați cu funie de mâna sa stângă. Fiecare prizonier reprezintă unor oraş sau un sat. Câteva din ele au nume biblice ca *„împăratul Aradului”* (Iosua 12:14, Judecători 1:16) sau *„câmpul lui Avraam”*. Oraşul fortificat Meghido se află printre ele. Printre ruinele Meghidoului, s-a găsit numele lui Seşonk I.

Campania lui Seşonk a rămas mult timp şi ultima. După nu mai mult de 300 de ani Egiptul reuşea să-şi impună din nou suveranitatea asupra teritoriilor siriano-palestiniene.

Dar marea primejdie venea din nord, din Asiria. În timpul domniei lui Omri (882-871 î.Cr.), Asiria s-a pregătit să atace. Prima manevră a fost lovitura dată din vest, din Mesopotamia. *„Din Alep am pornit atacul şi am trecut râul Orantes”*. Această inscripție cuneiformă a lui Assurnarsipal II, sună ca deschiderea unui cor de trompete. 200 de ani i-au fost necesari

Asiriei pentru a-şi domina adversarii din Mesopotamia şi din afara ei. Din străvechea cetate Asur de pe Tigru, botezată astfel după numele zeului lor, rasa semitică a asirienilor, oameni dornici de cuceriri şi capabili de-a administra, şi-a întins dominaţia asupra tuturor popoarelor din Mesopotamia. Ochii lor erau acum aţintiţi asupra întregii lumi. Preludiul avea să fie coasta Siriei şi Palestinei care barau drumul spre Mediterana. Nu mai puţin importante erau ocuparea porturilor, controlul rutelor comerciale importante şi al drumului militar spre Egipt.

Când Asiria şi-a pus în faţă aceste obiective soarta Siriei şi a Palestinei era deja pecetluită.

Raportul lui arată pe scurt ce îi aşteapta şi pe evrei: *„Am pornit de pe Orantes... Am cucerit oraşele... Am măcelărit, am distrus, am dărâmat, am ars. Pe soldaţi i-am făcut prizonieri şi apoi i-am tras în ţeapă în faţa cetăţilor. Pe asirieni i-am aşezat în locul lor... Mi-am spălat armele în mare"*. Asirienii au plecat cu aceeaşi iuţeală cu care veniseră, încărcaţi de *„argint, aur, plumb, cupru"*, tributul oraşelor feniciene Tir, Sidon şi Byblos.

Regele Omri al Israelului auzi toate acestea ca o neagră presimţire. Acest fost ofiţer de armată îşi arată flerul chiar şi acum când era rege. În inima Samariei el a cumpărat o movilă pe care a construit o nouă capitală pentru Israel, fortăreaţa Samariei (1 Împăraţi 16:24). El ştia că Israelul va avea nevoie de această cetate, şi încă ce nevoie!

Alegerea acestui loc, descoperea un expert mânat de considerente strategice. Samaria e aşezată pe un deal singuratec, la o înălţime de 100 m, în mijlocul unei câmpii largi şi fertile, înconjurat de un semicerc de munţi. Un izvor aflat aici face din acest loc un bastion excelent. La vest, perspectiva se întinde până la Mediterana. Regele Omri a făcut impresie asupra asirienilor. La un secol după prăbuşirea dinastiei sale, Israelul era încă oficial numit în textele cuneiforme *„Casa lui Omri"*.

Optsprezece ani după moartea lui Omri ameninţarea devenea o realitate. Salmanasar III se năpusti asupra Carchemişului de pe Eufrat, în drumul său spre Palestina (853 î.Cr.).

Ahab, fiul lui Omri, bănui cam ce ar putea să însemne o încleştare cu o putere de talia Asiriei. De curând, el îşi bătuse un vechi duşman, Benhadad din Damasc, regele arameicilor. În loc să-l umilească, îl tratã cu o neobişnuită generozitate: *„L-a suit în carul lui"*, l-a numit *„fratele meu"* şi *apoi „a făcut legământ cu el şi i-a dat drumul"* (1 Împăraţi 20:32, 33, 34). Astfel Ahab făcu dintr-un duşman un prieten. Poporul său nu a înţeles această manevră, iar unul din profeţi s-a grăbit să-i ceară socoteală. Numai viitorul avea să arate cât de inspirat fusese Ahab. Căci războiul pe două fronturi trebuia evitat.

„Cu bărci din piei de oaie am traversat Eufratul", povestesc cuneiformele lui Salmanasar, regele Asiriei. Tehnicienii lui ştiau să facă poduri din piei de animale umflate cu aer.

În Siria a fost primit de o coaliţie ostilă siriano-palestiniană. Era şi normal să cerceteze cu atenţie compoziţia acestei armate. În afară de trupele biblicului Benhadad, al Damascului şi ale unui prinţ sirian, se mai găseau *„2000 de care şi 10.000 de soldaţi aparţinând lui Ahabbu Sirileanul"*. Acesta din urmă care venea şi cu cea mai puternică armată era regele Israelului.

Alianța dintre Israel şi Damasc nu a durat mult. La scurt timp după ce asirienii au părăsit țara, vechile duşmănii au ieşit din nou la suprafață. Ahab moare luptând împotriva aramaicilor (1 Împărați 22:34-38).

Biblia consacră şase capitole vieții acestui rege. O mare parte a fost considerată legendă, ca de pildă *„casa de fildeş"* (1 Împărați 22:39) sau căsătoria sa cu o prințesă feniciană: *„A mai luat de nevastă şi pe Izabela, fata lui Etbaal, împăratul sidoniților, şi a slujit lui Baal şi s-a închinat înaintea lui"* (1 Împărați 16:31) sau marea secetă din țară: *„Ilie... a zis lui Ahab: în anii aceştia nu va fi nici rouă, nici ploaie, decât după cuvântul meu"* (1 Împărați 17:1).

Şi totuşi acestea sunt fapte reale.

Movila cu ruine a Samariei a fost supusă la două mari asalturi. Prima campanie a fost condusă de George A. Reisner, Clarence S. Fisher şi D. G. Lyon de la Universitatea Harvard în 1908-1910. A doua campanie a fost organizată de o echipă anglo-americană sub conducerea arheologului englez J. W. Crowfoot între 1931 şi 1935.

Fundațiile capitalei Israelului erau aşezate pe un teren virgin. Omri luase deci un teren nou.

În timpul celor şase ani de domnie acest loc liniştit şi singuratec, de altfel, trebuie să fi devenit un şantier agitat.

Blocurile fortificațiilor dezvăluie intențiile strategice ale constructorilor. Zidurile au o grosime de 5 m. De aproape, în partea de vest a dealului se pot vedea fundațiile şi zidurile unei clădiri. Acestea închideau o întinsă curte, palatul regal al Israelului.

După Omri, a trăit aici fiul său, Ahab. El a continuat opera de construire conform planurilor tatălui său. Construcția a fost executată cu o remarcabilă îndemânare, fiind întrebuințate numai blocurile uriaşe de calcar - cioplite cu grijă.

La transportul materialului dezgropat de arheologi au fost observate numeroase *„aşchii"* de fildeş. Găsirea de fildeş, nu constituie în sine ceva neobişnuit în construcțiiie palestiniene. Aproape în fiecare loc dai peste acest material prețios, dar numai în bucăți izolate, exceptând Samaria, unde pământul este practic acoperit cu fildeş. La fiecare pas, la fiecare metru pătrat se găsesc aceste fragmente îngălbenite, lăsând să ve vadă prelucrarea minunată, cu reliefuri realizate de adevărați maiştri fenicieni.

Explicația pentru toate aceste descoperiri nu este decât una singură: acest palat a fost celebra *„casă de fildeş"* a regelui Ahab (1 Împărați 22:39). Evident că acest monarh nu şi-a construit întregul palat din fildeş. Întrucât acest lucru fusese afirmat şi mulți s-au îndoit de adevărul biblic, acum se poate conchide: Ahab şi-a decorat pereții palatului cu acest material minunat şi tot din fildeş a fost confecționată şi mobila.

Dovezile pentru adevărul istoric al secetei şi al socrului lui Ahab, Etbaal din Sidon, ne-au fost lăsate de Menandru din Efes, un istoric fenician. Biblicul Etbaal era numit de fenicieni şi a fost în zilele lui Ahab, regele portului Tir (19). Menandru relatează despre seceta catastrofală, care a fost peste Palestina şi Siria, în timpul domniei lui Itobaal.

Sub domnia regelui Ioram, fiul lui Ahab, Israelul a suferit o invazie cu urmări îngrozitoare şi pierderi considerabile de teritoriu.

Sirienii au atacat, împresurând Samaria. O mare foamete a chinuit poporul din cetate. Împăratul Ioram face responsabil pentru aceasta pe proorocul Elisei, vrând să-l omoare. În acelaşi timp însă, Elisei prooroceşte că foametea va lua sfârşit chiar a doua zi. După cum arată Biblia, *„călăreţul pe braţul căruia se sprijinea împăratul”* (2 Împăraţi 7:2), s-a îndoit de această profeţie.

Acest *„călăreţ”* a dat multă bătaie de cap cercetătorilor şi a provocat mari discuţii. Funcţia sa părea să fie mai mult decât enigmatică. Nu se ştia nimic despre o asemenea funcţie la curtea împărătească. Comentatorii biblici căutau zadarnic explicaţia. În sfârşit, filologii au dat de-o urmă. Cuvântul ebraic *„şliş”*, tradus prin *„călăreţ”*, vine de la *„trei”*. Dar un ofiţer de rangul trei nu a existat niciodată. Când reliefurile asiriene au fost examinate mai bine sub lupă, s-a găsit adevărata explicaţie.

Fiecare car de luptă avea un echipaj de trei persoane. Un conducător, un luptător şi un om care stătea în spatele acestora. Cu braţele întinse acesta ţinea două hăţuri scurte, fixate de ambele părţi ale carului, oferind în acest fel acoperirea şi stabilitatea, ca ceilalţi să nu fie proiectaţi afară în timpul luptei, când se trecea peste cadavre şi răniţi. Iată cine era acest al *„treilea”*, respectiv *„călăreţul pe braţul căruia se sprijinea împăratul”* anume, omul care ţinea centura carului de luptă al împăratului Ioram.

Sub domnia lui Ioram, Israelul a pierdut o mare parte din teritoriul de răsărit al Iordanului. Moab în Transiordania plătea tribut Israelului. Există o relatare detaliată a unei campanii a lui Meşa, regele rebel, supranumit *„regele-batal”*. *„Meşa, împăratul Moabului, avea turme mari şi plătea împăratului lui Israel un bir de o sută de mii de berbeci cu lâna lor. La moartea lui Ahab, împăratul Moabului s-a răsculat împotriva împăratului lui Israel”* (2 Împăraţi 3:4-5). Israelul chemă atunci regatul lui Iuda, din sud, şi Edomul în ajutor. Ei hotărăsc să atace împreună, din sud, Moabul. Aceasta însemna să înconjoare Marea Moartă. Bazându-se pe profeţia: *„Nu veţi vedea vânt şi nu veţi vedea ploaie, dar totuşi valea aceasta se va umplea de apă, şi veţi bea, voi, turmele voastre şi vitele voastre...”* (2 Împăraţi 3:17) aliaţii s-au încumetat să treacă prin această zonă pustie. *„...şi, după un drum de şapte zile, n-au avut apă pentru oştire şi pentru vitele care veneau...* ”, dar iată că, *„dimineaţa... a venit apa de pe drumul Edomului, şi s-a umplut ţara de apă”*. Spionii moabiţi au constatat aceasta, dis de dimineaţă, *„când a strălucit soarele peste ape, moabiţii au văzut în faţa lor apele roşii ca sângele”*, (2 Împăraţi 3:9, 16, 20, 22), au crezut că este sânge de la duşmanii lor şi scoţându-şi săbiile, ei s-au tăiat unii pe alţii.

Coaliţia aliată a repurtat o victorie în Moab, devastând ţara. *„Au sfărâmat cetăţile, au aruncat fiecare pietre în toate ogoarele cele mai bune şi le-au umplut cu pietre, au astupat toate izvoarele de apă şi au tăiat copacii cei mai buni; arcaşii au înconjurat şi au bătut Chir-Hareset, din care n-au lăsat decât pietrele”* (2 Împăraţi 3:25).

În mod curios, această campanie plină de succes, sfârşeşte prin aceea că *Israelul „s-a depărtat de împăratul Moabului, şi s-a întors acasă”* (2 Împăraţi 3:27).

În 1868, misionarul alsacian, F. A. Klein, a vizitat locurile biblice din Palestina. Ruta a fost Transiordania, apoi Edom şi în sfârşit la Moab. Ajungând în vecinătatea Dibanului, vechiul Dibon pe cursul mijlociu al

Arnonului, i-a atras atenţia o piatră mare, peste care se aşternuse mult nisip galben. Klein coborî curios de pe cal şi se aplecă asupra pietrei. Descoperi atunci o scriere ebraică. Nu putea crede ochilor. Cu multă trudă, mai ales datorită soarelui arzător de la amiază, a scos la iveală greaua piatră din bazalt. Piatra are un metru înălţime şi este rotunjită la vârf. Klein o curăţă plin de grijă cu cuţitul şi batista, scoţând la iveală 34 rânduri de text.

Ar fi preferat să ia documentul de piatră cu sine, dar era mult prea greu. Afară de asta, imediat a fost înconjurat de o ceată de arabi înarmaţi. Gesticulând sălbatic, ei arată că piatra le aparţine, şi pretind de la misionar un preţ fantastic.

Klein îşi dă seama că a făcut o descoperire foarte importantă şi devine disperat. Misionarii nu au de obicei bani mulţi. Încercările lui de a-i convinge pe băştinaşi, rămân fără rezultate. Ei nu-şi schimbă părerea şi lui nu-i rămâne altceva de făcut, decât să marcheze pe hartă locul pietrei. Îşi întrerupe călătoria, călăreşte repede la Ierusalim şi de acolo în Germania, unde încearcă să colecteze banii necesari pentru arabii aceia.

Între timp însă, negociază alţii. Şi aceasta a fost desigur un lucru bun, pentru că altfel s-ar fi putut pierde pentru totdeauna o mărturie de mare preţ din istoria biblică.

Cercetătorul francez Clermont-Ganneau, care lucra la Ierusalim, a auzit de descoperirea misionarului german şi imediat a pornit spre Diban. I-a trebuit o mare putere de convingere pentru ca să determine pe suspicioşii arabi să-i permită măcar să examineze scrierea de pe piatra din bazalt. Înconjurat de ochii duşmănoşi ai băştinaşilor, Clermont-Ganneau a reuşit să facă o copie a suprafeţei scrise. După luni de zile, când învăţaţilor de la Paris li se prezintă traducerea textului, guvernul francez hotărăşte imediat achiziţionarea pietrei. Dar, ce deziluzie! Când caravana franceză ajunge la Diban, împreună cu banii necesari, nu mai găseşte piatra, care dispăruse, lăsând doar urmele unei explozii. Arabii din avariţie - o spărseseră cu praf de puşcă, sperând că va fi mai profitabil s-o comercializeze europenilor dornici de antichităţi sub forma unor bucăţi mai mici.

Ce-i rămâne lui Clermont-Ganneau altceva de făcut, decât să pornească vânătoarea după fiecare bucăţică în parte din valorosul document? După multe strădanii, a reuşit, în sfârşit, să găsească o parte din ce căuta, respectiv două blocuri mari şi 18 bucăţi care încep să fie grupate şi completate conform schiţei pe care a făcut-o iniţial.

Şi astfel, încă înainte ca misionarul Klein să fi putut strânge banii necesari în Germania, valoroasa achiziţie se găsea deja la muzeul Louvre din Paris.

Ea poartă următoarea inscripţie: *„Eu sunt Meşa, fiul lui Kemoş, regele Moabului... tatăl meu a fost timp de 30 de ani rege peste Moab şi eu am domnit după tatăl meu, şi eu am înălţat acest sanctuar la Kemoş (20), în Qerihoh (21), un sanctuar de refugiu, căci el m-a salvat de toţi opresorii mei şi mi-a dat izbândă asupra tuturor vrăjmaşilor mei. Omri a fost rege în Israel şi a apăsat Moabul multe zile, pentru că Kemoş era mânios pe ţara lui. Apoi a urmat fiul lui, care şi el a spus: ‚Vreau să asupresc Moabul!' În zilele mele a spus acesta, eu însă am biruit asupra lui şi asupra casei sale. Şi Israel a pierit pentru totdeauna... Eu am poruncit să fie săpate de către israeliţi, gropile de la Querihoh... "*

Mesajul moabitic de biruinţă a trezit un deosebit interes în cercurile ştiinţifice. Unii savanţi nu-şi ascund suspiciunea că ar fi vorba de un fals. Experţi din toată lumea pun piatra şi cu inscripţia de pe ea sub lupă. Toate examinările arată, fără îndoială, că e vorba de un document istoric; o relatare contemporană cu biblicul rege Meşa al Moabului.

De asemenea, constituie cel mai vechi document scris din Palestina, datând din jurul anului 840 î.Cr. - în dialect moabit, care este înrudit cu ebraica Bibliei. Această descoperire era cu adevărat senzaţională.

Audiatur et altera pars - Ascultă şi partea cealaltă!

Dacă vrei să te informezi obiectiv, eşti sfătuit să asculţi rapoartele ambelor părţi beligerante. Pe această cale capeţi o imagine mai clară asupra realităţii. În cazul acesta descrierea biblică şi textul moabitic se completează de minune. Inscripţia aduce amănunte în plus pe care Biblia nu le menţionează. În punctul principal, cele două relatări corespund în totul.

Campania a sfârşit cu înfrângerea regelui Israelului. Biblia descrie amănunţit biruinţele iniţiale ale Israelului, pe care regele Meşa le trece cu vederea. Sfârşitul nefavorabil al campaniei este numai pe scurt arătat de Biblie, regele Moabului însă îşi descrie pe larg victoria finală. Astfel, ambele relatări sunt adevărate şi se completează.

În ce priveşte *„apa însângerată”* care i-a salvat pe aliaţi în marşul lor prin ţara pustie de la însetare, ea şi-a găsit explicaţia la un geolog. Dacă se sapă o albie în tuful de la Marea Moartă, aceasta se umple imediat cu apă ce se infiltrează de la platourile înalte şi care-şi datorează culoarea roşie caracterului solului. Până astăzi, deseori îşi procură apa pe aceeaşi cale păstorii din Iordania de răsărit.

„Şi Israelul a pierit pentru totdeauna”, scrie triumfător cronicarul pe piatră. Prin aceasta se înţelege distrugerea lui Omri şi a dinastiei sale. Regele Ioram a fost omorât. Nu a fost cruţat nici un membru din casa regală, care favorizase cultul lui Baal în Israel, prin căsătoria regelui Ahab cu prinţesa feniciană Izabela (2 Împăraţi 8:24 etc. 10:1)

În anul 841 î.Cr. ajunge Iehu împărat al Israelului (2 Împăraţi 9:1). Preoţii lui Baal au acelaşi destin ca şi casa lui Omri, fiind toţi măcelăriţi (2 Împăraţi 10:25).

Ştirile despre domnia regelui Iehu sunt sărăcăcioase: *„Pe vremea aceea, Domnul a început să taie câte o bucată din ţinutul lui Israel, şi Hazael i-a bătut la toate hotarele lui Israel... ”* (2 Împăraţi 10:32). Pierderile totale sunt arătate abia într-o relatare biblică în timpul lui Ioahaz (818-802 î.Cr.). *„Din tot poporul lui Ioahaz Domnul nu-i lăsase decât cincizeci de călăreţi, zece cară, şi zece mii de pedeştri; căci împăratul Siriei îi prăpădise şi-i făcuse ca pulberea pe care o calci în picioare”* (2 Împăraţi 13:7). Din armata de care de luptă a lui Ahab ce numărase 2000, s-a ajuns la zece. Cum a fost posibil aceasta?

Un tânăr englez, Henry Layard, jurist de profesie şi ataşat la Constantinopole, a avut în 1845 un mare noroc. Cu numai 50 de lire sterline în buzunar, pornise să sape un deal de lângă Tigru, respectiv să cerceteze Tell-nimrud. În a treia zi a dat de ruinele palatului. Pune să sape mai departe, dar nu dă decât de nisip şi iar nisip. Când a ajuns la 20 m adâncime, Layard părăseşte dezamăgit săpăturile, cu atât mai mult cu cât terminase şi banii.

Tocmai când îşi strângea abătut utilajele, auzi un strigăt al unui băştinaş care-l chema la capătul şanțului, unde se vedea ceva negru în contrast cu nisipul galben. Imediat s-au continuat acolo săpăturile, scoțându-se la lumină o mare piatră neagră sub forma unui obelisc. Cu multă răbdare curăță Layard piatra de praf şi murdărie. Şi astfel se ivesc reliefuri, imagini şi inscripții cuneiforme pe toate cele patru părți.

Bine împachetată şi păzită ca lumina ochiului, călătoreşte această piatră într-o plută pe Tigru în sus pentru a fi prezentată domnilor nu mai puțin uimiți ai ambasadei britanice de la Constantinopole.

O biată sumă de 50 lire sterline adusese dobânzi nebănuite. Niciodată în arheologie nu s-a mai repetat şansa aceasta, ca o sumă atât de mică să aducă un asemenea rezultat.

Plini de mândrie, tehnicienii au pus piatra la loc de cinste la British Museum. Mii de londonezi şi savanți din Europa admiră martorul străvechi din Orientul îndepărtat. Vârful obeliscului de bazalt negru, de 2 m înălțime, formează un turn de templu în trei trepte.

Vizitatorii privesc uimiți reliefurile minunate pe cele cinci rânduri, în jurul coloanei.

Personaje regeşti ies la iveală în mod plastic; unii se apleacă până la pământ; coloane lungi de purtători de poveri, care duc cu sine fildeş, baloturi de pânze, vase şi coşuri. Printre animalele ce sunt incluse în convoi se poate observa un elefant cu urechi foarte mici, apoi cămile, maimuțe, antilope, chiar şi un bou sălbatec şi-un unicorn misterios.

Oricine ar fi încercat să interpreteze semnificația reliefului, nu ar fi putut face decât presupuneri. Căci încă nimeni din toată lumea nu poate citi scrierea cuneiformă. Piatra rămâne mută. Chiar şi cei mai învățați nu ştiu despre asirieni mai mult decât arată Biblia. La începutul sec. XIX, chiar şi numele sumerienilor sau akadienilor nu însemna încă nimic. *„O ladă nu mai mare de un metru pătrat”*, scrie Layard, *„plină de cilindri, sigilii şi alte fragmente cu texte, ce nu pot fi măcar sistematizate, iată tot ce se găsea la Londra din istoria veche a Mesopotamiei*”. Abia după ani, se constată prin traducerea textelor - că obeliscul negru era de fapt un monument de victorie al regelui asirian Salmanasar III (22), contemporan şi adversar al regelui Ahab din Israel, care celebrează o nesfârşită campanie sângeroasă.

Enumerarea conține o relatare extrem de interesantă care corespunde relatărilor biblice din acea vreme.

De trei ori, în anii 6, 11, şi 14 ai domniei sale, asirienii au dat, în timpul campaniilor de cucerire în vest, peste o alianță de regi din Siria şi Palestina. În campania din anul al 18-lea de domnie nu l-a mai întâmpinat în această zonă decât un rege. Textele asiriene numesc ca adversar numai pe biblicul rege Hazael din Damasc.

Despre fostul aliat al regeiui Damascului, Iehu din Israel, monumentul oferă ample informații.

A doua bandă de relief arată un şir lung de trimişi îmbrăcați cu tunici bogat ornamentate şi fesuri. Textul însoțitor arată: *„Tributul lui Jaua din Bât-Humri; argint, aur, ulcică de aur, pahar de aur, găleată de aur, bucăți de plumb, sceptru din lemn de balsam - pentru rege -, am primit de la el.”*

„Jaua din Bât-Humri” nu e altul decât regele Iehu din Israel. Asirienii numeau Israelul *„Bât-Humri”* - ceea ce însemna: *„Casa lui Omri”*.

Această inscripție din palatul regal de la Tigru, oferă cheia pentru interpretarea grelelor pierderi prin care a trecut regatul din nord - Israel - sub domnia lui Iehu.

Tribut nu plăteşte decât cel ce se supune de bună voie; de la duşmanul înfrânt, se ia pradă. Iehu devenise dependent de asirieni şi trebuia să le aducă daruri. Pentru necredincioşia față de vechiul aliat, pentru părăsirea Damascului, Iehu şi fiul său, Ioas, dar mai ales poporul Israel, au avut de plătit cu amar. Abia a întors asirianul spatele Siriei şi imediat Hazael din Damasc a pornit un război nimicitor de răzbunare împotriva Israelului. Rezultatul îl arată Biblia: *„Pe vremea aceia, Domnul a început să taie câte o bucată din ținutul lui Israel; şi Hazael i-a bătut la toate hotarele lui Israel”* (2 Împărați 10:32)

„Ei se culcă pe paturi de fildeş, şi stau întinşi a lene pe aşternuturile lor; mănâncă miei din turmă, şi viței puşi la îngrăşat. Aiurează în sunetul alăutei, se cred iscusiți ca David în instrumentele de muzică. Beau vin cu pahare largi, se ung cu cel mai bun untdelemn... ” (Amos 6:4-6)

Faptul că Asiria a avut după Salmanasar III un şir de regi slabi, a făcut pe Israel şi Iuda să respire uşurat o vreme. Întrucât Asiria a fost ocupată cu tulburările din interior, Israel şi Iuda a avut între anii 827-745 î.Cr. linişte din partea aceasta.

Cinci decenii a domnit regele lepros Azaria (numit şi Ozia în 2 Cronici 26) în Iuda, în care timp, domneşte Ieroboam II în Israel patruzeci şi unu de ani (787-747 î.Cr.). Sub domnia sa îndelungată înfloreşte din nou Israelul, se îmbogăteşte, luxul creşte şi pătura de sus trăieşte în huzur, în stricăciune morală şi decădere. Proorocul Amos îşi ridică glasul cu avertizare şi mustră aspru felul acesta de viață.

Rapoarte arheologice, notițe expediționare aruncă o lumină puternică asupra adevărului acestor avertizări profetice, în Israel şi în jurul unor ruini a vechii Samarii. Mărturii numeroase atestă bunăstarea şi belşugul prin straturile superioare ale solului care corespund deceniilor de după anul 800 î.Cr., sub domnia lui Ieroboam II. Palatul regal din Samaria adăpostea un număr considerabil de tăblițe de lut elegante, înscrise cu cerneală şi tuş. Pe 63 de note de expediție a unor cantități de vinuri şi uleiuri, figurează nume de administratori ai curții regale, fermieri şi alți angajați.

Din aceeaşi vreme provin şi o serie de fildeşuri gravate splendid, unele din ele fiind încrustate cu aur, cu pietre scumpe sau praf de sticlă colorată. Ele prezintă motive mitologice împrumutate de la egipteni, figuri de zei, ca Isis şi Horus sau heruvimi. Pe vremea aceea pretutindeni în Israel erau construite depozite şi hambare, care să poată prelua surplusul de produse şi mărfuri.

Care a fost motivul acestei schimbări bruste? Cui se datora această bogăție?

Câteva decenii înainte, Israelul arăta foarte rău. O singură frază a cronicarului vremii domniei lui Ieroboam II, cuprinde cheia de explicație: *„A luat înapoi hotarele lui Israel, de la intrarea Hamatului până la marea câmpie...”* (2 Împărați 14. 25). *„Marea câmpie”* fiind de fapt Marea Moartă. Din nou se extinde țara până în Iordania de răsărit, şi ca-n timpurile lui David şi Solomon - până la Siria.

În jurul anului 800 î.Cr., cucerirea Damascului de către asirieni a rupt puterea arameilor şi prin aceasta - ca şi cum soarta ar fi fost ironică - a fost scos din cale duşmanul străvechi al Israelului. Israelul a avut ocazia să-şi recucerească teritoriile de mult pierdute, a exploatat si tuația spre avantajul său şi tributul din Transiordania s-a dovedit a fi o sursă de noi bogății pentru Israel.

Dovada unei perioade similare de pace şi prosperitate în regatul de sud a lui Iuda a ieşit recent la iveală. Prof. Michael Evenari, vicepreşedinte al Universității ebraice, a descoperit în 1958 urmele mai multor ferme înzestrate cu cisterne, sisteme de irigiții, fortificații în zona aridă a Neghebului, aproape de Mițpa-Ramon. Descoperirile din timpul regelui Ozia (Ozaria) al Iudeii. Ni se relatează în 2 Cronici 26:10; că acest *rege „a zidit turnuri în pustie, şi a săpat multe fântâni pentru că avea multe turme... ”*

În 1959, prof. Aharoni de la Universitatea Ebraică a fost primul care a descoperit un palat iudaic, la circa 3 km sud de Ierusalim. Pe dealul Rahelei, pe drumul spre Betleem, în locul unde, conform tradiției se spune că Maria şi Iosif s-au odihnit şi răcorit la un izvor, - în drum spre Betleem pentru *„înscriere”* (recensământ), acolo este locul unui castel datând din sec. al 8-lea î.Cr. Acesta fusese înconjurat de un zid de cazemate ca cel al regelui Ahab din Samaria şi avusese o poartă triplă în stilul zilelor lui Solomon. Trei părți erau înconjurate de construcții, din care două pentru reşedință şi a treia pentru depozite. Când arheologii s-au întrebat cine a fost constructorul acestui complex şi cui îi era destinat în acest loc izolat, s-a găsit un singur răspuns: *„Împăratul Ozia a fost lepros până în ziua morții, şi a locuit într-o casă deosebită, ca lepros, căci a fost izgonit din Casa Domnului... ”* (2 Cronici 26:21).

Diferite obiecte găsite în preajma acestui loc indică adevărul şi dreptatea profeților care condamnau idolatria, introdusă prin Astarteele aduse până aici (2 Împărați 15:4).

Cutremurătoare au fost avertizările profetului Amos în acele zile de pseudo-prosperitate. *„Vai de cei ce trăiesc... la adăpost pe muntele Samariei... credeți că ziua nenorocirii este departe, şi faceți să se apropie domnia sâlniciei... De aceia, vor merge în robie în fruntea prinşilor de război, şi vor înceta strigătele de veselie ale acestor desfătați”* (Amos 6:1,3,7). Dar degeaba, urechile au rămas surde. Singur regele Ieroboam nu a avut mare încredere în pace, poate tocmai pentru că luase în serios cuvintele profetului. El a folosit toate prilejurile ca să-şi consolideze apărarea cetății regale Samaria.

J. W. Crowfoot, arheologul britanic, a descoperit ceeace a săvârşit Ieroboam cu înțelepciunea sa. Samaria a fost înconjurată cu un zid dublu, iar zidurile masive existente, le-a întărit şi mai mult. În secțiunea din nordul acropolei, unde Samaria trebuie să fi fost mai vulnerabilă, Crowfoot a văzut un bastion titanic. L-a măsurat şi era de necrezut. A măsurat din nou, şi a găsit că zidul - construit în intregime din piatră solidă - avea 10 m lățime.

Capitolul 24
Sfârşitul regatului din nord al Israelului

„Pul, împăratul Asiriei, a venit în țară...” (2 Împărați 15:19).

Lapidare, chibzuite, fără patimă sunt cuvintele care vestesc ceasul morții ce a venit pentru împărăția din nord a Israelului.

Decesul lui Ieroboam îi face introducerea la ultimul act al dramei. În acelaşi an 747, închide ochii şi regele lepros Ozia din Iuda. Din mijlocul acelei scurte anarhii care a urmat, s-a ridicat ca rege al Samariei Menahem. În anul 745 î.Cr. s-a urcat pe tronul Asiriei un fost soldat simplu cu numele Pul, şi care de atunci încolo s-a numit Tiglat-Palassar III (745-727 î.Cr.). El este primul dintr-o ceată de tirani brutali, care cuceresc cea mai mare împărăție care a existat până atunci în Vechiul Orient. Ținta lor este Siria, Palestina şi Egiptul, ultimul pilon de sprijin al lumii vechi. Prin acest fapt Israelul şi Iuda ajung sub nemiloasele pietre de măcinat dintr-un stat militarist, pentru care cuvântul pace este vrednic de disprețuit şi pentru ai cărui despoți şi cohorte numai trei cuvinte au valoare: a înainta, a cuceri şi a asupri.

Din nordul Siriei, Tiglat Palassar III se deslănțuie asupra țărilor de la Marea Mediterană, şi face ca nişte popoare libere să devină provincii imperiale asiriene şi nişte state obligate la plata unui tribut. La început, Israelul se supune de bună voie: *„Şi Menahem a dat lui Pu (23) o mie de talanți de argint, ca să-l ajute să-şi întărească domnia. Menahem a ridicat argintul acesta de la toți cei cu avere din Israel, ca să-l dea împăratului Asiriei; i-a pus să dea fiecare câte cincizeci de sicli de argint. Impăratul Asiriei s-a întors înapoi şi nu s-a oprit atunci în țară”* (2 Împărați 15:19-20).

„Eu am primit tribut de la Menahem din Samaria”, menționează Tiglat-Palassar III în Anale.

O mie de talanți corespunde cu 7 1/2 milioane mărci de aur. Iar cincizeci de talanți argint de fiecare om *„dintre cei mai bogați”*, aceasta este egal cu 215 mărci-aur. Economistul şi statisticianul trag următoarea concluzie din faptul de mai sus: Trebuia să fi existat în Israel pe vremea aceea 60.000 de oameni înstăriți!

Dar regele Menahem devine prada acestei amăgiri, că înțelegerea cu acel tiran şi tributul plătit de bunăvoie ar fi răul cel mai mic. Însă lucrul acesta a produs sânge rău propriului său popor. Supărarea poporului din cauza birului impus de asirieni degenerează în conjurație şi omor. Slujbaşul regelui, Pecah, îl omoară pe fiul şi moştenitorul lui Menahem şi pune mâna pe domnie. Din ceasul acela, partida care era împotriva asirienilor va dirija politica viitoare a regatului nordic.

Reţin, regele Damascului, ia iniţiativa cu hotărâre. Sub conducerea lui, liga defensivă a statelor aramaice împotriva asirienilor este adusă din nou la viaţă. State feniciene şi de ale arabilor, cetăţi de-ale filistenilor şi edomiţilor se ataşează alianţei. Şi Israelul trece de partea acestei uniuni. Numai Ahaz, împăratul statului din sud al lui Iuda, se ţine cu dârzenie de-o parte, iar Reţin şi cu Pecah încearcă să-l înglobeze cu forţa în liga lor. *„Atunci Reţin, împăratul Siriei, şi Pecah, fiul lui Remalia, împăratul lui Israel, s-au suit împotriva Ierusalimului ca să lupte împotriva lui. Au împresurat pe Ahaz, dar n-au putut să-l biruiască”* (2 Împăraţi 16:5).

În această strâmtoare supremă, împăratul din Iuda Lansează o chemare de ajutor: *„... Ahaz a trimis soli lui Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei, să-i spună: ‚Eu sunt robul tău şi fiul tău; suie-te şi izbăveşte-mă din mâna împăratului Siriei, şi din mâna împăratului lui Israel, care se ridică împotriva mea. Şi Ahaz a luat argintul şi aurul din Casa Domnului şi din visteriile casei împăratului şi l-a trimis ca dar împăratului Asiriei’”* (2 Împăraţi 16:7-8).

„Am primit tribut şi de la Iauhazi (Ahaz) din Iuda” notează din nou asirianul.

Şi acum nenorocirea îşi urmează cursul ei. Iar cunoştinţa noastră despre cele ce s-au întâmplat în continuare, o datorăm la două mari transmiteri istorice. În primul rând Bibliei. Apoi tăbliţelor din lut şi piatră cu scrieri cuneiforme, pe care - la o distanţă de o mie de kilometri de la locul grozavelor întâmplări - mersul luptelor a fost *„notat pe bază de acte”*. Mai mult de 2500 ani, acele documente s-au odihnit în palatele luxuoase de pe malurile fluviului Tigru, până ce flerul unor arheologi savanţi le-a scos din nou la lumină şi le-a tradus în limba noastră. Ele ne pun în faţa ochilor din nou, într-un mod cu totul unic, conţinutul istoric autentic al istorisirilor biblice. Atât Biblia cât şi aceste documente asiriene ne relatează pe deplin, la unison, despre evenimentele care au fost nimicitoare pentru împărăţia nordică a Israelului. Cronicarul Vechiului Testament notează acele evenimente cu sobrietate, istoriograful asirian le scrie însă cu înfiorătoare amănunte:

a) A doua carte a împăraţilor:

„Împăratul Asiriei... s-a suit împotriva Damascului, l-a luat, a dus pe locuitori în robie la Chir, şi a omorât pe Reţin” (2 Împăraţi 16:9).

„Pe vremea lui Pecah, împăratul lui Israel a venit Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei şi a luat... Haţor, Galaad şi Galilea, toată ţara lui Neftali şi pe locuitori i-a dus în prinsoare în Asiria” (2 Împăraţi 15:29).

„Osea... a făcut o uneltire împotriva lui Pecah... l-a lovit şi l-a omorât şi a domnit el în locul lui” (2 Împăraţi 15:30).

b) Textul cu scrierea cuneiformă al lui Tiglat-Palassar III:

„Pe curtenii lui i-am tras în ţeapă de vii şi am arătat acest spectacol ţării sale. Am nimicit la pământ grădinile şi livezile lui fără număr de pomi roditori. Reşedinţa lui Rezon (Reţin) din ţara Damascului am asediat-o şi am cucerit-o. Pe 800 din oamenii lui i-am dus în robie împreună cu averea lor. Oraşele din 16 districte ale Damascului le-am distrus aşa cum a distrus potopul dealurile” (Din Campania militară împotriva apusului 734-733 î.Cr.).

„Bet-Omri (Israel) ale cărui cetăţi le-am anexat pe toate în campaniile mele trecute şi am lăsat numai cetatea Samaria... De asemenea, ţara întinsă a lui Neftali, eu am anexat-o la teritoriul ţării Asiriei. Pe slujbaşii mei i-am pus

guvernatori acolo. Toată ţara lui Bet-Omri, totaliatatea locuitorilor lui, cu averea lor, i-am dus în robie în Asiria" (Din Campania militară spre Apus şi Campania Militară contra Gazei şi a Damascului, 734-733 î.Cr.).

„Pe Pecah, regele lor, ei l-au detronat, şi pe Osea eu l-am pus ca să domnească ca rege peste ei" (Din: Campania militară împotriva Gazei şi a Damascului).

Mărturiile lugubre despre cucerirea Haţorului prin regele Asiriei Tiglat Palassar III (2 Împăraţi 15, 29) ne-au fost păstrate cu credincioşie de către un strat de moloz de la Tell el-Qedah din Israel. Cu ocazia săpăturilor recente făcute de savanţii universităţii evreieşti, au fost scoase din nou la lumina zilei rămăşiţele acelei cetăţi israelite distrusă care fusese reconstruită pe locul cetăţii canaanite, cucerită de Iosua pe vremea regilor - şi reconstruită de către Solomon şi apoi de Ahab - pentru motive de apărare. Acea citadelă, cu zidurile ei late de 2 m, era de o astfel de rezistenţă, încât a fost întrecută numai de către celebrele palate ale Samariei, care şi ele au fost redescoperite în mod asemănător.

Încăperile acestei cetăţi a Haţorului au fost găsite acoperite de un strat de cenuşă, gros de aproximativ 1 m, iar pietrele s-au arătat înnegrite de fum, de asemenea, pe duşumea zăceau împrăştiate grinzi carbonizate şi bucăţi sparte din fosta căptuşeală a tavanului. De asemenea, din acele grămezi de moloz s-au putut scoate cu grijă şi piese preţioase de artă meşteşugărească din nordul Israelului: o statuetă a unei fete frumos pieptănată, şi o lingură din marmură, folosită la tămâiere. Ca un giuvaer deosebit, găsit printre vase şi cioburi, în scrierea veche semitică, a fost numele însuşi al regelui Pecah. Prin acest fapt a fost dovedită pentru prima dată în scris existenţa unui rege israelit în Galilea.

Când războinicele hoarde asiriene părăsesc din nou Palestina, ele lasă ţara lui Israel lovită de moarte, prăbuşită la pământ, decimată prin deportări şi nimicită până la un neînsemnat colţ al acestui regat nordic. Cu excepţia Samariei, toate celelalte oraşe sunt anexate, ţara este împărţită în provincii, în care guvernatorii şi slujbaşii asirieni exercită o administraţie dură.

Din fostul Israel n-a mai rămas acum decât un stat pitic, un punct mititel pe hartă: munţii lui Efraim cu capitala Samaria. Acolo trăia regele Osea.

Este adevărat că deocamdată statul sudic al lui Iuda este cruţat de o astfel de dominaţie străină! Dar el este obligat să-i plătească un tribut lui Tiglat-Palassar III.

Acest puternic colos militar al Asiriei a legat cu un pumn puternic toată *„Semiluna cea fertilă"*, de la malurile Golfului Persic, de la lanţurile de munţi ale Persiei până în Asia mică; de la şesul ţării dintre cele două fluvii peste Liban şi Antilibanonul, şi până în Palestina. Numai capitala Samaria, a mai rămas mare de 7 hectare situată jos de tot, la sud-vest, împreună cu câţiva kilometri pătraţi de ogoare cu grâu şi orz, ca teren de aprovizionare.

Şi din cuprinsul acestui rest de ţară, este aruncată la picioarele asirianului mănuşa discordiei!

După moartea lui Tiglat-Palassar III, regele Osea face o înţelegere conspirativă cu Egiptul. El a refuzat să le mai plătească asirienilor tributul datorat în fiecare an. Salmanassar V (727-722 î.Cr.), urmaşul lui Tiglat-

Palassar III, ripostează însă imediat. Căci, *deoarece „împăratul Asiriei a descoperit o uneltire la Osea, căci trimisese soli lui So, şi nu mai plătea pe fiecare an birul împăratului Asiriei - împăratul Asiriei l-a închis şi l-a pus în lanțuri într-o temniță”* (2 Împărați 17:4).

Împreună cu Samaria, ultima rămăşiță a regatului nordic al lui Israel, îndură şi aceasta soarta Damascului: *„...În al nouălea an al lui Osea, împăratul Asiriei a luat Samaria, şi a dus pe Israel în robie în Asiria... ”* (2 Împărați 17:6).

Timp de 3 ani, acea mică cetate din munți, s-a împotrivit cu un curaj de leu, acelei puteri superioare şi apăsătoare (2 Împărați 17:5).

Texte cuneiforme ne istorisesc că Salmanassar V a murit în mod neaşteptat în timpul asediului Samariei. Totuşi urmaşul său, Sargon II, (721-705 î.Cr.) a continuat lupta. *„În primii mei ani de domnie”*, astfel îl laudă analele lui Sargon, *„eu am asediat şi am cucerit Samaria... 27.290 de oameni, care locuiau într-însa, i-am dus în robie”.*

Descoperirea inscripțiilor lui Sargon, făcută cu peste 100 de ani în urmă, se aseamănă cu o istorioară romantică din țara de basm a califilor. Dar nu mai puțin, aceasta este şi o piatră de hotar, în cercetarea ştiințifică a antichității. Căci odată cu această descoperire a bătut şi ceasul de naştere al asiriologiei, ale cărei descoperiri senzaționale au putut să le acorde abia atunci un veritabil conținut istoric la multe din istorisirile biblice.

Încă nu fusese inventat automobilul, iluminatul electric încă nu era cunoscut, încă nu se înălța din întinderile de nisip de la fluviul Tigru nici un fel de schelă din oțel al vreunui turn de foraj petrolier, iar oraşul Mosul mai oferea încă icoana vie şi scânteietoare a unui oraş ca cele din o mie şi una de nopți. Şi nu lipseau nici bazarele şi nici haremurile, şi nici vreun calif în carne şi oase. Era încă bătrânul şi profundul Vechi Orient, şi se scria în calendar anul 1840.

Ca o adiere de jar apasă vara peste oraşul cu grațioasele minarete albe şi cu îngustele şi murdarele ulițe cu pământ. Pentru un european arşița aceasta este insuportabilă şi-i îmbolnăveşte nervii. Paul-Emile Botta, noul agent consular francez caută să fugă de câte ori are posibilitatea din acest cuptor aprins, pentru ca printr-o raită de călărie pe malurile Tigrului, să mai respire puțin aer mai curat. Dar foarte curând, nişte coline pustii de pe celălalt mal al fluviului Tigru, exercită asupra lui încă un şi mai mare farmec decât oricare alt lucru. Este adevărat că lucrul acesta n-are nici o legătură cu obligațiile de rutină ale unui agent consular. Totuşi Monsieur Botta este un om cult. El a urmărit cu mare atenție o dispută contradictorie între savanți, care s-a născut în jurul unui nume biblic - şi anume în jurul *Ninivei*! Nimeni nu poate să spună cu exactitate, unde ar fi putut să fie situat oraşul acesta în vremurile străvechi. Şi astfel o presupunere se înfrunta cu o altă presupunere. Una din acele presupuneri se referă la regiunea din jurul oraşului Mosul. Prin plimbările lui printre colinele nisipoase de culoare brun-galbenă de pe celălalt mal al fluviului, lui Botta îi atrag atenția de repetate ori resturi de cărămizi. Nu sunt decât nişte fărâmituri neînsemnate, care nu spun nimic. Totuşi el face o mențiune despre ele într-o scrisoare trimisă la Paris. Răspunsul vine printr-o altă scrisoare de la Monsieur Mohl, secretarul lui *„Société Asiatique”*, Societatea Asiatică. El îl încurajează să sondeze ceva mai îndeaproape acel teren.

Botta angajează pe punga lui proprie o ceată de localnici. În bărcile lor tipic rotunde ei trec peste valurile Tigrului, dincolo, la acele coline, pentru săpături.

Acestei prime încercări a unui european modern de a ataca direct problema străvechii Ninive şi să-i dezvăluie tainele ei, bineînțeles că îi lipseşte succesul mult dorit. Botta dispune ca pe mai multe povârnişuri ale colinelor, pământul să fie săpat. Şi cât ai bate din palme trec câteva săptămâni de cercetări harnice. Dar rezultatul este egal cu zero. Botta îşi vede banii aruncați în zadar şi dezamăgit întrerupe această expediție privată începută cu atâta entuziasrn.

Poate că el s-ar fi lăsat pentru totdeauna de alte cercetări ulterioare în regiunea aceasta, dar el a auzit ceva care îi dădu un impuls nou. În satul Chorsabad, situat cu 11 km mai la nord, arabii ar fi găsit, cu ocazia lucrărilor lor agicole, nişte coloane mari din piatră!

În primele zile ale lui martie 2842, Botta şi cu lucrătorii lui se aflau la fața locului. Şi lucrarea cu cazmaua începe. Imediat, în aceeaşi zi, ei se izbesc de o lucrare de zidărie, de pereții unei clădiri mari.

Botta este fericit, deşi în clipa aceea el încă nu bănuieşte că a declanşat un eveniment istoric şi ştiințific de primul rang. Acea lucrare de zidărie era o parte a primului palat asirian uriaş, care trebuia să iasă din nou la iveală după un somn de mii de ani. Era ora de naştere a asiriologiei. Dar primul lucru care s-a strecurat în această ştiință nouă a fost - după cum vom vedea imediat - o eroare.

Încă o dată ştiința francezilor a dovedit şi în cazul acesta o siguranță a instinctului. Academia franceză, denumită „Académie des Inscription", înştiințată în grabă de Botta, convinge guvernul să pună imediat la dispoziție fondurile necesare. Este adevărat că la început nu este o sumă prea mare, dar francul-aur contează ceva în Orient. Şi sultanul eliberează autorizația solicitată pentru săpături.

Dar inimaginabile şi şicanatoare până la maximum sunt dificultățile pe care Botta însuşi trebuie să le îndure la fața locului din partea autorităților locale din Mosul. Odată şanțurile săpate, au fost declarate în mod bănuitor ca fiind tranşee militare, iar a doua oară locuințele primitive ale participanților expediției au fost suspectate ca fiind un cantonament de trupe militare. Această mare acțiune de săpături arheologice se părea că trebuie să fie împiedicată cu toate mijloacele. Mai mult decât o singură dată, Botta este nevoit să trimită la Paris după ajutor şi diplomația franceză trebuie să intervină.

Dar cu toate cele de mai sus, nisipului de la Chorsabad îi sunt răpite părți ale unei construcții uriaşe de palat. Eugène N. Flandin, un desenator cu renume din Paris, care era specializat în antichități, a primit din partea Muzeului Louvre misiunea care îl priveşte în zilele noastre pe fotograful unei expediții. Creionul lui de desen a pus cu exactitate pe hârtie lucrurile pe care le dăruia pământul. Acele desene au fost adunate într-o minunată colecție şi acea lucrare de format mare a fost împodobită cu acest titlu mândru *„Le Monument de Ninive"* (Monumentul din Ninive). Căci Botta era convins că la Chorsabad el a găsit oraşul biblic Ninive. Dar lucrul acesta a fost o eroare!

Dacă acolo pe colinele din preajma Mosulului, unde cu doi ani în urmă el a renunțat la o lucrare care i s-a părut fără de nici o şansă, ar fi săpat numai câțiva centimetri mai adânc, atunci cu adevărat i-ar fi reuşit acea mare descoperire a vieții sale! Dar în felul acesta, meritul de a fi descoperit Ninive îi revine lui Henry Layard, care în anul 1845, din însărcinarea guvernului britanic, a reluat săpăturile exact în acelaşi loc în care Botta dăduse greş.

Şi aşa-zicând la prima lovitură de cazma, el a dat peste zidurile unui palat uriaş din Ninive.

Ceea ce a scos Botta afară din pământ la Chorsabad a fost cetatea uriaşă a lui Sargon, reşedința regelui Asiriei, Sargon II. Dar lucrul acesta a ieşit la iveala abia mai târziu. Dacă Botta ar fi putut citi tăblițele din lut pe care le-a scos din pământ la Chorsabad, el n-ar fi căzut niciodată în eroarea de mai sus. *„Dur-Sharrukin"* - Cetatea lui Sargon - scria acolo în litere cuneiforme, care în 1842 încă nu fuseseră definitiv descifrate. Cheia de descifrare a fost probată abia un deceniu şi jumătate mai târziu.

În 1857, englezii Rawlinson şi Hincks precum şi franco-germanul Oppert, au tradus, fiecare din ei independent, o bucată din aceste texte, şi traducerea a fost identică. Prin acest fapt, descifrarea scrierii asiriene a fost asigurată.

În octombrie 1944, tăblițele de lut şi textele analelor găsite de Botta, împreună cu statuete şi blocuri de coloane, au început o călătorie aventuroasă. De la Chorsabad, această încărcătură prețioasă s-a legănat în josul Tigrului, pe bărci şi pe plute. În Basra, pe malul golfului Persic, vasul „*Cormoran*" a preluat acele bunuri prețioase şi a pornit spre Europa. Parisul a trăit clipe de mare senzație, care au trezit un interes arzător atât la marele public, cât şi la savanți.

În încăperile mărețe ale Luvrului construit de Percier şi Fontaine, la 1 mai 1847, *„regele burghez"* Louis Philippe a predat poporului printr-un act festiv, colecția cu primele mărturii din împărăția istorisirilor biblice. Prin acest fapt a fost întemeiat primul muzeu asirian din lume.

Colinele vechii Ninive au dăruit lumii noi cea mai uriaşă colecție de documente primare din antichitate.

Dar istoria descoperirii lor n-a rămas pentru Franța fără o latură neplăcută. Când au început cercetările englezilor, o parte din acele coline au fost rezervate pentru francezi.

În sectorul de săpături britanice a ieşit la iveală un palat uriaş şi a fost identificat oraşul istoric şi biblic - Ninive. Dar ce putea oare să se mai ascundă, dincolo, în sectorul Franței? Cercetătorul Rassam s-a folosit însă de un prilej favorabil. Profitând de lipsa şefului său, dar şi de lumina cea de argint a lunii, conducătorul săpăturilor, Rawlinson, a făcut o excursie serioasă prin sectorul rezervat francezilor. La prima săpătură el a dat peste palatul lui Assurbanipal împreună cu celebra bibliotecă a acestui domnitor, de altfel cea mai renumită din tot vechiul orient. Şi astfel, 22.000 de tăblițe cuneiforme au luat drumul spre muzeul britanic (British Museum).

Ele conțin substanța istorică şi spirituală a țării dintre cele două fluvii, a popoarelor sale, a împărățiilor şi destinului lor, a culturilor şi religiilor ei, şi printre ele şi istorisirea sumerienilor despre potop şi epopeea lui Gilgameş.

O carte a istoriei lumii noastre, care până atunci stătuse închisă şi tainică, a început deodată să-şi deschidă o pagină după alta. Şi astfel domnitori, oraşe, războaie şi istorii, despre care oamenii n-au auzit atâta vreme decât din Vechiul Testament, au ieşit acum la iveală ca nişte realităţi istorice.

Localitatea biblică Erec, care este menţionată în capit. 10 din Geneza, ca făcând parte din împărăţia lui Nimrod, *„a viteazului vânător înaintea Domnului”*, aparţine tot de acesta. La o distanţă de aproximativ 70 km nord-vest de localitatea haldeică Ur, profesorul Heinrich J. Lenzen, a dezgropat, prin campania sa de săpături care ţine din anul 1928 şi până astăzi, într-un câmp de ruine pe care arabii îl numesc *„Warka”*, mărturiile cele mai impresionante ale fostului mare oraş Uruk, după cum este denumită localitatea Erec în textele cu scrierea cuneiformă. Printre acele mărturii se găsesc şi tăbliţe scrise, care datează înapoi, până în mileniul 4 şi 3 înaintea erei noastre. Acest arheolog german a găsit şi resturi de ziduri, care îi sunt atribuite legendarului rege Ghilgameş. Ele înconjoară pe o distanţă de 9 km străvechea localitate biblică.

Între timp însă, oamenii au uitat de mult, ceea ce a fost de fapt imboldul pentru toate acese cercetări şi descoperiri atât de uimitoare şi generatoare de agitaţie: fără de Biblie, poate că ele n-ar fi avut niciodată loc!

Pe la mijlocul secolului trecut au fost regăsite oraşul Ninive, cetatea lui Sargon, de asemenea şi cetatea Calah a lui Tell Nimrod din Geneza, *„pe care a zidit-o Nimrod”* (Geneza 10:11). Dar a trebuit să mai treacă decenii întregi, până ce a fost descifrat numărul uriaş de texte cuneiforme şi traduse, astfel ca ele să devină accesibile unui cerc mai mare de oameni. Abia pe la sfârşitul secolului trecut au apărut câteva opere cuprinzătoare ale unor savanţi, cu traducerile unei părţi a textelor de mai sus, printre care analele unor domnitori asirieni menţionaţi adeseori în Vechiul Tesstament ca *„Tiglat-Palassar”, „Pul”, „Sargon”, „Sanherib”* şi *„Asar-Haddon”*. De atunci, ele aparţin de patrimoniul unor biblioteci universitare, de stat, al unor institute sau seminarii. Iată un izvor unic, în felul său, de documente găsite, studiate şi folosite cu hărnicie de istorici, de asiriologi, de studenţi în teologie, deci de nişte oameni de specialitate. Dar în afară de cei de mai sus, cine le mai citeşte şi cine le mai cunoaşte? În cazul acesta, dacă ne gândim numai la tăbliţele scrise în relief, s-ar putea anexa cu uşurinţă la Biblie o carte istorică cu imagini, multilaterală şi intuitivă!

Dar ce belşug de lucruri interesante şi instructive şi care fortifică conţinutul de adevăr istoric al Bibliei, conţin aceste documente asiriene!

Botta a găsit în cetatea lui Sargon de la Chorsabad relatări despre campaniile militare ale acestui împărat contra Siriei, a Palestinei, cât şi despre cucerirea Samariei.

„... În primii mei ani de domnie, eu am asediat şi am cucerit Samaria: Regele Sargon II a domnit de la 721 până 705 î.Cr.” Prin urmare statul nordic al lui Israel s-a nimicit în anul 721 î.Cr (2 Împăraţi 17:6).

„Pe oamenii din aceste ţări, prinşii de război ai mâinilor mele, eu i-am lăsat să locuiască acolo. Pe slujbaşii mei i-am pus ca guvernatori peste ei, şi le-am impus biruri şi un tribut, ca şi în ţările asiriene” se spune despre cucerirea Samariei, în aceste anale. Vechiul Testament ne descrie şi în cazul acesta

acea tactică de dezrădăcinare a unor dictatori nemiloşi, care a preexistat atunci pentru prima dată prin asirieni în marele experiment al lumii:

„Împăratul Asiriei a adus oameni din Babilon, din Cuta, din Ava, din Hamat şi din Sefarvaim, şi i-a aşezat în cetăţile Samariei în locul copiilor lui Israel. Au pus stăpânire pe Samaria, şi au locuit în cetăţile ei” (2 Împăraţi 17:24).

Zeci şi alte zeci de mii de oameni au fost izgoniţi cu forţa din patria lor, au fost deportaţi în ţări străine, iar golurile lăsate de ei au fost umplute din nou cu alţi deportaţi din alte regiuni.

Ţinta era limpede: particularitatea etnică, şi prin aceasta şi voinţa pentru nesupunere, trebuiau să fie înfrânte. Toată acea regiune a *„Semilunei Fertile”* a fost zguduită. Popoarele au fost amestecate între ele; iar din toată această împreunare cu forţa a diferitelor rase ca şi a diferitelor culturi, a rezultat un nou amestec.

Această populaţie atât de împestriţată, se va numi ulterior *„samariteni”*. Astfel *„samaritean”* devine un cuvânt de ocară şi contează ca o expresie a oroarei. Samaritenii cad în disprţ atât din punct de vedere etnic, cât şi din punct de vedere religios: *„Iudeii, în adevăr, n-au legături cu samaritenii”* (Ioan 4:9).

Abia Domnul Isus Cristos, rostind Pilda samariteanului milos, transformă cuvântul *„samaritean”* dintr-unul de ocară, într-o noţiune a unei iubiri practice faţă de aproapele nostru (Luca 10).

Poporul împărăţiei nordice şi împreună cu el şi regatul se afundă din ce în ce mai mult şi absorbiţi de populaţia unor alte ţări, ele nu vor mai reapare niciodată în istorie. Toate cercetările efectuate pentru a descoperi existenţa celor zece seminţii care şi-au avut acolo patria nu au dat până azi nici un rezultat.

Capitolul 25
Iuda sub jugul Asiriei

„De aceea plâng, mă bocesc, umblu desculț şi gol, strig ca şacalul şi gem ca struțul. Căci rana ei este fără leac; se întinde până la Iuda, pătrunde până la poarta poporului meu, până la Ierusalim” (Mica 1:8-9).

Poate că în Iuda s-or fi bucurat unii de prăbuşirea fratelui lor duşmănit. Dar copleşit de durere, pe proorocul Mica îl apucă o frică aprinsă la aflarea veştii. El presimte că lovitura care a zdrobit Samaria, va lovi într-o zi şi pe poporul lui Iuda, şi cetatea Ierusalimului. Pe vremea aceea Ezechia era rege în Iuda (725-697 î.Cr.). *„El a făcut ce este plăcut înaintea Domnului... ”* (2 Împărați 18:1-3). De când tatăl lui Ezechia s-a supus de bunăvoie în 733 î.Cr. lui Tiglat-Pileser III, Iuda a fost un stat vasal dependent, ale cărui contribuții tributare erau înregistrate cu grijă în Ninive. Dar Ezechia nu era dispus să umble şi el pe această cale a tatălui său. Odată cu el, pe tronul țării a venit şi reacțiunea. El a devenit *„răsculat împotriva împăratuiui Asiriei”* (2 Împărați 18:7).

Ezechia nu este un om iute la fire, ci un bărbat înțelept, care le cântăreşte pe toate la rece şi care priveşte lucrurile în mare. El ştie foarte precis că intenția lui înseamnă un joc foarte periculos şi foarte riscant, atât pentru el cât şi pentru poporul lui. Numai la o distanță de 50 km de Ierusalim, în Samaria, şade guvernatorul asirian, care îl observă cu ochi bănuitori. Un pas nechibzuit, un singur semn spre Ninive şi Ezechia va fi detronat şi pus în lanțuri. Tronul nu este decât o feudă. De aceea Ezechia procedează cu toată precauția şi atenția. *„Şi el a izbutit în tot ce a făcut”* (2 Împărați 18:7).

În la fel de oprimatul stat filistean Aşdod, se ivesc manifestări antiasiriene. Este organizată o ligă împotriva asupritorilor de pe Tigru (în anul 713 î.Cr.). Ezechia vede astfel o primă şansă pentru planul său. El simpatizează cu ei, dar în mod oficial, rămâne de o parte. Negociază însă în taină.

În vremea aceea, la Ierusalim, se aflau în vizită nişte figuri înalte de *„dincolo de râurile Etiopiei”* (Isaia 18:1). Erau trimişii etiopieni. În Egipt stăpânea pe atunci Şabaka, un faraon etiopian.

Dar dezordinilor din Aşdod, asirianul li se opune cu forța armelor. Un *„turtanu”*, un feldmareşal, apare cu o forță armată. *„În anul când a venit Tartan la Aşdod, trimis de Sargon, împăratul Asiriei, să bată Aşdodul, şi l-a luat”* (Isaia 20:1).

Pe pereții cetății lui Sargon, scriitorii de la curte au descris astfel această expediție de pedepsire: *„...Aşdodul... eu l-am asediat şi l-am cucerit... iar pe zeii lui, femeia lui, fiii şi fiicele sale, toate averile sale, comoara palatului său,*

împreună cu oamenii ţării sale i-am socotit ca pradă a mea. Iar oraşele acele le-am repopulat din nou... "

Iată deci că liga aceasta antiasiriană a fost desfinţată chiar la apariţia asirianului. Regiunea Aşdodului a devenit o provincie asiriană.

Regelui Ezechia însă nu i s-a întâmplat nimic, deşi era trecut pe lista neagră. Spioni asirieni au dat de urma jocului său şi l-au informat pe Sargon II cu exactitate şi despre negocierile tainice ale lui Ezechia cu ţara Nilului, după cum rezultă din acest fragment:

„Philistia, Iuda, Edom şi Moabul, care au plănuit acţiuni duşmănoase, dezordini fără număr... , şi care pentru ca să-l atâţe cu duşmănie împotriva mea, au trimis darurile lor omagiale... faraonului, regelui ţării Egiptului... şi să ceară o alianţă cu el... "

Dar ca un fulger se răspândeşte în anui 705 î.Cr. vestea care, ca o lovitură de ciocan, declanşează o nouă speranţă de eliberare de sub robie: Sargon a fost omorât! În toate locurile din *„Semiluna cea fertilă"* în provinciile asiriene şi în statele vasale, încep comploturi, convorbiri şi negocieri.

„În vremea aceea, Ezechia a fost bolnav pe moarte" (2 Împăraţi 20:1).

Lucrul acesta, petrecut tocmai în clipa acelei înfrigurate activităţi politice, era un handicap grav. Căci multe state din Siria şi Palestina priveau pline de speranţă spre regele priceput din Iuda.

Ce s-ar fi putut face pentru ca Ezechia să fie vindecat de boala sa gravă? *„Isaia a zis: ‚Luaţi o turtă de smochine'. Au luat-o şi au pus-o pe umflătură. Şi Ezechia s-a vindecat"* (2 Împăraţi 20:7).

Mersul lumii este câteodată bogat în paralele şi potriviri vrednice de notat. La fel este şi în cazul acestei terapii biblice.

În portul Ras-Şamra din Siria nordică, arheologi francezi scurmă în 1939 în ruinele cetăţii feniciene maritime Ugarit şi găsesc frânturi ale unei străvechi cărţi veterinare, care conţine prescripţiuni de tratament pentru caii bolnavi şi suferinzi. Marele maestru de călărie al regelui din Ugarit a pus să se scrie în acea carte din anul 1500 î.Cr. nişte tratamente încercate, ca acesta: *„Are calul un cap umflat sau un nas rănit, atunci pregăteşte o alifie din smochine şi stafide, amestecată cu făină de ovăz şi cu apă. Acest amestec trebuie apoi turnat în nările calului".*

Pentru orice fel de îmbolnăvire există o reţetă foarte precisă. Mijloacele principale de vindecare sunt formate din plante şi fructe, precum muştarul sau lemnul dulce - zeamă de lemn dulce. N-au lipsit nici sfaturile pentru tratamentul cailor care muşcă şi - dar care crescător sau întreţinător modern de cai ştie aceasta? - nechează prea mult. Pe vremea aceea nechezatul cailor putea să fie fatal! Caii erau întrebuinţaţi în război sau la vânătoare. Pentru un detaşament de care de luptă, oricât de bine ar fi fost el camuflat într-o ascunzătoare, un nechezat însemna trădare. La fel era şi la vânătoare.

Mijloacele de vindecare arătate au fost probate din vremuri imemorabile la popoarele vechiului Orient. Ele sunt nişte leacuri naturale care pot să fie folosite cu succes şi la oameni. Medicamentul *„Debelah"* lăudat cu deosebire în cartea veterinară de mai sus, un fel de turtă presată din smochine, e unul din ele. O astfel de *„debelah"* i-a prescris proorocul regelui Ezechia

împotriva unei astfel de umflături. Şi după trei zile Ezechia a fost pe deplin sănătos.

Din patrimoniul experienţelor medicale din vremea biblică care s-au bazat pe folosirea mijloacelor naturale de vindecare s-a pierdut mult sau au fost uitate multe în iureşul evenimentelor. Dar unele dintre reţete totuşi, în mod tacit, au fost transmise din generaţie în generaţie. Reţeta aceasta cu smochinele este una dintre ele. Unii medici elveţieni mai prescriu încă şi în zilele noastre smochine tăiate mărunt şi fierte înnăbuşit în lapte împotriva unor anumite feluri de abcese. Dar despre acel *„debelah"* ne aminteşte şi un medicament arab, şi anume un fluid dens, obţinut din sirop de struguri, care se numeşte în limba lor autohtonă *„dibis".*

„În acelaş timp, Berodac-Baladan, fiul lui Baladan, împăratul Babilonului, a trimis o scrisoare şi un dar lui Ezechia, căci auzise de boala lui Ezechia" (2 Împăraţi 20:12).

Lucrul acesta între domnitori era un obicei tradiţional de curtoazie regală şi ţinea de regulile bunei cuviinţe în ţările orientului. Se trimiteau daruri şi se cereau veşti despre starea sănătăţii *„fratelui"* respectiv. Pe tăbliţele din lut de la El-Amarna se poate citi adeseori despre acestea.

Pentru Merodac-Baladan, boala lui Ezechia nu a constituit decât ocazia, pretextul de a putea intra în contact cu regele Ezechia. Adevăratul motiv al acestor gesturi de curtoazie zăcea în nişte lucruri de politică înaltă.

„Merodac-Baladan, regele Babilonului" a fost pentru cititorii Bibliei, cât şi pentru savanţi o figură misterioasă. Acum însă un lucru este sigur, că el a fost o personalitate foarte importantă în vremea lui. Chiar şi din obiceiurile sale particulare ne este cunoscut câte ceva. De pildă, el a fost un mare prieten al grădinăritului, şi anume lui nu-i păsa atât de mult de splendoarea parcurilor împărăteşti, ci îl preocupau nişte lucruri mult mai realiste şi anume grădinile de zarzavaturi şi soiul fructelor din Mesopotamia, fie că era vorba de andivii, de sfeclă, castraveţi, cimbru, coriandru, şofran, piersici sau de moşmoni. El a descris diferite soiuri de lugume şi cultivarea lor, devenind astfel, autorul unui tratat practic de cultura legumelor în grădină, lucru care a constituit o mare surpriză pentru arheologi.

Făcând abstracţie de aceste plăceri particulare cu privire la grădinărit, Merodac-Baladan ca rege şi ca babilonian a fost duşmanul cel mai îndârjit şi neînduplecat al Ninivei. De altfel nici un alt domnitor din „Semiluna ertilă" nu a urât atât de mult decenii întregi pe asirieni şi nu le-a provocat atâtea lupte aprinse, sau n-a făcut atâtea intrigi permanente împotriva asupritorilor de la Tigru, ca el.

Moartea lui Sargon prin mâna unui ucigaş l-a adus imediat pe scenă şi pe Merodac-Baladan. În vremea aceasta cade şi vizita trimişilor săi la Ezechia. Ce s-a discutat în realitate cu ocazia acestei vizite oficiale nu ştim. Se înţeleg doar puţine lucruri, citite mai mult printre rânduri. *„Ezechia i-a ascultat pe soli şi le-a arătat locul unde erau lucrurile lui de preţ... casa lui cu arme şi tot ce se afla în visteriile lui..."* (2 Împăraţi 20:13). Iar proorocul Isaia vorbeşte încă şi mai lămurit *„... şi le-a arătat toată casa lui de arme... "* (Isaia 39:2), deci arsenalele lui Iuda. Iată o înarmare tăinuită, nişte pregătiri înfrigurate pentru ziua X, pentru mult dorita mare răfuială cu Asiria. Toate acestea erau în plină desfăşurare. *„... a zidit din nou zidul care era stricat şi*

l-a ridicat până la turnuri. A mai zidit un alt zid în afară, a întărit Milo în cetatea lui David şi a pregătit o mulțime de arme şi scuturi" (2 Cronici 32:5).

Întăriturile Ierusalimului au fost modificate, fortificate pentru un asediu mai greu; zidul din afară a fost refăcut din nou, spărturile au fost drese şi s-au construit turnuri. În partea nordică a oraşului, care este punctul cel mai vulnerabil, s-a mai adăugat construcția unui al doilea zid exterior. În scopul acesta Ezechia a hotărât să fie demolate chiar şi unele case (Isaia 22:10). Dar prin toate acestea purtarea lui de grijă încă n-a fost epuizată.

„Celelalte fapte ale lui Ezechia, toate isprăvile lui, şi cum a făcut iazul şi canalul de apă şi a adus apele în cetate, nu sunt scrise oare în Cartea Cronicilor împăraților lui Iuda?" (2 Cronici 20:20).

Şi cronicarul face această completare: *„Tot Ezechia a astupat şi gura de sus a apelor Ghihon şi le-a adus în jos spre apus de cetatea lui David... "* (2 Cronici 32:30).

Ierusalimul, vechea cetate a lui David, are multe locuri tainice. Pelerini din toată lumea, reprezentând cele trei religii mondiale, creştini, evrei şi mahomedani, vin în pelerinaj spre locurile lui. Dar numai rareori se rătăceşte vreunul din aceşti vizitatori fără număr ca să ajungă afară, dincolo de ziduri, la locul acela întunecat şi apăsător, acolo jos sub străzile pline de larmă ale oraşului, loc care depune o mărturie grăitoare despre un timp de mult apus, un timp plin de teamă şi de amenințare. Acel loc fusese dat uitării; dar în 1880 a fost descoperit din întâmplare. El mai poartă încă, uşor de recunoscut, toate semnele unei pregătiri înfrigurate.

În fața oraşului, acolo unde în partea de sud-est povârnişurile dealurilor se apleacă în mod lin spre Valea Chedron, acole se află un loc mic, înconjurat de un zid. Este lacul Siloam. Odată, doi tineri arabi s-au jucat acolo şi unul din ei a căzut în apă. Înnotând din toate puterile, el a ajuns de cealaltă parte, unde se ridică un perete de stâncă deasupra lacului. Dar deodată el a văzut că în jurul lui se face un întuneric ca o noapte adâncă. Plin de frică el a început să pipăie în jurul său şi a descoperit un coridor îngust.

Numele acelui tânăr arab a fost dat uitării, dar nu şi istorisirea lui. Oamenii au mers pe urmele acelei istorisiri şi au dat peste un lung tunel subteran.

Un coridor îngust de 60 cm şi înalt de numai 1,5 m este făcut prin stânca de calcar. Prin el se poate intra numai în cizme de cauciuc şi numai în poziție uşor aplecată. Pe o lungime de o jumătate de kilometru canalul acesta face cotituri şi urcă pe neobservate în sus. Apoi el se termină la izvorul Mariei, care este încă din vechime furnizorul de apă al Ierusalimului. În timpul biblic, el s-a numit *„Izvorul Ghihon".*

Cu ocazia examinării acestui coridor, specialiştii au observat la lumina flăcărilor luminilor pe care le purtau, că nişte litere ebraice sunt scrise pe perete.

Inscripția aceasta, care este gravată în stâncă la numai câțiva paşi de la intrarea în lacul Siloam, spune următoarele: *„Iată că străpungerea a ajuns la capătul ei. Şi aceasta este şi istoria acestei străpungeri: Când lucrătorii au mai ridicat încă odată târnăcopul, unul după altul, şi când mai era necesară o străpungere de trei coți, atunci s-a auzit cum a strigat unul către celălalt, că în stâncă s-a făcut o gaură, care dă la dreapta şi la stânga. În ziua aceea a*

străpungerii lucrătorii din tunel s-au întâlnit lovind în stâncă unii în fața celorlalți, un târnăcop în fața celuilalt târnăcop. Şi acolo au început să curgă apele din izvor spre lac, pe o distanță de o mie două sute de coți, iar înălțimea stâncii care era deasupra capetelor lucrătorilor tunelului, era de o sută de coți".

Înaintea primului război mondial, guvernul turc a dispus ca inscripția aceasta să fie scoasă din stâncă. Acum ea se află expusă în muzeul din Constantinopol.

Aceasta a fost deci lucrarea apeductului regelui Ezechia! La un asediu, asigurarea cu apă de băut este problema numărul unu. Întemeietorii Ierusalimului, iebusiții, au străpuns în scopul acesta un canal de intrare prin munte în jos spre izvorul Ghihon; iar Ezechia a făcut ca apa acelui izvor să curgă prin stâncă, spre partea de sud-vest a oraşului, apă care de altfel se scurgea spre Valea Chedron. Iar lacul Şilo este situat înlăuntrul locului înconjurat de cel de-al doilea zid exterior, care a fost construit de el.

Dar ceasurile erau numărate; trupele asiriene puteau să apară de azi pe mâine în fața zidurilor Ierusalimului. De aceea, lucrătorii au pornit la lucru din două direcții. Urmele lucrării făcută cu târnăcoapele de străpungere, după cum ne descrie şi inscripția, duc unele spre altele.

Dar vrednic de luat în seamă este şi faptul că acel canal duce, în formă de S, prin două mari arcuri săpate în stâncă. Dar, de ce oare lucrătorii n-au străpuns acea galerie subterană dinspre lacul Silo şi de la izvorul Ghihon, pe drumul cel mai scurt, deci în linie dreaptă, una în fața celeilalte? În felul acesta, acea lucrare ostenitoare ar fi fost terminată mult mai regede; din lungimea de 512 m s-ar fi scutit 217 m de muncă atât de grea şi istovitoare.

În țară circulă o veche istorioară, care a mers de la gură la gură, şi care vrea să spună, pentru care motive a fost nevoie să fie făcute acele ocolişuri. Se spune că între izvor şi lac, ar zăcea, adânc sub stâncă, mormintele regilor David şi Solomon.

Cercetătorii au mers pe urmele acestei istorioare ciudate din gura poporului, au ciocănit în mod sistematic pereții din acel tunel îngust şi umed, au dispus chiar să se sape din vârful dealului nişte puțuri în jos, dar totul a fost în zadar.

„În al patruprezecelea an al împăratului Ezechia, Sanherib, împăratul Asiriei, s-a suit împotriva tuturor cetăților întărite din Iuda, şi a pus stăpânire pe ele" (2 Împărați 18:13).

Un timp de patru ani le-a rămas statelor din Siria şi Palestina pentru măsurile lor de apărare. Guvernatorii asirieni au fost luați la goană. A luat ființă o puternică ligă. Împărații din Aşcalon şi Ecron au făcut o alianță cu Ezechia, iar Egiptul a promis ajutor în cazul unor complicații războinice.

Noului domnitor asirian Sanherib (705-681 î.Cr.), bineînțeles că toate cele de mai sus nu i-au rămas ascunse. Dar Sargon, în răsăritul împărăției sale, a început rebeliunea. Impulsul era dat de Merodac-Baladan. Dar imediat ce la sfârşitul anului 702 î.Cr. Sanherib devine din nou stăpân pe situația din țara dintre cele două râuri, el porneşte în spre apus şi bate într-un singur marş militar toate micile state răzvrătite. Un destin similar îl are şi armata egipteană, pe care faraonul Şabaca a trimis-o sub conducerea nepotului său Taharca împotriva asirienilor. Acestui viitor moştenitor al tronului care ține de asemenea de dinastia etiopiană, atât a doua carte a

împărați lor, cât şi Isaia, îi acordă deja lauri cu anticipație, vorbind dcspre el tocmai în acea vreme tulbure, deja ca despre *„Tirhaca, împăratul Etiopiei”* (2 Împărați 19:9 şi Isaia 37:9).

Tot regatul Iuda este ocupat de armatele lui Sanherib, iar regele Ezechia este asediat în Ierusalim. Dintre cetățile de la frontieră doar Lachiş se mai opune. Împotriva acestui neobişnuit de întărit oraş, Sanherib trimite trupele sale de asalt.

Cine doreşte să retrăiască împreună cu ei şi în mod plastic şi dramatic până la cel mai mic amănunt, îngrozitoarea luptă ce s-a dat pentru această cetate Lachiş, acela trebuie să facă o vizită la muzeul britanic din Londra. Aici şi-au găsit locul acele reliefuri uriaşe, pe care martori oculari le-au creat cu 2650 de ani mai înainte, la porunca lui Sanherib. Iar Sir Henry Layard a scos acele giuvaeuri din grămada de moloz de la Ninive.

Pe turnuri şi pe parapetele cetății întărite Lachiş cu zidurile ei înalte şi puternice, apărătorii iudei se luptă cu îndârjire. Ei îi acopăr pe atacatori cu o ploaie de săgeți, prăbuşesc pietre în jos, aruncă făclii aprinse - bombele incendiare ale antichității - în mijlocul duşmanilor. Fețele, părul creț, bărbile tunse scurt, se pot recunoaşte cu claritate. Numai puțini din ei poartă o pavăză apărătoare pe cap sau pe corp.

La poalele zidurilor, asirienii atacă cu o vehemență extremă şi cu toate categoriile de arme. Sanherib a pus în acțiune o scală întreagă de mijloace de atac încercate. Fiecare asirian este înarmat până în dinți şi poartă o pavăză pe piept şi un coif. Pionierii au construit nişte suişuri piezişe din pământ şi pietre, din copaci tăiați de la rădăcină. Pe acele parapeturi piezişe se urcă maşini de asediu - primele tancuri din lume - şi care izbesc zidurile. Ele au în față un pinten de lovit, care iese în afară ca o țeavă de tun. Echipajul unei astfel de maşini se compune din trei bărbați. Din dosul unei cupole apărătoare trage arcaşul țintaş. Un alt oştean manevrează berbecele, iar sub greutatea loviturilor pietrele zidurilor şi cărămizile sar în țăndări. Al treilea bărbat toarnă cu un polonic apă pe maşină, ca să stingă bombele incendiare fumegânde. Mai multe unități ale acestui fel de maşini sunt puse în acelaşi timp în acțiune. În acelaşi timp se sapă în pământ un tunel sub temelia zidului. Sub el avea mâinile legate. După uciderea predecesorului său protecția acelor maşini de atac, infanteria înaintează, la fel şi arcaşii, parte din ei stând în genunchi sau aplecați şi apărați şi ei de către un purtător de scut. Şi iată că primii prizonieri bărbați şi femei sunt duşi în robie. Alte trupuri neînsuflețite atârnă pe nişte stâlpi ascuțiți... sunt oameni traşi în țeapă.

James Lesley Starkey, un arheolog englez, a dezgropat ruinele zidurilor cetății Lachiş. Încă şi azi se pot vedea cu claritate găurile şi spărturile făcute în acele ziduri de tancurile asiriene.

Dar din zarva luptelor, din zgomotul asediului din jurul cetăților de la frontieră ale lui Iuda, a pornit de la Sanherib o poruncă: *„Împăratul Asiriei a trimis din Lachiş la Ierusalim, la împăratul Ezechia, pe Tartan, Rab-Saris şi pe Rabşache cu o oştire puternică...”* (2 Împărați 18:17).

Lucrul acesta a însemnat - atac asupra Ierusalimului!

Ceea ce s-a întâmplat atunci, cronicarii regelui Asiriei au scris. O prismă din lut cu şase fețe, luată din grămezile de moloz ale Ninivei, ne vorbeşte astfel: *„Şi Ezechia din Iuda, care nu s-a supus stăpânirii mele..., pe el însuşi,*

eu l-am închis la Ierusalim, ca pe o pasăre în colivie, în reşedinţa sa. Am săpat şanţuri împotriva lui, şi cine a ieşit pe poartă afară, aceluia eu i-am răsplătit nelegiuirea lui. Iar oraşele lui, pe care le-am jefuit, eu le-am despărţit de ţara lui... "

Acum ar fi trebuit să urmeze comunicarea despre căderea Ierusalimului, despre cucerirea capitalei. Dar textul continuă astfel: *„Pe el însă, pe Ezechia, frica de strălucirea stăpânirii mele l-a trântit la pământ... 30 talanţi de aur... o comoară grea, precum şi fiicele sale, femeile sale de la curte, pe cântăreţii şi cântăreţele lui, el i-a adus în urma mea la Ninive. Şi ca să-mi predea tributul său şi să mă omagieze, el l-a trimis pe ambasadorul său".* Aceasta nu este decât o relatare făcută cu lăudăroşenie despre plata unui bir, şi nimic altceva.

„Şi împăratul Asiriei a cerut lui Ezechia, împăratul lui Iuda, trei sute de talanţi de argint şi treizeci de talanţi de aur" (2 Împăraţi 18:14).

În mod nemijlocit, textele asiriene trec de la descrierea faptelor războinice din jurul Ierusalimului, la plata unui tribut din partea lui Ezechia. Într-o singură clipită, atunci când toată ţara era deja cucerită, iar asediul Ierusalimului, ultimul punct de sprijin al rebeliunii, era în plină desfăşurare, s-a întâmplat ceva cu totul neaşteptat: Sanherib a întrerupt - cinci minute înainte de ora 12 - atacul său. Numai ceva cu totul neobişnuit a putut să-l împingă la încetarea luptelor. Şi care a putut să fie acel lucru?

În timp ce relatările asiriene sunt învăluite de tăcere, Biblia ne spune următoarele: *„În noaptea aceea, a ieşit îngerul Domnului şi a ucis în tabăra asirienilor 185.000 de oameni. Şi când s-au sculat dimineaţa, iată că toţi erau nişte trupuri moarte. Atunci Sanherib, împăratul Asiriei, şi-a ridicat tabăra, a plecat şi s-a întors; şi a locuit la Ninive"* (2 Împăraţi 19:35-36).

Herodot din Halicarnassos, cel mai renumit explorator mondial din antichitate, scriitor de istorie şi autorul primului ghid de tip Baedeker, a ajutat la dezlegarea acestei taine. Acest prieten al lui Pericle şi al lui Sofocle, născut pe la anul 500 î.Cr., a posedat o foarte pronunţată înţelegere pentru tot ceea ce era vrednic de notat despre oameni şi popoare. Ca o personificare a unui chestionar, în timpul călătoriilor sale prin vechiul orient, el scotea de la contemporani tot ceea ce era vrednic de ştiut şi el nu cunoştea. În Egipt, el a avut o discuţie lungă cu un preot din templu, care i-a destăinuit acestui grec dornic de a şti totul, o istorioară ciudată.

Tocmai în acea vreme, când regele Asiriei Sanherib venea cu o armată mare împotriva Egiptului, rege al Egiptului a fost un preot care disprețuia pe războinici. De aceea oştenii egipteni, care fuseseră trataţi atât de disprețuitor, au refuzat să meargă la luptă. Atunci, plin de disperare, regele preot a alergat la templu. Acolo el a aflat că dumnezeirea îi va trimite ajutoare. Încrezându-se în lucrul acesta, regele, pe care în realitate nu-l urmau nişte oşteni, ci numai nişte negustori, meseriaşi şi adunătură din piaţă, a pornit împotriva lui Sanherib. Şi în trecătorile ţării *„s-a revărsat în timpul nopţii peste vrăjmaşii lor un puhoi de şoareci de câmp... , care le-au ros tolbele şi arcurile, astfel că au fugit despuiaţi de arme, iar o mulţime din ei au căzut". „De aceea stă acum"*, aşa se termină însemnările lui Herodot, *„acest rege în templul lui Hephästus cu un şoarece în mână, care spune astfel în cele scrise: ‚Uită-te la mine şi vei rămâne nevătămat'".*

Oricât de întunecat ar părea înţelesul care se ascunde în această legendă religioasă, totuşi sâmburele ei este istoric.

Şoarecele a însemnat pentru toate popoarele antichităţii, la fel ca şi în Biblie (1 Samuel 6:4), acelaşi lucru ca în Evul Mediu şobolanul. Şoarecele este simbolul... ciumei!

La marginea oraşului Lachiş, arheologul Starkey a găsit în anul 1938 o dovadă zguduitoare: un mormânt comun săpat în stâncă cu 2000 schelete omeneşti, aruncaţi acolo incontestabil, în mare grabă. Rezultă că epidemia trebuie să fi făcut cu adevărat ravagii nimicitoare printre războinicii asirieni.

Deci drama campaniei militare se terminase şi Ierusalimul scăpase încă o dată. Dar peste tot în jurul ţării lui Iuda situaţia era înspăimântătoare. *„Şi fiica Sionului a rămas"* aşa se plânge proorocul Isaia, *„ca o colibă în vie, ca o covercă într-un câmp de castraveţi". „Ţara vă este pustiită, cetăţile vă sunt arse de foc... vă pustiesc şi nimicesc, ca nişte sălbatici"* (Isaia 1:7-8).

Numai gândul la minunata salvare a oraşului lui David îi dă greu încercatului popor o nouă speranţă şi curaj. Fără teamă el foloseşte toate puterile sale la reconstrucţie, care nefiind tulburată de Ninive, progresează repede. Căci Sanherib nu se mai întoarce niciodată, deoarece următoarele două decenii sunt dedicate campaniilor militare şi bătăliilor acestui despot în Mesopotamia. Iar după acestea, şi Sanherib cade ca şi tatăl său Sargon, lovit de o mână de ucigaş. *„Şi pe când se închina în casa dumnezeului său Nisroc, Adramelec şi Şarepter, fiii săi, l-au ucis cu sabia şi au fugit în ţara Ararat. Şi, în locul lui, a domnit fiul său Esar-Hadon"*, scrie în mod scurt şi obiectiv în Biblie (2 Împăraţi 19:37).

Iar Esar-Hadon însuşi, urmaşul la tron, descrie amănunţit şi plastic acele zile turbulente din Ninive: *„O aspiraţie nedreaptă a pus stăpânirea pe fraţii mei... şi ei s-au răsculat. Şi ca să exercite ei domnia regească, l-au omorât pe Sanherib. Iar eu m-am înfuriat ca un leu şi sufletul meu s-a agitat... ".*

Cu toate că era un frig aspru, prin zăpadă şi ghiaţă, el porneşte în a doua lună a anului 681 î.Cr. fără ezitare la nimicirea duşmanilor săi: *„Acei jefuitori ai tronului... au fugit într-o ţară necunoscută. Am ajuns apoi la cheiul Tigrului şi am lăsat ca armatele mele să sară peste acest fluviu lat, ca peste un canal. În luna Adar (luna a XII-a)... eu am sosit în Ninive... şi eram bucuros. Vesel m-am aşezat pe tronul tatălui meu. Adia atunci vântul de miazăzi a cărui adiere este prielnică pentru exercitarea domniei regeşti . .. Eu sunt Esar-Hadon, regele lumii, regele Asiriei... fiul lui Sanherib... ".*

Capitolul 26
Religiile seducătoare ale Canaanului

„Manase avea doisprezece ani când a ajuns împărat şi a domnit cincizeci şi cinci de ani la Ierusalim... El a făcut ce este rău înaintea Domnului, după urâciunile neamurilor pe care le izgonise Domnul di;zaintea copiilor lui Israel” (2 Împăraţi 21:1-2).

„Urâciuni ale neamurilor” - spune relatarea oficială. Iar Isaia, marele prooroc şi contemporan al regelui Manase (696-642 î.Cr.), devine şi mai explicit, atunci când se plânge cu amărăciune: *„Vai, cetatea aceea credincioasă, cum a ajuns o curvă!”* (Isaia 1:21).

La fel ca Isaia, toţi ceilalţi profeţi rostesc cu asprime şi fără echivoc, de-a lungul secolelor, unul şi acelaşi reproş, care i se pare cititorului Bibliei atât de îngrozitor.

Asemenea unui fir roşu se întinde această învinuire prin multe cărţi ale Veciului Testament şi aceasta însoţeşte istoria cea plină de schimbări a copiilor lui Israel.

Ea s-a auzit încă din vechime când Israelul, după o lungă călătorie prin pustie, a ajuns la Iordan, în anul 1230 î.Cr. (Numeri 25:1-2). De asemenea ea a răsunat şi în vremea judecătorilor (1 Samuel 2:22). La fel a răsunat şi de-a lungul celor două împărăţii, atât cea a lui Iuda... (1 Împăraţi 14:23 - 24), cât şi împărăţia din nord a lui Israel.. (Osea 4:13-14). Dar ea nu s-a stins nici chiar în anii robiei de la apele Babilonului din sec. 6 î.Cr (Ezechiel 16:15 şi urm.)

Timp de 1500 de ani de când cărţile biblice au căpătat intrare în Europa, conţinutul lor nu a fost transmis popoarelor decât exclusiv prin preoţi şi călugări. Căci ele erau scrise în ebraică, în greceşte sau latineşte. Abia în Evul Mediu, când primele traduceri au fost şi tipărite putând să fie achiziţionate de oricine, şi când treptat, nenumăraţi oameni au început să citească ei singuri Biblia, au dat de părţi din Biblie de care s-au speriat. Căci în Biblie era vorba şi de curve. Şi este de înţeles cât de puţin au putut să înţeleagă lucrul acesta oamenii ale căror case şi locuinţe se tupilau în aproprierea şi sub scutul Domurilor şi a Catedralelor care îşi înălţau turlele lor spre ceruri.

Ce idee putea să aibă omul din ţările Apusului pentru care Dumnezeu era *„cetate tare”*, despre toate acele religii ale ţării în care a fost scrisă odinioară Biblia?

Proorocii şi cronicarii au trebuit să apară ca nişte bărbaţi care în râvna lor pentru Iehova şi în mânia lor împotriva unor religiuni străine, or fi mers poate ceva prea departe. Acest reproş a rămas agăţat de Biblie până în zile noastre.

Dar totuşi există şi un martor lumesc pentru acel lucru, pe care Biblia îl denumeşte prin cuvintele *„urâciunile neamurilor”*. Philo din Byblos, un învățat fenician, care a trăit cu o sută de ani î.Cr., a adunat din patria sa şi a scris *„Phoinikika”*, adică *„Istoria feniciană”*. Ea porneşte din trecutul cel mai îndepărtat şi redă întâmplările istorice din oraşele maritime şi din republicile canaanite de pe malul mării. Afară de acestea ea mai descrie şi zeitățile feniciene, mitologiile şi religiunile lor. Ca izvor sigur pentru scrierea sa, Philos din Byblos a folosit pe deja citatul preot fenician Sanchuniathon, care a trăit în sec. 6 sau 7 î.Cr. Atunci când într-o zi din cauza unui cutremur s-au prăbuşit stâlpii acoperiți de scrieri ale templului Melikertes din Tyr, Sanchuniathon a copiat acele inscripții străvechi.

Episcopul Eusebiu din Cesareia a descoperit în Palestina în anul 314 d.Cr. scrierile lui Philos din Byblos şi a relatat despre ele. Unele lucruri găsite acolo şi mai ales mitologia şi cultele păreau de neconceput pentru cercetători.

Deasupra Baalilor Canaanului, zeul El se afla pe primul loc. Soția lui era Aşira, o zeiță, care este amintită şi în Biblie. Cel de sus s-a căsătorit cu cele trei surori ale sale, dintre care una era Astarte. Sub numele de Astartea (Judecători 2:13; 10:6 ş.a.m.d.), ea este amintită de repetate ori în Vechiul Testament. Dar El nu l-a omorât numai pe fratele său, ci chiar şi pe propriul său fiu. El a tăiat capul propriei sale fiice, a castrat pe tatăl său, ba chiar şi pe sine însuşi şi i-a silit şi pe coreligionarii lui ca să facă acelaş lucru.

Şi atunci de ce să ne mai mirăm că oameni din vremea creştină nu vor să acorde nici un fel de crezare unor astfel de relatări despre asemerea monstruozități!

Pentru noi este ceva de la sine înțeles ca fiecare stat oricât de civilizat ar fi el să vegheaze asupra moralității cetățenilor săi. Dar în vechiul Canaan cultul simțurilor era în vremea aceea o slujbă adusă zeilor, amanții de sex masculin sau femenin țineau de personalul cultului fiind considerați *„sfinți”*, iar darurile primite pentru *„slujbele”* lor erau vărsate în casieria templului în calitate de *„jertfă adusă zeității”*.

Pe coasta nord-siriană, exact în fața vârfului estic al insulei Cipru, se află localitatea Minet-el-Beida, sau *„portul cel alb”*. Valurile Mării Mediterane se sparg aici de plăcile alb strălucitoare de calcar, într-un minunat joc al culorilor, care alternează de la verdele deschis şi până la un profund albastru-violet. Straturi uriaşe de nori înconjoară în direcția uscatului, vârful pustiu al muntelui *„Jebel Aqra”*. Localnicii istorisesc că acest munte ar fi fost pe vremuri locuința zeilor înaintaşilor lor.

În apropierea mării, un țăran a descoperit în 1928, cu ocazia lucrărilor de arătură, un lung coridor subteran. O primă cercetare a condus la constatarea că acest coridor duce spre o cameră mortuară. Este vorba de o boltă mortuară, în stilul celor din Micene.

La vestea acestei descoperiri, Franța care a fost puterea mandatară asupra Siriei, a reacționat imediat, cu repeziciunea obişnuită când este vorba de anitichități orientale şi a trimis urgent pe prof. F. A. Schaeffer împreună cu alți oameni de specialitate spre *„Portul Alb”*. Descoperiri senzaționale îi aşteaptau acolo!

La o distanță de 800 m de la malul mării şi de la vechiul mormânt Micene, se ridică o colină artificială. Aceasta este înconjurată de ambele

părți de brațele unui pârâu. De totdeauna, acel dâmb se numeşte în vorbirea poporului *„Ras es Şamra”*, sau *„Capul molotrului”*. Şi, de fapt, acolo pe acea îngrămădire de ruine, cresc din belşug ierburile de molotru, care ascund rămăşițele fostei cetăți regeşti Ugarit. Înainte cu mai mult de trei mii de ani această cetate a fost distrusă în urma atacurilor date de diferite popoare de pe coasta mării.

Schaeffer a avut un noroc nemaipomenit atunci când a făcut săpăturile de la *„Capul molotrului”*, căci aici s-a descoperit, în fine, dovada cea mult căutată cu privire la religiile cele mai defăimate ale Canaanului. Între două temple, din care unul a fost dedicat zeului Baal, iar al doilea zeului Dagon, el a găsit casa de locuit a marelui preot, situată în mijlocul altor case ale unor negustori bogați şi care posedă o bibliotecă impozantă, după cum ne arată multele tăblițe scrise şi păstrate acolo. Experiența lui Schaeffer l-a ajutat să recunoască imediat că scriitorul acelor tăblițe trebuie să fi folosit un alfabet fenician necunoscut până atunci. Descifrarea lor s-a făcut uimitor de repede încă în anul 1930 de către trei savanți: prof. german H. Bauer de la Universitatea Halle şi doi francezi C. Virolleaud şi E. Dhorme. Acele documente scrise în două limbi - la una din ele este vorba de un străvechi dialect canaanit, care se apropie oarecum de vechea ebraică premozaică - se ocupă exclusiv de zeii şi cultele vechiului Canaan, cu care Israelul, la intrarea sa în Țara făgăduită, a trebuit să aibă o întâlnire cu urmări atât de nefericite.

Miturile şi datinele descrise în aceaste documente unice în felul lor, abundă în întâmplări sângeroase cu zei şi semizei şi arată ce însemnătate deosebită a fost acordată ritualelor în special pentru zeițele fecundității din Canaan.

Cultul, care era practicat în Canaan în legătură cu fecunditatea, se întindea până şi în viața cea de toate zilele. Sub fiecare casă care a fost dezgropată acolo, s-a găsit o boltă mortuară în care locuitorii din Ugarit îşi îngropau pe decedații lor. Nişte conducte din lut ars, modelate în forme curioase, se afundau în adâncul pământului; prin aceasta se trimiteau celor morți apă, vin, ulei, carne şi sângele unor animale jertfite. Dar acele culturi ale fecundității nu s-au oprit nici măcar în fața lumii celor morți. Zidurile acelor puțuri subterane nu lasă nici o îndoială în privința aceasta. Ele sunt împodobite cu simboluri corespunzătoare.

În ritualurile pentru cei vii, mătrăguna a jucat un rol mare. Rădăcinilor ei cărnoase, vechii canaaniți şi fenicienii îi atribuiau însuşiri afrodisiace. Aceasta trebuia să aibă capacitatea de a stimula amorul şi de a vindeca sterilitatea.

Crude şi sălbatice sunt, în acelaşi timp, atât Astartea cât şi Annath, zeița fecundității şi zeița războiului. Epopeea lui Baal din Ugarit ne descrie astfel pe zeița Anath: *„Cu mare putere ea a secerat la pământ pe locuitorii oraşelor, a omorât poporul de pe malul mării, şi a nimicit pe bărbații din răsărit.” Ea a gonit pe bărbați în templul ei şi i-a încuiat porțile, pentru ca nimeni să nu poată scăpa.” Ea a aruncat cu scaune în tineri, cu mese în oşteni şi cu scăunele în bărbații cei voinici. Ea a înotat în sânge până la genunchi, ba chiar până la gât.” La picioarele ei zăceau capete de oameni, deasupra ei zburau brațe omeneşti ca lăcustele. Ea îşi lega drept podoabă pe spate capetele victimelor ei, iar mâinile lor le lega la brlul ei. „Ficatul ei se umplea de*

râs, inima ei era plină de bucurie, şi ficatul Annathei era plin de veselie." „Şi când a fost în fine satisfăcută", atunci şi-a spălat mâinile în sângele omenesc care a curs, pentru ca să se ocupe apoi din nou de alte lucruri.

Annath este sora şi soţia lui Baal, zeul trăznetelor şi al furtunilor. Simbolul lui este un cap de taur. Baal era cel ce dădea ploaie şi făcea să crească ierburile prin care să se îngraşe vitele de pe păşune. El se interesează şi de reproducerea lor. Dacă în decursul deceniilor el moare, dacă este biruit, *„precum taurul sub cuţitul celui ce-l jertfeşte"*, atunci îndatoririle de mai sus le preia fiul său. *„Copii lui Israel au făcut atunci ce nu plăcea Domnului, şi au slujit Baalilor"* (Judecători 2:I 1). La Haţor a fost găsit chipul unui asemenea idol prezent şi în Israel. El a fost găsit în mijlocul unui loc păgân de închinare. După relatările Bibliei, asemenea locuri de închinare la zei au fost făcute de către copiii lui Israel în multe localităţi unde ei au şi slujit dumnezeilor străini. În mijlocul unui teren închis cu nişte pietre netede şi cu două locuri de adus jertfe prin ardere, încă din vremea preregească, s-a găsit, alături de arme, şi un ulcior din pământ ars. El conţinea împreună cu alte figurine din bronz, şi figura unei zeităţi şezânde a unui *„Baal"*.

În Ugarit profesorul Schaeffer a găsit şi imagini mici şi amulete ale Astarteei. Ele sunt făcute din aur şi lut şi o arată pe zeiţă goală. Şerpii şi porumbeii, renumiţi în vechiul orient din cauza rodniciei lor, sunt simbolurile ei.

Aceste zeiţe ale fecundităţii au fost adorate mai ales pe dealuri şi pe munţi. Aici le-au fost ridicate *„înălţimi"*, au fost înfipţi *„stâlpi sfinţiţi"* alături de copaci, sub care se celebrau *„cultele"* lor, după cum ni se arată de repetate ori şi în Biblie: *„Şi-au zidit şi ei înălţimi, cu stâlpi închinaţi idolilor şi Astartee pe orice deal înalt şi sub orice copac verde"* (1 Împăraţi 14:23).

Abia după ce au fost văzute rezultatele cercetărilor ştiinţifice asupra zeilor Canaanului şi a cultelor feniciene, s-a putut estima pe deplin uriaşa luptă morală pe care au trebuit s-o ducă israeliţii.

Ce mare ispită au constituit aceste zeităţi pentru un popor simplu de păstori cum a fost Israelul şi ce periculoase au fost ademenirile lor! Şi nu o dată aceste închinăciuni aduse lui Baal, au ajuns până la Tempul lui Iehova, până la locul preasfânt.

Fără severa sa Lege morală, fără credinţa sa într-un singur Dumnezeu, fără figurile predominante ale proorocilor săi, Israelul n-ar fi putut niciodată să învingă în această luptă cu Baalii, cu cultul zeiţelor fecundităţii, cu Astarteele şi cu înălţimile!

Iată motivul pentru acele *„versete necuvincioase"*. De aceea, de dragul mărturiei, ele n-ar fi trebuit să fie trecute sub tăcere.

Capitolul 27
Sfârşitul unei puteri mondiale: Ninive

„Eşti tu mai bună decât No-Amon, cetatea care şedea între râuri... Etiopia şi egiptenii fără număr erau tăria ei... Şi totuşi a trebuit să plece şi ea în surghium, s-a dus în robie; şi pruncii ei au fost zdrobiți în toate colțurile ulițelor..." (Naum 3:8-10).

În anul 663 î.Cr., asirienii au repurtat cel mai mare triumf din toată istoria lor. Regele Assurbanipal a cucerit cetatea No-Amon, pe care grecii au numit-o Theba, şi care după spusele lui Homer avea 100 de porți şi care până atunci a contat ca o cetate de necucerit. Un eveniment care a stârnit o uimire enormă, atât în lumea vechiului orient, în *„semiluna cea fertilă"*, cât şi până în Grecia.

Asirianul a jefuit această metropolă, ale cărei temple adăposteau bogății nemăsurate. *„Tot oraşul l-am cucerit eu... Argint, aur, pietre scumpe, tot avutul din palatul său, stofe colorate, pânzeturi, cai minunați, robi şi roabe, două obeliscuri mari din bronz strălucitor în greutate de 2500 de talanți, la fel porțile templului le-am luat de la locul lor, şi le-am adus în Asiria. O pradă enormă de o valoare de nemăsurat am adus în Asiria, şi pe care am luat-o cu mine din Theba"*, - aşa povestea jubilând Assurbanipal.

Maşina de război asiriană făcuse tabula rasa în acest oraş al templelor, renumit până în țări depărtate. Săpăturile au adeverit pe deplin această catastrofă, descrisă de proorocul Naum şi de cuceritorul însuşi. Această metropolă din Egiptul de sus nu s-a mai refăcut niciodată de la această lovitură.

După acest marş de cucerire, lumea de atunci a căzut la picioarele asirienilor. De la cursul superior al Nilului, până la munții Armeniei şi până la revărsarea Eufratului, popoarele erau subjugate, iar statele au fost înjosite până la vasalitate.

Dar abia ce a urcat Asiria până la vârful puterii ei, şi tăria acestei împărății mari a şi început să slăbească. Assurbanipal n-a mai fost un cuceritor şi un rege războinic de talia tatălui său, Assar-Haddon, şi cu atât mai puțin a uriaşului său bunic Sanherib. Assurbanipal, *„marele şi vestitul Osnapar"* (Ezra 4:10), avea deja alte interese.

După marele şir de despoți mânjiți cu sânge, acest singur asirian şi-a câştigat un merit inestimabil. El a dispus să fie copiate marile opere ale literaturii akkadiene - de care aparține şi epopeea babiloniană despre crearea lumii; a dispus să fie întocmite dicționare şi cărți de gramatică pentru diferitele limbi care se vorbeau în uriaşa lui împărăție. Biblioteca alcătuită de el la Ninive este cea mai mare şi cea mai importantă bibtotecă a întregului vechi orient. Fără de această colecție prețioasă, omenirea ar fi

mult mai săracă în ceea ce priveşte comoara de gândire şi de concepţie care merge până în timpul cel mai străvechi al *„semilunei fertile”.*

Totuşi nici în acest ultim vlăstar important - din neamurile asiriene de domnitori, sălbăticia n-a fost înblânzită pe deplin - căci alături de artă şi literatură, el iubeşte şi vânătoarea. Assurbanipal este vânător de animale mari în cel mai veritabil înţeles al cuvântului, şi urmaşii lui în această profesiune numai cu greu pot ţine pasul cu el. Nu cu avionul sau cu un jeep blindat şi cu o viteză de 100 km la oră, şi nici cu arma de vânătoare pentru elefanţi, cu sistemul ei încercat de ochire la mare distanţă şi care îţi permite ca să tragi focul mortal de la o distanţă de unde nu te ameninţă nici o lovitură de ghiară şi nici un colţ de fiară sălbatecă, atacă acest vânător de animale mari, fiarele pe care le vânează. Pe minunatele reliefuri vii de format mare, care au fost găsite în palatele sale de pe Tigru se vede cum el vânează într-o uşoară şaretă de vânătoare pe două roţi, sau chiar numai călare pe cal cu săgeata şi cu arcul, iar câteodată numai cu lancea de mână. *„30 de elefanţi, 257 de animale sălbatice, 370 de lei”, la atâta se cifrează prada impunătoare a lui Assurbanipal, după cum rezultă din textele cuneiforme găsite”.*

„Vai de cetatea vărsătoare de sânge... Grămezi de trupuri moarte, morţi fără număr...” (Naum 3:1, 3)

În felul acesta anunţă proorocul Naum sfârşitul Ninivei, sfârşitul domniei mondiale al unei tiranii sângeroase de sute de ani.

Odată cu moartea lui Assurbanipal (în anul 626 î.Cr.) începe brusc şi rapid prăbuşirea împărăţiei lui. Marile puteri noi ale indo-asirienilor şi ale semiţilor, se unesc şi iau această înjghebare uriaşă în cleştele lor, o nimicesc şi îşi împart între ei această pradă de proporţiile unui mamut.

În nord-est se născuse, în munţii Iranului împărăţia mezilor. Acolo *„Cyaxares a preluat domnia”* scrie Herodot, *„care a unit toată Asia de dincolo de Halys sub conducerea sa. Acum el adună pe toţi cei ce-i stăpâneşte şi porneşte împotriva Ninivei, pentru ca să cucerească oraşul acesta.”*

La sud-estul ţării dintre cele două râuri, crescuse cel de-al doilea vrăjmaş pentru asirieni care trebuia luat în serios. De la marginea acestei ţări de cultură şi anume de la sud de revărsarea Eufratului, acolo unde se afla şi *„Ur din Haldea”*, de acolo au pătruns seminţii semitice şi i-au adus vechii împărăţii din jurul Babelului puteri noi. Aceştia se numeau *„haldei”*. Merodac-Baladan, care a făcut să se vorbească despre el încă cu o sută de ani mai înainte şi care i-a produs Asiriei atâta gravă bătaie de cap, a fost unul dintre ei.

Între timp concetăţenii săi au reuşit să ocupe toată ţara în nişte valuri de atac care se reînnoiau mereu. În 625 î.Cr. un haldeu a pus mâna pe sudul Mesopotamiei. Astfel Nabopolassar devine regele şi întemeietorul noii împărăţii babiloniene. Aceşti haldei nu cunosc decât o singură ţintă, aceea de a nimici Asiria.

În acelaşi timp, când la nord şi sud, cele două puteri stau la pândă ca să-i aplice Asiriei o lovitură mortală, din regiunea Caucazului se revarsă o hoardă sălbatică care acoperă *„semiluna cea fertilă”*, pătrunde în Media şi inundă împărăţia asiriană - sunt sciţii. Jefuind şi dând foc, ei pătrund din Mesopotamia, peste Palestina şi până la frontierele Egiptului.

Acest nestăvilit puhoi de călăreți sciți, galopează prin şesul de pe coastele Mării Mediteraniene. Faima lor înspăimântătoare merge mult înaintea lor: Locuitorii din Iuda trebuie să-i fi văzut în vale de pe munții lor; şi proorocul Țefania priveşte cu înfiorare la cele ce aveau să vină. *„Căci Gaza va fi părăsită, Aşcalonul va fi pustiit, poporul din Aşdod va fi izgonit ziua namiaza mare, şi Ecronul va fi smuls din rădăcini..."* (Țefania 2:4).

„Ei s-au repezit asupra Egiptului" istoriseşte Herodot, *„şi când au fost în Siria palestiniană, le-a ieşit înainte Psammitichus, regele Egiptului (este vorba de Psametich I -663-609 î.Cr.) şi prin daruri şi rugăminți i-a oprit să înainteze în continuare. Dar, când mai târziu, în retragerea lor sciții au ajuns în oraşul sirian Aşcalon, câțiva dintre ei au rămas în urmă şi au jefuit locaşul sfânt al Afroditei Urania. Ca urmare, atât sciții care au prădat locaşul sfânt din Ascalon, cât şi urmaşii lor din toate vremurile, au fost loviți de către zeiță cu o boală femeiască".*

Dar numai după un singur deceniu poporul acela asiatic de călăreți a dispărut din nou ca o nălucă hidoasă.

În Palestina amintirea sciților a rămas legată de numele unui oraş. Vechiul oraş *„Bet-Şean"* care a devenit *„Skytopolis".*

După acestea mezii şi neo-babilonienii au început să înainteze împotriva asirienilor în acelaşi timp din nord şi din sud. Assur, oraşul şi cetatea puternică de pe Tigru, cade prima în anul 614 î.Cr. *„Regele din Babilon şi oştirea lui, care veniseră în ajutor mezilor, n-au ajuns la timp la locul bătăliei. Regele Babilonului şi Cyaxares - regele mezilor - s-au întâlnit deasupra ruinelor oraşului"*, se spune într-o cronică neo-babiloniană, *„şi au încheiat o prietenie şi o alianță între ei... O mare şi nemăsurată pradă au luat ei din oraş şi au transformat oraşul într-o colină cu dărâmături şi cu moloz."*

În anul 612 î.Cr. aliații, mezi şi neo-babilonieni au ajuns la țintă: după o *„luptă puternică oraşul a fost cucerit";* şi Ninive a căzut pradă distrugerii! *„El îşi va întinde mâna şi spre miazănoapte, va nimici Asiria şi va preface Ninive într-o pustietate, într-un pământ fără apă ca pustia"* (Țefania 2:13) a zis proorocul Țefania, şi iată că cele de mai sus s-au întâmplat acum. Nervul central al puterii asiriene - Ninive, a fost distrus şi cetatea arsă până la temelie, ea care în decursul secolelor, prin campaniile ei, prin subjugare, prin teroare şi prin deportări în masă, n-a adus decât sânge şi lacrimi peste lumea cea veche.

„Semiluna cea fertilă" a răsuflat acum uşurată. Un iureş de bucurie a cuprins popoarele chinuite - nădejdi noi au început să încolțească.

La fel şi în Iuda.

Deja atunci când, după moartea lui Assurbanipal, acest nesuferit colos asirian a fost scuturat de primul tremur al neputinței, regele Iosia (639-609 î.Cr.) a desființat fără multă vorbă cultele de stat străine din Ierusalim. Acest lucru a fost ceva mai mult decât un act de împotrivire religioasă. El însemna în mod limpede denunțarea relației de vasalitate, pentru care zeii cei importați din Ninive cu de-a sila contau ca un simbol. Cu aceste zeități impuse *„...Iosia a stârpit pe cei ce chemau duhurile, pe cei ce spuneau viitorul, terafimii, idolii"* din Mesopotamia (2 Împărați 23:24). El a izgonit şi religiile canaanite (2 Împărați 23:7).

Aceste reforme ale lui Iosia au pregătit terenul pentru un nou simțământ religios şi pentru o renaştere națională, care la sosirea veştii despre căderea Ninivei s-a prefăcut într-un adevărat iureş de bucurie.

Dar iată că pe neaşteptate între timp se produce un eveniment, care amenință din nou să distrugă subit totul: *„...Faraon Neco, împăratul Egiptului, s-a suit împotriva împăratului Asiriei, la râul Eufratului. Împăratul Iosia i-a ieşit înainte; şi Faraon l-a omorât la Meghido, cum l-a văzut”* (2 Împărați 23:29). Textul biblic de mai sus este un exemplu clasic, cum un singur cuvânt poate să denatureze total înțelesul unei relatări. Aici cuvântul împotrivă a fost folosit greşit (24). El îl arată pe regele Iosia ca fiind un aliat al nesuferitului tiran. Probabil cândva acest cuvânt *„împotrivă”* a fost copiat greşit. Căci în realitate faraonul Neco a pornit în ajutorul asirianului, deci *„spre el”*. Abia printr-o descoperire întâmplătoare asiriologul C. I. Gadd a dat de urma acestui *„demon”*, care a comis această eroare istorică de scris.

Şi cu totul în afara şabloanelor arheologice, locul acelei descoperiri nu a fost vreo ruină, ci un muzeu. În anul 1923, Gadd a tradus în Muzeul Britanic din Londra, o inscripție cuneiformă foarte deteriorată şi care a fost găsită cu ani în urmă cu ocazia sapăturilor efectuate în țara dintre cele două fluvii.

Acea scriere a avut următorul cuprins: *„În luna Du'uz (iunie/iulie) (609 î.Cr.), regele Asiriei şi-a adus o mare armată egipteană şi a pornit împotriva Haranului, ca să-l cucerească... Până la luna Ulul (august/sept.) el a luptat împotriva oraşului dar n-a realizat nimic”.*

„Marea armată egipteană” era oştirea faraonului Neco. După căderea Ninivei resturi din armata asiriană s-au retras în Mesopotamia nordică. Regele lor a făcut încercarea disperată de a recâştiga de acolo ceea ce pierduse. În scopul acesta îi venise în ajutor şi faraonul Neco. Dar când a văzut că după o luptă de două luni el n-a putut cuceri nici măcar oraşul Haran, Neco s-a retras din nou.

Apariția trupelor egiptene în Palestina l-a făcut pe regele Iosia să ia hotărârea de a împiedica cu orice preț ajutorul armat pentru asirieni. Astfel s-a ajuns la acel marş al acelei neînsemnate oştiri iudaice împotriva armatei egiptene cu mult superioare, marş care s-a terminat în mod tragic, la Meghido. *„Neco”*, scrie Herodot, *„a învins şi pe sirieni (adică pe Iuda) într-o luptă pe câmpul de la Magdolus”* (Meghido).

În drumul său de întoarcere spre Egipt, faraonul Neco şi-a dat ifose ca şi când ar fi stăpân peste toate Siria şi Palestina. În Iuda el dă un exemplu, pentru ca să nu mai aibă loc nici o îndoială, de cine atârnă acum această țară. Astfel Ioahas, fiul şi urmaşul lui Iosia, este dezbrăcat de demnitatea sa regească, şi e dus ca prizonier la Nil (2 Împărați 23:3134). În locul lui, Neco aşază pe tron pe un alt fiu al lui Iosia, şi anume pe Eliakim, al cărui nume îl modifică în Ioiachim (2 Împărați 23:34).

Despre faraonul Neco egiptologii n-au putut să găsească până acum nici un fel de scrieri de glorificare a lui. *„Haina lui, în care el a săvârşit chiar acele isprăvi”*, a aflat Herodot cu 150 de ani mai târziu de la preoți egipteni, el a închinat-o templului lui Apollo din Milet, drept mulțumire pentru participarea unor mercenari greci la armata sa. În țara cea învinsă el n-a lăsat decât o singură urmă. Aceasta este numele său aflat într-o scriere cu hieroglife. Iar frânturile acestei scrieri s-au găsit în Sidon.

Dar numai 4 ani mai târziu - în 605 î.Cr. *„visul lui Neco de-a stăpâni peste Asia”*, după cum l-au numit înaintaşii lui, s-a spulberat.

Încă pe timpul când el încasa tributuri din Palestina, alții au şi luat hotărârea cu privire la *„cuceririle”* sale. După biruința lor repurtată în comun, mezii şi cu neo-babilonienii au împărțit între ei împărăția Asiriei. Mezii au anexat nordul şi estul nordic, iar Babilonul, sudul şi sudul-vestic. Prin aceasta, Siria şi Palestina au revenit regelui Nabopolassar. Între timp, îmbătrânind şi nemaiputând face față oboseli lor de călătorie, Neco a trimis în locul său pe prințul de coroană haldeu, pe fiul său Nebucadnețar, ca să ia în stăpânire noile țări.

Este adevărat că Neco a mai întreprins o încercare de apărare, dar aceasta a eşuat lamentabil. La Carchemiş, în aceeaşi regiune, unde cu 4 ani în urmă el a încercat să ajute pe ultimul rege asirian, el a fost bătut cu desăvârşire lângă renumitul vad peste Eufrat din Mesopotamia spre Siria nordică (Ieremia 46:2).

Neco a trecut în fugă prin Palestina, acoperit de batjocura şi de ironia proorocului Ieremia*: „Faraon, împăratul Egiptului, nu este decât un pustiu; căci a lăsat să treacă clipa potrivită... I se aude glasul ca fâşâitul unui şarpe...”* (Ieremia 46:17, 22).

După această fugă ruşinoasă, Iuda nu l-a mai văzut niciodată pe Neco. *„Împăratul Egiptului n-a mai ieşit din țara lui, căci împăratul Babilonului luase tot ce era al împăratului Egiptului, de la pârlul Egiptului până la râul Eufratului”* (2 Împărați 24:7). Prințul de coroană haldeu, n-a putut însă să se folosească pe deplin de biruința sa de la Carchemiş. Primind în timpul bătăliei vestea despre moartea tatălui său, el a trebuit să se înapoieze la Babilon. Iar după ce Nebucadnețar şi-a luat în primire tronul (605-562 î.Cr.), treburi importante de stat l-au silit ca în anii următori să rămână în țara lui. Astfel regatul lui Iuda a fost scutit deocamdată de o nouă ocupație; el a fost lăsat de capul lui.

Cu privire la lucrurile care s-au întâmplat în amănunt pe la sfârşitul secol. 6 în Iuda, ne lipsesc relatări din acea vreme. Nici Biblia nu ne dă o imagine clară, de pildă când au apărut haldeii pentru prima dată în țară şi de când au început ei să pretindă tribut. Împărații neo-babilonieni n-au lăsat în urma lor anale bogate în explicații, ca predecesorii lor asirienii. Unele inscripții păstrate pe clădiri nu fac decât să se poată bănui anumite evenimente istorice.

Capitolul 28
Ultimele zile ale lui Iuda

„Pe vremea sa, Nebucadneţar, împăratul Babilonului, a pornit cu război, Ioiachim i-a fost supus trei ani” (2 Împăraţi 24:1).

Pe la sfârşitul celui de al VI-lea secol î.Cr. a avut loc acel eveniment plin de nenorocire, care a făcut ca în numai puţini ani Iuda să dispară pentru totdeauna din istoria vechiului orient. Într-o grabă mare, noi evenimente se revarsă peste micul stat vasal şi peste locuitorii lui de pe malurile Iordanului, evenimente care vor avea ca urmare timpul cel mai amar de suferinţe pentru Iuda. Şi acestea se vor sfârşi cu drumul robiei, cu deportarea în Babilon.

Aceasta a început cu refuzul de-a plăti tributul şi răscoala tacită împotriva noului stăpânitor. Dar în anul 598 î.Cr. rebeliunea din Iuda izbucneşte pe faţă. Regele Ioiachim *„s-a răsculat din nou împotriva lui”* (2 Împăraţi 24:1).

La început, Nebucadneţar nu intervine personal. Poate că lucrul acesta nu i s-a părut destul de important; într-un mare imperiu nişte rebeliuni locale nu sunt o raritate. De aceea la prima sa intervenţie el nu foloseşte decât bărbaţi din Moab, Amon şi Siria, cărora le dă ca sprijin trupe regulate haldeene. Dar se pare că ei n-au putut să pună sub control situaţia. Şi abia atunci Nebucadneţar însuşi aleargă spre Iuda.

Pe când Nebucadneţar cu o oştire însemnată se afla în drum spre Palestina, Ioachim moare subit şi în modul cel mai surprinzător. Fiul său îi urmează pe tron: *„Ioiachin avea optsprezece ani când a ajuns împărat, şi a domnit trei luni la Ierusalim... Nebucadneţar, împăratul Babilonului, a venit înaintea cetăţii pe când o împresurau slujitorii lui... A dus în robie tot Ierusalimul... A strămutat pe Ioiachin la Babilon...”* (2 Împăraţi 24:8-15).

Deci în anul 597 î.Cr., după cum ne spune Biblia, regele Ioiachin şi ai săi sunt luaţi ca prizonieri în Babilon. Dar cine ar mai putea să verifice într-un mod concret această constatare după un răstimp de 2500 de ani? Totuşi cu puţin timp înainte de începutul celui de al XX-lea secol, i se mai oferă cercetării ştiinţifice încă o şansă de a afla ceva precis despre soarta familiei regale a lui Iuda.

În anul 1899, Societatea Orientală Germană organizează o mare expediţie sub conducerea arhitectului profesor Robert Koldewey, spre vestitele grămezi de ruine numite *„babil”*, de pe malurile Eufratului. Ea se dovedeşte a fi o acţiune foarte înceată; abia după 18 ani este dezgropată cea mai renumită metropolă a antichităţii, reşedinţa lui Nebucadneţar. De asemenea a fost dezgropată una din cele *„şapte minuni ale lumii”*, şi anume acele *„grădini suspendate”* atât de mult lăudate de călătorii greci de mai

târziu, precum şi *„E-temen-an-ki”*, legendarul turn din Babilon. În palatul lui Nebucadneţar şi lângă poarta Iştar din imediata lui apropiere, au fost scoase la lumina zilei nenumărate inscripţii.

Totuşi ele produc savanţilor o anumită dezamăgire. Prin contrast cu inscripţiile explicative ale domnitorilor asirieni, în care au fost fixate în mod istoric adeseori şi numele şi soarta unor regi din Israel şi Iuda, aceste inscripţii neo-babiloniene nu menţionează aproape nimic altceva decât nişte evenimente legate de religia sau arhitectura din vremea aceea. De pildă ele nu conţin nici un fel de indiciu despre evenimentele din Iuda.

Dar trei decenii după ce acele piese măreţe descoperite în legătură cu *„babil”*, şi-au găsit locul lor în arhive şi în muzee, la Berlin au apărut la lumină, din nemijlocita apropiere a acelei porţi Iştar, o mulţime de documente unice!

În muzeul de pe insula din mijlocul fluviului Spree - în inima capitalei germane - minunata poartă Iştar din Babilon a fost reconstruită în marea sală iluminată a muzeului Kaiser Friedrich. Ameninţători şi siniştri stăteau acolo, pe olanele zmălţuite ale străzii de procesiuni pentru Marduc (zeul Babilonului) într-un şir lung, trupurile de un galben ţipător al leilor. La fel ca şi odinioară la Eufrat, tot aşa şi acum leii flancau pe oamenii uimiţi ai sec. XX, care se îndreptau spre acea poartă cu balaurii şi bivolii ei sălbateci, minunata poartă închinată zeiţei Iştar.

Şi în timp ce sus, în sala plină de lumină, vizitatori din toată lumea stăteau adânc impresionaţi în faţa acelei strălucitoare porţi duble, şi prin care ca şi Nebucadneţar, altădată treceau şi ei pe sub arcade pe strada procesiunilor, jos, în încăperile beciurilor acelui muzeu, vreo 300 de tăbliţe de lut cu scriere cuneiformă, aşteptau ca să fie descifrate.

Colaboratorii lui Koldewey au scos aceste tăbliţe din clădirile anexe ale palatului lui Nebucadneţar, care era aproape de poarta Iştar, le-au numerotat, le-au împachetat în lăzi, şi împreună cu mormane de cărămizi zmălţuite în culori vii şi cu reliefuri de lei, de zmei şi de bivoli sălbateci, ele au pornit în călătoria lor lungă spre Berlin, unde din întâmplare s-au potrivit în aşa fel lucrurile, încât acele tăblii vechi, acum bine împachetate lângă fluviul Spree, să fie depozitate, aproape la fel ca şi la Babilon, numai cu câţiva metri sub poarta Iştar.

După anul 1933, asiriologul E. F. Weidner s-a apucat de sortarea şi examinarea tăbliţelor şi a cioburilor din acele încăperi ale pivniţelor de sub muzeul Kaiser-Friedrich. Apoi el le-a tradus bucată cu bucată. Ele nu cuprindeau altceva decât nişte liste de la curte, acte justificative privind aprovizionarea cu alimente a curţii regale, diferite înregistrări ale unor birocraţi antici; nişte lucruri cotidiene şi searbăde.

Cu toate acestea, Weidner buchiseşte neobosit, zi după zi, în pivniţa de sub poarta Iştar, şi traduce fără întrerupere. Pe neaşteptate însă, munca lui destul de monotonă, îşi găseşte o înviorare deosebită. Printre acele vechituri stupide cu privire la administraţie, Weidner găseşte dintr-odată nişte notiţe nepreţuite ale acelui antic şoarece de birou.

În patru chitanţe diferite referitoare la nişte produse alimentare, printre altele el a dat şi peste un nume cunoscut din Biblie: *„Ja’-u-kinu”*... Acesta este Ioiachin.

Nici o eroare nu este posibilă căci numele lui Ioiachin este însoţit de rangul: *„Rege al ţării Iuda”*. Aceste chitanţe babiloniene din lut, în afară de cele de mai sus, poartă şi data celui de al 13-lea an de domnie al regelui Nebucadneţar. Aceasta înseamnă anul 592 î.Cr., deci cinci ani după căderea Ierusalimului şi după deportare. În acelaşi timp, intendentul babilonian cu aprovizionarea a menţionat în trei cazuri şi pe cinci din fiii regelui, care au fost încredinţaţi spre îngrijire unui slujitor cu numele evreiesc *„Kenaiai”*.

În calitate de primitori de raţii alimentare din magaziile lui Nebucadneţar, sunt menţionaţi *„opt oameni din ţara Iuda”*, care se poate să fi aparţinut de suita regelui Ioiachin, printre ei fiind şi un grădinar cu numele Sialamjaa-ma.

Ioiachin, regele detronat din Iuda, a trăit împreună cu familia şi suita sa, în Babilon, în palatul lui Nebucadneţar. În felul acesta descoperirile lui Weidner, clarifică şi întregesc relatarea biblică din a doua carte a împăraţi lor: *„Împăratul Babilonului a purtat grijă necontenit de hrana lui zilnică, până în ziua morţii lui, în tot timpul vieţii sale”* (Ieremia 52:34).

O completare senzaţională la cele de mai sus, a fost adusă în anul 1955 prin studierea unor tăbliţe cu scriere cuneiformă, vechi de 2500 de ani, care au dormit nebăgate în seamă şi uitate de multă vreme în Muzeul Britanic din Londra. Cu ocazia descifrării lor, cercetătorul de antichităţi D. J. Wiseman, a dat, spre marea lui surprindere, peste următoarea comunicare din cancelaria regelui Babilonului:

„În anul al şaptelea, în luna Kislev, regele... şi-a luat oştirea sa şi a pornit spre ţara Chatti (Siria).El şi-a aşezat tabăra faţă în faţă cu oraşul iudeilor şi a cucerit oraşul în ziua de 2 Adar (martie 597 î.Cr.) Pe regele (Ioiachin) l-a luat prizonier, şi pe alt rege după inima lui (Zedechia) l-a însărcinat cu domnia. Iar birurile grele oferite de acel oraş le-a luat cu el şi a dispus să fie aduse la Babilon”.

Aceasta este relatarea originală a cronicii haldee asupra primei cuceriri a Ierusalimului de către Nebucadneţar, aşa cum ne este transmisă şi de către Biblie în cap. 24 al cărţii a doua a împăraţi lor.

„În al nouălea an al domniei lui Zedechia, în a zecea zi a lunii a zecea, Nebucadneţar, împăratul Babilonului a venit cu toată oştirea lui împotriva Ierusalimului... Cetatea a fost înpresurată până la al unsprezecelea an al împăratului Zedechia” (2 Împăraţi 25:1-2).

De la data când Ioiachin este luat prizonier şi de la prima deportare în Babilon trecuseră 11 ani. Şi acuma venise vremea ca soarta statului Iuda să fie pecetluită.

Ultima scenă din tragedia acestui mic popor ne oferă un exemplu model, cum relatarea biblică şi descoperirea cercetătorilor aruncă lumină asupra aceluiaşi eveniment, dar din două unghiuri de vedere diferite, şi cât de exacte apar pe lângă relatarea oficială ştiinţifică, şi indicaţiile date de prooroc în a doua Carte a împăraţi lor şi în Cronici. Ieremia a schiţat în trăsături sumare situaţiile din acea desfăşurare agitată şi apăsătoare a evenimentelor, situaţii care, aşa cum arată săpăturile şi piesele găsite în Palestina din zilele noastre, sunt dovedite ca fiind uluitor de exacte şi veritabile din punct de vedere istoric.

După prima cucerire a Ierusalimului din anul 597 î.Cr. Nebucadneţar a admis ca Iuda să existe mai departe ca stat vasal. Urmaş pe tronul lui

Ioiachin, care fusese luat prizonier, a devenit unchiul lui, numit Mattanya şi căruia regele haldeu i-a dat un alt nume, cel de Zedechia. După cum putem vedea din Ieremia 13:19, teritoriul regatului a fost micşorat: *„Cetăţile de la miazăzi sunt închise, şi nu-i cine să deschidă*" (Ieremia 13:19).

Deşi deportarea fraţilor de acelaşi neam le mai stătea în faţa ochilor, şi deşi experienţele amare de 150 de ani precum şi soarta nemângâiată a împărăţiei din nord a lui Israel mai erau vii în amintirea lor, totuşi voinţa de împotrivire din Iuda nu s-a stins.

Căci foarte curând încep să se audă glasuri, care ataţă împotriva Babilonului şi care cer recâştigarea situaţiei pierdute (Ieremia 28:1-4). Proorocul Ieremia îi avertizează să nu se răscoale, dar totuşi cercurile antibabiloniene sunt acelea care capătă tot mai multă influenţă. Ele răzvrătesc poporul şi câştigă în cele din urmă influenţa şi asupra regelui lipsit de energie şi care se clătina uşor. Astfel se reiau alianţele cu statele vasale învecinate. La regele Zedechia, în Ierusalim, are loc întâlnirea *„solilor"* din Edom, din Moab şi Amon, precum şi din oraşele maritime Tyr şi Sidon (Ieremia 27:3).

Faptul că în 588 î.Cr. s-a urcat pe tron noul faraon Apries (25) a influenţat în mod evident hotărârea de izbucnire a răscoalei (Ieremia 44:30). Noul domnitor asupra Egiptului trebuie să-i fi dat lui Iuda asigurări în privinţa unui ajutor cu arme, căci *„Zedechia s-a răsculat împotriva împăratului Babilonului"* (2 Împăraţi 24:20).

În *„luna a zecea"* (2 Împăraţi 25:1) a aceluiaşi an 588 î.Cr. acela era *„anul al nouălea"* al regelui Zedechia - vine din Babilon, Nebucadneţar cu o oştire puternică. Şi campania lui de pedepsirea statului rebel al lui Iuda s-a desfăşurat uimitor de repede.

Diviziile haldee compuse din infanterie, din detaşamente rapide de călăreţi şi din corpuri de care de luptă sfărâmă orice fel de împotrivire şi cuceresc oraş după oraş, până la capitala Ierusalim şi cetăţile întărite din sud, Lachiş şi Azeca, stăpânind în cele din urmă toată ţara.

Dar Ierusalimul, Lachiş şi Azeca sunt hotărâte să lupte mai departe, până la sfârşit: *„...pe când oastea împăratului Babilonului lupta împotriva Ierusalimului şi împotriva tuturor celorlalte cetăţi ale lui Iuda, împotriva Lachişului şi Azechei, căci acestea erau cetăţile care mai rămăseseră din toate cetăţile întărite ale lui Iuda"* (Ieremia 34:7).

Mărturii clare şi impresionante aduc în faţa ochilor posterităţii ultima fază a acestei lupte lipsite de orice nădejde.

La o distanţă de 30 km sud-vest de Ierusalim, se întinde până departe în munţii lui Iuda valea cea verde numită Elach. Acesta a fost locul acelei lupte în doi: David cu Goliat, filisteanul uriaş care arunca vorbe de ocară la adresa Israelului (1 Samuel 17).

Şi azi mai curge încă micul pârâiaş din care David şi-a adunat *„cele cinci pietre netede"* pentru praştia sa (1 Samuel 17:40).

De la acest mic pârâu, se ridică lin povârnişurile care apoi formează o cupolă de 300 m înălţime. De aici, de sus, se văd întinzându-se ogoarele cu cereale şi livezile de măslini care scânteiază la orizontul apusean. În aceste locuri în 1898 englezul Dr. Frederik J. Bliss a identificat o citadelă cu 8 turnuri puternice, ca fiind vechea Azecă, una din acele cetăţi întărite şi neînvinse de la graniţă. Iar exact cu 20 km mai la sud, ruinele Lachişului

adăpostesc nişte mărturii încă şi mai preţioase. Arheologul J. L. Starkey împreună cu expediţia britanică Welcome-Marston, smulge în jurul anului 1930 din molozul uriaşei porţi a acelui oraş, acolo unde lupta a fost cea mai îndârjită, 18 bucăţi de ostraka, nişte cioburi cu inscripţii pe ele, care păstrează relatări de la forturile ei exterioare, de la punctele de sprijin şi de observaţie ale trupelor iudaice, care încă nu fuseseră înfrânte. Sunt depeşe de comunicări, scrise pe lut, din zilele celei de *„a zecea lună"* a anului 588 î.Cr. şi care îi sunt adresate lui *„Iauş" „comandantul cetăţii Lachiş*". Comunicările mâzgălite acolo în grabă ne fac să simţim uriaşa tensiune din preajma prăbuşirii. Una din aceste comunicări care este o mărturie oculară spune: *„Facă Iehova ca domnul meu să primească o veste bună tocmai acuma... noi suntem atenţi la staţiunile de semnalizare din Lachiş, după semnalele pe care ni le-a indicat domnul meu,... dar noi nu mai vedem semnalele din Azeca".* Această comunicare îi spune comandantului Iauş din Lachiş că Azeca a căzut. Ca urmare Nebucadneţar a putut să-şi retragă pionierii de acolo, pentru a-i folosi la asaltul asupra penultimei cetăţi.

Cu privire la sfârşitul plin de groază al cetăţii Lachiş, arheologii britanici ai expediţiei Welcome-Marston, au trebuit să facă şase campanii înainte de-a găsi, în 1938, unele clarificări.

Acestea au constituit de altfel şi ultimul succes care a încununat viaţa de cercetător şi arheolog renumit al lui James Lesley Starkey. Căci cu ocazia tulburărilor dezlănţuite în acea ţară, în drumul său de la Lachiş spre Ierusalim, în apropiere de Hebron, la vârsta de 43 de ani şi în urma unei fatale confundări, el este împuşcat de arabi. În timpul lungei sale perioade de săpături îi crescuse barba, şi arabii l-au socotit drept evreu!

În anul 701 î.Cr. trupele de asalt ale regelui Sanherib al Asiriei au atacat zidurile cetăţii Lachiş cu *„tancurile"* lor înarmate cu pinteni de dărâmare. Trupele speciale ale lui Nebucadneţar au folosit o cu totul altă tehnică pentru ca să obţină predarea cetăţii.

Cercetarea stratului de pământ din timpul distrugerii babiloniene a dat la iveală, spre uimirea lui Starkey, următorul rezultat: cenuşă. Cenuşă în cantităţi incredibile. Unele straturi sunt înalte de mulţi metri şi încă astăzi - după peste 25 de secole de ani - ele sunt mai înalte decât zidurile grosolane şi digurile cetăţii. Pionierii lui Nebucadneţar au fost specialişti în pârjolire prin foc, erau meşteri în producerea unor vâlvătăi uriaşe de foc!

Orice fel de lemn s-ar fi putut găsi pe acolo, ei l-au adus cu ei, au golit împrejurimile Lachişului de orice copac sau pădurice, au pleşuvit pe întinderi de kilometri orice deal, au îngrămădit materialul de ars până la înălţimea unei case în faţa zidurilor şi i-au dat foc. Nenumărate dumbrăvi de măslini trebuie să fi căzut pradă topoarelor lor, căci stratul de cenuşă conţinea şi nenumărate cantităţi de sâmburi de măsline carbonizaţi.

Ziua şi noaptea flăcările uriaşe s-au ridicat spre cer şi au învăluit ca un inel de foc zidurile cetăţii. Şi fără întrerupere asediatorii au cărat lemne alimentând focul, până când pietrele zidurilor au crăpat din cauza căldurii şi toată tăria zidului a cedat.

Aşa a căzut Lachişul şi numai Ierusalimul singur a mai rezistat. Asupra lui însă s-a concentrat toată puterea de luptă a babilonienilor. În cazul Ierusalimului însă atacatorii nu au mai putut folosi aceiaşi tactică a focului ca în cazul cetăţii Lachiş. În jurul Ierusalimului se aflau puţini copaci.

Aceştia au dispărut din jurul Ierusalimului încă de pe timpul patriarhilor şi a cuceririi țării de către Iosua. Nu mai erau decât din loc în loc nişte dumbrăvi sărăcăcioase şi nişte tufărişuri (Iosua 17:15,18).

De aceia, Ierusalimul a trebuit să fie cucerit prin alte metode, de asediere prelungită şi de dărâmare, metode care au mai fost încercate şi în alte locuri.

Timp de 18 luni Ierusalimul a fost asediat şi apărat cu vitejie: *„Cetatea a fost împresurată până la al unsprezecelea an al împăratului Zedechia”* (2 Împărați 25:2).

Ceea ce i-a făcut pe cei asediați ca să reziste, în ciuda faptului că foametea de mult timp făcea ravagii în oraş şi îşi cerea victimile sale, era speranța disperată în ajutorul Egiptului.

La un moment dat această speranță părea să se realizeze, căci babilonienii s-au retras subit. *„Oastea lui Faraon ieşise din Egipt şi haldeii, care împresurau Ierusalimul, când auziseră vestea aceasta, plecaseră”* (Ieremia 37:5). De fapt, atunci, după cum menționează şi Herodot, o armată a faraonului Apries s-a deplasat din țara Nilului în sus. Dar ținta marşului acestei armate n-a fost Ierusalimul, ci Apries a înaintat atât pe apă cât şi pe uscat, împotriva cetăților maritime ale fenicienilor.

Cercetătorii au găsit în fragmentele unor monumente egiptene dovezi pentru prezența de atunci a lui Apries în Tir şi Sidon.

Şi astfel lucrurile s-au întâmplat aşa, cum le prevestise Ieremia: *„Iată că oastea lui Faraon, care pornise să vă ajute, se întoarce în țara ei, în Egipt”* (Ieremia 37:7). Încât după câteva zile, vrăjmaşul s-a întors din nou în fața Ierusalimului şi asediul a fost continuat cu toată îndârjirea, iar dezastrul nu se mai putea opri.

„Atunci s-a făcut o spărtură în cetate; şi toți oamenii de război au fugit noaptea pe drumul porții dintre cele două ziduri de lângă grădina împăratului... ” (2 Împărați 25:4).

Pe baza rezultatelor obținute prin săpături, drumul acesta al fugii celor asediați se poate reconstitui fără greutate.

Regele Ezechia luase măsura ca vechile întăriturii ale oraşului lui David să fie întărite mai sigur printr-un al doilea dig construit spre sud (2 Cronici 32:5), şi ale cărui rămăşițe au fost dezgropate.

În clipa când vrăjmaşul printr-o spărtură a zidului a pătruns în oraş apărătorii s-au retras mai întâi în partea cea sudică a cetății care avea două ziduri, şi abia după ce s-a întunecat ei au fugit afară printr-o poartă laterală şi apoi mai departe peste coline spre Ierihon. Cu această ocazie regele Zedechia a fost prins. În fața ochilor săi, copiii lui au fost *„junghiați”*, iar lui i-au fost scoşi ochii (2 Împărați 25:7) - o pedeapsă grea aplicată de babilonieni trădătorilor în timp de război. De multe ori această pedepsire crudă prin orbire a fost consemnată de reliefuri.

Acum Ierusalimul cade pradă jafului; palatul regal şi Templul sunt incendiate, iar zidurile cetății şi celelalte întăriturii sunt dărâmate. Ordinul de distrugere a fost dat lui *„Nebuzaradan, căpetenia străjerilor”* (2 Împărați 25:8), un mare vizir, şi care în relatarea curții babiloniene apare sub numele *„Nabu-seri-indinnam”*. Şi din nou în 587 î.Cr. o parte a populației a fost deportată (2 Împărați 25:11). Iar Nebucadnețar a nimicit casa regală a lui David, care a dăinuit fără întrerupere patru sute de ani. Țara lui Iuda a

devenit o provincie babiloniană. Unii din cei rămaşi în țară au desfăşurat din ascunzişurile lor din munți, o luptă de partizani, căreia i-a căzut pradă şi dregătorul Ghedalia pus de Babilon. Iar răsplata pentru acest omor a constat într-o a treia şi cea din urmă deportare (Ieremia 52:30).

Dar mici grupuri de iudei au reuşit să scape prin fuga lor în Egipt (2 Împărați 25:26 şi Ieremia 43:7). Astfel cortina istoriei se lăsă în jos peste o țară depopulată. Seminţiile israelite au fost împrăştiate în toată lumea.

Dar împotriva acestei afirmații tradiționale a Bibliei cu privire la un nou exil, unii oameni de ştiință, ca de pildă englezii S. A. Cok şi C. C. Torrey, au opus veto-ul lor. După părerea lor n-a existat niciodată o deportare în masă din Iuda, ci doar numai câțiva din nobilime au fost duşi în robia babiloniană.

Dar săpăturile au dovedit exact contrariul. Începând cu anul 1926, au fost dezgropate total sau numai în parte un număr însemnat de oraşe şi cetăți din Iuda, şi care au fost cercetate cu grijă în ceea ce priveşte data distrugerii sau depopulării lor. *„Rezultatele sunt unitare şi convingătoare”* spune profesorul Albright: *„Multe oraşe au fost distruse la începutul sec. VI î.Cr., şi n-au mai fost repopulate niciodată; altele au fost distruse în acelaşi timp, dar în parte, au fost repopulate ceva mai târziu; de asemenea, altele au fost distruse, dar n-au mai fost locuite decât după un răstimp lung de la părăsirea lor. Nu există nici un singur caz cunoscut, în care un oraş din Iuda să fi fost locuit fără întrerupere în timpul exilului”*. Babilonienii au distrus în mod definitiv țara lui Iuda şi au depopulat-o; sau pe scurt, cum zic arheologii, ei *„au lăsat o masă curată!”.*

La şase sute cincizeci de ani după ce copiii lui Israel au intrat sub conducerea lui Iosua în țara făgăduită, nici unul din urmaşii lor n-a mai rămas în țară. Cuvintele amenințătoare şi avertizatoare ale proorocilor s-au îndeplinit întocmai şi pedeapsa de la Dumnezeu prevestită a venit peste ei. *„Iată, voi da poruncă, zice Domnul... Şi voi preface cetățile lui Iuda într-un pustiu fără locuitori”* (Ieremia 34:22).

Istoria copiilor lui Israel s-a sfârşit - de acum începe istoria evreilor.

VII. DE LA EXIL LA REGATUL MACABEILOR

De la Ezechiel la Ioan Hyrcanus

Capitolul 29
Educaţie prin exil

„Zidiţi case şi locuiţi-le; sădiţi grădini şi mâncaţi din roadele lor!... ca să vă înmulţiţi acolo unde sunteţi, şi să nu vă împuţinaţi. Urmăriţi binele cetăţii în care v-am dus în robie..." (Ieremia 29:5-7).

Astfel a scris proorocul Ieremia din Ierusalim către bătrânii, către preoţii, către proorocii şi către întregul popor, care la porunca lui Nebucadneţar a fost dus în robie în Babilon.

Conformându-se sfatului său bine gândit, ei au căutat şi au găsit *„binele cetăţii"* şi nu le-a mers rău. Robia din Babilon nu putea să fie comparată cu viaţa aspră a copiilor lui Israel de la Nil, din Pitom şi Ramses de pe vremea lui Moise. Cu excepţia câtorva cazuri, acolo n-a existat o muncă aspră forţată (Isaia 47:6). Nicăieri pe Eufrat n-a fost vorba despre o muncă de facerea cărămizilor, deşi pe atunci Babilonul dispunea probabil de cea mai mare producţie de cărămizi din lumea acelei vremi. Căci nici mtr-o epocă nu s-a clădit atât de mult în Mesopotamia ca pe timpul lui Nebucadneţar.

Cine şi-a făcut un dreptar din sfatul lui Ieremia, aceluia i-a mers bine, iar unora chiar foarte bine. O familie, care a ajuns să se căpătuiască, le-a lăsat urmaşilor ei din lume documentele ei comerciale, scrise pe nişte tăbliţe prăfuite din lut. Este vorba de *„Murashu şi Fiii"* - o mare bancă internaţională - Asigurări, şi contracte de arendare şi împrumuturi - Mobile şi imobile - Sediul administrativ la Nippur, iar filialele ei erau în toate locurile; aceasta era firma lor, renumită şi cunoscută în toată lumea.

Da, aceşti Murashu - nişte oameni dispersaţi din Ierusalim - au ajuns de la 587 î.Cr. să-şi creeze o situaţie la Nippur. Ei au devenit o casă bine stabilită încă din vremea perşilor; firma lor era un nume cunoscut în Mesopotamia. *„Actele comerciale"* ale firmei *„Murashu şi Fiii"* sunt bogate în amănunte explicative cu privire la viaţa celor deportaţi, ca de exemplu numele lor, ocupaţiile, proprietăţile.

Savanţi ai universităţii din Pennsylvania - S.U.A., au descoperit o parte din documentele depozitate în vechea casă comercială a firmei evreieşti din Nippur. Ele s-au aflat în nişte ulcioare mari de lut, care după prescripţiunile de asigurare din vremea aceea au fost închise cu grijă, fiind lipite cu bitum.

Şi nu numai cercetătorii asiriologi şi-au găsit marea lor bucurie în textele traduse.

În încăperile birourilor firmei Murashu şi Fiii a domnit o activitate susținută, timp de peste o sută cincizeci de ani. Ea s-au bucurat de un mare prestigiu în ochii clienților ei, fie că era vorba de arendaşii unor mari terenuri sau ale unor porțiuni de canal, fie de nişte sclavi. Pe atunci, cine nu putea scrie când se ajungea în fine, după multe discuții, la semnarea solemnă a actului, îşi punea în locul numelui său, în josul documentului amprenta unghiei de la un deget. Lucrul acesta, care se făcea atunci în fața martorilor, corespunde cu cele *„trei cruci"* ştiute, şi care sunt simbolul analfabeților din vremea noastră.

Într-o zi au venit la firma Murashu şi Fiii, trei giuvaergii... şi *„Elilaha-iddina şi Belsunu şi Hatin au vorbit astfel către Elil-nadin-sum, fiul lui Murashu: ‚În ceea ce priveşte inelul cu piatră de smarald, care este făcut din aur, noi garantăm pentru o perioadă de 20 ani că piatra de smarald nu va cădea afară din inel. Iar în ziua când smaraldul va ieşi totuşi din inel încă înainte de scurgerea celor 20 ani, cei trei Elil-aha-iddina, Belsunu şi Hatin îi vor plăti lui Elil-nadin-sum o despăgubire de 10 talanți de argint'"*. Documentul aceste este semnat de şapte persoane. Înaintea semnăturii notarului, tăblița de lut ne arată trei amprente de degete. Ele sunt *„semnăturile"* celor trei giuvaergii neştiutori de carte.

Evreul deportat Mannudannijama a venit la firma Murashu şi Fiii, deoarece dorea să încheie un contract de arendă cu un babilonian asupra unei cirezi importante de vite:

„13 berbeci bătrâni; 27 berbeci de 2 ani, 152 de oi mari şi gestante, 40 de berbeci de 1 an, 40 de miei de 1 an, un țap bătrân, un țap de 2 ani... În total 276, ‚albe şi negre', animale mari şi mici... contra unei plăți... Pentru păşunat, ingrijire şi pază a susnumitelor animale mici garantează Mannudannijama... Nippur, la 25 Ulul... Semnat: Amprenta degetului lui Mannudannijama".

Se depuneau la această întreprindere bancară şi plăți care reprezentau garanții pentru datornicii arestați; această întreprindere avea şi nişte secții speciale pentru toate problemele legate de polițe şi datorii!

Mărimea dobânzii percepute era de 20 %, şi bineînțeles că mărimea ei n-a fost stabilită de Murashu. Era dobânda obişnuită în vremea aceea.

„Murashu şi Fiii" pot să conteze ca un exemplu pentru noua profesiune, care încă din timpul robiei, s-a alipit de copiii lui Israel. Ea a devenit pentru ei o profesiune *„par excellence"* şi a rămas până astăzi: aceea de negustor, de comerciant. În patria lor n-au existat decât agricultori, colonişti, crescători de animale şi chiar meseriaşi. Legea lui Israel nu cunoştea nici un fel de dispoziții cu privire la comerț; acesta era străin pentru ei. Numele de *„canaanit"* era identic pentru ei cu *„mămular", „negustor de mărunțişuri"*, obiceiurile acestora au fost biciuite cu străşnicie de prooroci.

„Dar Efraim este un negustor care are în mână o cumpănă mincinoasă. Îi place să înşele" astfel tuna şi fulgera proorocul Osea (Osea 12:7 şi Amos 8:5-6).

Reorientarea israeliților spre această ocupație care până atunci fusese dezavuată, fapt care numai rareori este înțeles cum trebuie, a fost neobişnuit de înțeleaptă. Căci ea s-a dovedit a fi pe lângă o cale de alipire strânsă de vechea credință şi o cale de salvare, mijloc pentru continuarea

existenței lui Israel ca popor. Ca agricultori şi colonişti, împrăştiați şi însinguraţi într-o țară străină, ei s-ar fi înrudit şi încuscrit cu oameni de altă rasă, şi în decursul a puține generații ar fi fost absorbiți de străini şi ar fi dispărut. Dar noua lor ocupație i-a obligat să locuiască în comunități mari sau foarte mari, în cuprinsul cărora ei au putut să-şi formeze o comunitate a lor proprie şi să se dedice şi serviciilor lor religioase. Acest lucru le-a conferit coeziune şi existență în continuare.

Fiii lui Israel n-ar fi putut să-şi dorească un loc mai bun de învățătură ca Babilonul. Pentru oraşele şi marile metropole din lumea întreagă, care de acum încolo au devenit patria celor fără patrie, Babilonul, ca centru internațional de comerț, de industrie şi de comunicații, a fost şcoala cea bună.

Această metropolă, ale cărei ruine ne fac să bănuim, după două mii şi jumătate de ani, fosta ei putere şi măreție, nu a avut asemănare.

O sută de kilometri mai la sud de harnicul oraş Bagdad, deşertul a fost săpat, scormonit şi brăzdat. Atât de departe cât poți cuprinde cu ochii, se întindea o învălmăşeală de şanțuri, de grămezi de moloz şi de puțuri, care toate depun o mărturie despre acea campanie a unor arheologi germani care a durat 18 ani (din 1899-1917) şi prin care lucrare profesorul Robert Koldewey a reuşit să dezgroape şi să aducă din nou la lumina zilei, legendarul oraş Babel menționat în Biblie.

Dar abia dacă au trecut câteva decenii de la acele săpături, şi toate acele locuri nu ne oferă decât o privelişte dezolantă şi haotică. Vântul şi nisipul deşertului acoperă din nou, încet, dar fără împotrivire uriaşul schelet al vechii metropole. Numai într-o singură parte se mai ridică în sus câteva turnuri grosolane, cu conturul lor ascuțit. Zidurile lor, care odinioară erau împodobite cu olane smălțuite în culori vii, stau astăzi goale. De aici, de lângă poarta Iştar a început şoseaua cea lungă a procesiunilor. Acolo unde ea se termină, de cealaltă parte a oraşului, un deal uriaş ne vorbeşte despre una din cele mai mari opere arhitectonice din lumea veche şi anume despre turnul Babel.

Atât strălucirea cât şi măreția, atât puterea cât şi mărimea acestui oraş, care *„a păcătuit împotriva Domnului”* (Ieremia 50:14), au căzut pradă distrugerii şi s-au prăpădit. Niciodată oraşul acesta n-a mai fost locuit. Şi oare ar fi putut prevestirea proorocului Isaia să se îndeplinească într-un mod mai desăvârşit?

„Şi astfel Babilonul, podoaba împăraților, falnica mândrie a Haldeilor, va fi ca Sodoma şi Gomora, pe care le-a nimicit Dumnezeu. El nu va mai fi locuit, nu va mai fi niciodată popor în el... ci fiarele pustiei îşi vor face culcuşul acolo, bufnițele îi vor umplea casele, struții vor locui acolo... şacalii vor urla în casele lui împărăteşti şi câinii sălbatici în casele lui de petrecere...” (Isaia 13:19-22).

Dar de multă vreme chiar şi şacalii, bufnițele şi mai ales struții, au părăsit locurile acestui oraş. Ba chiar şi mărețul Eufrat, în ale cărui ape s-au oglindit odinioară zidurile lui împotrivitoare şi turnul cel înalt până la ceruri i-a întors spatele. Fluviul şi-a căutat o nouă albie. Numai siluetele unor palmieri indică din depărtare noul lui curs. Mica localitate a arabilor, cu numele *„Babil”* păstrează în numele ei amintirea acelui oraş mândru. Această localitatea însă se află cu câțiva kilometri mai la nord de ruinele oraşului.

„Halta Babilon” este scris în limba arabă şi engleză şi ea se află pe linia ferată Bagdad. Aceasta permite rarilor vizitatori să facă o plimbare printre ruinele de culoare maro-gălbui şi care se află la numai câteva sute de metri de colinele oraşului. Ajunşi aici, vizitatorii sunt cuprinşi de o linişte deplină caracteristică unei izolări desăvârşite.

Aceste ruine au păstrat în sânul lor ca pe cea mai de preț comoară, nişte documente de o valoare inestimabilă. Mulțumită lor, posteritatea a avut posibilitatea să-şi facă o imagine exactă asupra timpului robiei evreilor, timp care a fost totodată şi epoca cea mai înaltă de înflorire a Babilonului.

„Oare nu este acesta Babilonul cel mare, pe care mi l-am zidit eu, ca loc de şedere împărătească, prin puterea bogăției mele şi spre slava măreției mele?” (Daniel 4:30).

Aceste cuvinte pe care Daniel le pune în gura regelui Nebucadnețar, nu sunt o exagerare. Nici un alt domnitor din vechime nu a construit cu atâta hărnicie ca el. Despre pregătiri de război, despre cuceriri şi campanii militare, se vorbeşte numai puțin. Pe primul plan se află mereu activitatea de constructor a lui Nebucadnețar. Sute de mii de cărămizi poartă pe ele numele lui, iar de la multe construcții ni s-au păstrat şi planurile. De fapt Babilonul a întrecut toate oraşele chiar din vechiul Orient, el a fost mai mare decât Theba, decât Memphis sau Ur, şi chiar mai mare decât Ninive.

„Interiorul oraşului care este plin de clădiri cu trei şi patru etaje, este străbătut numai de şosele drepte, atât de-a latul cât şi de-a curmezişul, şosele care apoi trec dincolo de fluviu”. În felul acesta a fost văzut şi descris Babilonul cu mult mai târziu de către Herodot.

Planul oraşului Babilon ne aduce aminte de planurile parcă şablon ale marilor oraşe americane.

Veniți din Palestina lor şi chiar din mândrul oraş Ierusalim, deportații nu ştiau decât despre străzi înguste şi cu numeroase cotituri, străzi care de fapt nu erau decât nişte ulițe. În schimb în Babilon ei au putut vedea şosele largi ca nişte bulevarde late şi drepte, parcă trase cu linia. Fiecare dintre ele purta numele unuia din zeii Pantheonului babilonian. Astfel au existat străzile Marduk şi Zababa, de pe malul stâng al râului. În unghiul de la dreapta lor, ele se încrucişau cu străzile Sin, zeul lunii şi al lui Enlil, *„stăpânul lumii”*. Pe malul drept trecea de la răsărit spre apus strada Adad. Ea se întretăia cu strada lui Samaş, zeul soarelui.

Babilonul n-a fost numai metropola comercială, ci şi cea culturală, după cum rezultă din următoarea inscripție: *„În total în Babilon există 53 de temple ale zeilor mari, 55 de capele ale lui Marduk, 300 de capele ale zeilor pământeni, 600 pentru zeii cerului, 180 de altare pentru zeița Iştar, 180 pentru zeii Nergal şi Adad şi alte 12 altare pentru diverşi alți zei.”*

O asemenea mulțime de zei, cu cultul şi ritualul lor, şi care ajungeau chiar până la prostituția publică, ar fi trebuit după concepțiile noastre de astăzi, să-i confere acestui oraş amprenta unui bâlci anual. *„Dar obiceiul cel mai urâcios al babilonienilor este următorul”* se scandalizează Herodot (I. 199): *„Fiecare femeie a țării trebuie să se expună odată în templul zeiței Afrodita, pentru ca odată în viața ei să se împreune cu un străin... şi abia după ce s-a împreunat şi i-a slujit în felul acesta zeiței, se poate întoarce acasă: şi de atunci încoace, nici un dar nu era destul de mare ca să le mai tenteze. Femeile înzestrate cu frumusețe şi cu un trup înalt, scăpau uşor de*

acolo; cele lipsite însă de grații trebuiau să aştepte multă vreme înainte de a putea îndeplini cerința legii; dar şi unele şi altele dintre ele trebuiau să aştepte un timp de trei sau chiar patru ani".

Evreilor din robie le-au rămas neşterse din memorie aceste ispite şi ademeniri scârboase, care în Babilon țineau de viața cea de toate zilele. Chiar după sute de ani şi până în vremea lui Cristos, această metropolă a măreției n-a fost pentru ei decât *„Babilonul cel mare, mama spurcăciunilor pământului"* (Apoc. 17:5). Noțiunea de *„Babilonul păcatelor"* este înrădăcinată în vocabularul tururor limbilor moderne.

Treizeci de mii de metri cubi de moloz au trebuit să dea la o parte cercetătorii germani, până ce au putut să scoată la lumină o parte a templului lui Marduk de la Eufrat, care a fost reconstruit din nou sub Nebucadnețar. Construcția aceasta inclusiv dependințele ei a avut dimensiunile de 450 x 550 metri! în fața ei se ridica Ziguratul, turnul locaşului sfânt al lui Marduk.

„'Haidem să facem cărămizi şi să le ardem bine în foc'". Şi cărămida le-a ținut loc de piatră, iar smoala le-a ținut loc de var... ,Haidem! să ne zidim o cetate şi un turn al cărui vârf să atingă cerul şi să ne facem un nume...'" (Geneza 11:3-4).

Chiar şi această tehnică a zidăritului arătată de Biblie şi folosită pentru construirea turnului Babel, corespunde cu rezultatele obținute de cercetările arheologilor. La construcție, după cum ne confirmă cercetările, s-au folosit, mai ales la aşezarea fundației, numai cărămizi asfaltate. Lucrul acesta a fost în mod evident necesar din motive de *„securitate a construcției"*, şi anume, pentru asigurarea stabilității clădirii. Căci la o construcție în apropierea unui fluviu, trebuiau avute în vedere inundațiile regulate şi permanenta umiditate a terenului. De aceea, cu *„smoala"* care este asfaltul, atât fundația cât şi restul zidăriei au fost făcute refractare şi rezistente la umiditate.

Despre începutul construirii turnului scrie în Geneza, şi faptul s-a petrecut înainte de vremea patriarhilor. Avraam a trăit cum s-a putut constata din dezgropările făcute la Mari, cu 19 secole î.Cr. Să fie vorba de o contrazicere?

Istoria turnului, *„al cărui vârf să ajungă până la cer"*, ne îndreaptă spre un trecut foarte îndepărtat. Turnul a fost distrus de mai multe ori şi apoi reconstruit. După moartea lui Hammurabi, hetiții au încercat să radă de pe fața pământului această construcție uriaşă. Nebucadnețar n-a făcut decât să-l renoveze.

Şapte rânduri de trepte, *„şapte cuburi"* se grămădesc unul deasupra celuilalt. Tăblița de lut scrisă de un *„arhitect"* şi găsită în templu ne descrie în mod explicit, că lungimea, lățimea şi înălțimea lui au fost toate egale, şi că numai terasele au avut dimensiuni diferite. Lungimea părților laterale ale temeliei ne este arătată ca având ceva mai mult de 89 metri; iar arheologii au măsurat 91,5 metri. Deci turnul trebuie să fi avut aproape 90 metri înălțime.

Şi acest turn din Babel a stat în slujba unui cult întunecat. În această privință Herodot ne scrie următoarele: *„Pe ultimul turn (vrea să spună pe ultima treaptă) se află un templu mare, şi în acel templu se află un mare pat de dormit bine aranjat, iar în fața patului este aşezată o masă din aur. Se mai*

află acolo şi statuia unui chip, dar nu este aşezată în picioare, şi nici nu doarme acolo în timpul nopții nici un om afară de o femeie dintre locuitori, pe care şi-a ales-o în mod special dumnezeu dintre toate celelalte, după cum spun haldeii, adică preoții acelui zeu. La fel, tot ei afirmă, ceea ce nu pot să cred, că dumnezeu însuşi vizitează acest templu şi se odihneşte pe acel pat, după cum este cazul şi în Theba egipteană, după cele spuse de egipteni; căci şi acolo doarme o femeie în locaşul sfânt al lui Zeus din Theba...".

Pe străzile şi în piețele dintre temple, dintre capele şi altare, înflorea şi negustoria, se dezvolta şi comerțul. Nişte procesiuni sărbătoreşti, nişte caravane supraîncărcate cu mărfuri, căruțe de-ale negustorilor, preoți, pelerini, comercianți, toți aceştia mişunau în culori pitoreşti şi făcând mare larmă, toți deavalma. Slujba cultică şi negustoria erau atât de proprii vieții de toate zilele din Babilon, încât deseori ele se amestecau între ele şi semănau cu ceea ce se făcea şi în temple. De altfel ce ar fi putut să facă preoții cu toate acele jertfe, cu toate acele *„zeciuieli"*, care veneau în fiecare zi pe altarele lor şi din care multe se stricau foarte repede dacă nu ar fi putut să le transforme cât mai repede posibil în bani? Ca şi în oraşul Ur, şi în Babilon, administratorii templelor dispuneau de magazinele lor, de propriile lor depozite de vânzare. Şi pentru ca să poată plasa toate acele venituri cu profit, ei întrețineau chiar şi bănci proprii.

În fața zidurilor duble, care erau atât de late *„încât o trăsură cu patru cai putea să circule pe ele"* (spune Herodot), se aflau *„camerele de comerț".* Pe malul fluviului se stabileau prețurile, se fixau valorile de schimb pentru bunurile care erau aduse cu corabia. *„Karum"* sau *„Kai"* înseamnă în limba babiloniană locul pe care noi îl numim astăzi bursă. Împreună cu acest Kai, cu bursa, apusul a preluat şi sistemele de măsurat şi de cântărit ale centralei comerciale din Babilon.

Chiar dacă evreii ar fi dorit să caute şi să afle *„ceea ce era spre binele cetății"*, chiar dacă în oraşele Babiloniei ei ar fi învățat foarte multe lucruri pentru generațiile ce aveau să urmeze şi şi-ar fi lărgit felul lor de a privi lucrurile, chiar dacă şi-ar fi îmbunătățit standardul de viață, fapt care ar fi putut să slujească în multe privințe generațiilor ce aveau să vină - totuşi dorul după mica şi îndepărtata lor patrie de lângă Iordan, rămânea nepotolit în inimile lor. Ei nu puteau să uite cetatea lui David, iubitul lor Ierusalim. *„Pe malurile râurilor Babilonului, şedeam jos şi plângeam, când ne aduceam aminte de Sion"* (Psalm 137:1). Cuvintele de mai sus nu sunt o vorbărie goală. Căci mii de evrei au pornit pe drumul anevoios de întoarcere acasă. Ei au reclădit din nou cetatea distrusă şi templul lui Iehova. Fără de dorința arzătoare după patria pierdută, lucrul acesta nu s-ar fi realizat niciodată.

Capitolul 30
Apus în Orientul antic

„Iată, nenorocirea merge din popor în popor, şi o mare furtună se ridică de la marginile pământului” (Ieremia 25:32).

Arătătoarele ceasului lumii se apropiau de anul 500 î.Cr. Vechiul Orient ducea în spinarea sa mai mult de trei mii de ani. Popoarele din *„fertila semilună”* şi de la Nil au îmbătrânit, substanța lor creatoare s-a epuizat, ei şi-au îndeplinit misiunea, şi încet vremea lor a ajuns la coacere, când trebuiau să părăsească arena istoriei.

Soarele vechiului Orient este pe cale de a apune şi popoarele lui devin conştiente în sinea lor de noaptea care vine.

În cei ce au obosit, s-a mai înflăcărat încă odată vechea lor energie; ei şi-au mai adunat încă odată toate puterile. Din Egipt şi până în țările de pe malurile Eufratului şi ale Tigrului, s-a produs ceva ca o ultimă împotrivire vehementă contra căderii în anonimat. Oare privind înapoi, ei şi-au amintit de rolul lor de frunte din arena mondială? S-ar părea că aşa este; domnitorii lor au privit înapoi spre marile exemple ale unui trecut plin de strălucire. Ei credeau că prin noi impulsuri de putere vor putea să oprească ceea ce era inevitabil.

Faraonii Neco şi Apries şi-au dat silința să recucerească Siria - Palestina. Vechiul imperiu şi *„campaniile sale militare împotriva Asiei”* sunt idealul celei de-a 26-a dinastii (anii 663-525 î.Cr.). S-au construit flote mari şi s-a făcut încercarea de a reface din nou canalul dintre Nil şi Marea Roşie.

Dacă aceste impulsuri de putere n-au adus nici un fel de rezultat, şi dacă nici unele n-au avut succesul scontat, atunci amintirea exemplelor din marea epocă a constructorilor piramidelor, a avut un efect înviorător dar pe alte terenuri. Pictorii şi sculptorii au copiat operele marilor înaintaşi. Numele unor faraoni din mileniul al treilea au fost gravate în noile skarabeuri. S-au reintrodus străvechile titluri din administrația statală şi de la curtea domnească şi tot aparatul administrativ şi funcționăresc a fost reprofilat pe aşa zisa *„antichitate”*.

Lucruri asemănătoare se întâmplau şi în Fenicia, pe coastele Mării Mediterane. În anul 814 î.Cr. a fost întemeiat oraşul Cartagina, ca o colonie nord africană a oraşului Tyr. În aceste momente puterea maritimă şi comercială a fenicienilor ajunsese la unicul ei apogeu pe care l-a avut vreodată. De la Marea Neagră şi până la strâmtoarea Gibraltarului, Fenicia a posedat colonii comerciale şi puncte de sprijin pe malurile Mării Mediterane. O sută de ani mai târziu deja grecii au intrat în posesia moştenirii comerțului lor mondial. Preotul Sanchuniathon scrie istoria Feniciei; el primeşte din partea unui rege însărcinarea să copieze inscripții şi textele

vechi, pe care Filon din Byblos mult mai târziu le-a folosit ca izvoare istorice.

Cu Assurbanipal (anii 669-626 î.Cr.) împărăția Asiriei ajunge la apogeul puterii sale; ea se întindea de la golful Persic şi până la partea de sus a Egiptului. Acest tigru al vechiului Orient era acum sătul şi domnitorul acestui uriaş popor de cuceritori s-a lăsat să fie pictat sub o boltă de viță, culcat pe un pat moale şi oferindu-i-se o cupă cu vin.

Înjghebarea primului anticariat, a celei mai mari biblioteci din lumea veche, era a doua lui pasiune. Din însărcinarea lui, magaziile vechilor temple au fost răscolite în căutarea de documente vechi. Scribii lui au întocmit copii după mii de tăblițe din vremea marelui Sargon I (anul 2.350 î.Cr.).

Iar pasiunea fratelui său Şamaş-Sumukini din Babilon, a mers încă şi mai departe. El a dispus ca evenimentele actuale să fie scrise în limba străveche a sumerienilor.

Şi pe Nebucadnețar (anul 605-562 î.Cr.), ultimul mare domnitor de pe tronul din Babel, l-a chinuit nostalgia după trecut. Cronicarii de la curtea lui trebuiau să stilizeze inscripțiile în vechea limbă babiloniană, pe care nici un om nu mai putea nici s-o citească şi nici s-o vorbească. Arta de a construi şi literatura au mai înflorit încă odată sub haldei.

Cercetarea cerului în slujba astrologiei a făcut progrese nebănuite. S-a ajuns de atunci la antedatarea eclipselor de soare şi de lună. În şcoala babiloniană de astronomie s-au scris pe la anul 750 î.Cr. însemnări asupra corpurilor cereşti şi s-a continuat cu această scriere neîntrerupt timp de peste 350 de ani. Acestea constituie cea mai lungă serie de observații astronomice care s-a făcut vreodată. Până prin sec. 18, calculele observațiilor de mai sus depăşeau, în ceea ce priveşte exactitatea, pe cele ale astronomilor europeni.

Nabonid (anii 555-538 î.Cr.) pare să fi fost primul arheolog al lumii: Acest ultim domnitor babilonian a dispus ca să se dezgroape locaşuri şi temple decăzute de cultură, să fie descifrate şi să se traducă inscripțiile vechi. După cum rezultă din documentele găsite la Tell al Muayyar, el a renovat turnul de la Ur construit în trepte şi care slăbise din cauza bătrâneții.

Principesa Bel-Shalti-Nannar, sora biblicului Belşațar, a avut aceleaşi preocupări ca şi tatăl ei Nabonid. Woolley a descoperit în încăperile unui templu din Ur, unde sus numita a activat în calitate de preoteasă, un adevărat muzeu, cu piese arheologice din statele Mesopotamiei sudice - probabil primul muzeu iin lume. Toată colecția sa era înregistrată cu grijă, piesă după piesă, pe un cilindru din lut. După cuvintele lui Woolley, acel cilindru este *„cel mai vechi ghid muzeistic pe care îl cunoaştem".*

Numai un singur popor - împrăştiat în multe părți şi dus în vremea aceea departe până dincolo *de „fertila semilună"* - nu se lasă biruit de saturație şi de moleşeală: sunt fiii lui Israel, urmaşii patriarhilor; ei sunt plini de o nădejde arzătoare şi au o țintă precisă. Ei nu se prăpădesc, dimpotrivă găsesc putere să se salveze şi să se mențină în cursul mileniilor până în ziua de azi.

Timp de 1500 de ani lumina cea mai vie i-a strălucit omenirii din partea *„semilunei fertile"* cel mai vechi centru de cultură şi civilizație de la timpul

epocei de piatră. Dar de la anul 500 î.Cr. începe să se lase pe neobservate, dar într-un mod irezistibil, întunericul asupra ţărilor şi popoarelor care au păstrat în sânul lor sămânţa a tot ceea ce avea să vină în viitor... în alte ţări.

O nouă rază de lumină străluceşte deja din munţii Iranului; vin perşii. Marile împărăţii semitice şi Egiptul şi-au îndeplinit misiunea lor istorică; sectorul cel mai însemnat şi decisiv al tinerei omeniri a conlucrat la pregătirea terenului pentru împărăţiile indo-germanice, care vor aduce la viaţă ţara apusului - Europa.

De la cel mai extrem vârf din sud-estul continentului, lumina începe să se deplaseze tot mai mult spre apus. Din Grecia spre Roma, peste bariera Alpilor, peste Europa de apus, în sus, spre Scandinavia şi spre insulele britanice.

Ex oriente lux!

Pe drumul ei înfloresc în puţine secole, culturi şi civilizaţii noi, arta ajunge La culmi nebănuite de frumuseţe şi armonie, priceperea omenească pătrunde prin filosofia şi ştiinţele naturale ale grecilor, până la acele culmi care nu i-au fost îngăduite vechiului orient.

În drumul ei, lumina poartă cu ea şi moştenirea cea felurită şi împestriţată a vechiului Orient, de la utilul sistem de măsurat şi de cântărit până în sus, la astronomie, şi cu ele scrierea, alfabetul şi - Biblia.

Capitolul 31
Cir, regele Persiei

„Aşa vorbeşte Domnul către unsul Său, către Cir, pe care-l ține de mână, ca să doboare neamurile înaintea lui, şi să dezlege brâul împăraților, să-i deschidă porțile, ca să nu se mai închidă” (Isaia 45:1).

Şapte ani după moartea lui Nebucadnețar, se urcă în anul 555 î.Cr. pe tronul babilonian, Nabonid, primul arheolog. El va fi ultimul domnitor al țării dintre cele două râuri. Căci evenimentele din podişul Iranului arată că istoria lumii se îndreaptă repede înspre o mare răsturnare.

La cinci ani după urcarea pe tron a lui Nabonid, odată cu domnia perşilor, începe o nouă eră.

Mezii, care de la căderea Ninivei în anul 612 î.Cr. au devenit împreună cu Babilonienii moştenitorii împărăției învinse a Asiriei, vor fi supuşi pe neaşteptate de poporul vecin şi vasal al perşilor. Regele mezilor Astyages este învins de propriul său nepot Cyrus. Biblia îl numeşte Cir.

Marii bărbați din vechime obişnuiau să-şi anunțe venirea lor într-un mod cu totul neobişnuit; deseori ei ieşeau în evidență prin împrejurările sau prezicerile vrednice de luat în seamă, chiar înainte de naşterea lor. Potrivit cu cele de mai sus soarta lui Cir a fost hotărâtă prin două vise neobişnuite. Ele au circulat din gură în gură, peste tot în vechiul Orient, şi astfel ele au ajuns până la urechile lui Herodot, care ne istoriseşte:

„Lui Astyages... i s-a născut o fiică, căreia i-a pus numele Mandane. Ea a avut un vis în care se făcea că din ea a ieşit atâta apă încât a acoperit întregul oraş, ba a inundat chiar şi întreaga Asie. Astyages a istorisit această vedenie de noapte la tălmăcitorii săi de vise şi la vrăjitori. Când a auzit de la ei însemnătatea acestui vis s-a speriat. Ca urmare, atunci când fiica s-a făcut de măritat, Astyages n-a dat-o niciunui bărbat dintre mezi de frica celor visate de ea, ci a căsătorit-o cu un persan cu numele de Cambyses...

În primul an după căsătoria Mandanei cu Cambyses, Astyages a avut un vis. Se făcea că din sânul fiicei lui creştea un butuc de viță de vie care s-a făcut atât de mare încât a acoperit întreaga Asie. După acest vis, pe care iarăşi l-a istorisit tălmăcitorilor de vise, el a dispus ca fiica lui să fie adusă din țara perşilor, cu toate că era aproape să nască. De cum a venit la Astyages, acesta a pus-o sub supraveghere fiind hotărât să nimicească rodul pântecelui ei; căci după vedenia lui, vrăjitorii lui pricepuți în tâlcuirea viselor, i-au prezis că odrasla fiicei lui va deveni rege în locul lui. Tocmai de acest lucru s-a temut şi Astyages, şi când s-a născut Cyrus, el a chemat pe Harpagus, omul cel mai de încredere dintre toți cei din casa lui şi dintre... mezi. Către acesta, deci Astyages a vorbit astfel: ‚...Ia copilul pe care l-a născut Mandane, du-l în casa ta şi ucide-l...’”

Dar nici Harpagus n-a putut să execute această însărcinare de a ucide, dată de bunic, şi nici văcarul căruia el i-a transmis mai departe această poruncă. Şi astfel Cyrus a rămas în viață.

Dar nu numai naşterea şi copilăria lui Cyrus au fost țesute de legendă. Acest fiu de rege, din neamul persan al Ahemenizilor, a preocupat mai mult ca oricare alt prinț al lumii vechi fantezia popoarelor şi a stârnit admirația lor. Grecul Xenophon a glorificat întemeierea împărăției lui într-un roman întreg, în *„Cyropedia”.*

Biblia îl păstrează în amintire ca pe aducătorul luminii. Ascensiunea lui fără seamăn de rapidă şi de strălucită, n-a fost pătată de nici un act al violenței. Politica lui înțeleaptă şi dusă cu o inimă largă, a făcut din el una din cele mai simpatice figuri ale vechiului Orient. Cea mai respingătoare însuşire a domnitorilor orientali dinaintea lui, cruzimea despotică, a fost străină acestui persan.

Persoana lui Cyrus este menționată de istorie pe la anul 550 î.Cr. În anul acesta el cucereşte Ecbatana, capitala împărăției mezilor. Iar bunicul său regesc Astyages trebuie să plece în exil. Şi Cyrus contopeşte țara mezilor cu împărăția perşilor. Împotriva acestui biruitor, Babilonia, Lidia din Asia Mică şi Sparta fac o alianță. Regele Lidiei, Cresus - numele lui mai este încă şi astăzi proverbial pentru o avere mare îl atacă pe acest persan. Dar Cyrus cucereşte capitala Sardis (situată la 80 km răsărit de Smirna) şi îl învinge.

Şi acum drumul spre Babilonia este liber, iar Babel se află ademenitor în fața lui.

Pe terenul acestei situații a putut să crească o povestire misterios-lugubră, care - transmisă de Biblie - a preocupat în mod activ fantezia popoarelor apusene:

„Impăratul Belşațar a făcut un mare ospăț celor o mie de mai mari ai lui, şi a băut vin înaintea lor... Au băut vin şi au lăudat pe dumnezeii de aur, de argint, de aramă şi de fier, de lemn şi de piatră. În clipa aceea s-au arătat degetele unei mâini de om şi au scris în fața sfeşnicului, pe tencuiala zidului palatului împărătesc... Atunci împăratul a îngălbenit, şi gândurile atât l-au tulburat că i s-au desfăcut încheieturile şoldurilor, şi genunchii i s-au izbit unul de altul... Apoi împăratul a luat cuvântul şi a zis înțelepților Babilonului: ‚Oricine va putea citi scrisoarea aceasta şi mi-o va tâlcui, va fi îmbrăcat cu purpură, va purta un lănțişor de aur la gât, şi va avea locul al treilea în cârmuirea împărăției'” (Daniel 5:1,4-7) *„Mene, mene, tekel, u-pharsin”*, au sunat cuvintele celebre de pe perete. Ele aveau acest înțeles: *„Numărat, numărat, cântărit şi împărțit... Dumnezeu ți-a numărat zilele domniei... ai fost cântărit în cumpănă şi ai fost găsit uşor... Împărăția ta va fi împărțită, şi dată mezilor şi perşilor”* (Daniel 5:25-28).

Atunci când Iosif, fiind în Egipt, a ştiut să tâlcuiască visele lui Faraon cu cele şapte vaci grase şi şapte vaci slabe şi cu spicele de grâu, el a devenit al doilea bărbat din conducerea împărăției, adică mare-vizir.

Dar ce puteau să însemneze aceste cuvinte, care spuneau că pentru descifrarea acele scrieri misterioase, se promitea că *„va avea locul al treilea în cârmuirea împărăției”*?

Acest verset biblic a fost neînțeles şi şi-a găsit explicația abia cu ajutorul arheologiei.

Cine a fost acest Belşaţar se ştie astăzi cu siguranţă din textele cu scrierea cuneiformă ale propriului său tată.

El n-a fost, fiul lui Nebucadneţar, ci al lui Nabonid, care într-o inscripţie spune următoarele: *„Şi în inima lui Belşaţar, a întâi născutului meu fiu, vlăstarul coapselor mele, să pui frica de dumnezeirea ta sublimă, ca să nu facă nici un păcat, ci să se mulţumească cu bogăţia vieţii."*

Prin aceasta a devenit limpede faptul că Belşaţar era principe moştenitor, şi ca atare era al doilea bărbat din Babilonia. Prin urmare, el n-a putut să promită decât al treilea loc de conducere din împărăţia sa.

Istoria ospăţului lui Belşaţar şi a scrierii pe perete, privită în perspectiva sa profetică, ne arată situaţia politică din vremea aceea: anul 539 î.Cr.

Cyrus l-a atacat pe Nabonid şi oştirea babiloniană a fost înfrântă. Prin acest fapt ceasurile ultimei mari împărăţii mesopotamiene erau numărate.

„Pogoară-te şi şezi în ţărână, fecioară, fiica Babilonului; şezi pe pământ, fără scaun de domnie, fiica faldeilor" (Isaia 47:1)

Un an după bătălia de mai sus, regele perşilor Cyrus, îşi face intrarea în Babilonul cel învins.

Şi hetiţii, casiţii şi asirienii i-au pregătit de multe ori acestei cetăţi uriaşe aceeaşi soartă. Această ultimă cucerire însă iese cu totul afară din tiparul obişnuit al cuceririlor depe atunci. Şi în metodele războinice ale vechiului Orient, ea este fără asemănare. La această cucerire a Babilonului, nu s-au mai ridicat în sus nici un fel de coloane de fum din dosul zidurilor cucerite şi nici un templu sau palat n-a fost ras de pe faţa pământului; nici o casă n-a fost jefuită, şi nici un om n-a fost măcelărit sau tras în ţeapă. Cilindrul din lut a lui Cyrus ne istoriseşte cum s-au întâmplat de astă dată lucrurile.

„Când am intrat în mod paşnic în Babilon, şi în veselie şi bucurie mi-am stabilit locuinţa mea de domnie în palatele domnitorilor, marele stăpân Marduk a făcut ca inima cea largă a babilonienilor să se aplece înspre mine, în timp ce în fiecare zi eu eram preocupat ca să-i fac slujbele de adoraţie. Armatele mele întinse au cutreierat în mod paşnic Babilonul şi nimănui din Sumer sau Akkad n-am îngăduit ca să se tearnă. De asemenea m-am preocupat cu plăcere de tot interiorul Babilonului şi de toate cetăţile lui. Pe locuitorii Babilonului... eu i-am eliberat de jugul care nu li se potrivea. Am dres locuinţele lor degradate, am îndepărtat tristeţea lor... Căci eu sunt Cyrus, regele tuturor, marele şi puternicul rege, regele Babilonului, regele din Sumer şi Akkad, regele celor patru părţi ale lumii... "

Ultimele propoziţiuni ale citatului de mai sus ne fac aproape să credem că cronicarul biblic ar fi cunoscut cuprinsul cuvintelor de pe acel cilindru. *„Aşa vorbeşte Cir, împăratul Perşilor: Domnul, Dumezeul cerurilor, mi-a dat toate împărăţiile pământului"* (2 Cronici 36:23).

Ca nişte domnitori să-şi afişeze toleranţa pe frontispiciul lor, şi încă şi pe cel cultic, acest lucru era neobişnuit şi l-a caracterizat pentru prima dată pe regele perşilor.

După intrarea lui în Babilon, Cir dă dispoziţie ca toate icoanele şi sanctuarele zeilor locali să fie refăcute. El se preocupă de *„slujba de adorare a zeului principal al oraşului"* Marduk. În oraşul Ur face acelaşi lucru. Pe unul din cilindrii din lut, care era spart şi s-a păstrat în acele ruine, Cyrus spune el însuşi: *„Sin, cel ce luminează cerul şi pământul, mi-a dat în mâinile*

mele cu semnul lui de bunăvoinţă cele patru părţi ale lumii. Eu i-am adus înapoi pe zei în sanctuarele lor".

Şi toleranţa aceasta a lui le-a prins bine şi evreilor. După ani lungi de exil, dorinţa lor cea mai arzătoare a putut acum să-şi vadă împlinirea.

Capitolul 32
Întoarcerea la Ierusalim

„În anul întâi al domniei împăraoului Cir, împăratul Cir a dat această poruncă privitoare la Casa lui Dumnezeu din Ierusalim: ‚Casa să fie zidită iarăşi, ca să fie un loc unde să se aducă jertfe, şi să aibă temelii tari. Să aibă o înălțime de şase zeci de coți, o lățime de şase zeci de coți...'" (Ezra 6:3).

Aceasta a fost încuviințarea întoarcerii la Ierusalim! Textul acestui decret regal a fost redactat în aramaica oficială, noua limbă administrativă a perşilor. Cercetarea ştiințifică a putut dovedi în mod clar autenticitatea acestui decret preluat în Capitolul 6 din cartea lui Ezra.

Era vorba de un act de reparație despăgubitoare. Că perşii se considerau urmaşi ai babilonienilor, rezultă şi din dispozițiile privitoare la executarea lucrării: *„...cheltuielile vor fi plătite din casa împăratului, mai mult uneltele de aur şi de argint ale Casei lui Dumnezeu, pe care le luase Nebucadnețar din Templul de la Ierusalim şi le adusese la Babilon, să fie date înapoi, duse în Templul din Ierusalim la locul unde erau, şi puse în Casa lui Dumnezeu"* (Ezra 6:4-5).

Cu executarea acestui ordin marele împărat Cyrus l-a însărcinat pe dregătorul Seşbațar (Ezra 5:14), un principe evreu şi probabil aparținând de casa lui David (se presupune că *„Seşbațar"* este identic cu *„Senațar"*; cel de-al patrulea fiu al regelui Ioiachim - 1 Cronici 3:18).

Este un lucru de înțeles că după cincizeci de ani de la deportare, nu toți evreii au folosit această posibilitate de-a se întoarce în țara părinților. În orice caz, în vremea aceea era un risc ca să pleci din țara bogată a Babiloniei, în care se aşezaseră şi unde cei mai mulți din ei crescuseră, într-o călătorie aspră spre ruinele unei țări devastate. Cu toate acestea, după nişte pregătiri care au luat mult timp, în primăvara anului 537 î.Cr. se adună o caravană lungă de evrei care să întreprindă marşul spre vechea patrie.

„Toată adunarea era de 42.360 inşi, afară de robii şi roabele lor, în număr de 7.337. Între ei se aflau două sute de cântăreți şi cântărețe. Aveau şapte sute treizeci şi şase de cai, două sute patruzeci şi cinci de catâri, patru sute treizeci şi cinci de cămile şi şase mii şapte sute douăzeci de măgari" (Ezra 2:64-67).

Despre coloana de marş a acestei mulțimi uriaşe nu avem până azi nici un fel de mărturii din vremea aceea, nici din Vechiul Testament, şi nici din alte izvoare. Dar nu este necesară o fantezie mult prea mare ca să-ți poți imagina cum s-a mişcat încet, de-a lungul râului Eufrat şi anume în susul fluviului această caravană lungă cu preoți şi cântăreți, cu animale de povară, cu femei şi copii.

Aproape 1.300 km trebuiau parcurşi din Babilon până în îndepărtatul Ierusalim, însoțiți permanent de acea ceață produsă de mulțimea de praf ce se ridica în sus! Într-o bună zi ei au trecut prin locurile vechii cetăți Mari. Apoi au ajuns în locul unde pe celălalt mal, fluviul Belich se varsă în Eufrat, şi în al cărui curs inferior se afla şi Haran.

Şi din locul acela, aceşti oameni care se întorceau acasă au mers pe acelaşi drum pe care, cu 1400 de ani înaintea lor, a mers şi Avraam, din țara părinților săi spre Canaan. Ei au mers prin Damasc, pe la poalele Hermonului şi de-a lungul lui spre lacul Ghenezaret, până când într-o zi, din vârfurile brune ale munților lui Iuda, au apărut înaintea lor ruinele părăsite ale cetății Sionului - Ierusalimul.

Şi ce însemnătate avea să aibă această călătorie pentru generațiile viitoare! *„Căci împreună cu acest marş spre Ierusalim, a mers şi viitorul lumii”*, se exprimă educatoarea şi savanta americană Mary Ellen Chase, care începând cu anul 1926 predă la universități cursuri asupra temei *„Biblia ca literatură”.*

„De acest marş a depins existența Bibliei, aşa cum o cunoaştem astăzi, o Biblie, o credință evreiască, o creştinătate şi o cultură apuseană de multe sute de ani. Dacă n-ar fi existat nici o înapoiere la Ierusalim atunci şi cei din Iuda ar fi avut cel puțin în mare, aceeaşi soartă ca şi cei din Israel, adică s-ar fi amestecat şi ei cu Orientul, şi în cele din urmă ar fi dispărut ca popor de sine stătător”.

Imediat după sosirea israeliților la Ierusalim, a fost pusă cu mare entuziasm temelia pentru noul templu. Apoi însă lucrarea a fost oprită (Ezra 5:16).

Însă marea însuflețire a celor întorşi acasă s-a potolit repede; viața era prea aspră şi săracă în această țară depopulată, în care nişte case dărâmate nu-ți ofereau decât un adăpost sărăcăcios. La acestea se mai adăuga şi grija pentru hrana cea de toate zilele. Astfel că mai întâi *„fiecare din ei a alergat pentru casa lui”* (Hagai 1:9).

De aceea reconstrucția templului a progresat încet. Primii colonişti au fost săraci, şi după cum a rezultat şi din lucrurile rămase de pe urma lor, ei au fost puțini la număr. Lucrurile găsite cu ocazia săpăturilor arheologice, oglindesc cu claritate asprimea acelui timp.

Cyrus, eliberatorul, într-o campanie spre răsărit, moare în anul 530 î.Hr, şi este înmormântat la reşedința sa Pasargade de lângă Persepolis (50 km la nord-est de localitatea Seras, cunoscută astăzi în sudul Iranului ca centru de țesut covoare). Palatul său a fost construit sub forma unor pavilioane separate; fiecare din ele era situat în mijlocul unei grădini minunate; şi tot palatul său cu pavilioanele lui era înconjurat de ziduri înalte. Pe coama de miazăzi a unui lung lanț de dealuri, zace încă din zilele lui Cyrus, în iarba aspră de munte, o mică şi neînsemnată construcție din piatră. Şase pietre cubice formează scara spre o încăpere îngustă, iar deasupra intrării acelei încăperi era mai înainte o inscripție care îți vorbea astfel: *„O, omule, oricine ai fi tu şi oricând vei veni pe aici, căci eu ştiu că vei veni - eu sunt Cyrus, şi eu le-am cucerit perşilor împărăția lor mondială. Să nu mă pizmuieşti deci pentru această palmă de pământ, care îmi acopere trupul meu.”*

Zadarnic! Îngusta încăpere din piatră, în care un sarcofag din aur închidea în el rămăşițele muritoare a marelui persan, se află astăzi la fel de

goală ca şi acel loc de deasupra intrării, care purta inscripţia. Câteodată păstorii trec nepăsători cu turmele lor pe lângă acest loc uitat la fel cum făceau şi în vremurile de demult, pe acest podiş întins, în care leul mai este încă şi acum stăpân mai ales când iese să-şi vâneze prada.

Lui Cyrus îi urmează pe tron fiul său Cambyses II (530522 î.Cr.). Sub domnia acestuia şi după cucerirea Egiptului, Persia devine cel mai mare imperiu pe care l-a văzut lumea vreodată; el se întindea din India şi până la Nil.

Abia pe timpul urmaşului său Dariu I (522-486 î.Cr.) - se trece în Ierusalim în mod definitiv la reclădirea Templului, de la punerea temeliei căruia trecuseră aproape două decenii. La întrebarea dregătorului responsabil pentru ţara lui Iuda, a satrapului regiunii de dincolo de Eufrat, Dariu I confirmă în mod explicit decretul lui Cyrus. Schimbul de scrisori oficiale cu curtea regelui Perşilor în problema aceasta, se poate citi în cartea lui Ezra (cap. 5:6 până la 6:12).

Asupra autenticităţii istorice a acestor documente vechi, nu mai persistă nici un fel de îndoială. Nenumărate texte de altă categorie din vremea aceea confirmă cât de mult a sprijinit Dariu I, ca şi înaintaşii lui, toate cultele în orice privinţă, şi nu numai în Palestina, ci şi în Asia Mică şi în Egipt.

Astfel în inscripţia medicului egiptean Usahor se pot citi următoarele*: „Şi mi-a dat ordin regele Dariu - o, de ar trăi el veşnic! - ca să mă duc în Egipt... ca să reinstalez din nou numărul scriitorilor sfinţi din templu şi să fac să reînvie din nou ceea ce căzuse în ruină... ”.*

Lui Gadata, administratorul domeniilor, Dariu îi scrie de-a dreptul supărat. El îi adresează aspre observaţii pentru comportarea lui faţă de preoţimea templului lui Appolo din Magnesia: *„Eu aud că tu nu te conformezi în totul dispoziţiilor mele. Chiar dacă te osteneşti cu terenul meu, prin aceea că plantezi plante de dincolo de Eufrat, pe pământul Asiei Mici. Eu laud această activitate a ta, şi vei avea pentru aceasta o mare mulţumire la curtea mea regească. Pentru faptul însă, că nu ţii seama de atitudinea mea faţă de zei, te voi face ca să simţi odată, în caz că nu vei proceda în altfel, mânia mea, la care m-ai întărâtat. Căci i-ai pus pe grădinarii care îi sunt sfinţi lui Apollo, la un impozit şi i-ai obligat la prelucrarea unui pământ profan, neţinând seama de principiile înaintaşilor mei faţă de Dumnezeu, care le-a vorbit perşilor... ”.*

Ostenelile celor ce s-au înapoiat la Ierusalim, mult timp s-au redus numai la reclădirea Templului din Ierusalim. Lucrările de construcţie au început prin octombrie -noiembrie anul 520 î.Cr. La 12 Martie 515 î.Cr. ele au fost terminate (Zaharia 1:1 - în luna a 8-a, anul al 2-lea al lui Dariu - oct. - nov. 520 î.Cr. - începerea zidirii; Ezra 6:15 - ziua a 3-a a lunii Adar (babil. Adaru) din al 6-lea an al lui Dariu = 12 martie 515 î.Cr. - terminarea lucrării).

În ce priveşte zidul cetăţii, israeliţii au amânat lucrarea până în secolul următor. Ei reîncep lucrările la zidul cetăţii abia sub Neemia, care este instalat de regele Artaxerxe al perşilor (465-424 î.Cr.) ca guvernator al Iudeii. Reconstruirea zidului însă a fost terminată într-un timp neobişnuit de scurt. *„Zidul a fost isprăvit... în cincizeci şi două de zile”* (Neemia 6:15). O reconstrucţie în numai 52 de zile este ceva de necrezut! Neemia însuşi istoriseşte că *„zidurile Ierusalimului erau dărâmate, iar porţile arse de foc”*

(Neemia 2:13). Zidurile au fost aşa, dar numai restaurate. Şi lucrul acesta trebuia făcut în grabă, căci popoarele învecinate şi înainte de toate samaritenii vroiau să împiedice cu toate mijloacele refortificarea Ierusalimului. De aceea evreii au trebuit să stea mereu de veghe *„cu o mână lucrau, iar cu alta ţineau arma”* (Neemia 4:17).

Şi lucrările de reconstrucţie al ţăranilor, muncitorilor şi păstorilor din statul Israel de azi se desfăşoară în acelaşi fel ca cele de atunci.

Spărturile refăcute în grabă şi crăpăturile cârpite ale zidurilor, oglindesc presiunea timpului de atunci şi neliniştea înfrigurată, în care se executatu lucrările. Arheologul englez J. Garrow Duncan a dezgropat părţi de-ale zidului din sectorul micului deal din sud-est, deasupra izvorului Ghihon. În raportul său asupra celor găsite acolo, se spune: *„Pietrele sunt mici, necioplite, diforme şi neegale. Unele din ele sunt neobişnuit de mici şi par să fie numai nişte aşchii, rupte din blocuri mai mari; este ca şi cum ar fi folosit orice fel de material care le cădea sub mână. Marile spărturi şi încăperile goale sunt umplute cu un amestec neordonat de tencuială cu ţăndări mici de piatră... ”*

Din vremea când Neemia era guvernator al Ierusalimului datează şi regăsirea focului sacru pentru Templu.

A doua carte a Macabeilor relatează că Neemia *„a trimis vorbă aceloraşi urmaşi ai preoţilor care au ascuns focul, ca ei să-l caute din nou”*. Şi că aceia *„n-au găsit nici un foc, ci numai o apă densă”*.

Când însă la îndemnul lui Neemia ei au turnat acea apă densă *„peste lemnul şi peste jertfa care era pe lemn”*, *„atunci s-a aprins un foc mare; şi s-au mirat toţi”* (2 Macabei 1:21-22). Mult timp nimeni n-a acordat aproape nici o atenţie următoarelor cuvinte scrise în cartea Macabeilor: *„Şi tovarăşii lui Neemia au numit apa aceea Nephtar”* (2 Macabei 1:36). Că acest verset biblic conţinea un indiciu precis despre un fenomen cu totul interesant legat de subsolul pământului, fenomen care trebuia să fi fost deja cunoscut de israeliţi - s-a constatat abia de curând. În noul stat Israel s-au găsit izvoare de ţiţei, adică nafta, după cum este denumirea babiloniană a ţiţeiului. Din anul 1953, cu ocazia sondajelor făcute în jurul Mării Moarte, la Neghev şi în apropiere de Ascalon, s-au găsit izvoare israeliene de petrol.

Şi a mai fost oare de mirare, că după această descoperire a apărut în Israel presupunerea, că şi cu ocazia sentinţei divine de pe muntele Carmel (1 Împăraţi 18:34-38) ar fi putut să fie vorba de acelaşi produs al subsolului pământului?

Reclădirea Templului şi a vechii cetăţi a lui David după întoarcerea din robia babiloniană sunt nişte indicii învederate că Israelul devenise conştient că vremurile împărăţiei lui trecuseră în mod irevocabil şi că numai coeziunea strânsă a comuniunii cultice ar fi putut să mai garanteze continuitatea acestui mic popor, indiferent ce ar mai fi putut să aducă de acum încolo evenimentele politice. De aceea, plini de râvnă pentru acest scop al lor, ei au reclădit locaşurile sfinte care alcătuiesc punctul central al evreilor, atât al celor care locuiau în patria lor, cât şi al celor care erau dispersaţi în toată lumea. Astfel *„marele preot”* al noului Templu din Ierusalim a devenit căpetenia întregului Israel. Din acea clipă, acest mic stat al preoţilor nu şi-a mai adus nici o contribuţie vrednică de remarcat la

treburile politice ale lumii din secolele următoare. Israelul a întors spatele politicii.

Cu încuviințarea perşilor, *„Legea lui Dumnezeu”* devine obligatorie pentru Israel, ba chiar pentru toți evreii de pretutindeni, după cum ne este transmis în mod expres prin cartea lui Ezra 7:23-26.

Acest pasaj biblic este întărit în mod convingător şi printr-un alt document din vremea aceea.

În anul 1905, s-au descoperit pe insula cu palmieri Elefantine, care se află la prima cascadă a Nilului din apropierea barajului de la Assuan, trei documente străvechi scrise pe papyrus. Ele sunt scrise în limba statală aramaică şi datează din anul 419 î.Cr. Unul din ele este o scrisoare a regelui perşilor Dariu II, trimisă cu ocazia Paştelor, şi cu un ordin cum să fie celebrată sărbătoarea Passah. Destinatara scrisorii era colonia militară evreiască din Elephantine. Ca expeditor semnează Hanania, *„referent pentru problemele evreieşti de la curtea guvernatorului persan din Egipt”.*

Două sute de ani au exercițat perşii dominația lor asupra Ierusalimului. Istoria lui Israel pare să nu fi avut nimic deosebit de relatat pentru această perioadă de timp. Nici Biblia nu pomeneşte nimic despre această epocă şi nici straturile de pământ dezgropat nu ne spun nimic esențial despre această lungă perioadă de timp. Şi construcții mari şi alte obiecte de artă meşteşugărească lipsesc în orice caz cu desăvârşire din rezultatul săpăturilor arheologice făcute în stratul de pământ al timpului respectiv. Doar nişte cioburi ale unor simple unelte gospodăreşti ne dovedesc ce sărăcăcioasă şi ce restrânsă a fost viața pe vremea aceea în Iudea.

Negreşit că în decursul secolului al IV-lea î.Cr. apar şi monede. Ele poartă inscripția mândră „YEHUD”, adică „IUDA”. Este evident că perşii i-au acordat marelui preot dreptul de a bate monede de argint. După modelul drahmelor antice, aceste monede sunt ornamentate cu imaginea lui Zeus şi a bufniței din Atena. O dovadă, cât de puternic au ştiut să se impună peste tot în Orient, comerțul şi influența grecească, cu mult timp înaintea lui Alexandru cel Mare.

Capitolul 33
Sub influenţa greacă

„După ce s-a luptat Alexandru Macedon, fiul lui Filip, care a ieşit din ţara Chitim şi a bătut pe Darie, regele perşilor, şi al mezilor, a domnit în locul lui, fiind cel dintâi împărat de neam grecesc.

Şi a făcut războaie multe, a biruit multe cetăţi şi a nimicit pe regii pământului" (1 Macabei 1:1-2).

În secolul al IV-lea î.Cr. centrul de dominaţie politică se mută treptat din raza *„Semilunei fertile"* înspre apus. Preludiul acestei evoluţii care avea să fie hotărâtoare pentru mersul lumii, l-au format deja cu o sută de ani mai înainte două bătălii celebre, în care grecii au opus o stavilă perşilor năvălitori. Astfel la Marathon (490 î.Cr.), armatele persane ale lui Dariu sunt biruite de greci. La Salaamis, în faţa Atenei (480 î.Cr.) grecii bat cu zece ani mai târziu flota persană.

La Issus, în apropierea portului actual Alexandrette din nordul Siriei, în anul 333 î.Cr., odată cu victoria lui Alexandru cel Mare (336-323 î.Cr.) asupra regelui persan Dariu III (336-331 î.Cr.), grecii îşi trec de partea lor rolul de conducere din concertul lumii de atunci.

Prima ţintă a lui Alexandru este Egiptul. Cu o armată de elită de 32.000 soldaţi pedeştri şi 5.000 de călăreţi, tânărul rege de 24 ani porneşte spre miazăzi, însoţit pe mare de o flotă compusă din 160 de corăbii. Dar Alexandru este oprit de două ori pe coasta sirio-palestiniană.

Prima dată din cauza Tirului. Această cetate feniciană întărită şi ocrotită de ziduri înalte şi puternice, stă şi păzeşte coasta de pe mica ei insulă.

Alexandru realizează aici o adevărată operă-minune în ceea ce priveşte tehnica militară, prin aceea că lasă să se construiască un dig lung de 600 metri prin mijlocul mării până la cetatea din mijlocul itisulei. Pentru securitatea lucrărilor a fost nevoie să se folosească nişte scuturi protectoare mobile, aşa numitele *„broaşte ţestoase"*. Totuşi lucrarea de construire a digului a fost împiedicată în mod continuu de o neîntreruptă ploaie de proiectile duşmane. Între timp însă, pionierii construiesc pe coastă coloşi, denumiţi *„helepoli"*, nişte turnuri de asalt mobile, cu multe etaje suprapuse unul peste altul. Pe ele se instalează detaşamentele de arcaşi şi artileria uşoară. Un pod mobil care se lăsa în jos din partea frontală a acestor turnuri de asalt, permitea asaltarea rapidă a zidurilor cetăţii asediate. Aceste turnuri de asediu au fost cele mai înalte, din câte s-au folosit vreodată în istoria războaielor. Ele au avut 20 de etaje şi prin înălţimea lor de 50 m au depăşit cu mult înălţimea oricărui zid de cetate.

Şi când aceşti monştri înarmaţi, după o pregătire de 7 luni, au început să înainteze încet şi greoi spre cetatea Tir, soarta acestei cetăţi maritime care era considerată ca invincibilă, a fost pecetluită.

A doua oară, marşul lui Alexandru a fost oprit din cauza Gazei, vechea cetate a filistenilor. Asediul Gazei nu a durat însă decât două luni, şi apoi drumul spre ţara Nilului a devenit liber.

Cu siguranţă că asediul cetăţii Gaza din partea de sudvest a Palestinei, n-a putut să scape în primul rând atenţiei iudeilor. Zgomotul armatelor care tăbărau şi treceau în josul coastei maritime, trebuia să fi ajuns până la înălţimea colinelor lor. Totuşi Biblia nu ne transmite nimic despre aceste evenimente, la fel ca şi despre dominaţia grecească care a durat peste 150 ani. Descrierile biblice nu trec dincolo de sfârşitul regatelor din Israel şi Iuda, şi dincolo de înfiinţarea statului preoţesc de sub guvernarea supremă a perşilor. Abia cu începutul luptelor macabeilor, ea intră din nou în amănunte istorice.

Din vremea aceasta însă, istoricul evreu Josephus Flavius a scris o istorie extra-biblică despre marşul războinic al cuceritorului grec prin Siria şi Palestina. După cucerirea cetăţii Gaza, aşa se spune în acea istorisire, Alexandru cel Mare a venit la Ierusalim. Poporul şi Marele Preot Jaddua l-au primit cu mari onoruri. Alexandru a oferit o jertfă pentru Templu şi i-a acordat poporului înlesniri.

Probabil că Alexandru nu va mai fi avut timp disponibil pentru o mică deplasare spre Ierusalim, mai ales că fusese deja reţinut timp de 9 luni din cauza rezistenţei Tirului şi a Gazei. După căderea Gazei el s-a grăbit să meargă pe drumul cel mai scurt spre Egipt, lăsând cucerirea ţării interioare să fie desăvârşită de mareşalul său Parmenio, care de altfel a şi cucerit acel teritoriu fără greutate.

Numai capitala guvernatorului Samariei a trebuit să fie cucerită cu forţa. Şi ca pedeapsă, aceasta a fost ocupată de o colonie macedoneană.

Ierusalimul şi provincia Iudea par să se fi supus fără nici o discuţie noului cuceritor. În orice caz, nici un izvor istoric din acea vreme, cunoscut nouă până astăzi, nu ne vorbeşte nimic despre o rezistenţă a statului preoţesc al evreilor.

Probabil că vizita lui Alexandru la Ierusalim nu este decât o legendă care posedă şi un oarecare sâmbure de adevăr. Ea ne oferă o dovadă elocventă că şi cuceritorul grec a tolerat formele de viaţă din statul preoţesc Iudea; ca urmare, comunitatea religioasă de acolo a rămas netulburată.

Cele de mai sus corespund întru-totul şi cercetărilor arheologice. În Iudea din vremea aceea nu s-au găsit nici urmele unei cuceriri greceşti şi nici ale unei ocupaţii militare.

Numai în Samaria învecinată a luat fiinţă, în jurul anului 322 î.Cr. o cetate puternică grecească. Săpătorii arheologi au scos la lumină o serie întreagă de turnuri rotunde. Ele se sprijineau de vechiul dig cu cazemate, din vremea când Samaria mai era capitala regatului lui Israel.

În Egipt, care îl primeşte ca pe un cuceritor, Alexandru rămâne în timpul iernii anului 332 spre 331 î.Cr. Acolo el întemeiază cetatea Alexandria, situată pe partea superioară extremă a Deltei Nilului, căreia i se atribuie apoi rolul de oraş mondial al epocii celei noi. Ea înfloreşte repede devenind

centrul unei noi vieți spirituale care atrage în sfera vrajei sale capetele cele mai luminate ale lumii greceşti şi orientale.

La începerea lucrărilor de construire a oraşului, Alexandru dă o dispoziție, care avea să aibă în viitor o însemnătate covârşitoare. El le acordă evreilor - urmaşii refugiaților din vremea babiloniană - aceleaşi drepturi ca şi compatrioților lui! Preluată de la urmaşii marelui macedonean, dispoziția de mai sus a făcut ca Alexandria să devină unul din cele mai însemnate centre de adunare ale evreilor.

Abia în Faptele Apostolilor apare în Scriptură numele acestui oraş construit de Alexandru: *„La Efes a venit un iudeu numit Apolo, de neam din Alexandria. Omul acesta avea darul vorbirii şi era tare în Scripturi”* (Fapte 18:24).

În drum spre una din cele mai mari campanii de cucerire, pe care o cunoaşte istoria, Alexandru mai trece încă o dată prin Palestina.

Toate țările din vechiul Orient i se supun; el ajunge până la râul Indus, aproape de poalele masivului Himalaia. Pe drumul de întoarcere îl apucă o febră. Alexandru moare în vârstă de 33 ani - la data de 13 iunie 323 î.Cr., în Babilon.

„Aruncați-vă ochii printre neamuri şi priviți, uimițivă... Iată voi ridica pe haldei popor turbat şi iute, care străbate întinderi mari de țări...” (Habacuc 1:5-6), scrie proorocul Habacuc în Ierusalim şi-L întreabă cu mirare pe Dumnezeul său*: „... Cum ai putea privi Tu pe cei mişei şi să taci, când cel rău mănâncă pe cel mai neprihănit decât el?”* (Habacuc 1:13).

Faptul că elenismul chiar cu mult timp înainte de Alexandru îşi întinsese antenele sale în mii de feluri până în Mesopotamia şi în Egipt, pare să nu fi fost cunoscut evreilor, lucru care nu poate decât să stârnească uimirea noastră. În statul lor preoțesc vremea pare să se fi oprit în loc, şi *„Tora”*, Legea divină, numai ea pare să fi preocupat viața micii comunități religioase.

De multă vreme au existat deja în armatele faraonului Psammetic II şi a regelui haldeu Nebucadnețar mercenari greci. De multă vreme se întinseseră deja de-a lungul coastelor Siriei şi ale Palestinei primele porturi şi centre comerciale greceşti. În secolul al V-lea deja, mulți greci de frunte au călătorit şi au studiat țările vechiului Orient, ca Herodot şi Xenofon, Hecateu şi Ktesias.

Oare bărbații din statul preoțesc al evreilor n-au mai recunoscut sau n-au mai înțeles semnele timpului? Sau, împotrivindu-se orbeşte celor ce aveau să vină, şi-au închis în mod conştient ochii?

Dar cât de vehementă trebuie să fi fost trezirea lor când s-au întâlnit cu Grecia ajunsă numai la o distanță de câțiva paşi de locaşul cel sfânt, de Templul lor, şi când nu mai putea fi trecut multă vreme cu vedere nici faptul că tineretul israelit acceptase cu plăcere aruncarea discului, sport importat din Grecia. Iar luptele sportive după modelul grecesc au găsit repede un ecou entuziast în tineret.

Dar nu prin supremația puterii armelor sau prin ademeniri imorale a devenit Grecia periculoasă pentru iudei, ci mai ales prin faptul că începuse să adie un vânt de mai multă libertate al unei lumi nemaiauzit de moderne. Elada urcase prin Pericle, Eschil, Sofocle, Euripide, prin Fidias şi Polygnot, prin Platon şi Aristotel, o nouă treaptă a dezvoltării umane.

Dar, nepăsător faţă de noua epocă a neamului omenesc, micul stat al preoţilor îşi vedea cu stăruinţă de propriul său drum şi se ţinea cu tenacirate şi cu dârzenie de cele moştenite din trecut. Cu toate acestea el nu avea să fie scutit de confruntarea cu noua gândire a lumii. Dar pentru toate acestea mai era încă vreme suficientă până la cel de al doilea secol î.Cr.

„Şi a domnit Alexandru timp de doisprezece ani, şi a murit.

Şi au stăpânit slugile lui fiecare la locul său.

Şi au pus toţi steme după ce a murit el, şi fiii lor după dânşii ani mulţi, şi s-au înmulţit răutăţile pe pământ" (1 Macabei 1:8-10)

Noţiunea aceasta de *„luptele diadohilor"* se mai menţine încă chiar şi în politica secolului XX. Dar şi în ediţia lor originală, ele nu au alcătuit, în nici un caz, o pagină de glorie pentru profesia unui comandant de oşti. Conducătorii oştirii marelui Alexandru au dat fără nici un fel de scrupul la o parte din calea lor pe întreaga lui familie, pe fratele său vitreg Philipp Arrhideus, pe mama sa Olympia, pe văduva lui Roxana şi au asasinat pe fiul său abia născut. Iar confruntările dintre ei au culminat cu dezmembrarea împărăţiei în alte trei împărăţii:

Împărăţia macedoniei, în partea de nord a Greciei. Împărăţia seleucidă, care se întindea din Tracia, prin Asia Mică şi Siria până la frontierele Indiei. Capitala acestei a doua împărăţii mult mai întinsă ca prima a fost Antiohia situată pe malurile fluviului Orantes din nordul Siriei. Aproape toţi domnitorii seleucizi au adăugat numele lor propriu la numele acestui oraş: Antiochus.

A treia a fost împărăţia ptolomeilor, din regiunea Nilului cu capitala Alexandria. A fost condusă de o dinastie, al cărei ultim reprezentant, Cleopatra, s-a bucurat în decursul vremurilor de un anumit renume, deoarece s-a priceput să sucească mintea unor contemporani atât de însemnaţi ca Cezar şi Antonius.

Primul domnitor din această dinastie a fost Ptolomeu I. Încă de pe vremea când era general, el a intrat în anul 320 î.Cr. în Ierusalim. Încorporarea statului preoţesc Iuda în împărăţia elenistă a ptolomeilor a însemnat ceva mai mult decât schimbarea unui domnitor. Dimpotrivă, faptul acesta era primul pas pe calea înfăptuirii celor prevăzute în Biblie şi redate într-un mod atât de semnificativ, în Geneza: *„Dumnezeu să lărgească locurile stăpânite de Iafet, Iafet să locuiască în corturile lui Sem... "* (Geneza 9:27).

După cele scrise în Geneza, de la Noe, pe pământ, trebuiau să fie trei neamuri de oameni: Sem, Ham şi Iafet, strămoşii şi fondatorii a trei rase omeneşti. Din Sem se trag semiţii, iar din Ham hamiţii; aceştia trăiesc în Africa. Urmaşii lui Iafet însă, sunt, după locurile lor de trai, pe care Biblia ni le indică foarte exact, din rasa ariană. Printre ei sunt menţionaţi şi urmaşii lui Chitim, care sunt grecii.

Doi domnitori cu vederi neobişnuit de largi, şi anume Ptolemeu I şi fiul său Ptolemeu II Philadelphos, dezvoltă capitala lor Alexandria şi fac din ea locaşul de propăşire al culturii şi ştiinţei greceşti, al cărei renume se va întinde ca un strălucitor punct de atracţie chiar şi pentru emigranţii din Iuda. În acest cazan de topire ei se afundă adânc în frumuseţea limbii greceşti, singura care îi face să poată ajunge la savurarea progreselor covârşitoare ale gândirii şi simţirii omeneşti, la limba internaţională a

ştiinţei şi a comerţului, şi care devine chiar limba a zecii de mii de israeliţi rămaşi fără patrie.

Aşa se face că noua generaţie care se ridică nu-şi mai cunoaşte limba ei maternă, ebraica. La serviciul religios din sinagogă, noua generaţie nu mai poate să urmărească Cuvântul lui Dumnezeu. De aceea în diaspora egipteană se maturizează hotărârea de a traduce vechile scrieri ebraice. Pe la anul 250 î.Cr. *„Tora"* este tradusă în greceşte, o lucrare de o importanţă incomensurabilă pentru omenirea apuseană!

Pentru iudeii din Egipt, traducerea Bibliei în limba greacă a fost un eveniment atât de uluitor al progresului, încât faptul acesta a devenit ceva de domeniul legendelor. O astfel de legendă este consemnată în cartea apocrifă a lui Aristeas din Alexandria.

Al doilea domnitor din dinastia Ptolemeilor, Philadelphos (285-246 î.Cr.) a avut ambiţia şi mândria să aibă colecţia celor mai frumoase cărţi din lume. Şi astfel bibliotecarul său i-a adus la cunoştinţă într-o zi că în cele 995 de cărţi pe care le-a adunat, el are deja literatura cea mai bună a tuturor popoarelor. Dar, a adăugat el, cele mai însemnate cărţi din toate, şi anume cele cinci cărţi ale lui Moise, încă nu se află printre ele. Ca urmare, Ptolemeu II Philadelphos a trimis soli la marele preot şi l-a rugat să transcrie acele cărţi. În acelaşi timp l-a rugat să-i trimită şi nişte bărbaţi care să le poată traduce în greceşte. Marele preot a îndeplinit această cerere şi în afară de transcrierea Torei, el a mai trimis şi 72 de scriitori învăţaţi şi înţelepţi. Serbări fastuoase au fost organizate în onoarea acelor bărbaţi veniţi din Ierusalim ale căror cunoştinţe şi înţelepciune i-a uimit atât pe rege cât şi pe curtenii săi. După terminarea festivităţilor ei s-au apucat de misiunea lor enorm de grea pentru care nu exista nici model şi nici dicţionar. Ei au lucrat pe insula Pharaos, din faţa Alexandriei, la picioarele uneia din cele *„şapte minuni ale lumii"* - a farului înalt de 180 m, pe care Ptolemaios II l-a construit ca pe un semn de avertizare vizibil de departe pentru marinari şi anume fiecare din ei a lucrat singur într-o cămăruţă separată. Când învăţaţii aceştia au terminat lucrarea şi au comparat traducerile între ele, toate cele 72 de traduceri au corespuns cu mare exactitate. Această lucrare, traducerea Bibliei în limba greacă, a fost numită *„Septuaginta"*, ceea ce înseamnă cei şaptezeci.

Ceea ce până acum n-a fost păstrat decât în sfântul locaş, şi care n-a fost propovăduit decât în limba veche şi numai pentru un singur popor, a devenit deodată accesibil şi de înţeles şi pentru oameni de altă limbă şi de altă rasă. Prin aceasta, uşa cea păzită până acum cu teamă a fost deschisă - în *„corturile lui Sem"*.

Apartenenţa Iudeii la împărăţia ptolemeilor a durat mai mult de 100 de ani. Apoi însă seleucizii din Antiohia au reuşit să realizeze extinderea lor spre sud pe care o râvneau de mult.

După o bătălie victorioasă în anul 195 î.Cr. Ptolemaios V a fost învins lângă izvoarele Iordanului. Antiahos III, numit Cel Mare, a luat Palestina în stăpânire, şi astfel Iudea şi-a schimbat din nou stăpânitorul.

Dar treptat sămânţa străină grecească a rodit şi în cuprinsul statului preoţilor. Feluritele şi permanentele influenţe ale noului spirit grecesc, care lucrau din timpul campaniei de cucerire a lui Alexandru, şi-au spus şi ele cuvântul lor în mod progresiv.

Când *„... Antioh Epifan,... a stăpânit în anul o sută treizeci şi şapte al domniei grecilor”* (1 Macabei 1:11) *„şi Iason a fost investit cu slujba de mare preot, el i-a obişnuit de îndată pe oamenii săi cu datinile păgâne... ”.*

„.Şi îngăduind regele, a dobândit stăpânirea şi îndată a început să învețe obiceiuri greceşti pe cei din neamul său...

Că, fără ruşine, tocmai sub cetate a întemeiat şcoală şi pe cei mai tari dintre tineri îi silea să învețe obiceiurile şi jocurile elineşti.

Şi într-acest chip se întărea elenismul şi sporeau obiceiurile celor de alt neam, pentru acea prea mare necurăție a acestui Iason, păgân şi nu arhiereu.

Aşa încât preoții nu se mai sârguiau spre slujbele altarului; ci nebăgând seamă de templul Domnului şi părăsind jertfele, se grăbeau să se împărtăşească cu privirea cea fără de lege a luptei la disc, după ce se auzea chemarea crainicilor” (2 Macabei 4:10, 12-14).

Această *„casă de joc”* - aşa a tradus Luther - n-a fost altceva decât un stadion sportiv. De ce dar să facem atâta problemă din cauza unui stadion sportiv? Exerciții fizice la Ierusalim, aruncători cu discul şi alergători în oraşul sfânt, toate acestea, este adevărat, că sună cam neobişnuit de avansat, dar oare de ce nu-i plac lui Iehova toate acestea, şi deci, cum ar putea din cauza aceasta un mare preot să fie considerat ca nelegiuit?

Între felul de a practica sportul astăzi şi între practicarea sportului atunci există o deosebire mică, dar foarte esențială. Ea nu constă în exercițiile care au rămas aproape aceleaşi de peste 2000 de ani. Deosebirea constă în îmbrăcăminte. Fidele modelului olimpic, jocurile sportive se practicau în pielea goală. Trupul n-avea voie să fie *„acoperit”* decât cu o pojghiță subțire de ulei!

Dar tocmai această nuditate trebuia să fie considerată de către toți credincioşii habotnici din Iuda drept o provocare. Ei credeau în mod nestrămutat în stricăciunea firii omeneşti încă din tinerețe şi în starea de păcătoşenie a trupului. Şi era de necrezut ca această activitate sportivă în fața Templului, la o distanță de numai puțini paşi de locul prea sfânt, să nu fi fost privită ca un afront aspru şi să nu fi provocat opoziția cea mai îndârjită. Conform cu relatările contemporane, marele preot Iason a dispus ca acel stadion să fie construit în mijlocul Ierusalimului, la poalele dealului Templului, jos *„în vale”* (La Flavius Josephus scrie *„Tyropeon” „Valea”* producătorilor de brânză).

Dar aceste lucruri care erau nemaiauzite până atunci încă n-au fost îndeajuns. Căci n-a durat multă vreme, şi sportivii evrei s-au făcut vinovați de o altă încălcare gravă a Legii, ei *„nu mai făceau tăierea împrejur”* (1 Macabei 1:16).

Simțământul pentru frumos al grecilor şi tăierea împrejur a unor concurenți sportivi evrei, purtată în plin public, erau două lucruri care nu se potriveau între ele. Bărbații sportivi evrei stârneau ironie şi batjocoră, ba chiar şi dezgust - nu în Ierusalim căci acolo erau între ei - ci de îndată ce apăreau la întrecerile sportive din afară. Despre *„Iar când se țineau... jocurile cele din cinci în cinci ani, la care era de față regele,”* ne relatează şi apocrifele (2 Macabei 4:18).

Mulți din ei trebuie să fi suferit atât de mult din cauza acelei orori pe care o produceau, încât au trebuit să caute o cale de ieşire. Alte traduceri ne

vorbesc chiar că s-ar fi făcut intervenţii chirurgicale, care ar fi restabilit starea lor naturală.

Pentru a doua oară, această nuditate a venit în Iudea şi ca o mare ispitire. Goliciunea era semnul foarte distinctiv al zeiţelor fecundităţii din Canaan şi concurenţii sportivi se prezentau acum goi în public în toate stadioanele care apăruseră în ţară. Exerciţiilor trupeşti de atunci li se atribuia o cu mult mai profundă importanţă decât sportului în înţelesul de astăzi. Ele erau nişte jocuri cultice, dedicate zeilor străini, Zeus şi Apollo ai grecilor. De aceea, reacţiunea evreilor care ţineau credinţa lor cu severitate nu putea să fie decât dură faţă de această nouă ameninţare.

Şi noii stăpâni ai ţării, seleucizii, în scurt timp au dat prilej pentru acest lucru.

Capitolul 34
Bătălia pentru libertatea religioasă

„Şi cu mâini nelegiuite a luat sfintele vase şi cele ce au fost puse de alți regi spre creşterea, mărirea şi cinstea locului, cu nelegiuite mâini trăgându-le, le da” (2 Macabei 5:16)

Regele Antiohos IV (175-163 î.Cr.) numit Epiphanes, în anul 168 î.Cr. jefuieşte şi profanează templul din Ierusalim. Jefuirea templelor era profesiunea lui deosebită, după cum adeveresc contemporanii lui. Istoricul grec Polybios menționează în scrierea sa de 40 de volume *„Istoria lumii”*, că acest Antiochus *IV „a jefuit cele mai multe locaşuri sfinte”.*

Dar acestui Seleucid comoara din Templu nu i-a fost suficientă. El a mai trimis şi pe Apollonius, mai marele peste strângătorii de biruri, cu o putere armată la Ierusalim. Acesta *„a jefuit oraşul şi a dat foc caselor, a dărâmat zidurile şi a dus cu el şi pe femei cu copii, şi pe animale”* (1 Macabei 1:33-34; 2 Macabei 5:24 şi urm.).

Nimic din ceea ce un popor în istoria lui plină de frământări poate trăi n-a ocolit poporul Israel. Dar niciodată până acum, nici sub asirieni şi nici sub babilonieni, el n-a primit o lovitură ca cea rezultată din dispoziția pe care a dat-o Antioh Epiphanes, şi prin care el a vrut să dea o lovitură nimicitoare credinței lui Israel. *„Şi a trimis regele cărți prin mâinile solilor în Ierusalim şi în cetățile Iudei, poruncind să umble după legile cele străine de țară...”* (1 Macabei 1:46).

În Templu a fost introdus cultul lui Zeus Olympios. Iar pentru exercitarea tuturor actelor cultice evreieşti, ca jertfele tradiționale, sabatul şi tăierea împrejur era prevăzută pedeapsa cu moartea. Sfintele scrieri au fost nimicite. Aceasta a fost prima persecuție religioasă din istorie, care a fost executată în mod meticulos!

Dar cu acest prilej Israelul a dat un exemplu întregii lumi, cum un popor care nu vrea să renunțe la sine însuşi, poate şi trebuie să reacționeze la o asemenea constrângere a conştiinței.

Bineînțeles că au existat şi atunci caractere slabe, cărora le-a plăcut să umble pe calea celei mai mici împotriviri. Mulți însă *„...mai bine au voit a muri, decât a se păngări...”* (1 Macabei 1:66). Şi numai râvna mare pentru credință a unui bărbat bătrân a fost cea care a aruncat în țară făclia aprinsă a revoltei.

Modin era o localitate mică la o distanță de 30 km de la Ierusalim, pe marginea de apus a munților lui Iuda, şi care astăzi este târguşorul cu numele el-Medieh. Aici a locuit *„preotul Mattathias”* cu cei cinci feciori ai săi. Când trimişii de căpetenie ai lui Antiochus au venit şi la Modin, ca să-i constrângă pe locuitori *„să se lepede de Legea lui Dumnezeu, să nu mai aducă jertfe şi să nu mai tămâieze”*, Mattathias a refuzat să se conformeze

poruncii de mai sus, iar când a văzut pe un concetățean al său că aduce jertfă zeilor păgâni, *„...s-a aprins de râvnă şi i s-au cutremurat rărunchii şi, dând drumul dreptei sale mânii, a alergat şi l-a junghiat pe jertfelnic.*

Şi pe omul regelui, care silea să jertfească, l-a omorât în aceeaşi vreme şi jertfelnicul l-a stricat" (1 Macabei 2:24-25), dând prin aceasta imbold la o revoltă pe față, la o luptă pe viață şi pe moarte pentru libertatea credinței - la *„războaiele macabeilor".*

Mattathias reuşeşte să fugă împreună cu fiii săi. În ascunzişuri în munți şi prin peşteri, ei adună în jurul lor o ceată de tovarăşi de credință, cu care poartă un război îndârjit de guerilă împotriva stăpânirii. După moartea bătrânului preot, fiul său Iuda, cu porecla „Makkabaios" (ciocan) devine conducătorul răsculaților.

În ținutul muntos din Iuda, răsculații câştigă primele lor victorii. Ei sunt cu adevărat vrednici de admirație. Acea mică şi neinstruită ceată, slab înarmată, învinge trupele instruite şi numeric superioare ale ocupanților. Localitățile Bet-Horon, Emaus şi Bet-Țur sunt cucerite. Seleucizii se retrag până ce sosesc ajutoare din Antiohia. În 164 î.Cr., Iuda Macabeul eliberează Ierusalimul şi restabileşte din nou vechea rânduială a Templului. Altarul este refăcut din nou şi jertfele îi sunt aduse din nou lui Iehova ca şi mai înainte (1 Macabei 4:43 şi urm.)

În expedițiile sale războinice, care sunt duse mereu dincolo de granițele provinciei Iudea, Iuda Macabeul ajunge şi în Galilea, în țara de răsărit a Iordanului, unde locuiau israeliții care țineau cu credincioşie de comunitatea lor cultică. În drum spre Idumea din sudul Iudeii, vechea cetate Hebron a fost asediată şi distrusă. Continuitatea succeselor militare ale lui Iudas Makkabaios îl sileşte pe regele Antiohus V Eupator (163-162 î.Cr.), fiul lui Epiphanes, să intervină cu o mare armată de luptă. În bătălia decisivă, care se dă lângă Bet-Zaharia (azi se numeşte Bet-iskarje), la o distanță de 10 km sud-vest de Betleem, seleucizii îşi aduc elefanții lor războinici, flancați de detaşamente de cavalerie. Nefiind în stare să țină piept unei astfel de superiorități uriaşe, macabeii sunt înfrânți. Dar o disensiune internă îi sileşte pe biruitori să încheie pacea, care prevede o serie de condiții nebănuit de favorabile pentru cei învinşi. Astfel dispozițiile lui Antiohus IV Epiphanes din anul 167 î.Cr. îşi pierd valabilitatea, libera practicare a serviciului divin este asigurată şi comunitatea cultică din Ierusalim este din nou recunoscută (1 Macabei 6:30 şi urm. şi 58 şi următ.)

Astfel scopurile revoltei evreieşti au fost atinse.

Dar nefiind mulțumiți numai cu atâta, macabeii se străduiesc, pe lângă libertatea credinței, să obțină şi independența politică. Urmaşii lui Iuda Macabeul, frații lui, Ionatan şi Simon, aprind din nou focul războiului, care se sfârşeşte în anul 142 î.Cr, sub Simon prin aceea, că Siria le acordă şi libertatea politică (1 Macabei 15:1 şi urm.).

O cetate care i-a aflat în punctul central al luptelor şi care şi-a schimbat de mai multe ori ocupanții, este Bet-Țur. Rezultatele săpăturilor arheologice corespund situației istorice descrise în prima carte a Macabeilor.

„Chirbit et-tubeka" se numeşte astăzi această localitate care odinioară a format un loc de lupte aprins.e. Ea domină vechiul drum care duce de la Ierusalim spre Hebron, la frontiera între Iuda şi Idumea cea situată la sud. În 1931 arheologii americani W. F. Albright şi O. P. Sellers au găsit aici o

mare mulțime de monede. 126 din totalul de circa 300 sunt gravate cu numele lui Antiohus Epiphanes şi Antiochus Eupator.

Dealul respectiv mai poartă şi acum temeliile unei cetăți puternice, la care se pot observa, în mod clar, trei perioade de construcție. Din temelia cea mai de jos, cea mai veche, s-au păstrat numai nişte fragmente. Ele sunt din vremea perşilor. Cea de deasupra are un caracter oriental. Ea este opera lui Iuda Macabeul, din prima epocă a revoltei lor biruitoare. *„Şi au rânduit acolo oştire să-l păzească. Apoi au întărit cu pază cetatea Betțur, ca să aibă poporul întărire dinspre Edom”* (1 Macabei 4:61).

După bătălia cu elefanții de la Bet-Zaharia, Antiochus V Eupator a dispus ca cetățile de la frontieră să fie ocupate. *„Şi a luat regele Betțurul şi a pus acolo pază, ca să-l păzească”* (1 Macabei 6:50).

Dar şi armatele seleucizilor au lăsat în urma lor semne indiscutabile ale prezenței lor. După cum au constatat arheologii, în ruinele zidurilor ridicate de Iuda Macabeul, există resturi din activitatea unor cantine ale seleucizilor. În rația de aprovizionare a acelor oşteni era inclus şi vinul, un suc de struguri de pe dealurile Greciei. Albright şi Sellers au putut să constate, prin citirea unor date de pe cioburile toartelor de la damigenele de vin, cioburi care erau împrăştiate peste tot în mare număr, chiar şi locul de unde au fost aduse vinurile. Un negustor de vinuri din Rodos, trebuie să fi fost furnizorul principal al armatei.

Cele de mai sus s-au întâmplat în anul 162 î.Cr. Un an mai târziu, seleucizii au întărit din nou Bet-Țur-ul. Deasupra zidurilor distruse ale macabeilor s-a ridicat o nouă citadelă, cu o zidărie caracteristic grecească. Comandantul oştirii lor, Bacchides, *„... a zidit cetăți tari în Iuda...*

Şi a întărit cetatea cea din Betțur... şi au pus în ele oştire şi hrană” (1 Macabei 9:50, 52).

Relatarea biblică se sfârşeşte cu uciderea lui Simon, fratele lui Iuda Macabeul. Conducerea spirituală şi politică a țării Iuda este transmisă, împreună cu slujba de mare preot, asupra fiului lui Simon, cu numele Ioan. El a fost numit Hyrkanus.

„Marele preot Ioan şi comunitatea iudeilor” - *„Marele preot Ioan, căpetenia comunității iudeilor*” stă scris pe monedele pe care le-a bătut el şi care au fost găsite în țară. Însemnările îngrijite ale lui Flavius Josephus, transmit istoriografiei şi o descriere exactă a acestui macabeu şi a urmaşilor lui (Josephus îi denumeşte, după numele bunicului lor, tatăl lui Mattathias, „hasmoneii” (Bellum Judaicum I, 1:3). În cursul războaielor neîntrerupte, conştienți de ținta lor, ei împing granițele Iudeii tot mai mult în afară. Sub Alexandru Janneus (103-76 î.Cr.), ei şi-au exins teritoriul stăpânit de ei, aproximativ asupra teritoriului fostelor două regate ale lui Israel şi Iuda.

Dar cu cât erau vrăjmaşi mai învechiți, cu atât seleucizii trebuiau să fie considerați mai puțin ca nişte vrăjmaşi serioşi. Lor le lipsea forța necesară ca să se mai împotrivească şi macabeilor, după ce Roma - care de la înfrângerea lui Hanibal din Cartagina (anul 202 î.Cr. în lupta de la Zamma) devenise stăpâna absolută a coastelor apusene ale mării Mediterane - a început să-şi întindă sfera ei de stăpânire peste Grecia spre Asia Mică.

Dar prin regatul seleucizilor, generalul roman Pompeius ajunge până în Palestina. După un asediu de 3 luni, legiunile romane intră în anul 63 î.Cr.

În Ierusalim. Iudea devine o provincie romană. Şi prin aceasta independența politică a Israelului ajunge la un sfârşit subit.

ARHEOLOGIA

NOULUI TESTAMENT

I. ISUS DIN NAZARET

Capitolul 35
Palestina de la Mare Nostrum

„Dar când a venit împlinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său…” (Galateni 4:4).

În țările din jurul Mării Mediterane, începând din Africa de Nord şi Spania până la țărmurile Asiei Mici, domnea în mod absolut voința noului stăpân al lumii, Roma. După dispariția marilor imperii semite ale *„Semilunei Fertile”*, Palestina a fost integrată în noua lume, împărtăşind şi ea destinele acesteia. Trupele de ocupație au impus voința Romei într-o țară cârmuită şi exploatată de oameni numiți tot de Roma. Viața din Imperiul Roman se asemăna tot mai mult cu cea din Grecia. Civilizația Romană era în mare măsură tributară culturii eline. În Orient limba de circulație era cea greacă.

Cutreirând Palestina din acea vreme ai fi putut avea impresia că te afli în Grecia.

Cele *„zece oraşe”* (26) menționate în Evanghelii (Matei 4: 25, Marcu 5:20) au luat drept model Atena, având şi ele temple închinate lui Zeus şi Artemis, teatru, forum, stadion, gimnaziu şi băi. În ce priveşte arhitectura şi obiceiurile locuitorilor, acestea erau greceşti. E vorba în special de Cezarea, reşedința guvernamentală a lui Pilat, aflată la Marea Mediterană, la sud de Carmel, Seforis şi Tiberiada, care se aflau la câteva mile nord de Nazaret, pe malul Mării Galileii, Cezarea lui Filip, construită la poalele Hermonului şi de asemenea Ierihonul. Stilul arhitectural israelit a fost păstrat în oraşele şi satele Galileii şi ale Iudeii. Isus a trăit şi a muncit în mijlocul veritabilelor comunități evreeşti din aceste locuri, relatările Evangheliilor demonstrând că El n-a locuit niciodată în vreun oraş grecesc ci doar în apropierea lor (Marcu 7:31).

Totuşi veşmântul şi o bună parte din felul de trai grecesc s-au infiltrat şi în comunitățile evreeşti. Cu mult înainte de vremea lui Isus locuitorii indigeni ai Galileii şi Iudeii purtau aceleaşi haine ca şi locuitorii Alexandriei, Romei sau Atenei. Îmbrăcămintea aceasta era alcătuită din tunică şi pelerină, pantofi sau sandale şi pălărie pentru acoperirea capului. În mobilier era inclus şi patul pe care, în virtutea unui vechi obicei grecesc, mâncau culcați, sprijinindu-se pe cot.

Vechiul Testament acoperă o perioadă de aproape 1200 de ani, dacă socotim de la ieşirea din Egipt sub conducerea lui Moise, sau aproximativ 2000 de ani, dacă socotim dinvremea patriarhilor. Dimpotrivă, Noul

Testament acoperă o perioadă de mai puțin de 100 de ani. Intervalul cuprins între momentul începerii lucrării lui Isus şi sfârşitul activității relatate în Faptele Apostolilor este cu puțin mai mare de treizeci de ani. Vechiul Testament reflectă amplu istoria poporului lui Israel; în timp ce Noul Testament prezintă viața şi activitatea câtorva persoane, totul gravitând în jurul învățăturii lui Isus, în jurul ucenicilor şi apostolilor.

Arheologia nu poate oferi date multe din perioada NT, fiindcă viața lui Isus nu oferă nimic din ceea ce ar putea lăsa importante urme materiale; nici palate regale, nici temple, nici campanii victorioase, nici oraşe şi nici sate. Isus era prin excelență om paşnic; El propovăduia Cuvântul lui Dumnezeu. Arheologii au înțeles că sarcina lor este de a reconstitui mediul în care a trăit Isus, de a scoate la lumină satele şi oraşele în care El a locuit, a lucrat şi a murit. Dar în acest scop arheologii nu au avut decât o singură călăuză. Nici un eveniment din întreaga istorie greco-romană, nici un manuscris al vreunui autor clasic nu a ajuns până la noi în atâtea copii felurite ca scrierile Noului Testament. Ele pot fi numărate cu miile, cele mai vechi dintre ele fiind scrise doar cu câteva decenii mai târziu de timpul lui Cristos. De exemplu, un manuscris, renumitul Papirus Bodmer II conținând o parte din Evanghelia Sf. Ioan, datează din timpul lui Traian, împărat roman care a domnit între 98-117 d.Cr. Acest document grecesc prețios este până acum cea mai veche scriere a Noului Testament. El a fost descoperit dintr-o întâmplare fericită în 1935, în Egipt.

„În vremea aceea a ieşit o poruncă de la Cezar August să se înscrie toată lumea. Înscrierea aceasta s-a făcut întâia dată pe când era dregător în Siria Quirinius. Toți se duceau să se înscrie, fiecare în cetatea lui. Iosif s-a suit şi el din Galilea, din cetatea Nazaret, ca să se ducă în Iudea, în cetatea lui David, numită Betleem - pentru că era din casa şi din seminția lui David, să se înscrie împreună cu Maria logodnica lui, care era însărcinată” (Luca 2:1-5).

Recensământul nu este în nici un caz o invenție a statisticienilor moderni. Ca şi astăzi, el era practicat şi atunci în general în două scopuri principale: în primul rând, pentru a obține date în legătură cu recrutarea bărbaților pentru serviciul militar şi, în al doilea rând, pentru impozite. În țările subjugate, romanii urmăreau mai mult cel de-al doilea scop. Fără tributul stors de la coloniile sale, Roma n-ar fi fost niciodată în stare ca prin propriile puteri să-şi permită luxul de a avea construcții atât de mărețe, de a trăi într-un mod extravagant, de a-şi administra imperiul printr-un sistem costisitor. Împărații romani puteau asigura poporului *„Panem et circenses”* - pâine şi jocuri, fără să-i coste nimic. Egiptul trebuia să furnizeze grâul pentru pâinea gratuită, iar marile arene de jocuri erau construite de sclavi cu banii proveniți din tribut.

Recensământul avea loc în Imperium Romanum, la fiecare patrusprezece ani afectând alături de *„Cives romani”* cetățenii romani, Spania, Galia, Egiptul, Siria şi Palestina. Dregătorul Quirinius era senatorul P. Sulpicius Quirinius, cunoscut de altfel nouă din documente romane. Împăratul Augustus a dat o înaltă apreciere remarcabilelor calități de militar şi administrator ale acestui arivist. El s-a născut întrun mediu modest lângă Tusculum din dealurile albane, o stațiune favorită a familiilor romane nobile.

În anul 6 d.Cr., Quirinius a plecat în Siria în calitate de trimis al împăratului. Coponius a fost trimis de Roma împreună cu el, pentru a fi primul procurator al Iudeii. Între anii 6 şi 7, Quirinius şi Coponius au organizat un recensământ. Acesta însă nu poate fi cel la care se referă evanghelistul Luca, fiindcă în acea vreme, Isus avea mai mult de zece ani. Conform relatării Biblice, recensământul decretat de Cezar Augustus a avut loc în jurul anului naşterii lui Cristos. Este oare cu putință ca Luca să fi făcut o greşeală? Timp îndelungat aşa s-a crezut. Însă, un fragment dintr-o inscripție romană descoperită în Antiohia a adus lumină în această problemă. Quirinius fusese în Siria o singură dată înainte, fiind trimis de împăratul Augustus într-o misinne în zilele proconsulului Saturnius.

În vremea aceea, însărcinarea lui fusese în exclusivitate de ordin militar. El a condus o companie împotriva unui trib din Munții Taurus ai Asiei Mici numit homonadenzii. Quirinius şi-a stabilit reşedința guvernamentală şi cartierul general în Siria între anii 10-7 î.Cr.

Capitolul 36
Steaua din Betleem

„După ce S-a născut Isus în Betleemul din Iudea, în zilele impăratului Irod, iată că au venit nişte magi din Răsărit la Ierusalim, şi au întrebat: ‚Unde este împăratul de curând născut al iudeilor? Fiincă I-am văzut steaua în Răsărit, şi am venit să ne închinăm Lui'" (Matei 2:1-2).

Pentru omul modern expedițiile internaționale ale astronomilor sunt de mult timp ceva firesc. Oamenii de ştiință din întreaga lume înarmați cu tot felul de aparate, dau năvală în orice colț al pământului, oriunde are loc vreo eclipsă totală de soare sau un alt fenomen astronomic interesant.

Să fi fost, oare, călătoria magilor din răsărit spre Palestina, făcută într-un scop asemănător?

Secole de-a rândul, istorisirea lui Matei despre steaua mesianică a pus la lucru imaginația omului. Opiniile profanilor ca şi ale unor experți referitoare la această problemă, şiau găsit expresia într-un bogat volum de literatură. Orice corp în mişcare pe bolta cerească, şi de multe ori chiar şi simplele produse ale imaginației omeneşti au fost considerate şi numite chiar *„Steaua Betleemului".*

Biblia însă ne relatează în termeni clari că avem de-a face cu un fenomen astronomic neobişnuit. Singurii care pot da o explicație ştiințifică în această privință sunt experții în problemele fenomenelor cereşti, adică astronomii.

Apariția neaşteptată a unui punct strălucitor pe cer poate fi interpretată în două moduri (bineînțeles exceptând ideea că ar fi o stea căzătoare), el poate fi o cometă sau o nouă stea, denumită în termeni de specialitate o *„nova".*

Presupuneri de felul acesta au fost făcute încă din vechime. Origen, unul dintre scriitorii bisericeşti, care a trăit în Alexandria pe la anul 200 d.Cr., scrie: *„Sunt de părere că steaua care i-a călăuzit pe magii din răsărit era o stea nouă, deosebită de cele care apar pe bolta cerească sau în părțile mai joase ale atmosferei. Probabil ea făcea parte din acea categorie de focuri cereşti care apar din când în când, şi care sunt numite de greci, în funcție de forma lor, fie comete, fie raze strălucitoare, fie mulțimi stelare, fie cozi de stele sau altfel".*

Comete strălucitoare cu cozi care se întindeau adesea pe aproape jumătate din bolta cerului, au făcut totdeauna o puternică impresie asupra oamenilor. Există credința că ele anunță evenimente deosebite. Este oare surprinzător, că cel mai măreț dintre toate spectacolele stelare a fost asociat ideii de stea a magilor de la Răsărit? Mulți pictori au folosit acest motiv atrăgător în operele lor, reprezentând naşterea lui Cristos printr-o cometă, care străluceşte deasupra ieslei din Betleem.

Săpături şi scrieri antice de curând scoase la lumină au furnizat informații amănunțite şi în acelaşi timp uimitoare în legătură cu evenimentele astronomice petrecute în urmă cu mii de ani. Astăzi posedăm note şi observații din surse greceşti, romane, babiloniene, egiptene şi chinezeşti.

După asasinarea lui Cezar din anul 44 î.Cr., la puțin timp după Idele lui Marte, a fost observată o cometă strălucitoare.

Cu şaptesprezece ani înainte de începerea erei noi, a apărut pe neaşteptate o altă cometă deosebit de luminoasă, care a putut fi văzută o noapte întreagă în țările mediteraniene. Următoarea cometă de o strălucire orbitoare a apărut în anul 66 d.Cr., cu puțin timp înainte de sinuciderea lui Nero. În intervalul dintre aceste două apariții mai există o relatare, cât se poate de amănunțită, aparținând astronomilor chinezi. Observațiile lor sunt adunate în enciclopedia Wenhien-thung-Kbac a învățatului chinez Ma Tuan-Lin.

În primul an al împăratului Yven-Yen, în luna a şaptea, în ziua Sin-ouei (25 august) a fost văzută o cometă în regiunea cerului, cunoscută sub numele de Toung-tsing (în apropiere de My din constelația gemenii). Ea a trecut de Ontschoi Heou (Gemenii), după ce pornise din Ho-Su (Castor şi Pollux) spre nord şi apoi spre grupul Hien-youen (capul T.eului) şi casa lui Thaiouei (coada Leului)... În ziua 56-a a dispărut împreună cu Dragonul albastru (Scorpionul). În total cometa a fost observată 63 de zile.

Această relatare amplă, provenită din surse antice chinezeşti, conține prima descriere a vestitei comete a lui Halley, acea stea mare care reapare totdeauna în preajma soarelui, la interval de 76 de ani. Ultima dată a fost văzută între anii 1909-1911. Neobişnuitul fenomen va avea loc din nou în anul 1986, deoarece drumul eliptic prin spațiu se desfăşoară după un program foarte precis. Nu totdeauna şi prepretutindeni această cometă este vizibilă în aceeaşi măsură. În anul 12 î.Cr. a avut loc în China un fenomen ceresc care a putut fi observat în toate fazele lui. Din țările mediteraniene, din Mesopotamia şi Egipt, nu există însă nici o mențiune că ar fi existat în acea perioadă un asemenea corp ceresc strălucitor.

Acelaşi lucru e valabil şi pentru *„stelele noi”*. Aceste *„nova”* sunt constelații în univers care plesnesc brusc, ca un fel de explozii atomice de mari proporții. Strălucirea lor care întrece pe cea a multor alte stele este totdeauna remarcată, ceea ce a făcut pe mulți să scrie despre ele. În jurul trecerii de la era veche la era nouă, numai de două ori, în anul 134 î.Cr. şi 173 d.Cr., se aminteşte de lumina puternică a unei stele noi. Nici una dintre sursele vechi, nici tradiția, nu pomeneşte nici de vreo cometă foarte strălucitoare; nici de vreo stea nouă, în zona Mediteraneană, în jurul anului zero.

În noaptea de 17 decembrie 1603, deci în preajma Crăciunui, matematiceanul şi astronomul curții imperiale Johanes Kepler, aflat la Praga, a observat cu ajutorul modestului său telescop, apropierea a două planete.

Specialiştii numesc *„conjuncție”* poziția a două corpuri cereşti aflate la acelaşi grad de longitudine. Câteodată două planete se deplasează atât de aproape una de alta încât dau impresia unei singure stele mai mari şi mai

luminoase. În acea noapte Saturn şi Jupiter şi-au dat întâlnire în spațiu în constelația Peştelui.

Cercetând mai târziu notele sale, Kepler şi-a amintit brusc de scrierile rabinului Abarbanel. Acesta se referea la importanța neobişnuită dată de astrologii iudei aceleaşi constelații. Mesia trebuia să apară în timpul conjuncției lui Saturn şi Jupiter în constelația Peştelui. Oare în timpul naşterii lui Cristos a putut avea loc aceeaşi conjuncție pe care a observat-o Kepler în preajma Crăciunului din anul 1603?

Kepler şi-a verificat calculele de nenumărate ori. Acest om avea calități de savant, dar şi de vrăjitor, astronom şi astrolog. El era adept al doctrinelor considerate ca asemănătoare cu amestecarea otrăvurilor după Codul lui Iustinian. Rezultatul a fost o triplă conjuncție în decursul unui an. Calculele astronomice indicau anul 7 î.Cr. În timp ce tabele astrologice se pronunțau în favoarea anului 6 î.Cr. Kepler a optat pentru anul 6 î.Cr. fixând zămislirea lui Cristos în anul 7 î.Cr.

Uimitoarea sa descoperire a fost publicată în nenumărate cărți. Dar acest geniu care a stabilit legi planetare care îi poartă de altfel numele s-a cufundat în cele din urmă în misticism. În consecință, ipotezele sale au fost mult timp neglijate. Abia în secolul 19 astronomii şi-au adus aminte de ele. Dar chiar şi atunci a fost greu să li se găsească nişte dovezi ştiințifice sigure. Abia astăzi s-au găsit explicațiile necesare.

În 1925 învățatul german P. Schnabel, a descifrat documentele cuneiforme neo-babiloniene care aparțineau unei şcoli celebre antice, Şcoala de Astrologie din Sippar în Babilon. În seriile nesfârşite de date şi observații obişnuite a dat şi peste o notă în legătură cu goziția planetelor în constelația Peştelui. Jupiter şi Saturn sunt observate cu atenye pe o perioadă de cinci luni socotit după calendarul nostru; era anul 7 î.Cr.

Arheologii şi istoricii au datoria de a reconstitui cu ajutorul monumentelor şi documentelor, al descoperirilor şi fragmentelor scrise izolat, imaginea unei lumi trecute. Pentru astronomul modern este însă mai simplu deoarece el poate întoarce ceasul cosmic înapoi în orice moment. În planetariul său el poate reconstitui cu exactitate, aspectul cerului înstelat de acum câteva mii de ani, pentru orice an, orice lună sau orice zi. Poziția stelelor poate fi deci calculată cu precizie chiar şi pentru timpurile de mult apuse.

În anul 7 î.Cr., Jupiter şi Saturn s-au întâlnit într-adevăr în constelația Peştelui şi după observația lui Kepler s-au întâlnit de trei ori. Calculele matematice au stabilit mai târziu că această întreită conjuncție a fost clar vizibilă în special în regiunea mediteraneană. Perioada acestei întâlniri planetare este redată în sistemul de datare al calculelor astronomice moderne cam în felul următor:

Spre sfârşitul lui februarie în anul 7 î.Cr. cele două planete au început să se apropie. Jupiter a ieşit din constelația Peştelui. Fiindcă în acel moment, soarele se găsea şi el în acelaşi loc, lumina sa acoperea constelația Peştelui. La 12 aprilie ambele planete s-au ridicat heliacal în constelația Peştelui, cu o diferență de 8 grade longitudine. *„Heliacul”* sau *„răsăritul”* este cuvântul folosit de astronomi pentru a indica prima înălțare a unei stele vizibile în zorii zilei.

Pe data de 29 mai, vizibilă pentru două ore pe cerul dimineții, prima întâlnire a avut loc la al 21-lea grad al constelației Peştelui, cu zero grade longitudine şi 0,98 grade latitudine. A doua conjuncție a avut loc în ziua de 3 octombrie la al 18-lea grad al constelației Peştelui.

Pe data de 4 decembrie, Jupiter şi Saturn s-au întâlnit pentru a treia şi ultima oară, de data aceasta la al 16-lea grad al constelației Peştelui. În anul 6 î.Cr., la sfârşitul lui ianuarie, Jupiter a ieşit din constelația Peştelui intrând în constelația Berbecul.

„I-am văzut steaua în Răsărit” (Matei 2:2), au spus magii. Traducerea este însă incorectă, deoarece cuvintele *„În răsărit”* sunt în original *„En te anatole”* - la singular în greceşte, iar în altă parte *„anatolai”* la plural în greceşte.

Forma singularului *„anatole”* are o anumită semnificație astronomică, implicând observarea înălțării stelei în zori, aşa numita înălțare heliacală. Luther însă nu putea şti acest lucru.

Dacă *„en te anatole”* ar fi tradus exact, atunci versetul din Matei 2:2 ar suna astfel: *„I-am văzut steaua apărând în zorii zilei”*. Această traducere ar corespunde întocmai adevărurilor astronomice.

Dar de ce a avut loc expediția celor trei magi în Palestina, când după cât se ştie, ei puteau urmări fenomenul la fel de bine şi din Babilon? Cercetătorii cerului din răsărit au acordat, ca astrologi, fiecărei stele o anumită semnificație. Conform învățăturii haldeilor, constelația Peştelui era semnul Apusului, al țărilor mediteraneene iar tradiția evreiască o socotea semnul lui Israel, semnul lui Mesia. Constelația Peştelui se găsea la sfârşitul drumului parcurs de soare şi la începutul unui drum nou. Ce a putut fi mai firesc decât ca ei să vadă în aceasta semnul sfârşitului unei epoci vechi şi începutul unei ere noi!

Jupiter a fost considerată de toate popoarele şi în toate timpurile, o stea norocoasă, o stea regală. Tradiția veche a evreilor socotea planeta Saturn drept protectoarea lui Israel, Tacitus confundând-o chiar cu Dumnezeul lor. Astrologia babiloniană vedea în Saturn steaua specifică Siriei şi Palestinei.

De la Nebucadnețar, în Babilon au trăit mii de evrei şi mulți dintre ei, este probabil că au învățat la şcoala de Astrologie din Sippar. Această minunată întâlnire a lui Jupiter cu Saturn, protectoarea lui Israel, în constelația *„Țării de la Apus”*, a lui Mesia, a impresionat profund pe astrologii evrei. Conform gândirii astrologice, semnul acesta anunța apariția unui rege puternic în Țara de la Apus, țara părinților lor.

Motivul călătoriei celor trei magi a fost deci dorința de a se convinge personal, de a vedea totul cu proprii lor ochi. Probabil cam aşa s-au întâmplat lucrurile în ziua de 29 mai, anul 7 î.Cr. când ei, de pe acoperişul Şcolii de Astrologie din Sippar, au observat prima întâlnire a celor două planete. În acea perioadă, căldura era deja insuportabilă în Mesopotamia, împiedicând astfel efectuarea de călătorii lungi şi grele. Magii însă ştiau că va avea loc şi o a doua conjuncție, pe data de 30 octombrie. Ei puteau prezice această întâlnire tot atât de exact cum ar fi făcut şi cu viitoarele eclipse de soare şi lună. Faptul că 3 octombrie era la evrei ziua ispăşirii, a însemnat probabil pentru magi o prevenire şi pesemne şi-au început călătoria chiar la acea dată.

Călătoria cu caravane chiar şi pe cămile, constituia cel mai rapid mijloc de transport; dar totuşi cerea mult timp. În cazul în care călătoria a durat şase săptămâni, magii trebuie să fi ajuns la Ierusalim, spre sfârşitul lui noiembrie.

„'Unde este împăratul de curând născut al iudeilor? Fiindcă i-am văzut steaua în Răsărit şi am venit să ne închinăm Lui'. Când a auzit împăratul Irod acest lucru, s-a tulburat mult; şi tot Ierusalimul s-a tulburat împreună cu el" (Matei 2:2-3). Pentru astronomii din Răsărit aceasta trebuie să fi fost prima problemă care a stârnit de altfel mare interes la Ierusalim. Cei trei magi nu ştiau nimic despre şcolile de astrologie din Cetatea Sfântă.

Vestea naşterii unui nou rege l-a alarmat pe Irod. Tiranul urât de popor, îşi vedea deja tronul ameninţat. Surse istorice ne relatează că poporul era însă plăcut impresionat de această ştire. Cam la un an după conjuncţia planetelor, descrise în paginile precedente, a luat fiinţă o puternică mişcare mesianică. Aproximativ în aceeaşi perioadă, ne relatează istoricul evreu Flavius Josephus, s-a răspândit şi zvonul că Dumnezeu a hotărât să pună capăt stăpânirii străine romane şi că un semn dumnezeiesc anunţase venirea unui rege evreu. Irod care fusese investit de romani nu era de fel evreu, ci idumean.

Irod n-a stat prea mult pe gânduri, şi *„a adunat pe toţi preoţii cei mai de seamă şi pe cărturarii norodului şi a căutat să afle de la ei unde trebuia să se nască Cristosul"*. Aceştia au cercetat vechile scripturi sfinte ale neamului şi au găsit aluzia conţinută în cartea proorocului Mica, scrisă cu 700 de ani înainte, în regatul Iudeii: *„Şi tu, Betleeme Efrata, măcar că eşti prea mic între cetăţile de căpetenie ale lui Iuda, totuşi din tine îmi va ieşi Cel ce va stăpâni peste Israel..."* (Mica 5:2).

Aşadar, Irod a chemat pe magi la el şi *„apoi i-a trimis la Betleem"* (Matei 2:4-8). Fiindcă Jupiter şi Saturn s-au întâlnit pentru a treia oară în constelaţia Peştelui pe data de patru decembrie, *„n-au mai putut de bucurie"*, şi au pornit spre Betleem *"şi iată că steaua, pe care o văzuseră în Răsărit, mergea înaintea lor"* (Matei 2:9-10).

Pe drumul spre Hebron, la o depărtare de 8 km de Ierusalim, se întinde satul *„Bet Lahm"*, vechiul Betleem al Iudeii. Vechiul drum pe care a mers şi Avraam cândva, este orientat exact de la nord spre sud.

La a treia conjuncţie, planetele Jupiter şi Saturn păreau că s-au contopit într-o singură stea mare şi strălucitoare. În amurg, acest punct foarte luminos era vizibil în direcţia sudului, astfel că magii din Răsărit, pe drumul lor de la Ierusalim spre Betleem au avut tot timpul înaintea ochilor steaua strălucitoare. Într-adevăr, steaua *„mergea înaintea lor"*, după cum spune Evanghelia.

An de an, milioane de oameni din lumea întreagă aud istoria magilor de la Răsărit. *„Steaua Betleemului"*, simbol asociat totdeauna Crăciunului, influenţează viaţa în diferite moduri. În dicţionarele biografice ca şi pe pietrele funerare de mormânt, ea îşi avea locul lângă data naşterii.

Lumea creştină sărbătoreşte Crăciunul între 24 şi 25 decembrie. Astronomii şi istoricii laici şi eclesiastici sunt însă în mod unanim de părere că ziua de 25 decembrie a anului zero nu a fost data reală a naşterii lui Cristos nici în privinţa zilei şi nici a anului. Responsabilitatea acestei erori o poartă călugărul scit Dionysius Exiguus care a făcut multe greşeli în

calculele lui. El a trăit la Roma şi în anul 533 d.Cr., a fost însărcinat cu stabilirea datei începerii erei noastre, prin calcularea inversă a anilor. Dar Dionysius a uitat să introducă anul (0) între anii 1 î.Cr. şi 1 d.Cr. De asemenea a trecut cu vederea şi cei patru ani în care împăratul Augustus a domnit sub numele său, Octavian.

Biblia ne dă această clară indicaţie: *„După ce S-a născut Isus în Betleemul din Iudea, în zilele împăratului Irod..."* (Matei 2:1). Din numeroase surse contemporane cunoaştem cine a fost, când a trăit şi a domnit Irod: în anul 40 î.Cr., romanii l-au numit rege al Iudeii el păstrând acest titlu până în anul 4 î.Cr., când a murit. Prin urmare Isus trebuia să se fi născut înainte de anul 4 î.Cr.

În anul 354 d.Cr., la 25 decembrie, apare pentru prima dată în documente, ziua Crăciunului. În timpul împăratului roman Justinian (27), această dată a devenit sărbătoare oficială. Un rol important în alegerea acestei zile, l-a jucat o veche sărbătoare romană. În vechea Romă, 25 decembrie era *„Dies Natalis Invicti"*, *„ziua naşterii neînvinsului"*, ziua solstiţiului de iarnă şi în acelaşi timp, ultima zi din Saturnalia. Aceasta degenera de obicei într-un carnaval debordant, permiţând creştinilor să se simtă în siguranţă din partea prigonitorilor.

Alături de istorici şi astronomi, un cuvânt greu de spus în problema stabilirii datei naşterii lui Cristos, îl au şi meteorologii. Luca ne informează că: *„În ţinutul acela erau nişte păstori, care stăteau afară în câmp, şi făceau de strajă noaptea împrejurul turmei"* (Luca 2:8).

Meteorologii au înregistrat cu exactitate variaţiile de temperatură din Hebron. Acest colţişor din partea sudică a regiunii muntoase din Iudea, prezintă aceleaşi condiţii climatice ca şi în Betleem, aflat de altfel în apropiere. Măsurătorile meteorologice făcute în perioada celor trei luni de iarnă, au dat următoarele rezultate: decembrie —2,8˚, ianurie, —1,6˚, februarie, —0,1˚ C.

Primele două luni au de asemenea cele mai mari căderi de precipitaţii ale anului (147 mm în decembrie; 187 mm în ianuarie). Potrivit informaţiilor existente, clima Palestinei nu s-a schimbat aproape deloc în decursul ultimelor 2.000 de ani. Aşadar observaţiile meteorologice moderne atât de precise pot fi luate în consideraţie.

În vremea Crăciunului, Betleemul este cuprins de ger, astfel că nici o turmă nu poate ieşi la câmp la această dată. Talmudul remarcă şi el că în împrejurimi, turmele ieşeau la păscut în martie şi se înapoiau în noiembrie, rămânând la păscut în total opt luni.

În Palestina, şi astăzi de Crăciun, animalele şi păstorii, se află la adăpost.

Menţiunea lui Luca subliniază deci faptul că naşterea lui Isus a avut loc înainte de căderea iernii. Cât despre steaua de care vorbeşte Matei, ea indică anul 7 î.Cr.

Capitolul 37
Fuga în Egipt

„După ce au plecat magii, un înger al Domnului se arată în vis lui Iosif şi-i zice: ‚Scoală-te, ia Pruncu lşi pe mama Lui, fugi în Egipt şi rămâi acolo până îți voi spune eu: căci Irod are să caute Pruncul ca să-L omoare'. Iosif s-a sculat a luat Pruncul şi pe mama lui, noaptea, şi a plecat în Egipt. Acolo a rămas până la moartea lui Irod" (Matei 2:13-15).

Oricine îşi părăseşte țara pentru a se simți în siguranță, dacă poate, caută adăpost la rude şi prieteni, iar cine are cu sine şi un prunc va prefera de bună seamă un loc cât mai apropiat de graniță.

La aproximativ 10 km nord de Cairo, pe drumul care leagă Palestina de Egipt, se întinde Mataria, un sătuc liniştit de pe malul drept al Nilului. Datorită poziției sale, trebuie traversat fluviul pentru a se ajunge la el. Din mijlocul câmpiilor de trestie de zahăr, se iveşte cupola Bisericii Sfintei Familii, *„Sanctae Familiae în Aegypto Exuli"*.

Povestirile străvechi, țesute pe seama micuței grădini din apropiere, au constituit pentru iezuiții francezi, motivul înălțării bisericuței.

Astăzi, ca şi în vechime, pelerini din lumea întreagă, intră prin poarta paraginită în această grădină şi se opresc în fața unui trunchi de smochin, numit *„Pomul Sfintei Fecioare"*. O legendă sfântă spune că în trunchiul scobit al acestui smochin s-a ascuns Maria cu pruncul Isus, când a fost urmărită. Se mai spune că un păianjen a țesut deasupra fugarilor o pânză atât de deasă, încât ei n-au mai putut fi descoperiți.

Au existat păreri contradictorii în legătură cu vârsta acestui smochin. Existența sa este atestată de martori oculari, doar de câteva secole încoace. Se mai cunoaşte o poveste veche de 2000 de ani despre acest sat.

În Evul Mediu grădina din Mataria era cunoscută sub numele de *„Grădina Ierburilor"*, fiindcă aici creşteau plante unice în Egipt. *„Pomişori subțiri, nu mai înalți decât cureaua de la pantalonii de călărie al căror lemn se aseamănă cu al viței de vie"*, scria Sir John Maundeville, cu ocazia călătoriilor sale din 1322. Aceste plante nu sunt altceva decât tufe de balsam. Istoricul Flavius Josephus ne informează despre modul cum au ajuns aceşti arbuşti prețioşi în Egipt.

După asasinarea lui Cezar, Marcus Antoniu a venit în Alexandria. Este ştiut faptul că a existat o legătură amoroasă între el şi Cleopatra, ambițioasa regină a Egiptului. Aceasta intenționa să restaureze puterea vechiului stat egiptean, care inclusese, înainte, şi Palestina. Cleopatra a vizitat de mai multe ori Iudea şi Ierusalimul, încercând să obțină numirea ei în locul lui Irod, prin compromiterea acestuia. Dar Irod era mult prea inteligent şi mult prea realist pentru a nu-şi da seama că o astfel de

aventură ar fi stârnit mânia puternicului Antoniu. Totuşi respingerea Cleopatrei era să-l coste viața. Rănită în mândria ei de femeie, aceasta a început să uneltească împreună cu Marcus Antoniu împotriva lui Irod. A ajuns chiar până la chemarea acestuia la Alexandria pentru a răspunde unor acuzații grave care i se aduceau. Cleopatra a dat dovadă de multă iscusință, însă Irod era şi mai viclean decât ea. Încărcat cu aur el s-a dus să-l viziteze pe Marcus Antoniu. Era de ajuns pentru a-l mitui. Aceasta a constituit o altă umilire cât se poate de înjositoare pentru regină! Dar până la urmă regina nu a plecat cu mâinile goale. Irod a trebuit să-i cedeze întregul țărm al Palestinei împreună cu oraşele de pe el. Marcus Antoniu dădea aceste regiuni amantei sale. În plus ea a mai primit şi oraşul Ierihon de la Iordan, împreună cu grădinile înmiresmate din jur, în care se găseau cele mai prețioase plante: tufele de balsam. Acestea crescuseră din semințele pe care regina din Seba le-ar fi adus în dar regelui Solomon.

Josephus ne informează că marea stăpână a adus mlădițe din această tufă şi în Egipt, dând dispoziție să fie cultivată în grădinile din Heliopolis, oraşul *„On”* din Biblie (Geneza 41:50). Sub îngrijirea iscusiților grădinari evrei din valea Iordanului, aceste tufe prețioase au înflorit şi în Egipt, în *„grădina cu ierburi”* din Mataria.

Treizeci de ani mai târziu, după pierderea bătăliei maritime de la Actium, Cleopatra şi Marcus Antoniu s-au sinucis.

Iosif şi Maria trebuie să-şi fi găsit un adăpost sigur printre evreii care lucrau în grădinile de balsam din Mataria.

Multe urme şi drumuri duc mereu spre acest punct. Poate că într-o zi unul din ele se va dovedi real din punct de vedere istoric.

Capitolul 38
Nazaret, în Galileea

„După ce a murit Irod, un înger al Domnului se arată în vis lui Iosif, în Egipt, şi-i zice: ‚Scoală-te ia Pruncul şi pe mama Lui şi du-te în țara lui Israel, căci au murit cei ce căutau să ia viața Pruncului'. Dar când a auzit că în Iudea împărățeşte Arhelau, în locul tatălui său Irod, s-a temut să se ducă acolo" (Matei 2:19,20,22).

Irod a murit în anul 4 î.Cr. la vârsta de şaptezeci de ani, după ce domnise treizeci şi şase de ani. Se spune că la scurt timp după moartea sa, pe data de 13 martie după calculele astronomilor moderni; a avut loc o eclipsă de lună.

Câteva decenii mai târziu, Flavius Josephus îl va judeca aspru pe Irod în scrierile sale: *„El n-a fost un rege, ci cel mai crud tiran suit vreodată pe tron. A ucis un mare număr de oameni, iar celor lăsați în viață le-a aplicat un asemenea regim, încât aceştia preferau mai bine moartea. El a chinuit nu numai pe supuşi luați în mod izolat, ci chiar comunități întregi. Pentru a înfrumusețа oraşe străine, le-a jefuit pe ale sale şi a făcut altor neamuri daruri plătite cu sângele evreilor. În loc de prosperitate şi linişte, poporul a cunoscut doar o neagră sărăcie şi demoralizare. În cei câțiva ani ai domniei lui Irod, evreii au suferit mai mult decât au suferit strămoşii lor în îndelungata perioadă ce a trecut până la părăsirea Babilonului şi întoarcerea lor care a avut loc în timpul lui Xerxe. În 36 de ani n-a existat aproape nici o zi în care să nu fie cineva condamnat la moarte. Irod nu şi-a cruțat nici familia, nici prietenii, nici preoții. Pe lista victimelor figurau numele celor doi soți ai sorei sale ‚Salomea', al soției sale Mariamne şi ale celor doi fii ai săi Alexandru şi Aristobul. Cumnatul său a fost înecat în Iordan, iar soacra sa Alexandra lichidată. Doi învățați care au smuls vulturul roman de aur de pe poarta mare a templului au fost arşi de vii.*

Hyrcanus, ultimul dintre Hasmoneeni a fost de asemenea ucis. Familii nobile au fost exterminate în întregime şi mulți farisei au pierit. Cu cinci zile înainte de moarte, bătrânul Irod l-a asasinat pe Antipater, fiul său. Şi acestea nu sunt decât o parte din crimele acestui om care ‚a domnit ca o fiară'".

Masacrul pruncilor din Betleem de care Biblia îl face răspunzător se potriveşte perfect au caracterul său (Matei 2:16).

După uciderea lui Antipater, pe patul de moarte Irod a făcut un testament în care erau numiți ca succesori trei dintre fiii săi mai tineri.

Arhelau urma la tronul regatului, iar Irod Antipa şi Filip deveneau tetrarhi, cu alte cuvinte conducători ai Galileii, Pereiei, ai unei părți din Transiordania şi ai teritoriului din nord-estul lacului Galileii. Arhelau a fost recunoscut ca rege de familia sa şi aclamat de către mercenarii lui Irod - germani, gali şi traci.

Vestea morţii despotului a declanşat răscoale de o violenţă rar întâlnită la evrei. Ura arzătoare împotriva casei lui Irod s-a amestecat cu aversiunea faţă de romani.

În loc de a plânge moartea lui Irod, evreii şi-au manifestat durerea faţă de moartea victimelor nevinovate ale acestuia. Poporul a cerut ca învăţaţii Iehuda ben Sarifa şi Matatia ben Margoloth, care au fost arşi de vii, să fie reabilitaţi. Arhelau a răspuns acestei cereri trimiţându-şi trupele în Ierusalim. Trei mii de oameni au fost măcelăriţi într-o singură zi. Curţile templului erau pline de cadavre. Această primă faptă a dezvăluit de la bun început adevăratul caracter a lui Arhelau, fiul lui Irod, care nu s-a lăsat cu nimic mai prejos decât tatăl său, în ceea ce priveşte cruzimea şi nedreptatea.

Totuşi testamentul trebuia să fie aprobat de împăratul Augustus. În consecinţă, Arhelau şi Irod Antipa au plecat la Roma, unul după altul. Dar în acelaşi timp cincizeci dintre bătrânii poporului s-au grăbit să ajungă la Augustus pentru a-l implora să-i scape de această *„monarhie”*. În absenţa irodianilor tulburările au luat amploare. Ca măsură de prevedere a fost detaşată La Ierusalim o legiune romană. Chiar în mijlocul acestei harabarburi a sosit un roman pe care evreii îl urau în mod deosebit: Sabinus, agentul tezaurului imperial. Neluând în seamă avertismentele, el şi-a stabilit locuinţa în palatul lui Irod şi a început să verifice impozitele şi tributul Iudeii. Un mare număr de pelerini a umplut Cetatea Sfântă în vederea Sărbătorii Săptămânilor. Au urmat conflicte sângeroase. O luptă înverşunată s-a încins chiar în zona Templului. S-a aruncat cu pietre în trupele romane care au dat foc arcadelor şi s-au năpustit apoi în Templu, jefuindu-l. Sabinus însuşi a luat din tezaurul templului 400 de talanţi. Pe urmă el a trebuit să se retragă repede în palat şi să se baricadeze.

Răscoala s-a întins de la Ierusalim în toată ţara. Palatele regale ale Iudeii au fost prădate şi incendiate. Guvernatorul Siriei s-a grăbit să intervină, aducând cu sine o armata romană puternică, întărită cu trupe din Beirut şi Arabia. Îndată ce s-au arătat lângă Ierusalim coloanele de soldaţi, rebeliii-au fugit. Ei au fost urmăriţi şi prinşi în număr mare.

Au fost crucificaţi 2000 de oameni.

Guvernatorul roman al Siriei, care a dat acest ordin, a rămas cunoscut în istorie, în urma înfrângerii totale, pe care a suferit-o în anul 9 d.Cr. El era Quintilius Varus, care a fost mutat din Siria în Germania, unde a pierdut bătălia din Pădurea Teutoburgiană.

Aceasta era îngrozitoarea realitate când, întorcându-se din Egipt, Iosif *„a auzit că în Iudea împărăţeşte Arhelau în locul tatălui său Irod”*. De aceea, *„s-a temut să se ducă acolo”. „A venit acolo şi a locuit într-o cetate numită Nazaret”* (Matei 2:23).

Mulţi învăţaţi şi scriitori au preamărit frumuseţea locurilor în care Isus şi-a petrecut copilăria şi tinereţea. Sf. Ieronim a numit Nazaretul *„Floarea Galileii”*. În ziua de azi Nazaretul este un orăşel cu 8000 de locuitori. Sub arcadele străduţelor şi aleilor sunt ateliere în aer liber unde îşi vând mărfurile tâmplarii.

Juguri de lemn pentru boi, pluguri şi multe alte feluri de instrumente şi unelte întrebuinţate de către micii proprietari în trecut ca şi astăzi sunt făcute acolo.

În timpul lui Irod femeile cărau apă în carafe pe care le aduceau cu îndemânare pe cap de la izvorul de la poalele dealului. Numele acestei fântâni a fost dintotdeauna *„Ain Maryam”*, *„Fântâna Mariei”*: Este singura sursă de apă din această zonă.

Vechiul Nazaret a lăsat multe urme. Era situat mai sus de cât cel de azi, şi acolo, la 400 m înălțime, printre casele cu pereți de lut, se afla şi casa tâmplarului Iosif.

Ca şi Ierusalimul, Nazaratul este înconjurat de dealuri; dar cât de deosebite sunt cele două tablouri ca aspect şi ca atmosferă.

Munții Iudeii respiră încă un aer de amenințare şi tristețe. Ei dau acestui peisaj un aspect nobil şi auster, caracteristice unei lumi din care s-au ridicat profeții care n-au făcut cornpromisuri, profeți care au înfruntat nedreptățile acestei lumi, profeți care au biciuit imoralitatea, şi profeți care au mustrat popoare şi națiuni.

În contrast, împrejurimile Nazaretului sunt fermăcătoare, paşnice. Satul de țărani şi meşteşugari e înconjurat de grădini şi câmpuri. Crânguri de curmali, smochini şi rodii acoperă dealurile dinprejur. Ogoarele sunt pline de grâu şi orz, viile abundă de struguri, iar pe drumuri şi poteci cresc o mulțime de flori viu colorate.

Aceasta este regiunea care a oferit lui Isus surse de inspirație pentru parabolele sale: pilda semănătorului, pilda grâului şi neghinei, pilda grăuntelelui de muştar, pilda viței de vie şi exemplul crinilor de pe câmp.

Totuşi, Nazaretul din vechime nu era total scos din circuitul mondial. Drumul militar roman care venea din nord, trecând peste dealurile Galileii, includea şi Nazaretul, unde se afla chiar şi o oprire. Şi nu departe de Nazaret şi la sud de el, trecea o străveche rută de transport; era cea care făcea legătură comercială între Damasc şi Egipt şi care traversa câmpia lui Izreel.

Capitolul 39
Ioan Botezătorul

„Atunci a venit Isus din Galilea la Iordan, la Ioan ca să fie botezat de el” (Matei 3:13).

Acesta a fost evenimentul care l-a scos pe Isus pentru prima oară din satul său Nazaret. După anii copilăriei şi ai tinereții, despre care nu ştim aproape nimic, El a intrat în lume, pentru începerea lucrării Sale publice. *„Isus avea aproape treizeci de ani când a început să învețe pe norod”* (Luca 3:23).

Ioan predica şi boteza în valea Iordanului, la sud de Ierihon, unde râul este traversat de binecunoscutul vad. Aşadar, el se afla pe teritoriul lui Irod Antipa, tetrarhul numit de Roma.

În afară de botezarea lui Isus, Ioan a devenit cunoscut în lumea întreagă şi prin sfârşitul său tragic. El fost decapitat. Oare a existat într-adevăr un botezător dumnezeiesc care a apărut în momentul arătării lui Isus în lume? Contemporanul său, Josephus scrie că Ioan era un caracter nobil care îi îndemna pe evrei să se străduiască la atingerea perfecțiunii, şi-i sfătuia să se poarte drept unii față de alții, să fie smeriți în fața lui Dumnezeu şi să se boteze. Fiindcă veneau la el oameni din toate părțile, Irod s-a temut ca nu cumva influența unui astfel de om să ducă la tulburări. Ca urmare a suspiciunilor lui Irod, Ioan a fost pus în lanțuri, trimis la castelul din Machaerus şi acolo decapitat.

„Căci Irod, prinsese pe Ioan, îl legase şi-l pusese în temniță din pricina Irodiadei...” (Matei 14:3; Marcu 6:17; Luca 3:19).

Josephus fixează evenimentul într-un cadru istoric concret, castelul din Machaerus, una din numeroasele fortărețe construite de Irod cel Mare, în Palestina.

Machaerus, locul unde Ioan şi-a pierdut viața, se afla întrun ținut sumbru pe malul răsăritean al Mării Moarte. Nici un drum nu leagă acest colț cu lumea din afară. Poteci înguste duc din valea Iordanului în munții dezgoliți şi pustii ai Moabului de odinioară. În văile uscate câteva familii de beduini rătăcesc cu turmele lor în căutarea ierbii atât de aspre şi rare. Nu departe de râul Arnon o culme înaltă se ridică deasupra înălțimilor celorlalți munți.

Beduinii numesc acest loc pustiu *„El Maşnaka”*, *„Palatul suspendat”*. Aceasta era fortăreața din Machaerus. Departe, spre nord, se poate vedea cu ochiul liber locul din Valea Iordanului unde Ioan a botezat poporul şi unde apoi a fost arestat.

Până acum nu s-au făcut nici un fel de săpături printre ruinele lui *„El Maşnaka”* şi foarte puțini oameni au vizitat singuraticul colț de aici.

Mai jos de vârf, stânca are o scobitură adâncă. Nişte drumuri înguste duc într-o mare sală boltită care oferă adăpost nomazilor şi turmelor lor, când sunt surprinşi de vreo furtună în munţii Moabului. După zidurile amenajate acolo, se poate vedea clar că aceasta a fost odată închisoarea lui Ioan. Această boltă întunecată l-a adăpostit pe Ioan Botezătorul după ce a fost arestat şi tot aici el a fost decapitat.

Oricine aude de decapitarea lui Ioan asociază acest fapt în mod automat cu numele *„Salomea”* şi se gândeşte imediat la fiica Irodiadei, care la sugestia mamei sale, a cerut capul lui Ioan ca răsplată pentru dansul ei. Fiica Irodiadei a intrat în literatura universală. Oscar Wilde a scris o piesă întitulată *„Salomea”.*

În Noul Testament nu este pomenit numele acestei prinţese. Numai în istoria vieţii lui Ioan Botezătorul ea este numită simplu *„fata Irodiadei”* (Marcu 6:22).

Tot Josephus este cel care ne-a făcut cunoscut numele acestei *„fete a Irodiadei”*. Chipul ei a fost păstrat pentru posteritate pe o mică monedă, pe care ea apare alături de soţul ei, Aristobul. Moneda poartă următoarea inscripţie: *„Regele Aristobul - regina Salome”*. Fiica Irodiadei trebuie să fi fost doar o copilă când Ioan Botezătorul a fost decapitat, având probabil 19 ani.

„Când a auzit Isus că Ioan fusese închis, a plecat în Galilea. A părăsit Nazaretul, şi a venit de a locuit în Capernaum, lângă mare în ţinutul Zabulon şi Neftali” (Matei 4:12-13).

În timpul scurt al lucrării lui Isus, care potrivit evangheliştilor Matei, Marcu şi Luca, nu a durat mai mult de un an şi jumătate, un anumit loc are totdeauna prioritate. Matei îl numeşte o dată *„cetatea Sa”* (Matei 9:1): Capernaum pe malul lacului Galileii. La extremitatea nordică, nu departe de lacul unde apele repezi ale Iordanului se varsă în lac, malul se arcuieşte formând un mic golf. Din verdele tufelor de Eucalipt se văd pietrele pavajului curţii, iar coloanele sparte şi blocurile de bezalt gravate zac împrăştiate în jur. Tot ce a rămas dintr-o fostă intrare sunt treptele late ale unei scări, ultimele rămăşiţe ale unei splendide sinagogi de odinioară.

Aceasta este tot ce mai atestă mărturii despre vechiul Capernaum. În anul 1916 arheologii germani H. Kohl şi C. Watzinger au descoperit sub resturile acoperite cu iarbă, fragmente ale faţadei acestui edificiu.

Franciscanii au reconstruit din dărămături o parte din vechea faţadă; zidurile clădirii originale erau făcute din calcar alb, iar şiruri de stâlpi înalţi o înconjurau din trei părţi. Interiorul măsurând 25 x 15 m, era decorat cu sculpturi reprezentând palmieri, ramuri de viţă de vie, lei şi centauri.

Cei doi arheologi erau convinşi că au găsit sinagoga din Capernaum datând din timpul lui Cristos. Însă în Palestina nu existe nici o sinagogă din vremea aceea. Când romanii în timpul a două războaie sângeroase au ras Ierusalimul de pe faţa pământului şi au împrăştiat pe locuitorii vechii ţări în cele patru vânturi, sanctuarele au căzut şi ele pradă distrugerii.

Clădirea a fost ridicată pentru prima oară cam pe la anul 200 d.Cr., pe ruinele şi temeliile sinagogii în care adesea Isus predica în ziua sabatului: *„S-au dus la Capernaum. Isus a intrat îndată în sinagogă, şi a început să înveţe pe norod”* (Marcu 1:21) .

Cei mai mulţi dintre locuitorm orăşelului Capernaum trăiau din ceea ce le oferea lacul. Colibele şi casele lor se găseau fie pe pantele dulci, fie

împrejurul sinagogii. În ziua în care Isus a venit din Nazaret la Capernaum, El a făcut primul pas hotărâtor în proclamarea mesajului Său: *„Pe când trecea Isus pe lângă Marea Galileii, a văzut pe Simon şi pe Andrei, fratele lui Simon, axwuncând o mreajă în mare, căci erau pescari. Isus le-a zis: ‚Veniţi după Mine: şi vă voi face pescari de oameni'"* (Marcu 1:16-17). El a întâlnit pe alți doi frați, Iacov şi Ioan, care îşi reparau mrejile. Primii oameni care au ascultat cuvintele Lui, au primit învățătura Lui şi I-au devenit ucenici, au fost oameni simpli, pescari din Galilea.

Deseori Isus a mers pe dealurile Galileii predicând în multe oraşe şi sate, dar întotdeauna se întorcea în orăşelul de pescari care a rămas centrul principal al misiunii Sale.

În ziua când a părăsit Capernaumul, plecând împreună cu cei doisprezece ucenici la Ierusalim, aceasta a însemnat pentru El şi ultima călătorie. El nu s-a mai întors niciodată în Capernaum.

Capitolul 40
Ultima călătorie, judecata şi răstignirea

„Isus a luat cu Sine pe cei doisprezece şi le-a zis: ‚Iată că ne suim la Ierusalim şi tot ce a fost scris prin prooroci despre Fiul Omului, se va împlini'" (Luca 18:31).

Dintre toate călătoriile făcute de Isus, una poate fi urmărită fără nici o greutate - ultima Sa călătorie prin Palestina, drumul de la Capernaum la Ierusalim.

Pentru a ajunge acolo a trebuit să ocolească mult, fiindcă cel mai scurt drum care leagă Galilea de Cetatea Sfântă, este orientat spre sud, trecând peste dealurile Samariei. Cărarea duce prin munți, peste vârfurile Garizim şi Ebal, locul vechiului Iuda, şi apoi prin Betel până în inima ținutului Iuda, de-a lungul vechiului drum pe care a mers Avraam cu familia şi turmele sale. Trei zile dura aceasta călătorie de la Galilea la Ierusalim.

Dar, fiindcă El cunoştea bine sentimentul anti-evreiesc al samaritenilor, se îndoia că El şi mica Sa ceată, vor fi lăsați să treacă prin acest ținut. Pentru a fi sigur însă, a trimis înainte pe doi dintre ucenicii Săi - Iacov şi Ioan şi într-adevăr samaritenii le-au refuzat cererea.

De aceea, Isus şi ucenicii Săi, au plecat pe drumul din *„ținutul Iudeii, dincolo de Iordan"* (Marcu 10:1).

Acest drum merge în aval, pe mijlocul văii largi şi toride, unde numai malurile sunt împodobite cu vegetație tropicală, cu mici păduri de Tamarix şi plopi, cu ricin şi lemn dulce *„Mândria Iordanului"* (Zaharia 11:3; Ieremia 12:5) cunoaşte adânca singurătate şi linişte, fiindcă timp de nouă luni această vale se află în bătaia razelor puternice ale unui soare tropical şi ca urmare nu este aproape deloc populată. Pentru a ajunge la Ierihon, Isus a trecut Iordanul, prin vadul, prin care odinioară au trecut şi copiii lui Israel, sub conducerea lui Iosua.

Ierihonul nu mai era cetatea puternică de altă dată, a vechiului Canaan. În partea sudică a dealului se întindea ca o adevărată perlă a arhitecturii greco-romane, un nou oraş construit de Irod cel Mare. La poalele citadelei numită Cyprus, fusese ridicat un palat măreț. Teatrul, amfiteatrul săpat în coasta dealului, şi arcul, toate ornate cu coloane albe, scânteiau în lumina soarelui.

În afara oraşului se întindeau plantațiile de tufe de balsam, cele mai de preț plante din întregul ținut mediteranean, alături de crângurile de palmieri care ofereau răcoare şi umbră.

Isus a petrecut noaptea în Ierihon în casa unui vameş evreu numit Zacheu (Luca 19:2), departe de toate aceste splendori. El nu a putut ocoli

Ierihonul, adevărat centru al păgânismului grec, fiindcă drumul spre Ierusalim trecea chiar prin acest oraş.

Drumul plin de praf de la Ierihon la Ierusalim are o lungime de 37 km şi şerpuieşte printre stânci abrupte înalte de aproximativ 1200 m. Cu greu mai poate fi găsit undeva în lume un astfel de drum care pe o distanță scurtă să ofere contraste atât de puternice.

Din tabloul oferit de impresionanta vegetație luxuriantă de pe malurile Iordanului şi din arşița insuportabilă datorată soarelui tropical, se trece brusc în atmosfera friguroasă a piscurilor aride şi cu înfățișare neprietenoasă.

Acest drum străbătut cu o săptămână înainte de Paşti de Isus şi de ucenicii Săi, era parcă un preludiu al sfârşitului. Tot în acel timp, evreii de pretutindeni se îndreptau spre cetatea sfântă pentru a celebra marea sărbătoare. În porțiunea aflată la cea mai mare înălțime, care se găseşte cam pe la sfârşitul drumului, se găseşte cetatea sfântă ridicându-se dinapoia culmii muntelui Măslinilor.

Priveliştea pe care o oferea Ierusalimul lui Isus şi ucenicilor Săi, poate fi dedusă din această descriere contemporană:

„Cine nu a văzut Ierusalimul în toată frumusețea lui, nu a văzut încă în viața sa un oraş măreț şi minunat. Şi cine n-a văzut clădirea celui de-al doilea Templu, n-a văzut nici odată o construcție impresionantă”. Aceasta era aprecierea plină de mândrie a rabinilor evrei ai timpului.

Rezultatul cercetării înfățişării vechiului Ierusalim a fost exprimat de englezul Garstang în aceste cuvinte: *„Niciodată n-au arătat mai minunat templul şi oraşul. Ritmul şi armonia artei greco-romane au înăbuşit tendințele arhitecturale, extravagante ale lui Irod, şi au adus ordine şi bun gust în tradiționalul haos al oraşului”.*

„Zidurile se înălțau la 75 m deasupra văii. În spatele crenelurilor se profilau contururile grandioaselor edificii. În partea opusă muntelui Măslinilor, în prim plan, se afla templul care întrecea în măreție toate celelalte clădiri. Fațada sa înaltă şi lată de 50 m, orientată spre răsărit, era făcută în întregime din marmură uşoară. Toate ornamentele templului fuseseră făcute din aur curat. Colonadele de susținere împrejmuiau curțile spațioase şi holurile. Cel mai atractiv însă a fost tabernacolul din centru, care sclipea ca un vârf de munte înzăpezit”, după cum se exprima Flavius Josephus.

În partea nord-vestică a zidului templului se afla turnul *„Antonia”*, ridicat pe o înălțime stâncoasă. Fiecare din cele patru laturi, măsura aproape 35 m Un viaduct pornea din partea sudică a templului îndreptându-se către palatul hasmonenilor în porțiunea superioară a oraşului. Pe cel mai înalt loc al oraşului se întindea palatul lui Irod, înconjurat de trei turnuri înalte de 40, 30 şi 25 m.

Irod a numit aceste turnuri Hippicus, Phasael şi Mariamne. Din acest loc porneşte un zid gros care împarte încă odată inima oraşului în două părți.

Deasupra acestui oraş ale cărui fortificații, ziduri şi turnuri înconjoară Templul, pluteşte o undă de amenințare, de neîmblânzire. Unui excursionist, Ierusalimul i-ar inspira îndârjire, rigiditate şi inflexibilitate. Însă acestea sunt atributele care timp de 1000 de ani au ajutat pe evrei să reziste oricărei puteri a lumii. Tot rigiditatea, neînduplecarea şi inflexibi-

litatea, au dus odată la distrugerea Ierusalimului şi alungarea evreilor de pe pământul părinților lor.

Isus a proorocit soarta Ierusalimului: *„Când S-a apropiat de cetate şi a văzut-o, Isus a plâns pentru ea”* (Luca 19:41). *„Dimineața preoții cei mai de seamă au făcut îndată sfat cu bătrânii, cărturarii şi tot Soborul. După ce au legat pe Isus, L-au .dus şi L-au dat în mâinile lui Pilat... Pilat a vrut să facă pe placul norodului... iar pe Isus, după ce a pus să-l bată cu nuiele, L-a dat să fie răstignit”* (Marcu 15:1,15).

Descrierile făcute în cele patru Evanghelii, cu privire la judecată, condamnare şi răstignire, au fost controlate în mod ştiințific de către mulți învățați şi, istoriceşte vorbind, au fost găsite demne de încredere până şi în cele mai mici amănunte. Martorii principali ai acuzării lui Isus au fost desemnați în mod indirect, iar locul în care a fost pronunțată sentința a fost stabilit cu precizie, în urma săpăturilor. Numeroasele incidente survenite în timpul judecății, reies atât din sursele contemporane cât şi în urma cercetărilor făcute în zilele noastre.

Odată cu arestarea a început marea tragedie. Isus îşi adunase ucenicii în jurul Lui, în grădina Ghetsimani de pe Muntele Măslinilor, şi îndată, „pe când vorbea El încă, a venit Iuda, unul din cei doisprezece şi împreună cu el a venit o mulțime de oameni cu săbii şi cu ciomege, trimişi de preoții cei mai de seamă, de cărturari şi de bătrâni” (Marcu 14:43).

Un cântec ironic din Talmud ne aduce aminte de marii preoți boethusianici, care au stăpânit din zilele lui Irod:

„Vai de casa lui Boethus: vai mie de ciomegele lor!
„Vai de casa lui Ana: vai de denunțătorii lor!”

Sfârşitul acestui cântec e în felul următor: *„Fiindcă ei sunt mari preoți, fiii lor tezaurieri, ginerii lor în guvern, iar servitorii lor bat poporul cu ciomege”.*

Printre marii preoți se afla unul al cărui nume este specificat de evanghelii: *„Ana”*. Ceata ostaşilor, căpitanul lor şi aprozii Iudeilor, au prins deci pe Isus şi L-au legat. L-au dus întâi la Ana, căci el era socrul lui Caiafa, care era mare preot în anul acela. Şi Caiafa era cel ce dăduse iudeilor sfatul acesta: *„Este de folos să moară un singur om pentru norod”* (Ioan 18:12-14).

Iosif ben Caiafa fusese numit mare preot de către procuratorul roman Valerius Gratus păstrând această demnitate şi sub succesorul acestuia, Pontius Pilat (28). După ce a fost arestat, Isus a fost adus înaintea Marelui Sfat - Sanhedrinul - care în acel timp era cea mai înaltă autoritate evreiască în problemele spirituale ca şi în cele lumeşti.

Sanhedrinul era totodată şi cea mai înaltă instanță judecătorească a evreilor fiind convocat sub Templu, lângă podul care permitea trecerea spre partea mai înaltă a oraşului.

Care au fost motivele condamnării lui Isus la moarte? Profesorul Martin Noth scrie: *„Speranța vechilor profeți evrei, în venirea unui rege mesianic, se transformase în timpul îndelungatei ocupații străine în nădejdea apariției unui eliberator politic. Pe cât de puternic era resentimentul evreilor față de ocupanții romani pe atât de fierbinte era dorința lor ca să se arate odată eliberatorul mesianic care să-i scape de jugul străin. Privit prin aceasta prismă, Isus din Nazaret nu putea fi în nici un caz Mesia cel aşteptat şi dorit de ei... Dar dacă Isus din Nazaret nu era Mesia ‚Cristosul’, atunci El trebuia să fie un impostor şi dacă era un impostor, liniştea vieții religioase a*

Ierusalimului trebuia salvată prin înlăturarea Lui. Afirmația lui Isus că El este Mesia şi deci conform Vechiului Iestament, Fiul lui Dumnezeu, a fost suficientă pentru a-I atrage condamnarea la moarte, ca blasfemiator."

Legea în vigoare prevedea ca orice sentință de condamnare la moarte să fie confirmată de către procuratorul roman, căruia îi aparținea aşa numitul *ius gladii.* El era organul care putea îngădui aplicarea pedepsei cu moartea. În acel timp, procuratorul Iudeii, era Pontius Pilatus (29). Contemporanii ca Flavius Josephus şi Philo din Alexandria (30) îl descriau ca fiind un om avid de bani şi setos de sânge, un tiran şi un caracter coruptibil. *„Era crud şi inima lui împietrită nu cunoştea mila. În zilele lui, guvernarea Iudeii a însemnat corupție, violență, jaf, asuprire, nenorocire, execuții fără judecată şi o nelimitată cruzime."* Evreii ştiau bine că Pilat îi ura şi îi disprețuia. Pilat trebuie să-şi fi dat seama imediat că acuzatul Isus era victima urii dezlănțuite a fariseilor. Acesta putea fi singurul motiv în baza căruia el avea dreptul să le refuze cererea şi să-L achite pe cel învinuit. Şi într-adevăr, fără a ezita, Pilat L-a declarat nevinovat: *„Pilat a zis preoților celor mai de seamă şi noroadelor: ‚Eu nu găsesc nici o vină în omul acesta'"* (Luca 23:4).

Întărâtată de cărturari şi de preoții cei mai de seamă, gloata a cerut cu hotărâre pedeapsa cu moartea. Pontius Pilat a cedat. Dar cum se face oare că acest tiranic duşman al evreilor a dat curs unei cereri a lor?

Evanghelia lui Ioan conține o lămurire precisă: *„Dar iudeii strigau: ‚Dacă dai drumul omului acestuia, nu eşti prieten cu Cezarul. Oricine se face pe sine împărat este împotriva Cezarului'"* (Ioan 19:12).

Aceasta era o serioasă amenințare pentru situația lui Pilat, în cazul în care Roma ar fi aflat că el şi-a neglijat funcția iertând pe un rebel.

A se face pe sine împărat, însemna trădare față de împăratul roman, ceea ce era pedepsit prin Lex Iuliana, cu moartea. Pilat se temea de această amenințare fățişă fiindcă ştia că evreii sunt gata să meargă până la capăt.

Philo ne informează că Pontius Pilat adusese la Ierusalim scuturi de aur purtând numele împăratului şi le atârnase în palatul lui Irod în mijlocul oraşului. Aceasta era o serioasă ofensă adusă drepturilor comunității religioase a evreilor care fuseseră garantate de Roma. Evreii i-au cerut să mute scuturile de aur din Cetatea Sfântă însă el a refuzat în mod disprețuitor. În consecință ei s-au adresat Romei pentru asigurarea drepturilor lor şi însuşi împăratul Tiberiu a poruncit ca scuturile de aur să fie mutate. Din pricina acțiunilor sale abuzive care dăunau politicii coloniale a Romei, reputația lui Pilat nu era prea strălucitoare în timpul în care a avut loc procesul (judecata).

„Când a auzit Pilat aceste vorbe, a scos pe Isus afară şi a şezut pe scaunul de judecător, în locul numit ‚Pardosit cu pietre', iar evreieşte ‚Gabata'... Atunci L-a dat în mâinile lor ca să fie răstignit" (Ioan 19:13,16).

Pavajul din curtea lui Pilat, unde a avut loc această scenă, a supraviețuit chiar şi în urma distrugerii Ierusalimului din anul 70 d.Cr. Descoperirea lui a fost rodul anilor de muncă ai părintelui arheolog L. H. Vincent şi a fost posibilă datorită descrierii exacte conținute de Evanghelia lui Ioan în Noul Testament. Cuvântul *„Lithostroton"* a fost tradus prin *„pardosit cu pietre"*. Cuvântul aramaic *„Gabata" înseamnă „loc ridicat"*.

Chiar în vecinătatea zidului dinspre nord-vest al Templului se găsea în timpul lui Isus puternicul Turn Antonia. Fusese construit pe o înălțime

stâncoasă adică pe un *„loc ridicat”*. Irod I, a fost cel ce l-a construit, dându-i numele unui prieten. Trupele romane de ocupaţie l-au transformat într-o garnizoană. În anul 70 d.Cr. În timpul cuceririi Ierusalimului, Titus a dărâmat turnul Antonia. Mai târziu pe ruinele lui au fost construite noile clădiri.

Pe locul unde fusese curtea fortificaţiei Antonia, Vincent a descoperit suprafaţa de 2.500 mp, pavată, construită în stil roman şi tipică pentru timpul lui Isus.

Acesta este locul în care Isus a stat înaintea lui Pilat în timp de gloata urla afară şi tot aici a avut loc flagelarea (Ioan 19:1). Biciuirea preceda întotdeauna răstignirea, după cum precizează de două ori Josephus. Trupul era dezgolit şi biciuit până când carnea însângerată atârna în fâşii.

Apoi Isus a fost luat de soldaţii romani pentru a fi crucificat. Cicero califică răstignirea, drept *„cel mai crud şi îngrozitor mijloc de execuţie”*, Josephus numind-o, *„cea mai vrednică de milă moarte”*. Această pedeapsă capitală tipică romană era necunoscută în codul penal al evreilor. În clădirile curţii soldaţii şi-au dat frâu liber violenţei lor nejustificate faţă de Isus şi L-au îmbrăcat într-o haină de purpură, au împletit o cunună de spini şi I-au pus-o pe cap” (Marcu 15:17).

Până în clipa de faţă, botanişţii nu au ajuns la un punct de vedere comun, în ce priveşte specia plantei din care a fost făcută cununa. Singurul lucru cert este că *„cununa de spini”* a lui Cristos, cunoscută în Europa şi SUA., în zilele noastre (31), nu are nimic comun cu cununa de spini din Biblie.

Este o plantă originară din Madagascar şi era complet necunoscută în zilele lui Isus, spune botanistul american Dr. Harold Moldenke. Mulţi experţi sunt de părere că acea cunună de spini a fost împletită dintr-o plantă siriană, numită „spinul lui Cristos” (32). Spinul lui Cristos este o tufă sau un arbust înalt de 3-5 m cu crenguţe albe flexibile, având fiecare câte doi ghimpi puternici care se curbează înapoi. Potrivit afirmaţiilor Dr. G. E. Post, expert în astfel de probleme, aceasta plantă creşte în apropierea vechiului Ierusalim în special pe suprafaţa pe care e Golgota.

Din fericire, drumul de la tribunal la Golgota a fost scurt: *„pentru că locul era aproape de cetate”* (Ioan 19:20), lângă drumul pricipal, dinspre nord-vest care intră în Ierusalim. Un pelerin din Bordeaux care a vizitat Ierusalimul în anul 333 a menţionat în mod deosebit *„micul deal Golgota (33), unde Domnul a fost răstignit”*.

„I-au dat să bea vin amestecat cu smirnă, dar El nu l-a luat” (Marcu 15:23). Asemenea acte de caritate erau frecvente şi în alte împrejurări. Un vechi scriitor evreu Baraita ne relatează: *„Oricine este condus la locul de execuţie primea o cupă de vin în care s-a pus puţină smirnă-tămâie, pentru a-i paraliza simţurile... Femeile mărinimoase din Ierusalim şi-au făcut chiar un obicei din a alina în felul acesta ultimele clipe ale victimelor”*. Moldenke, care a cercetat în mod amănunţit flora Bibliei, spune: *„Lui Isus i s-a dat vin amestecat cu smirnă pentru micşorarea durerii chiar înainte de răstignire, după cum pacienţilor ce trebuiau să fie operaţi li se dădeau anestezice sau băuturi toxice.”*

Isus însă a refuzat această băutură şi a îndurat în întregime chinul răstignirii pe cruce.

„Când L-au răstignit era ceasul al treilea” (Marcu 15:25). Potrivit împărţirii actuale a timpului, *„ceasul al treilea”* din Orientul antic corespunde orei 9 a.m. de astăzi. *„Şi în ceasul al nouălea”* în zilele noastre, ora 15, tragedia a luat sfârşit. *„Dar Isus a scos un strigăt tare şi Şi-a dat duhul”* (Marcu 15:34, 37).

Care a fost cauza morţii lui Isus?

Acum câţiva ani Dr. Hermann Mödder a făcut în Köln o serie de cercetări ştiinţifice, pentru a răspunde acestei întrebări, în termeni medicali. În cazul unei persoane care este suspendată de cele două mâini, sângele se adună în scurt timp în partea de jos a trupului. În şase până cel mult douăsprezece minute, tensiunea arterială a scăzut aproape la jumătate, iar pulsul s-a dublat. Prea puţin sânge mai poate ajunge la inimă şi astfel victima leşină. Aceasta duce la un rapid colaps ortostatic datorat insuficienţei sângelui care circulă la creier şi inimă. Moartea prin răstignire se datorează aşadar, insuficienţei coronariene.

Este cunoscut faptul că victimele răstignite mureau abia după o zi sau două, uneori chiar după mai multe. Pe stâlpul vertical al crucii se ataşa de multe ori un mic suport, numit *„sedile”* (loc) sau *„cornu”* (corn). Dacă victima se sprijinea din când în când pe acest suport, sângele se reîntorcea în jumătatea superioară a trupului şi astfel, pentru puţin timp, slăbiciunea trecea. Când tortura celui răstignit trebuia să ia sfârşit, se aplica *„crurifragium”* adică, zdrobirea fluierelor picioarelor, prin lovituri de măciucă. Aceasta însemna că victima nu-şi mai putea sprijini greutatea pe acel mic suport, şi în consecinţă, se instala cu repeziciune insuficienţa coronariană. Isus a fost cruţat de *„crurifagium”*. Ostaşii au venit şi au zdrobit fluerele picioarelor celui dintâi, apoi pe ale celuialt care fusese răstignit împreună cu El. *„Când au venit la Isus şi au văzut că murise, nu i-au mai zdrobit fluerele picioarelor”* (Ioan 19:32, 33).

Iudeii îi ceruseră lui Pilat să ordone aplicarea *„crurifagiumului”* fiindcă era *„ziua dinaintea Sabatului şi totodată, „ziua pregătirii”* (Marcu 15:42; Luca 23:54). Potrivit legii evreilor, trupurile celor răstigniţi nu trebuiau să rămână în timpul nopţii atârnate pe lemn (Deuteronom 21:23). La orele 18 începea Sabatul, şi orice activitate era interzisă. Importanţa sărbătorii explică graba întregii acţiuni: arestarea, judecarea, executarea pedepsei şi aşezarea în mormânt au loc în numai câteva ore.

Între arcul Ecce Homo, aflat în locul de judecată a lui Pilat şi Biserica Sfântului Mormânt sunt cam 1000 de paşi dacă mergem de-a lungul îngustei Viei Dolorosa.

În anul 326, împăratul Constantin a ridicat un măreţ turn deasupra mormântului lui Isus, mormânt care tocmai fusese descoperit.

Astăzi Biserica Sfântului Mormânt este o încurcătură de capele întunecoase. Fiecare ramură a Bisericii creştine şi-a stabilit un colţişor de închinăciune aici, în cel mai sfânt loc al creştinătăţii.

În *„Capela Sfântului Mormânt”* sunt nişte trepte care duc în adânc, la o grotă din care a fost săpat uu mormânt de doi metri lungime.

Este oare acesta locul în care a fost înmormântat Isus? Peste 1000 de morminte au fost găsite în Palestina, datând din acea perioadă, dar toate se găsesc în cimitire sau cavouri familiale. Potrivit relatării Evangheliei, Isus a fost pus într-un mormânt nou. Iosif a luat trupul, l-a înfăşurat într-o pânză

curată de in şi L-a pus într-un mormânt nou al lui însuşi, pe care-l săpase în stâncă. Apoi a prăvălit o piatră mare la uşa mormântului şi a plecat (Matei 27: 59-60). Se pune însă întrebarea: De ce nu au fost consemnate evenimentele acelor zile şi în alte scrieri în afară de cele ale Noului Testament?

„Istoria din acel timp nu l-a remarcat pe Isus din Nazaret" scrie profesorul Martin Noth în lucrarea sa *„Istoria Israelului"*. *„Pentru scurt timp apariția Lui a captivat atenția ierusalimitenilor, însă apoi a devenit un episod de domeniul trecutului şi lumea a început să se preocupe de lucruri care îi păreau mai interesante. Dar în momentul în care discipolii Săi au devenit o forță recunoscută şi de istorie, a început să fie menționat şi numele Lui."*

Flavius Josephus în lucrarea *„Antichități iudaice"*, pe care a scris-o în ultima parte a secolului I al erei noastre, referindu-se la prima comunitate creştină din Ierusalim, aduce vorba despre *„Isus care era numit Mesia"* (34). Istoricul roman Tacitus îl pomeneşte pe Isus în *„Analele"* (35) sale când explică semnificația cuvântului *„creştin"*. *„Cristos, de la care ei îşi trag numele, a fost condamnat la moarte de procuratorul Pontius Pilat în timpul împăratului Tiberius".*

Cel mai important comentariu aparține însă unui alt istoric roman, Suetoniu (36). El descrie o mişcare mesianică în timpul lui Claudius, împărat roman care a domnit între 41-54 d.Cr. În cartea *sa „Cei doisprezece Cezari"* avându-l în vedere pe Claudius, scrie: *„El i-a alungat din Roma pe evreii care provocau dezordine din pricina lui Chrestus"*. Orosius menționează că această expulzare a avut loc în al nouălea an al domniei lui Claudius, adică în 49 d.Cr. Aceasta înseamnă că o comunitate creştină este atestată în Roma nu după mai mult de 15-20 de ani de la răstignire. În Faptele Apostolilor există o uimitoare confirmare a acestor date provenite de la romani, când Pavel a venit în Corint de la Atena, a găsit aici pe un iudeu, numit Acuila, de neam din Pont, venit de curând din Italia cu nevasta-sa Priscila, deoarece Claudiu poruncise ca toți iudeii să plece din Roma (Fapte 18:2).

II. ÎN ZILELE APOSTOLILOR

Capitolul 41
Pe urmele apostolului Pavel

„Şi-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudea, în Samaria şi până la marginile pământului” (Faptele Apostolilor 1:8).

„Eu sunt iudeu din Tarsul din Cilicia, cetățean al unei cetăți nu fără însemnătate”. Astfel se descrie pe sine în Faptele Apostolilor 21:39, Pavel, a cărui meserie era facerea corturilor (Faptele Apostolilor 18:3).

Tarsus, un orăşel de 20.000 de locuitori de la poalele munților Taurus din sudul Turciei, nu a mai păstrat nimic din gloria lui de odinioară. Pavel avea toate motivele să-şi laude oraşul lui natal.

O inscripție denumeşte Tarsusul *„marea şi minunata capitală a Ciliciei”* iar geograful grec Strabo (anul 63 î.Cr. - 20 d.Cr.) menționează că Tarsusul avea o universitate care rivaliza cu cele din Atena şi Alexandria. Renumitul profesor al împăratului Augustus, filozoful Athenodorus, era unul din fiii lui. Tot ce a mai rămas din trecutul lui este facerea corturilor. La fel ca în zilele lui Pavel, materialul vine de la turmele de capre cu blana lor deasă, ce pasc printre munții Taurus unde zăpada rămâne chiar până în luna mai.

Călătoriile lungi pe mare şi pe uscat, aşa cum a făcut Pavel, nu prezentau nici o dificultate în acele zile, sau cel puțin nu erau ieşite din comun. Drumurile romane erau în felul lor cele mai bune şi chiar Europa de vest le-a cunoscut ca atare, până ce au început să fie construite căile ferate în sec. al 19-lea. O inscripție de pe piatra mormântului unui negustor frigian, în inima Turciei de astăzi, declară cu mândrie că în viața lui el a făcut 72 de călătorii numai la Roma. Drumurile imperiale circulate şi bine întreținute erau prevăzute cu stații de oprire pentru schimbarea carelor şi a cailor. Hanurile şi ospătăriile ofereau călătorilor odihnă şi mâncăruri. O forță polițienească specială avea răspunderea protejării drumurilor împotriva atacurilor din partea tâlharilor la drumul mare.

Extraordinara rețea de drumuri din cuprinsul vastului imperiu - o capodoperă a dibăciei şi spiritului de organizare roman - împreună cu limba greacă pe care Pavel o putea folosi în toate călătoriile lui, au contribuit foarte mult la rapida dezvoltare a creştinismului în comunitățile evreieşti larg răspândite.

„Ierusalimul nu este numai capitala Iudeii” - scria regele Irod Agripa I (Regele Agripa, anii 37-44 d.Cr., cel din Faptele Apostolilor 12) către împăratul Caligula *„ci şi a celor mai multe ţări din lume prin coloniile care s-au întemeiat la vremea lor în ţările învecinate”.*

Chiar în secolul trecut, oamenii de ştiinţă, au început să caute oraşele din Asia Mică, ale cărăr nume au devenit atât de familiare lumii creştine prin Faptele Apostolilor şi epistolele sfântul apostol Pavel.

Unde erau locurile a căror locuitori a primit renumita epistolă către Galateni?

În 1833, Francis V. J. Arundell, capelan britanic în Smirna, a descoperit vechea *„Antiohie din Pisidia”* (Faptele Apostolilor 13:14) în apropierea oraşului turcesc Ialobaci. La nord de Taurus, un mare apeduct cu arcade coboară prin măreţul decor al munţilor Sultandagh. La începutul celei de-a doua decade a secolului nostru, cercetătorii universităţii din Michigan au rămas fermecaţi în faţa rămăşiţelor monumentelor de o frumuseţe unică. În centrul vechii cetăţi, arheologii au descoperit un şir de trepte la capătul cărora stăteau trei arcuri de triumf. Reliefe minunate descriau victoriile împăratului Augustus pe uscat, în timp ce o friză cu Poseidon, tritoni şi delfini comemorau victoria navală a lui Augustus la Actium. În cartierele romane ei au găsit mesele de joc unde soldaţii îşi petrecau timpul lor liber. Arheologii aveau în faţă Antiohia, atât de des amintită, în Faptele Apostolilor, unde Pavel a intemeiat o biserică în prima lui călătorie misionară (Faptele Apostolilor 14:21).

Şi ei *„s-au dus în Iconia... Listra şi Derbe, şi în ţinutul de prinprejur. Şi au propovăduit Evanghelia acolo”* (Faptele Apostolilor 13:51 şi 14:6-7).

Konia, la 96 km sud-est de Antiohia şi staţie principală de cale ferată în Anatolia, este Iconia unde Pavel a activat ca misionar. În 1885, profesorul J. R. Sterrett a descoperit rămăşiţele unui altar în munţi, la 40 km depărtare spre sud. O lespede groasă de piatră poartă o inscripţie latină care ne informează că pe acest loc a existat o colonie romană. El a putut să descifreze numele *„Lustra”* (adică Listra).

La depărtare de o călătorie de o zi, Sterrett a mai descoperit vechea Derbe. Aceste patru cetăţi - Antiohia, Iconia, Listra şi Derbe - aparţineau în zilele lui Pavel, provinciei romane Galatia.

În insula Cipru, aproape de vechiul oraş Pafos, a ieşit la lumină o inscripţie romană. Ea menţionează pe Paulus proconsulul, care este descris ca *„un om înţelept”* (Faptele Apostolilor 13:7), la fel şi răscoala din Efes, aşa cum o descrie NT a devenit o realitate vie, datorită eforturilor neobosite ale arheologilor.

„Un argintar numit Dimitrie, făcea temple de argint de ale Dianei, şi aducea lucrătorilor săi nu puţin câştig cu ele. I-a adunat la un loc şi le-a zis: ‚Oamenilor, ştiţi că bogăţia noastră atârnă de meseria aceasta’”. Apoi el a continuat ca să-i atâţe: *„Şi vedeţi şi auziţi că Pavel acesta, nu numai în Efes, dar aproape în toată Asia, a înduplecat şi a abătut mult norod”*; şi în mod plastic, descrie cum ei toţi, drept urmare, vor duce lipsă. *„Mare este Diana efesenilor”*, a fost răspunsul lor prin strigăte. *„Toată cetatea s-a tulburat. Au dat năvală cu toţii într-un gând în teatru şi au luat cu ei pe... tovarăşii de călătorie ai lui Pavel”* (Faptele Apostolilor 19:24-29).

Această istorisire a aprins dorința unui arhitect englez, J. T. Wood, să cerceteze templul Artemisei (Artemisa, zeița greacă a vânătoarei, era numită *„Diana”* de către romani), care era foarte cunoscut în lumea antică. British Musem i-a pus la dispoziție fonduri pentru această acțiune, şi la începutul lui mai 1863, Wood debarcă pe coasta din fața insulei Samos. Dacă n-ar fi persistat într-un mod de necrezut şi dacă n-ar fi fost obsedat de planul lui, el ar fi putut prea bine să nu ajungă niciodată la realizarea lui. Timp de şase ani el a săpat cu încăpățânare în fiecare strat ceea ce mai rămăsese din zidăria cetății vechi, şi n-a găsit nimic. În cele din urmă, în timp ce săpa în vechiul amfiteatru, locul răscoalei, el a găsit un indicator care l-a pus pe drumul cel bun.

O inscripție enumera mai multe imagini de aur şi de argint ale Artemisei, fiecare în greutate de cca. 1-3 kg, care urmau să fie oferite ca dar zeiței şi puse în templu. Vanitatea acelui donator roman i-a arătat lui Wood drumul spre îndeplinirea visului lui fără alte formalități. Pentru a se asigura ca un număr cât mai mare cu putință de oameni să-i admire darurile, el a descris în detaliu drumul exact pe care ele urmau să fie purtate în procesiune solemnă la ziua de naştere a zeiței, de la templu la ceremonia din amfiteatru şi înapoi. Darurile urmau să fie duse înăuntru prin poarta magnesiană.

Wood a căutat poarta şi a găsit-o, a urmat drumul prescris şi a ajuns cam la 1,5 km nord-est de cetate, la punctul final al procesiunii care era şi sfârşitul final al căutării lui stăruitoare.

Cam la trei sferturi de metru sub pământ şi moloz, a dat peste un splendid pavaj, peste fundamentul unor stâlpi masivi şi peste nişte cilindri din pietre mari, ornați cu sculpturi: Templul Artemisei! Altarul a fost desenat de Dinocrates, renumitul arhitect din Alexandria; lui Alexandru cel Mare i se atribuie completarea lui cu o aşa de mare splendoare încât în timpurile antice templul era admirat ca una din cele şapte minuni ale lumii.

Fundația măsura cam 117 m lungime şi 78 m lățime; acoperişul era din plăci de marmoră albă şi o sută de coloane înalte cam de 19,5 m deschideau drumul spre interiorul templului care era decorat într-un mod extravagant cu sculpturi, picturi şi ornamentații de aur.

După 35 de ani, unul din concetățenii lui Wood, David G. Hogarth, a găsit sub altarul sfărâmat, o mare colecție de statui de ale zeiței făcute din bronz, aur, fildeş şi argint. Ele fuseseră făcute de acei meseriaşi şi lucrători care au presimțit în predicarea Evangheliei de către Pavel La Efes, o amenințare a existenței lor şi de aceea au răspuns lui Dimitrie cu strigătele de *„Mare este Diana Efesenilor”*.

„...am căutat îndată să ne ducem în Macedonia, căci înțelegeam că Domnul ne cheamă să vestim Evanghelia. După ce am pornit din Troa...” (Faptele Apostolilor 16:10-11).

Acolo unde odată stăpânea Troia, mândra fortăreață a lui Priam, sfântul Pavel s-a urcat pe o corabie cu pânze ca să facă prima lui călătorie în Europa. El a pus piciorul pe solul european în apropiere de satul de pescari Kavalla (apoi Neapolis) şi a pornit pe vechea Via Egnatia care urcă în munții sălbatici ai Macedoniei, la Filipi.

Poate cineva să audă numele acestei cetăți fără să se gândească la cuvintele amenințătoare *„Mă vei vedea la Filipi”*? Căci aici în anul 42 î.Cr., legiunile lui Antonius şi ale tânărului Octavian au câştigat o victorie

strălucită asupra lui Brutus şi Cassius care îl asasinaseră pe Cezar, încercând să ferească republica Romei de dictatură.

Dar cine se gândeşte, că dincolo de zidurile cetății Filipi, sf. Pavel a câştigat pentru creştinătate prima lui bălălie pe solul Europei?

Arheologii francezi, forțați de mărturia precisă din cartea Faptele Apostolilor, au făcut săpături în colonia romană. Ei au găsit vechiul forum, templele şi clădirile publice, arcadele cu stâlpi, străzile pavate şi piețele publice cu rigolele încă intacte. La ieşirea dinspre apus a cetății, un mare arc de triumf colonial deschide Via Egnatia, care, curând după aceea, trece peste repedele şi îngustul râu Gangites.

„În ziua sabatului am ieşit afară pe poarta cetății, lângă un râu, unde credeam că se află un loc de rugăciune" (Faptele Apostolilor 16:13).

Pe malurile râului Gangites, primul convertit al lui Pavel a fost Lidia vânzătoarea de purpură.

Trecând prin Tesalonic (astăzi Salonic) şi Atena, unde a predicat numai puțin timp, Sf. Pavel şi-a îndreptat paşii spre Corint.

În 1893, excavatoarele au tăiat un canal îngust prin istmul care leagă Peleponezul cu continentul, şi în felul acesta s-a realizat planul care era deja în mințea oamenilor mari din antichitate, Alexandru cel Mare şi Iuliu Cezar. În anul 63 d.Cr., Nero începuse într-adevăr să pună acest plan în aplicare. După o cântare de laudă lui Neptun, la care s-a acompaniat singur cu harfa, el a dat prima lovitură de cazma, cu o cazma de aur. Pentru tăierea canalului fuseseră recrutați şase mii de evrei; însă el a fost foarte repede astupat, când a început să circule bănuiala că o deschizătură în uscat ar putea face să se scufunde Peleponezul.

La trei ani după trecerea primului vas prin noul canal, Şcoala Americană de Studii clasice a început să facă cercetări cu privire la renumitul şi importantul centru comercial şi de depozitare, Corintul, unde mărfurile vechiului orient se întâlneau cu cele din Europa. Aici arheologii au umblat de asemenea şi pe urmele Sf. Ap. Pavel, prin locurile care, dacă ar fi vorbit, ar fi putut spune atât de multe despre activitatea marelui apostol.

Drumul de la Lechaeum, portul de vest, duce în inima vechii cetăți a Corintului. Prin marea arcadă de marmură a Propylaenului, el dă în piață *„agora"*. În acele zile cartierul comercial era situat la apus de strada Lechaeumului şi colonadele treceau peste prăvăliile lui până la treptele templului lui Apolo. Ceea ce a trezit o adevărată admirație printre americanii, care erau obişnuiți cu igiena, a fost sistemul ingenios de conducte de apă pe care le-au găsit imediat sub casele care dădeau spre larga şi frumoasa piață pavată. Este evident că ele aduceau în prăvălii un debit constant de apă proaspătă de munte ca să păstreze proaspete alimentele care erau repede supuse perisabilității. O inscripție din locul acesta, datând din ultimii ani ai domniei lui Augustus, vorbeşte despre *„o piață de carne"*. Creştinilor din Corint li se permitea să-şi facă cumpărăturile din aceste prăvălii, fără nici o mustrare de cuget. *„Să mâncați din tot ce se vinde pe piață"*, este sfatul lui Pavel către biserică (1 Corinteni 10:25).

La treptele de marmură ale Propyleunului, cei care săpau acolo, au găsit un frontispiciu greu de piatră pe care au putut să citească cuvintele: *„Sinagogă evreiască"*, săpate clar cu litere greceşti. Casa în care Pavel făcea cunoscută noua învățătură trebuie să fi fost dincolo de colona de piatră în

partea străzii Lechaemului. Căci el *„vorbea în sinagogă în fiecare zi de Sabat şi înduplecа pe iudei şi greci”* (Faptele Apostolilor 18:4). Printre ruinele numeroaselor case de locuit, în acelaşi cartier al cetății, trebuie să fie desigur şi acelea ale casei lui Iust în care a locuit Pavel *„a cărui casă era vecină cu sinagoga”* (Faptele Apostolilor 18:7).

În cele din urmă, arheologii au găsit în piață o platformă ridicată, pe care o inscripție latină arăta că aceasta fusese *„rostra”*, scaunul de judecată. *„Pe când era Galion cârmuitor al Ahaei, iudeii s-au ridicat cu un gând împotriva lui Pavel, l-au dus înaintea scaunului de judecată şi au zis: ‚Omul acesta ațâță pe oameni să se închine lui Dumnezeu într-un fel care este împotriva Legii’”*. Galion însă a refuzat să intervină *„şi i-a alungat de la scaunul de judecată”* (Faptele Apostolilor 18:12-16).

Reproducerea detaliată a scenei procesului a dat posibilitatea să se stabilească exact timpul pe care l-a petrecut Pavel în Corint.

Lucius Junius Annaeus Novatus Galion - numele întreg al guvernatorului - a fost descendentul venerabil al unei familii foarte respectate. Fratele lui, Lucius Annaeus Seneca, marele filozof roman şi tutor al lui Nero, i-a dedicat două cărți (De Ira şi De Vita Beata). Iar poetul Statius l-a numit *„prea iubitul Galion”*.

În vechiul Delphi a ieşit la lumină o scrisoare a împăratului Claudius din care reiese că Galion trebuie să fi fost în Corint de la anii 51 la 52 d.Cr. Scrisoarea conține cuvintele: *„După cum a scris Lucius Junius Galion, prietenul meu proconsulul Ahaei... ”* (Peleponezul era pe timpul romanilor provincia Ahaia), şi poartă data începutul anului 52. Potrivit unui decret al lui Claudius, demnitarii nou numiți, trebuiau să plece din Roma în provinciile lor, la 1 iunie. Galion trebuie să fi sosit prin urmare în Ahaia pe la 1 iulie anul 51 d.Cr.

Pavel *„a rămas aici un an şi şase luni şi învăța printre corinteni Cuvântul lui Dumnezeu”* (Faptele Apostolilor 18:11) până ce evreii s-au mâniat şi l-au târât în fața guvernatorului. Este foarte probabil deci, că apostolul s-a dus în Corint la începutul anului 51 d.Cr.

Fanaticul prigonitor al creştinilor, Saul din Tars, a fost convertit la creştinism la doi ani după răstignirea Domnului Isus (Faptele Apostolilor 9:3). Aproape exact treizeci de ani după aceea, marele misionar şi evanghelist s-a îmbarcat pentru ultima lui călătorie, de data aceasta, ca deținut. În Iudea, Festus fusese procurator din anul 61 d.Cr. El l-a trimis pe Pavel la Roma în grija sutaşului Iuliu (Faptele Apostolilor 27:1) ca să dea socoteală de o acuzație serioasă. Acolo i s-a îngăduit lui Pavel *„să rămână într-un loc deosebit cu un ostaş care îl păzea”* (Faptele Apostolilor 28:16).

„Pavel a rămas doi ani întregi într-o casă pe care o luase cu chirie. Primea pe toți care veneau să-l vadă, propovăduia Împărăția lui Dumnezeu şi învăța pe oameni cu toată îndrăzneala şi fără nici o piedică, cele privitoare la Domnul Isus Cristos”. Cu aceste cuvinte, cartea Faptele Apostolilor întrerupe istoria creştinismului.

În timpul prigoanei creştinilor, care a avut loc sub Nero, Pavel a murit ca martir. Ca cetățean roman el n-a murit pe cruce ca Petru, ci i s-a tăiat capul.

Capitolul 42
Mormântul lui Petru

„Şi Eu îţi spun: tu eşti Petru, şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea, şi porţile Locuinţei morţilor nu o vor birui” (Matei 16:18).

După cucerirea ei de către musulmani, în anul 637, Ţara Sfântă a reprezentat o carte închisă pentru creştinii din restul lumii, timp de mai multe secole, cu excepţia perioadei cruciadelor.

Singurul loc de pe glob, în afara orientului, unde tradiţia creştină a fost păstrată fără întrerupere timp de aproape 2000 de ani este Biserica Sf. Petru din Roma (37). Numai aici s-a menţinut de-a lungul timpurilor o legătură continuă între generaţii, de pe timpul Domnului Cristos şi al ucenicilor Săi până în zilele noastre.

Cine a fost Petru? Ce ştim despre el din Noul Testament? Simon era pescar în Capernaum, o cetate de pe malul Lacului Galileii. EI a fost adus la Domnul Isus de către fratele său Andrei: *„Şi l-a adus la Isus. Isus l-a privit şi i-a zis: ‚Tu eşti Simon, fiul lui Iona; tu te vei chema Chifa’”* (Ioan 1:42). În limba greacă, Chifa se traduce prin Petru, care înseamnă *„piatră”*. Astfel el a devenit unul dintre primii ucenici ai Domnului Isus.

După moartea Mântuitorului, Petru a fost primul ucenic care a adus la mântuire pe un păgân (Faptele Apostolilor 10). El a fost conducătorul primei comunităţi creştine din Ierusalim şi Iudea, iar mai târziu şi-a extins activitatea dincolo de hotarele Palestinei. Două din scrierile sale adresate creştinilor din Asia Mică fac parte din Noul Testament. În Evanghelia după Ioan ne este păstrată o convorbire dintre Domnul Isus şi Petru care se referă la felul cum avea să moară Petru: *„’Adevărat, adevărat, îţi spun că, atunci când erai mai tânăr, singur te încingeai şi te duceai unde voiai; dar când vei îmbătrâni, îţi vei întinde mâinile, şi altul te va încinge, şi te va duce unde nu vei voi’. A zis lucrul acesta ca să arate cu ce fel de moarte va proslăvi Petru pe Dumnezeu”* (Ioan 21:18-19).

Tradiţia creştină atât cea vorbită cât şi cea scrisă umple unele goluri din Noul Testament cu privire la viaţa lui Petru. Ea vorbeşte despre moartea sa ca martir la Roma şi menţionează locul unde i-ar fi fost depuse osemintele pentru păstrare: sub altarul principal al Bisericii Sf. Petru de pe colina Vaticanului. Pe locul unde se află acum piaţa Bisericii Sf. Petru din Roma, Caligula (38) a construit o pistă de curse de care singurul martor al acesteia este obeliscul actual din piaţă, pe care Caligula însuşi l-a adus pe mare din Egipt.

În luna iulie a anului 64 după Cristos, mirosul greu al fumului a umplut străzile oraşului. Fumul se ridica din palatele şi clădirile Romei în flăcări. S-au auzit şoapte că însuşi Nero l-ar fi provocat. Dar în acest timp împăratul

nu era în Roma, ci la Antium. S-a întors degrabă în oraş şi a făcut tot ce era cu putință, ca focul să fie stins. Operațiile de stingerea focului au durat însă foarte mult şi au avut efect slab. Atunci Nero a privit împrejur pentru a găsi un țap ispăşitor. Vina a fost aruncată pe creştini, care după expresia folosită de stoicul Suetonius *„erau oameni cu idei noi şi dăunătoare", „o sectă"* care datorită ignoranței maselor era acuzată de toate crimele posibile.

Pe pista de curse au început să apară după aceea, scene de groază. Pe nisipul arenei a curs sângele multor creştini şi prozeliți ai acestora. Unii dintre ei şi dintre cei ce au venit după ei au fost chiar răstigniți acolo. Printre ei s-a numărat şi apostolul Petru.

După tradiția romană, trupul neînsuflețit al celui executat trebuia să fie dat rudei celei mai apropiate. Chiar în noaptea morții sale, pe cruce, cei ce urmau pe Petru i-au îngropat rămăşițele. Ca şi în cazul Domnului Isus pe dealul Golgotei, trupul lui Petru a fost înfăşurat în pânză subțire de in şi îngropat pe ascuns într-un mormânt de pe Via Cornelia, sub plăcile de stâncă ale arenei. Acest cimitir păgân se găsea pe un teren cunoscut sub numele de Vatican, nume ce vine de la cuvântul latin *„Vatis"*, care înseamnă *„prooroc"*. În vremurile care au urmat, pe acest petec de pământ a fost construit un oracol etrusc.

Locul de veci al lui Petru a fost pus aici între multe alte morminte. Primul care a ridicat vălul care acoperea mormântul apostolului a fost Sf. Anacletus. El a fost uns preot de către Sf. Petru, fiind al treilea episcop al Romei. Oricine trecea, putea să vadă inscripția pusă de el pe colină. Gaius, un preot din secolul al treilea, scria: *„Du-te deci la Vatican, şi pe drumul Ostian ai să vezi monumentele memoriale ale întemeietorilor Bisericii Romei"*.

Cu toate că prezența lor acolo nu a fost sigură, creştinii au ales mormântul apostolului ca loc al întâlnirilor lor, în primele veacuri ale creştinismului. În faptele Sf. Sebastian se spune că Sf. Zoe a fost arestat acolo şi dus să fie torturat. Pelerini creştini din secolele care au urmat veneau în ascuns la Roma, aşa cum au venit Sf. Marcius cu soția şi copiii săi din Persia în anul 269, iar Sf. Maurus din Africa, în anul 284.

Necazurile şi persecuțiile s-au ținut lanț până când Constantin (306-337) a devenit primul împărat creştin al imperiului roman. El a dat papei Silvestru I aprobarea să clădească o biserică mare pe Via Cornelia, pe vechiul loc de înmormântare al apostolului Petru şi al primilor papi creştini. Mormântul lui Petru nu a fost distrus în acest timp, ci dimpotrivă, partea lui de deasupra a devenit însăşi altarul cel mare al bisericii. Pietrele de construcție provin din circul lui Caligula. Partea de nord a arenei a fost închisă în fundația bisericii, iar partea nordică a ei s-a extins pe locul pistei de curse.

Construirea bisericii a durat un sfert de veac, din anul 326 până în 349. Treizeci şi cinci de trepte duceau la o curte largă pavată cu marmură care a fost împrejmuită cu altare.

În mijlocul grădinii interioare este o fântână, în care țâşneşte apă dintr-un rezervor de argint susținut de pilaştri, constituind peretele ispăşirii.

Partea de deasupra a bisericii reprezintă capodopera construcției, cu cele cinci mave. Printre nenumărații pilaştri de marmură se găsesc 52 de altare în care zi şi noapte ard 700 de lumânări. Pe pereți şi pe arcade este pus mozaic aurit din belşug. Un baldachin măreț acoperă mormântul apostolui.

Pelerinii obişnuiau să coboare pe mormânt batiste sau alte obiecte cu ajutorul unei vergele, astfel încât acestea să atingă sarcofagul Sfântului apostol Petru. Agiulphus, decan al Turului, a vizitat biserica prin anul 600. Până în zilele noastre s-a păstrat descrierea detaliată a ceea ce a văzut el atunci.

„Sfântul Petru este îngropat într-o biserică care din timpuri străvechi a fost numită Vatican. Mormântul său, care se găseşte sub altar, este cel mai vizitat loc din biserică. Când cineva vrea să se roage acolo, deschide grilajul dimprejur traversează monumentul şi după ce a deschis o fereastră mică poate să bage capul înlăuntru şi să se roage."

Probabil că mormântul Sfântului Petru a fost încetul cu încetul zidit complet, pentru a-l feri de degradarea la care ar fi fost supus de asaltul vizitatorilor. Un timp el a dispărut însă din atenția istoricilor, şi multă vreme nu s-a mai referit nimeni la existența lui.

În decursul a peste 1150 de ani, marele acoperiş de lemn al bisericii s-a degradat, iar zidul sudic al bisericii care se sprijinea pe vechiul zid al circului dădea semne de prăbuşire, ceea ce a făcut necesară inițiativa reconstruirii bisericii. În 1506 s-a hotărât ca vechea biserică să fie reclădită, după proiectul arhitectului Bramante. Printre arhitecți au fost incluşi celebrități, cum sunt Raphael şi Michelangelo, care au primit sarcina conducerii lucrărilor după anul 1547.

În anul 1594, când arhitectul Giacomo della Porta s-a ocupat de mormântul apostolului Petru, printr-o crăpătură largă, care i s-a deschis la picioare, a văzut sub el o boltă curioasă. Înştiințat de aceasta, Papa Clement VIII şi trei cardinali, au luat parte la inspectarea locului. În boltă era o cruce de aur de mărimea unui om. Tradiția creştină spune că aceasta a fost pusă pe mormântul lui Petru în anul 326. Totul a fost aşezat la loc şi zidit în prezența Papei Clement VIII.

Pilaştrii marelui baldachin, care trebuiau să fie construiți pe locul mormântului, aveau nevoie de turnarea unei fundații solide. Bernini, care în iunie 1626 a încercat fundația criptei în acest scop, a dat peste resturi de schelete de om. Pardoseala bisericii constantine acoperea un şir de morminte.

Nimic din această descoperire nu a fost dat publicității.

Dar în arhivele Vaticanului există schițe ale acestei descoperiri şi descrierea lor. Acest raport a fost găsit de profesorul Armellini în 1891.

„Apoi s-a început săpătura fundațiilor pentru al doilea pilastru în partea din față a locului de spovedanie" spune raportul. Când s-a ajuns la circa 1 m adâncime, într-o parte s-a găsit un sicriu mare făcut din bucăți de marmură. Când s-a deschis partea de jos s-a dat peste cenuşă şi o colecție de oase. Ele erau puse în rânduială şi pe jumătate arse. Oasele aminteau de vestitul incendiu de pe timpul lui Nero, care a avut loc cu trei ani înainte de omorârea Sfântului Petru, când creştinii care au fost acuzați că au fost autorii focului, au suferit ca martiri în cursul reprezentațiilor de circ date de Nero. Două dintre sicriile principale conțineau două trupuri capetele lor fiind îndreptate spre altar. Ele erau îmbrăcate în veşminte lungi, de culoare închisă, aproape negre din pricina vechimii. Corpurile au fost puse alături cu cea mai mare grijă. Dar imediat ce erau întinse, se transformau în pulbere. Numai unele resturi de îmbrăcăminte erau mai rezistente.

O schiță a locului arată că mormintele erau aranjate ca spițele unei roți, indicând punctul central de sub altarul cel mare, cel mai vechi dintre toate.

În afară de turnarea fundației pentru cei patru pilaştri ai baldachinului, tot restul construcției de sub locul de spovedanie a rămas neatins. Noua biserică Sf. Petru din Roma a fost terminată, lucrarea durând mai mult de 100 de ani. Sfințirea solemnă a avut loc în anul 1626.

Au trecut alți trei sute de ani. La începutul anului 1949, Papa Pius VII, menționa în mod expres într-o scrisoare adresată studenților, că mormântul Sf. Petru se găseşte dedesubtul centrului bisericii. Auditoriul cunoştea tradiția creştină, dar nimeni nu ştia că pontiful se referea la noi descoperiri arheologice. Ele erau cunoscute de un cerc restrâns de specialişti.

Pentru a se preîntâmpina prelucrarea prematură a rezultatului cercetărilor, totul a fost ținut în cel mai mare secret. Marele public nu a fost informat de aceste cercetări, până ce totul n-a devenit clar şi cu totul sigur, atestat de experți internaționali, astfel încât orice incertitudine să fie evitată.

„A fost într-adevăr descoperit monumentul Sf. Petru?” - a răsunat vocea papei la 23 decembrie 1950, într-un discurs radiodifuzat, ascultat de întreaga omenire. Şi el însuşi a dat şi răspunsul: *„Da”.*

Reverendul Dr. Ludwig Kaas, profesor de drept bisericesc în Germania Federală, a fost inițiatorul cercetărilor efectuate cu privire la mormântul Sf. Petru. Poate că n-ar fi făcut-o dacă nu s-ar fi născut şi nu ar fi trăit un timp în Trier, unde Elena, mama împăratului Constantin, a clădit prima sa biserică. Însuşi împăratul Constantin a petrecut o parte din viața sa acolo. Studenții din Trier au făcut rând pe rând noi descoperiri despre vechea Romă. În anul 1933 Kaas a părăsit Germania şi s-a dus la Vatican.

Papa Pius XI l-a însărcinat cu descoperirile legate de Sfântul apostol Petru, care după spusa lui, *„odihneşte sub pardosea”.*

Când şi-a început cercetările pentru prima dată, Kaas, a constatat marea confuzie care domneşte în ceea ce priveşte mormântul Sf. Petru. A dat peste greutăți imense pentru a găsi calea printre cripte, pietre de aducere aminte şi sicrie de marmură, morminte vechi şi monumente. Confuzia legată de datele existente cu privire la reclădirea bisericii de mai mulți ani, a devenit şi mai mare între timp, ținând seama de faptul că 144 de papi, cardinali şi prinți au fost înhumați în biserică. Nu a fost deloc uşor să reconstitui totul, să distingi care este sarcofagul prefectului Romei din anul 359 de acela al împăratului Otto II, sau al singurului papă englez - Adrian IV, de acela al reginei Cristiana a Suediei, a cărei față a fost acoperită cu o mască subțire de argint.

În timpul cercetărilor efectuate pentru a se pune ordine în această mare dezordine, Kaas a fost tot mai atras de lucrul în sine decât de obiectivul pentru care a început cercetările. Papa Pius XI, nu era încântat de acest rezultat, dar a venit vremea să-l urmeze în lumea cealaltă pe Papa Pius X.

Două zile înaintea funeraliilor, Kaas căuta încă un loc prielnic pentru înhumarea lui. În timp ce s-a ridicat o bucată mare de marmură dintr-un perete, în gaura respectivă s-a descoperit o criptă veche. Când a văzut-o Kaas a exclamat: *„Eu ştiu ce este asta! Seamănă exact cu ceea ce am văzut în Trier”* - metoda de zidărie caracteristică primilor creştini la ridicarea bisericilor.

Primele cercetări ştiinţifice cu privire la Sf. Petru au fost începute sub îndrumarea Papei Pius XII, în primăvara anului 1939. Ele s-au continuat în deplin secret, şi au permis obţinerea unor rezultate extraordinare, şi anume întoarcerea înapoi, pe firul timplului, până la primele veacuri ale creştinismului.

Luând în considerare rezultatele preliminare obţinute, directorul institutului papal de arheologie creştină, Prof. Enrico Josi a ajuns la concluzia că orice cercetare referitoare la mormântul Sf. Petru trebuie să înceapă cu fundaţia bisericii Constantin. Pe măsură ce cercetările au avansat, această concluzie s-a dovedit corectă.

S-a constatat că biserica Sf. Petru este construită deasupra unui cimitir, ceea ce permite deţinerea unor date extrem de importante despre creştinii din primele veacuri. Încetul, cu încetul, *„Sampietrinii"* (muncitorii Vaticanului) au descoperit un adevărat oraş al morţii. Săpăturile primejduiau nu numai un mare număr de obiecte arheologice de o însemnătate covârşitoare, dar însăşi fundaţiile marii biserici. S-au descoperit mausolee importante şi urme funerare splendide care aduceau contribuţii noi la cunoaşterea Romei păgâne. Mai târziu, însă, cimitirul a fost folosit, de asemenea, de către creştini. Un mausoleu creştin conţine cel mai vechi mozaic creştinesc descoperit până acum, chipul Domnului Cristos încoronat cu soarele. Cele mai vechi mozaicuri creştine datează din secolul al treilea. Un sarcofag foarte frumos datează din primele secole ale erei creştine.

Extrem de revelatoare a fost descoperirea dificultăţilor pe care trebuie să le fi avut creştinii în timpul lui Constantin, prin aceia, că au vrut să menţină pardoseala vechii biserici cu cele cinci nave ale sale, la nivelul mormântului Sf. Petru. De aceea, arhitecţii au fost obligaţi să construiască pereţi de susţinere puternică pe panta dealului Vaticanului. O parte a dealului a trebuit să fie săpată, iar cealaltă astupată - cu pământ - până la vârf. Nu s-au găsit urme din zidul circului lui Nero. Dar monumentul unui roman indică cu precizie locul acestuia. Inscripţia de pe el arată dorinţa acestuia de a fi înmormântat chiar lângă zidul circului.

Pe măsură ce lucrările au avansat a devenit din ce în ce mai clar că marea construcţie a fost plasată fără nici o greşală la un nivel corespunzător sub marele altar. Cercetările s-au concentrat deci în acest punct central.

La circa 7 m sub pardoseala bisericii Sf. Petru, sapele au atins un mormânt situat chiar sub marele altar. Mormântul era ca oricare altul, un mic mausoleu roman din acel timp, cu excepţia faptului că era decorat cu mozaicuri cu teme creştineşti. Unul dintre ele înfăţişa un pescar cu năvodul (Petru), un altul pe Blândul Păstor, iar al treilea pe Iona acoperit de valuri.

Departe sub marele altar, săpătorii au descoperit un zid roşu străvechi. Centrul acestui zid roşu este încă solid şi pe el se prijină un pilastru. Se ştie că pe mormântul apostolului se găsea un monument şi acesta era situat pe panta dealului Vaticanului. S-a considerat că acest pilastru trebuie să facă parte din acest monument.

În ziua în care s-a descoperit intrarea în mormânt, porţile bisericii Sf. Petru s-au închis. Papa Pius XII a coborât el însuşi în criptă să vadă cea mai mare descoperire arheologică din istoria creştinismului. Cercetări repetate, efectuate de diferiţi critici, au îndepărtat rând pe rând îndoielile. Toate

detaliile săpăturilor, toate obiectele esențiale care pot aduce o contribuție ştiințifică de seamă, au fost colectate şi reproduse în 1500 de copii, sub numele *„Esplorazione sotto la Confessione di San Pietro în Vaticano”*. Numai după ce, pe baza materialului s-au efectuat recenzii de către cei mai distinşi experți în materie, raportul a fost pus la dispoziția marelui public. În lucrarea Vaticanului privind mormântul lui Petru, nu există mențiunea unei urne de lut ars; aceasta a fost găsită în groapa lui Petru, conținând rămăşițe de oase omeneşti, o coapsă şi fluierul piciorului, precum şi bucăți de purpură.

În acest fel, o poveste frumoasă clasată până de curând în rândul tradiției creştine nesigure şi-a găsit confirmarea istorică la Roma.

Capitolul 43
Distrugerea Ierusalimului

„Pe când vorbeau unii despre Templu, că era împodobit cu pietre frumoase şi daruri, Isus a zis: ‚Vor veni zile când nu va mai rămâne aici piatră pe piatră, care să nu fie dărâmată. Când veţi vedea Ierusalimul înconjurat de oşti, să ştiţi că atunci pustiirea lui este aproape. Vai de femeile care vor fi însărcinate şi de cele ce vor da ţâţă în acele zile! Pentru că va fi o strâmtorare mare în ţară şi mânie împotriva norodului acestuia. Vor cădea sub ascuţişul săbiei, vor fi luaţi robi printre toate neamurile; şi Ierusalimul va fi călcat în picioare de neamuri, până se vor împlini vremurile neamurilor’” (Luca 21:5, 6, 20, 23, 24).

Au fost zmulse trecutului castele şi palate regale fără număr, oraşe, temple, construcţii a căror fundaţie a fost pusă în primul, al doilea şi chiar al treilea mileniu înainte de Cristos. Cu preţuI unor mari eforturi, arheologia a folosit hârleţul şi inteligenţa ascuţită a experţilor pentru a le elibera din praful în care au fost îngropate. Dar străduniile arheologilor au ocolit oraşul şi Templul din Ierusalim, a căror importanţă pentru posteritate nu poate fi estimată: ele au fost nimicite pentru totdeauna de pe acest pământ. Abia generaţia care a urmat după răstignirea Domnului Isus, a suferit în acele *„Zile de răzbunare”* (Luca 21, 22) soarta pe care El le-a profeţit-o.

Vechiul Israel, a cărui istorie cuprinde lucrările şi cuvintele Domnului Isus, comunitatea religioasă a Ierusalimului care L-a condamnat şi L-a răstignit, s-au stins într-un infern care este aproape fără seamăn în istorie: *„Războiul evreilor”* (anii 66-70 d.Cr.).

Protestele împotriva romanilor urâţi se înmulţeau. Fanaticii şi rebelii s-au grupat în partidul *„zeloţilor”*, cerând fără încetare schimbarea puterii străine.

Fiecare din ei avea un pumnal ascuns sub manta. Actele lor de violenţă tulburau ţara. Încălcarea tiranică a legilor făcută de procuratorul roman a ridicat tensiunea. Tot mai mulţi sprijinitori treceau de partea radicalilor.

Această furie a culminat cu răscoala din mai 66, când procuratorul Florus a cerut 17 talanţi din visteria Templului. Garnizoana romană a fost invadată. Ierusalimul a căzut în mâinile rebelilor. Interzicerea sacrificărilor care se făceau zilnic pentru împărat, era o declaraţie deschisă de război împotriva Imperiului Roman. Micul Ierusalim a aruncat mănuşa la picioarele Romei şi a provocat marele Imperiu Roman.

Acesta a fost semnalul pentru întreaga ţară. Rebeliunea a izbucnit pretudindeni. Florus nu mai era stăpân pe situaţie. Guvernatorul unei provincii din Siria, C. Cestios Gallus, i-a venit în ajutor cu o legiune şi un mare număr de trupe auxiliare, dar a fost forţat să se retragă cu pierderi mari. Rebelii supravegheau ţara.

Fiind siguri că Roma va ataca cu toată forța sa ei s-au grăbit să fortifice oraşele. Au întărit vechile ziduri de apărare şi au numit comandanți militari. Joseph, cunoscut mai târziu sub numele de Flavius Josephus, istoricul, a fost numit comandantul şef al Galileii. De partea romană împăratul Nero a încredințat comanda generalului Titus Flavius Josephus Vespasianus, care s-a dovedit a fi un soldat strălucit şi s-a distins în timpul luptelor pentru cucerirea Britaniei.

Însoțit de fiul său Titus, de trei din cele mai bune legiuni ale armatei şi de numeroase trupe auxiliare, el a atacat Galilea dinspre nord.

Satele de pe malul lacului Galileea, unde doar cu câteva decenii mai înainte Domnul Isus a propovăduit pescarilor, au fost sângeros măcelărite. Întreaga Galilee a fost înfrântă în octombrie 67. În mulțimea prizonierilor mergea Josephus - comandantul şef. Din ordinul lui Vespasian, el a fost pus în lanțuri şi dus la cartierul general. 6000 de evrei au fost duşi ca sclavi, să construiască Canalul Corint.

În primăvara următoare a fost reluată reprimarea rebelilor din Iudea. În mijlocul luptei a sosit o veste care a oprit campania - Nero s-a sinucis.

La Roma, războiul civil a încetat. Vespasian aştepta desfăşurarea evenimentelor. Unul după altul, trei împărați neînsemnați şi-au pierdut tronul şi viața. În cele din urmă au intervenit armatele din răsărit. La un an după moartea lui Nero, un strigăt a răsunat în Egipt, în Siria, în Palestina prin întregul Orient: *„Vivat Caesar" „Trăiască Cezar".* Vespasian devenise conducătorul Imperiului Roman. Din Cezareea, de pe coasta Palestinei unde a aflat această veste, el s-a îmbarcat fără întârziere pentru Roma, lăsând pe fiul său Titus să încheie ultimul act al Războiului din Iudea.

În primăvara anului 70, cu puțin înainte de luna plină, Titus a apărut cu o armată enormă în preajma Ierusalimului. Coloanele în marş au umplut şoselele şi drumurile îndreptându-se spre oraşele Iudeei în care nu mai fuseseră. Au fost mobilizate legiunile V, X, XII, XV, însoțite de cavalerie, pionieri, genişti şi alte trupe auxiliare însumând aproape 80.000 de oameni.

Oraşul sfânt era înțesat de lume. Călători din toate colțurile lumii veniseră să sărbătorească Paştele. Neînțelegerile dintre extremiştii, zeloții şi partidul moderat au întrerupt rugăciunile şi s-au soldat cu mulți răniți şi morți care au stat mult timp pe drum.

În acest timp, romanii înaintau în taberele din împrejurimile oraşului. Cu cuvinte de bajocură, s-a lansat chemarea la capitulare. Titus a răspuns cu comandă de atac. Artileria romană, *„Scorpionii"* carele rapide de asediu, aruncătoarele de pietre se apropiau. Fiecare din aceste arme grele puteau să arunce pietre în greutate de 50 de kg pe o distanță de aproape 200 de metri. În partea de nord pionierii au sfărâmat *„Călcâiul lui Ahile"* al fortăreții. În sud, est şi vest prăpăstii foarte abrupte apărau meterezele. Partea nordică era şi ea puternic întărită de trei pereți masivi. Berbecii şi carele de asediu au fost puse în mişcare ca să atace fundațiile. Numai atunci când oraşul a fost lovit de o ploaie neîntreruptă de pietre mari, când ziua şi noaptea nu se auzeau decât bubuiturile grele ale berbecilor, numai atunci războiul civil s-a sfârşit înăuntrul cetății. Fracțiunile rivale au căzut la învoială. Simon bar Ghiora, conducătorul moderaților, a preluat apărarea părții nordice, Ioan de Gischala, conducătorul *„zeloților"* a preluat apărarea regiunii Templului şi a turnului *„Antonia".*

Pe la începutul lunii mai, într-un interval de 2 săptămâni, carele de asediu au făcut o spărtură în zidul din partea nordică. Cinci zile mai târziu, romanii treceau prin cel de-al doilea zid. Un contraatac hotărât i-a pus pe apărători încă odată în posesia zidului. Câteva zile mai târziu, însă, romanii l-au capturat din nou. De atunci regiunea nordică a fost cu desăvârşire în mâinile romanilor.

Convins fiind că în această situaţie Ierusalimul va capitula, Titus a pornit atacul. Spectacolul grandios pe care-l reprezenta parada forţelor sale armate şi care se desfăşurau sub ochii celor asediaţi i-a făcut cu siguranţă să-şi aprecieze neputinţa.

Romanii şi-au scos uniformele de luptă, şi şi-au lustruit uniformele de gală până când au strălucit. Legionarii şi-au pus armurile, tunicile şi coifurile. Cavaleria şi-a împodobit caii şi în sunetelor zecilor de mii de trompete ale războinicilor în marş, trecea Titus primind onorurile. Timp de 4 zile, din zorii dimineţii până în noapte a răsunat tropotul picioarelor acestor coloane de romani invincibili.

Dar nu s-a realizat nimic. În partea de nord a Templului îngrămădit, strâns de-a lungul vechiului zid şi de pe fiecare acoperiş poporul îşi vărsa ura pe romani. Demonstraţia a fost inutilă - garnizoana nu avea de gând să capituleze.

Titus a făcut o ultimă încercare de-ai ocupa. Le-a trimis pe compatriotul lor prizonier Flavius Josephus, comandantul şef al Galileii, ca să le ţină o predică de pe zidurile cetăţii.

Vocea lui Josephus răsuna: *„O, oameni fără inimă, aruncaţi armele, aveţi milă de ţara noastră care se află pe marginea prăpastiei. Priviţi în jurul vostru la frumuseţile pe care sunteţi gata să le trădaţi. Ce oraş! Ce templu! Cine îndrăzneşte să dea toate acestea flăcărilor? Există între voi unul care să dorească ca toate acestea să nu mai existe? Ce altă comoară mai preţioasă poate fi dată oamenilor spre păstrare? - O, creaturi împietrite, mai nesimţitoare decât aceste pietre!”*

În cuvinte sfâşietoare, Josephus le-a amintit de faptele mari din trecut, de strămoşii lor, de istoria lor, de misiunea Israelului - însă avertismentele lui au lovit nişte urechi surde.

Lupta a început din nou de la cel de-al doilea zid şi s-a îndreptat spre fortul Antonia. Frontul a fost împins înainte pe străzile din suburbiile Templului şi în partea de sus a oraşului. Romanii au încercat toate metodele de asediu folosite în alte războaie. Pregătirile lor erau însă sistematic împiedicate de eforturile apărătorilor de a-i tulbura. Au dat foc meterezelor şi au folosit cele mai sălbatice metode de apărare. Când s-a lăsat întunericul frontul roman a fost înconjurat de un furnicar de oameni, siluete care se furişau de peste tot din ascunzători, de pe ziduri prin trecători subterane.

Titus a ordanat represalii împotriva acestor stafii pe jumătate moarte de foame şi împotriva dezertorilor. Toţi cei care în timpul raziilor vor fi prinşi în afară ca şi dezertorii să fie răstigniţi. Cinci sute erau zilnic răstigniţi în afara oraşului. Treptat, o întreagă pădure de cruci se ridica pe colinele din jur, dar lipsa lemnului a determinat încetarea acestui procedeu înfricoşător.

Copac după copac era sacrificat pentru cruci, pentru rampe de asediu, pentru scări şi pentru focurile de pe front. Romanii se găseau într-o ţară înfloritoare. Acum podgoriile, smochinii şi măslinii dispăruseră. Chiar pe

Muntele Măslinilor nu se mai găsea umbră. O duhoare insuportabilă plutea deasupra acestui ținut despădurit, dezolant. Cadavrele celor morți în timpul luptelor şi ale celor morți de inaniție atârnau pe metereze sau erau îngrămădite cu miile sub ziduri. Cine avea tăria să-i înmormânteze după tradiție?

„Orice străin care a văzut înainte Iudea şi minunatele suburbii ale capitalei sale şi vede acum acest dezastru”, se văita Josephus, *„ar izbucni în lacrimi, ar deplânge îngrozitoarele schimbări. Războiul a transformat toate frumusețile într-un pustiu. Oricine ştia aceste locuri dinainte nu le-ar mai putea recunoaşte acum.”*

Pentru a închide ermetic oraşul, Titus a dat ordin să fie ridicate noi întăriturI - *„circumvallatio”*. Lucrând zi şi noapte, romanii au construit un zid înalt şi masiv care făcea un cerc larg în jurul Ierusalimului, întărit în 13 puncte de fortificații şi păzit de un lanț continuu de pichete.

Dacă până acum era totuşi posibilă contrabanda cu alimente şi provizii în oraş, în timpul nopții, pe drumuri secrete, în tuneluri sau în şanțuri, *„circumvallatio”* a oprit chiar şi aceste slabe încercări. Spectrul foamei a cuprins oraşul care era arhiplin de turişti, iar moartea dobora ca într-un groaznic seceriş. Groaza de moarte prin inaniție îi făcea pe oameni să treacă peste ori ce limită şi le-a distrus cele mai umane şi fireşti instincte.

„Foametea teribilă care creştea în aceste zile înspăimântătoare a nimicit familii întregi. Parcurile erau pline de femei şi copii, căzute de foame, aleile erau înțesate de corpurile bătrânilor. Copii şi tinerii lihniți de foame rătăceau ca stafiile până cădeau. Erau atât de epuizați încât nu mai erau în stare să-i îngroape pe cei morți, iar dacă încercau s-o facă, cădeau morți peste corpurile celor pe care voiau să-i înmormânteze. Mizeria ajunsese de nedescris. De îndată ce apărea undeva cea mai mică fărâmă de mâncare, începea lupta pentru ea. Cei mai buni prieteni ajungeau să se bată, să se sfâşie pentru lucruri de nimic. Nimeni nu credea că muribunzii nu aveau provizii pe undeva. Tâlharii se aruncau asupra celor care-şi dădeau ultima suflare şi le scotocea toate lucrurile. Aceşti tâlhari alergau amețiți, clătinându-se pe picioare ca nişte câini turbați, şi ciocăneau la uşile oamenilor ca nişte câini turbați, şi ciocăneau la uşile oamenilor ca nişte oameni beți. În disperarea lor, nimereau în aceaşi casă de 3-4 ori pe zi. Foamea devenise insuportabilă şi de aceea ajungeau să mestece orice întâlneau. Întindeau mâinile după lucruri pe care cele mai josnice animale nu le-ar fi atins, nici decum să le mănânce. Îşi mâncaseră de mult curelele, pantofii şi celelalte obiecte de piele pe care le-au sfâşiat şi le-au mestecat. Mulți dintre ei mâncau fân vechi sau paie de grâu care se vindeau foarte scump. Dar pentru ce aş descrie ruşinea şi jignirea pe care foamea a adus-o asupra oamenilor, făcându-i să mănânce lucruri atât de nefireşti?” - întreabă Josephus în istoria sa despre Războiul Iudeilor.

„Pentru că spun lucruri necunoscute până acum în istorie, nici la greci, nici la barbari. Este înspăimântător să vorbeşti despre ele şi de necrezut să le asculți. Aş fi trecut bucuros sub tăcere acest dezastru şi nu v-aş fi stricat reputația menționând lucruri care ar putea să apară posterității degradante. Dar nu pot să fac aşa ceva, pentru că am prea mulți martori şi în afară de aceasta, țara mea nu ar avea motive să-mi fie recunoscătoare, dacă eu aş trece sub tăcere o perioadă în care ea a îndurat o astfel de mizerie”.

Josephus, a cărui proprie familie suferea împreună cu apărătorii nu s-a temut să descrie întâmplările inumane care dovedeau că furia foametei începuse să întunece mințile oamenilor.

Zeloții umblau pe străzile oraşului în căutarea hranei. De la o casă ieşise miros de friptură; oamenii au năvălit în casă, unde au dat de Maria, fiica nobilului Beth-Ezob din Transiordan, o familie foarte bogată. Ea venise în Ierusalim ca pelerină pentru a sărbători Paştele. Zeloții au amenințat-o cu moartea dacă nu le va da carnea. Cu o privire lacomă ea le-a dat ce au cerut. Îngroziți ei au văzut alături un copil pe jumătate consumat - copilul Mariei.

Curând vestea a ajuns peste tot străbătând chiar şi zidul frontului roman. Titus a jurat că va îngropa toate aceste lucruri sub ruinile întregului oraş. Mulți, fugind de moartea prin inaniție se aruncau în focul armelor. Se auzeau printre romani că cei fugiți de dincolo de ziduri poartă bijuterii şi aur, pe care le-au înghițit ca să nu le fie furate. Când aceşti suspecți erau prinşi erau trântiți la pământ iar corpurile lor spintecate în nesfârşita dorință de jaf. Numai într-o noapte, 2000 oameni şi-au pierdut viața în acest fel.

Titus era furios. Fără milă şi-a trimis cavaleria ca să decimeze o unitate auxiliară. A fost dat un ordin prin care crima era pedepsită cu moartea. Dar situația nu s-a schimbat prea mult căci măcelul continua în ascuns. Între timp carele de război atacau suburbiile oraşului ziua şi noaptea. Au fost făcute noi rampe de lansare. Titus se grăbea; voia să termine cu acest coşmar înspăimântător cât mai curând posibil. La începutul lunii iulie, soldații săi au luat cu asalt turnul Antonia. Castelul în care Isus din Nazaret a fost condamnat la moarte, a fost şters de pe fața pământului. El se învecina cu zidul din partea de nord a Templului.

Urma acum turnul Templului, un complex solid şi bine fortificat, de curți, galerii, balustrade. Comandantul şef discuta situația cu ofițerii săi. Mulți dintre ei vroiau să trateze Templul ca pe o fortăreață, dar Titus s-a opus. El ar fi vrut să cruțe - dacă era posibil - acest sanctuar renumit, care ajunsese cunoscut în tot imperiul. Pentru ultima dată solii săi au cerut rebelilor să se predea, iar aceştia încă odată au refuzat. În sfârşit, Titus a pornit atacul împotriva obiectivelor sfinte.

O ploaie de săgeți şi pietre grele a căzut peste curte. Iudeii au luptat cu patriotism şi nu au cedat nici un pas. Se bizuiau pe credința lor în Iehova, şi în faptul că El le va veni în ajutor în ultimul moment ca să-şi apere altarul.

De mai multe ori legionarii au ajuns la zidul periferic cățărându-se pe scări. De fiecare dată erau aruncați înapoi. Armele lor de luptă erau lipsite de putere în fața acestor ziduri. Era imposibil să sfărâme blocurile masive de piatră, din care Irod a construit Templul. Pentru a forța intrarea, Titus a dat foc porților de lemn ale Templului. Apoi a dat ordin să se stingă focul şi să se facă o trecere pentru ca legionarii să poată începe atacul. *„Salvați sanctuarul”* striga el. Dar în timpul nopții focul a ajuns la curtea interioară. Rebelii războinici au profitat de această întâmplare favorabilă, ca să declanşeze un atac violent. În timpul acestui masacru nemilos, legionarii i-au împins pe evrei înapoi şi i-au urmărit până în interiorul curților. În groaznicul tumult, lupta s-a întețit în jurul sanctuarului.

Împins de mânie, *„un soldat, fără să aştepte ordine, fără nici un respect față de cele sfinte, cu mult sânge rece, a apucat o făclie aprinsă, şi ridicat pe umeri de unul din camarazii săi, a aruncat făclia prin fereastra de aur care dădea în camerele de lângă Sfânta Sfintelor”.*

Aceste încăperi erau împodobite cu panouri de lemn vechi şi aveau în ele materiale folosite pentru jertfe, care erau inflamabile, ca vase cu ulei sfânt. Torța aprinsă şi-a găsit combustibil din belşug. Titus văzând flăcările, a încercat să oprească întinderea lor.

„Cezar (39) a dat ordin să fie stins focul, strigând el însuşi cât putea la soldații care se aflau acolo şi făcându-le semn cu mâna dreaptă. Dar ei nu auzeau nimic din ce le spunea. Pentru că Cezar era incapabil să oprească acest ravagiu incandescent provocat de soldați şi pentru că flăcările se întindeau tot mai departe, el a intrat în Templu în Locul Sfânt, împreună cu comandantul său. Văzând că incendiul nu a ajuns la camerele din interior, ci a cuprins doar încăperile care înconjurau Tabernacolul, Titus a constatat că numai acesta poate fi salvat, aşa că a cerut soldaților să facă tot ce le este posibil pentru aceasta. De asemenea, a mai ordonat chiar gardei sale personale să-i bată cu prăjini pe soldații care refuză să participe la stingerea focului. Cu toate că entuziasmul lor față de Cezar era mare, ca şi teama de amenințările lui, totuşi ura față de iudei era la fel de mare. Dorința de a prăda îi îndemna însă pe mulți să înainteze. Ei presimțeau că aceste camere sunt pline cu aur şi vedeau că într-adevăr, totul era făcut din aur curat. Astfel, Locul prea Sfânt a ars până la temelii, fără încuviințarea lui Cezar”.

În august 70, legionarii romani şi-au înălțat drapelele în locaşurile sfinte şi au adus jertfe înaintea lor. Cu toate că jumătate din Ierusalim era în mâinile duşmanului, cu toate că din Templul arzând, se ridicau spre cer coloane negre de fum, fanaticii nu voiau să capituleze.

Ioan de Gischala a evadat din regiunea Templului împreună cu un mare grup de oameni în partea de sus a oraşului. Alții au fugit în turnurile întărite ale palatului lui Irod. Încă o dată Titus a trebuit să-şi desfăşoare artileria, carele de asediu şi toată măiestria tehnică. În septembrie şi porțile acestui palat au fost forțate iar ultimele bastioane cucerite.

Omorând şi jefuind, cuceritorii au pus stăpânire pe oraşul care le rezistase atât de aprig până acum şi care îi costase atâta sânge şi timp. Cezar a dat ordin ca tot oraşul şi Templul să fie rase de pe fața pământului. Au rămas în picioare numai turnurile Fasael, Hippicus şi Mariamne şi o parte din zid, în partea de vest a oraşului şi aceasta pentru aprovizionarea garnizoanei care rămăsese în spate.

Legiunea care a ocupat garnizoana a purtat timp de 60 de ani inițialele Leg. XF adică „Legiunea a X-a Fretensis”. Romanii au lăsat în urma lor şi în jurul Ierusalimului mii şi mii de indicații cu privire la prezența lor. Grădinarii şi țăranii găseau întâmplător bucăți mici de țiglă cu numărul legiunii şi emblema galerei.

Pierderea de vieți omeneşti în rândul evreilor a fost de neimaginat. După Tacitus populația oraşului era în timpul asediului de 600.000 oameni. Josephus a apreciat numărul prizonierulor la 97.000, fără să-i numere pe cei răstigniți sau spintecați. La aceştia se adaugă 115.800 cadrave care au ieşit pe o singură poartă a oraşului într-o perioadă de numai 3 luni.

În anul 71, Titus a sărbătorit marea sa victorie asupra Ierusalimului printr-o procesiune triumfală de-a lungul străzilor Romei. Printre cei 700 de evrei prizonieri, Ioan de Gischala şi Simon bar Ghiora mergeau în lanțuri. În mijlocul acestei mari veselii a procesiunii erau purtate 2 mari trofee de aur curat. Sfeşnicul cu 7 brațe şi masa pentru punerea pâinilor înainte, din Ierusalim. Aceste două piese ale ritualului iudaic pot fi şi acum văzute la mormântul lui Titus care a fost ridicat în amintirea victorioasei lui campanii.

În partea de sus a acestor triste şi dezolante ruine pe care nici iudeii nici creştinii nu au voie să pună piciorul, împăratul Adrian (40) a construit o nouă colonie romană: Aelia Capitolina. Priveliştea acestui aşezământ străin pe pământul sfânt al Iudeii a provocat o alte rebeliune. Julius Severus a fost chemat în Iudea de guvernatorul său din Britania şi a primit un apel disperat din partea iudeilor de a le recâştiga libertatea. Dar i-au trebuit 3 ani să facă asta. Impăratul Adrian a ridicat un hipodrom, două băi şi un teatru mare. Statuia lui Jupiter a fost pusă pe ruinele Templului iudaic, iar acolo unde religia creştină credea că a fost Mormântul Sfânt, străinii au ridicat treptele unei terase care ducea la templul zeiței Venus.

Majoritatea populației din Țara Făgăduinței, care n-a fost masacrată în timpul sângerosului război al iudeilor din 66-70 şi al rebeliunii Bar-Kokhba din 132-135, a fost vândută în sclavie: *„Vor muri trecuți prin ascuțişul săbiei şi vor fi duşi prizonieri printre toate popoarele”.*

Arheologii nu au găsit nici o dovadă a existenței israeliților în Palestina după anul 70 şi nici măcar o piatră de mormânt cu inscripție iudaică. Sinagogile au fost distruse, chiar şi Casa lui Dumnezeu din liniştitul Capernaum a fost transformată în ruine. O mână necruțătoare a şters Israelul din rândul națiunilor.

Dar învățătura lui Isus, care uneşte şi ține popoarele, îşi pornise deja de mult cursul biruitor, de nestăvilit în lume.

O NOUĂ LUMINĂ ASUPRA VECHIULUI ADEVĂR

Capitolul 44
Să fie lumină

„La început Dumnezeu a făcut cerurile şi pământul. Pământul era pustiu şi gol; peste faţa adâncului de ape era întunerec şi Duhul lui Dumnezeu se mişca pe deasupra apelor. Dumnezeu a zis: ‚Să fie lumină!'. Şi a fost lumină" (Geneza 1:1-3).

Concepţia de *„Epocă a progresului"* cuprinde o bogăţie covârşitoare ca dezvoltare, invenţii şi descoperiri.

Mintea neobosită a omului a reuşit să pătrundă totul. Norii în formă de ciupercă ai cumplitei explozii atomice au ajuns un tablou familiar. Instalaţiile electronice înlocuiesc sute de matematicieni, ingineri constructori şi personal de birou. Utilaje-robot conduc fabricile automat. Sateliţi artificiali ai pământului înconjoară globul, iar gândul că foarte curând nave spaţiale conduse de om pot fi lansate în locuri îndepărtate ale universului, nu mai surprinde pe omul de pe stradă.

Când oamenii vorbesc despre progres, înţeleg în general, progresul tehnic. Dar avansul revoluţionar real se face în noile descoperiri ale fizicii şi matematicii, ale astronomiei şi în multe alte ramuri ale ştiinţei. Şi ca o completare în a modifica radical concepţia lumii, oamenii au deschis perspective de nemaipomenit în cosmos, atât în microcosm, cât şi în macrocosmos.

În epoca progresului s-a găsit şi răspunsul la o întrebare care a preocupat permanent omenirea, chiar de la început, vechea întrebare cu privire la originea pământului şi a universului. Şi lucru surprinzător este, că răspunsul pe care ştiinţa îl dă este în esenţă acelaşi cu minunatul tablou al creaţiei pe care îl descrie Biblia.

„Orice încercare de a pune de acord istoria biblică a creaţiei cu rezultatele ştiinţelor naturale, a fost inutilă şi trebuie să fie aşa totdeauna", a scris savantul german, profesorul Delitzsch, în cartea sa intitulată: *„Babilonul şi Biblia"* publicată în 1902.

Şi el n-a fost singurul de acestă părere. El nu a făcut altceva decât a dat glas opiniei ştiinţei din vremea lui.

Astăzi, numai după cincizeci de ani, această părere a fost înlocuită şi noile vederi şi percepte ale ştiinţei apar atât de categorice, încât nici chiar Biserica nu-şi mai închide porţile în faţa lor. La Roma, unde a fost

condamnat Copernic şi Galileo, se credea imposibil ca vreodată înalţii demnitari ai Bisericii Catolice să vorbească despre istoria creaţiei în lumina ştiinţe moderne. Dar Papa Pius al XII-lea - într-o scrisoare adresată Academiei de Ştiinţe din Roma, şi care a atras atenţia în mod deosebit - îşi dă părerea asupra recentelor cunoştiinţe ştiinţifice în legătură cu relatarea biblică a creaţiei.

„Când omul de ştiinţă din lumea de azi priveşte spre viitor, este obligat să recunoască în microcosmos şi în macrocosmos, că lumea îmbătrâneşte. În decursul a mii de milioane de ani, masa aparent inepuizabilă de atomi îşi pierde energia efectivă. Materia se apropie, ca să zicem aşa, de starea unui vulcan stins, format din lavă. Astfel, dacă lumea prezentă, care este plină de viaţă, nu are o temelie pentru existenţă în sine însăşi, cu atât mai puţin va avea lumea din trecut, acea lume peste care a trecut umbra morţii.

Cu cât ne ducem mai în trecut, cu atât mai mult găsim că materia a fost mai bogată într-o energie spontană, cât şi faptul că ea a fost scena unor mari revoluţii cosmice.

Totul indică faptul că lumea materială înzestrată cu resurse de energie inimaginabile, îşi are un început la un moment dat. Ni se prezintă astfel două întrebări: poate ştiinţa să spună când a avut loc marele început al lumii? Şi care a fost starea (stadiul) lumii la începutul ei?”

Ca să răspundă la aceste întrebări - a căror ordine, în ce priveşte importanţa, este desigur, doar aproximativă - ştiinţa adoptă diferite metode care sunt, mai mult sau mai puţin independente una faţă de cealaltă, dar converg în rezultate. Iată pe scurt care sunt aceste metode:

1. - Mişcarea centrifugă a nebuloaselor spirale sau a sistemelor galactice.

Cercetarea numeroaselor nebuloase spirale care a fost realizată în special de Edwin E. Hubble la observatorul Mount Wilson a condus la concluzia că aceste sisteme galactice îndepărtate au tendinţa de a se depărta unul de altul într-un asemenea ritm, încât distanţa dintre două din aceste nebuloase să se dubleze în circa 1300 milioane ani. Acest proces al unui Univers în expansiune sugerează ideea că la o anumită dată în trecut, în orice caz acum 1.000-10.000 milioane de ani, materia toturor nebuloaselor spira a fost compresată într-un spaţiu comparativ mic.

2. - Vârsta scoarţei terestre.

Ca să aflăm vârsta substanţelor radioactive originale putem lua cu aproximaţie rezonabilă datele transformării izotopului de uraniu 238 într-un izotop de plumb (RaG), de uraniu 235 în actiniu D (AcD) şi a izotopului de toriu 232 în toriu D (ThD). Masa de heliu care se produce poate acţiona ca un verificator. Concluzia arată că media vârstei celor mai vechi minerale este cel mult 5000 milioane de ani.

3. - Vârsta meteoriţilor.

Aceeaşi metodă aplicată la meteoriţi pentru stabilirea vârstei acestora, ajunge aproximativ la aceeaşi cifră de 5000 milioane de ani. Acest rezultat are o semnificaţie deosebită acum când se susţine originea interstelară a meteoriţilor.

4. - Stabilirea sistemelor binare şi a constelaţiilor.

Variațiile în gravitație la care sunt supuse aceste sisteme (din afara lor), ca şi fluxurile, fixează stabilitatea lor în cadrul limitelor de 5000-10000 milioane ani.

Aceste cifre pot părea surprinzătoare, dar nu sunt în contradicție cu primele cuvinte ale Bibliei, nici pentru cel mai simplu creştin: *„La început”*, înseamnă începutul lucrurilor în timp. Cifrele oamenilor de ştiință dau acestor cuvinte ale Scripturii o exprimare concretă şi în acelaşi timp matematică.

Cu acelaşi simț de răspundere şi o libertate asemănătoare în cercetarea cunoştințelor, savanții au considerat şi cealaltă întrebare, desigur, mult mai dificilă, întrebarea despre natura şi proprietățile materiei originare.

Oricine examinează în mod serios aceste probleme din punct de vedere al ştiinței moderne trebuie să renunțe la ideea unei materii total independentă şi autohtonă, necreată sau autocreată, şi trebuie să adopte concepția unui Creator. Cu acelaşi ochi limpede şi critic cu care judecă faptele, el va recunoaşte opera unei Atotputernicii Creatoare, a cărei putere pusă în mişcare de un mare *„FIAT”* (*„Să fie...”*) în urmă cu milioane de ani în urmă, se împarte pe sine în întregul cosmos şi printr-un act de dragoste aduce la viață Universul material cu energia sa explozivă.

Probabil că este devărat că până în prezent faptele stabilite nu produc o dovadă absolută a Creației în timp, aşa cum se întâmplă cu argumentele din metafizică şi revelațiune cu privire la Creație. Faptele ştiinței cer o cercetare şi o confirmare în continuare, iar teoriile care se bazează pe ele, cer o continuă dezvoltare şi noi dovezi ca să-şi poată crea o temelie solidă pentru o discuție care. prin însăşi natura ei rămâne în afara domeniului ştiințelor naturale.

Oricum, este de cea mai mare importanță faptul că ştiința modernă consideră că ideea creării universului este în total acord cu atitudinea ştiințifică şi aceasta pe temeiul propriilor sale cercetări.

Numai cu câteva decenii în urmă o asemenea ipoteză a fost respinsă categoric ca fiind incompatibilă cu poziția ştiinței în acel moment. În 1911, celebrul fizician Svante Arrhenius, a declarat: *„Părerea că se poate crea ceva din nimic, este în contradicție cu poziția actuală a ştiinței care susține că materia nu este supusă modificărilor”* (?).

Cât de deosebită şi cât de realistă este părerea exprimată de un remarcabil om de ştiință din zilele noastre. Sir Edmund Whittaker spune cu privire la cercetările cosmice: *„Diferite calcule conduc la concluzia că a fost un timp acum 1000 până la 10000 milioane de ani în urmă când, cosmosul, dacă a existat, a existat într-un mod cu totul diferit de cel pe care îl ştim noi astăzi. Acest timp reprezintă pentru noi cea mai depărtată limită a cunoştinței. Probabil că putem numi această perioadă, timpul creației.”*

Care este atunci semnificația ştiinței moderne pentru dovada existenței lui Dumnezeu, care depinde de faptul că cosmosul este susceptibil schimbării? Ştiința, prin cercetările sale precise şi detaliate în macrocosmos şi în microcosmos a lărgit şi a adâncit baza empirică a acestei doevezi. Din faptul că există schimbare, putem coclude că există o Ființă Absolută a cărei natură este neschimbătoare.

Creația în timp: aceasta presupune un Creator, presupune pe Dumnezeu! Această declarație, chiar dacă nu este o declarație finală - a fost cerută de noi stiinței şi aşteptată de om din partea ştiinței, - se bazează pe o considerație matură şi limpede, a unui singur aspect al universului, caracterul său schimbător. Dar acest aspect este suficient ca să provoace întreaga omenire, coroana şi expresia rațională a macrocosmosului şi microcosmosului, să reflecteze la Creatorul său, să-I recunoască activitatea în spațiu şi timp, să cadă în genunchi şi să se închine în fața sublimei sale majestăți.

Ce schimbare de necrezut!

Chiar în secolul douăzeci, nu a existat nici o ipoteză ştiințifică în legătură cu originea universului, şi aceasta pentrucă temelia pentru ea lipseşte.

Aceasta nu a împiedecat pe om să lupte cinstit ca să găsească o soluție pentru marea problemă, cu toate că el era convins că este imposibil să furnizeze, în această privință, date exacte.

În 1654, arhiepiscopul Ussher din Irlanda a declarat că, creația a avut loc la 9 a.m 26 oct. anul 4004 înainte de Cristos, bazându-şi această afirmație pe un studiu atent asupra Scripturii. Mai mult de un secol această dată a fost considerată valabilă. Oricine a sugerat o dată anterioară acesteia, a fost considerat eretic.

Ştiința modernă a estimat timpul care s-a scurs de la crearea universului. Discursul lui Pius al XII-lea înseamnă că cea mai înaltă autoritate a bisericii catolice şi-a dat acordul!

Capitolul 45
Reconstruirea cu ajutorul Bibliei

Nimeni nu poate contesta faptul că Vechiul Testament este străbătut de acea putere morală şi spirituală care durează în timp şi nu se pierde odată cu trecerea acestuia. Dar ca această forță să existe până şi la modificarea economiei unei țări, aceasta este o afirmație senzațională.

Din 1948, *„Cartea Cărților”*, care are peste 3000 ani vechime, a jucat rolul unui sfătuitor de încredere în reconstruirea modernului stat Israel. În dezvoltarea atât a agriculturii, cât şi a industriei, informațiile istorice precise indicate în Biblie s-au dovedit a fi de cea mai mare importanță.

Teritoriul noului stat cuprinde circa 20.000 km^2. În 1948, numai câmpia lui Izreel şi valea productivă de la Lacul Galileii păreau să fie o reflectare slabă a descrierii biblice despre *„Țara Făgăduinței, în care curge lapte şi miere”* în timp ce suprafețele întinse în Galilea şi regiunea muntoasă a Iudeii prezentau un aspect cu totul diferit de cel arătat de Biblie. Secole întregi de părăsire au distrus tot ce era verde. Cultivarea neîngrijită a măslinului şi a smochinului pe colinele țării a dus la distrugerea lor. Singurele urme vizibile erau un pământ sterp şi o eroziune pe suprafețe foarte mari.

Coloniştii neexperimentați, cărora țara le era complet necunoscută, au găsit în Vechiul Testament o asistență neprețuită. Astfel ei au fost ajutați să ia hotărâri în probleme de cultivare, de împădurire, şi de dezvoltare industrială. Nu era nimic neobişnuit, chiar şi pentru experți să consulte Biblia în probleme mai dificile.

„Din fericire”, spune Dr. Walter Clay Lowdermilk, un expert în problemele agricole, *„Biblia ne spune ce plante pot creşte în anumite locuri. Ştim din cartea Judecători că filistenii cultivau grâu, deoarece Samson a legat cozile vulpilor şi a pus câte o făclie între cele două cozi lamijloc, a aprins făcliile şi a dat drumul vulpilor în grânele filistenilor. În acelaşi fel a dat foc şi grădinilor de măslini, iar în drum cu părinții săi spre Timna el a trecut printr-o regiune de vii (Judecători 15:5). Toate aceste plante cresc acum foarte bine acolo.”* Orice încercare de a se cultiva aceste plante la Neghev trebuie să li se fi părut lipsită de orice speranță. Sudul munților lui Iuda între Hebron şi Egipt nu era decât deşert. Măsurătorile meteorologice au arătat media anuală a ploilor sub 150 mm. Era o perspectivă descurajatoare.

Nimic nu putea creşte într-un loc atât de lipsit de ploi. Dar oare istoria patriarhilor nu putea contribui cu nimic la aceasta? *„Avraam a plecat de acolo în țara de miazăzi, s-a aşezat între Cadeş şi Şur şi a locuit ca străin în Gherar”* (Geneza 20:1). Tatăl patriarhilor era păstor şi pentru turmele sale avea nevoie de păşuni şi apă.

Un grup de cercetare a petrecut câteva săptămâni împreună cu geologi sondând dunele de nisip dezolante şi dealurile pietroase din *„Sudul Țării”*. Ei au găsit de fapt ceea ce căutau. Şi Israel a făcut exact ceea ce făcuse Isaac. *„Isaac a plecat de acolo şi a tăbărât în Valea Gherar, unde s-a aşezat cu locuința. Isaac a săpat din nou fântânile de apă pe care le săpaseră robii tatălui său Avraam”* (Geneza 26:17-18). Astupate cu nisip, vechile fântâni sunt tot acolo, dar ca şi înainte, din ele izvorăşte *„apă de izvor”* aşa cum o numeau slujitorii lui Isaac. Prin aceasta ei înțelegeau apă potabilă - căci apa subterană din Neghev - aşa cum s-a dovedit prin testele solului - era apă sălcie şi rea la gust. Încă o dată corturile s-au întins pe aceleaşi locuri unde au fost săpate fântâni. Fântâna lângă care s-a oprit Hagar, roaba alungată de Avraam cu fiul ei Ismael (Geneza 21:14-19), furnizează astăzi apă pentru 60 de familii de colonişti. Evreii români s-au stabilit în partea deluroasă a Israelului la numai câțiva kilometri de biblicul Beerşeba.

În aceeaşi regiune există o altă trăsătură reamarcabilă. Cei ce s-au aşezat acolo au plantat răsaduri, pomi tineri şi subțiri care se dezvoltă excepțional. *„Primul copac pe care l-a plantat Avraam în pământul din Beerşeba a fost un tamarisc”*, a declarat Dr. Joseph Weitz expert forestier israelit. *„Urmând exemplul lui, am plantat 2.000.000 de pomi din aceştia în regiune. Avraam făcuse exact ceea ce trebuia. Căci tamariscul este unul din puținii pomi, după cum s-a dovedit, care înfloreşte în această regiune unde ploile anuale sunt sub 150 mm”*. Aşa cum menționează Biblia: *„Avraam a sădit un tamarisc la Beerşeba”* (Geneza 21:33).

Înpădurirea este o condiție esențială ca un pământ lipsit de apă să devină fertil. De la începutul întoarcerii lor în Palestina evreii au plantat păduri. Acum câțiva ani când s-a pus întrebarea dacă pantele muntelui Golan din nordul țării ar putea fi împădurite. Cartea lui Iosua le-a dat răspuns: *„Iosua a zis casei lui Iosif, lui Efraim şi lui Manase: ‚Voi sunteți un popor mare la număr, şi puterea voastră este mare, nu veți avea un singur sorț. Ci veți avea muntele, căci veți tăia pădurea’”* (Iosua 17:17-18).

Este ştiut că aceste seminții au ocupat nordul Ierusalimului, deci creasta muntelui Betel la poalele muntelui Garazim spre câmpia Isreelului. *„Căci pădurea creşte mai bine pe locul pe care a mai fost pădure înainte*” a afirmat profesorul Zohary de la Universitatea Ebraică *„şi noi ne bizuim pe Cartea Cărților”*.

S-au purtat multe discuții în jurul unor probleme extrem de obscure care până acum câțiva ani nu erau înțelese de nimeni: *„L-a suit pe înălțimile țării şi Israel a mâncat roadele câmpului, i-a dat să sugă miere din stâncă, untdelemn care iese din stânca cea mai tare”* (Deuteronom 32:13). Problema acestei taine a fost dezlegată atunci când la Neghev au fost descoperite mii de indiguiri mici de piatră. Nu era nici o apă în apropiere, nici izvoare sau vreo sursă de apă freatică. Dar când nisipul a fost dat la o parte, de sub el au ieşit la iveală resturile străvechi ale unor rădăcini de măslini şi butuci de vie. Digurile din piatră fuseseră folosite de strămoşi ca rezervoare pentru colectarea de rouă.

Construcția lor a dovedit o uimitoare cunoaştere a procesului condensării. Pietrele erau aranjate în aşa fel încât să permită vântului să sufle prin ele. În acest fel, umezeala din aer era depozitată înăuntru. Această umezeală era suficientă ca să alimenteze un măslin sau o viță. În

spatele fiecărui zid era totdeauna un singur copac. Sucul dulce al boabelor în timpurile vechi era deseori asemănat cu *„mierea”*. În momentul de față Israel a făcut mari depozite de apă cu ajutorul acestor mici colectoare de rouă, importante în dezvoltarea agriculturii lor.

În a doua jumătate a anului 1953, pentru prima oară în Israel s-au scos 3000 tone de cupru. Acolo unde cu 3000 ani în urmă erau casele lucrătorilor lui Solomon, se ridică astăzi noile locuințe ale minerilor. Dr. Ben Tor, geolog, a încercat vechile mine de cupru în 1949 pentru a vedea resursele lor ca şi posibilitățile de exploatare. Experții au estimat că ar fi suficient minereu ca să se poată extrage 100.000 tone de cupru. După calculele lor, ramificațile minelor ar putea produce încă aprox. 200.000 tone.

În biroul principal al companiei există un text atârnat pe perete: *„Căci Domnul Dumnezeul tău are să te ducă într-o țară bună, țară cu pâraie de apă cu izvoare şi cu lacuri, care țâşnesc din văi şi din munți... țară ale cărei pietre sunt de fier şi din ai cărei munți vei scoate aramă”* (Deuteronom 8:7, 9).

Fierul nu era încă exploatat din mine. Zăcămintele au fost abia descoperite. Nu departe de Beerşeba, exact acolo unde locuiau topitorii de fier filisteni, s-au observat coline abrupte cu urme negre roşcate în sol, semnul depozitelor de minereu de fier. Cercetările au arătat o cifră estimativă de 15.000.000 tone. Cea mai mare parte din acest minereu este de calitate inferioară, dar în cursul cercetărilor s-a descoperit şi un minereu excelent ce conține între 60-65 % fier.

Un alt pasaj din Biblie bine cunoscut l-a preocupat pe Xiel Federmann, un om de afaceri priceput. Fraza în care este descrisă distrugerea Sodomei şi Gomorei,... *„şi iată că a văzut ridicându-se de pe pământ un fum, ca fumul unui cuptor”* (Geneza 19:28), nu i-a mai dat linişte. Oare acest incendiu nu era un indiciu că ar exista gaze subterane? Şi acolo unde este gaz, există şi depozite de țiței (petrol) aşa cum de altfel s-a şi dovedit.

S-a format o companie, şi experții care au fost trimişi la Marea Moartă au confirmat presupunerea lui Federmann. La 3 noiembrie 1953, s-a extras pentru prima dată petrol în Israel. Peste 50 de ferme au apărut între aşezările biblice Dan şi Beerşeba. Aproape fiecare din ele au o stație de pompare modernă deasupra unei fântâni sau a unui izvor care datează din vechime.

Treptat multe părți din țară au ajuns să se asemene tot mai mult cu minunatul tablou din vechime descris în Vechiul Testament.

Grea este sarcina pe care şi-a propus-o statul Israel. Dar poporul lui e pe deplin convins că împreună cu urmaşii, vor birui toate greutățile, - şi nu în ultimul rând, datorită Bibliei, din care ei aşteaptă împlinirea proorociei lui Ezechiel făcută pentru copiii lui Israel.

„Țara pustiită va fi lucrată iaraşi, de unde până aici era pustie în ochii tuturor trecătorilor. Şi se va spune atunci: ‚Țara aceasta pustiită a ajuns ca o grădină a Edenului...’” (Ezechiel 36:34-35).

Capitolul 46
Manuscrisele de la Marea Moartă

„Iarba se usucă, floarea cade; dar Cuvântul Dumnezeului nostru rămâne în veac” (Isaia 40:8).

Mohamed Dib, un păstor beduin din tribul Ta'Amireh, a făcut o experienţă asemănătoare cu a tânărului Saul care a plecat să găsească măgăriţele tatălui său ce se pierduseră şi a dobândit un regat (1 Samuel 9:10).

Într-o zi frumoasă din primăvara lui 1947, Mohamed cerceta prăpăstiile stâncoase de pe ţărmul de nord al Mării Moarte, în căutarea unui miel pierdut, când, fără să ştie, a dat peste o adevărată comoară regească sub forma de material biblic.

Se căţărase degeaba timp de mai multe ore, urcând şi coborând prin despicăturile şi viroagele crestei, care de multe ori servise ca ascunzătoare pentru pustnici şi dizidenţi religioşi, ca să nu mai vorbim de hoţi, - când descoperi o crăpătură neagră deasupra capului său, în stânca ce se găseşte faţă în faţă cu Wadi Qumran. Ar fi putut mielul lui să se fi adăpostit acolo? O piatră bine ţintită a zburat prin aer. Dar în loc de o lovitură seacă la care se aştepta, din grotă a venit un zgomot surd urmat de un huruit. Mohamed Dib fugi plin de spaimă şi aduse la faţa locului doi tovarăşi din tribul lui. Ei s-au apropiat de grotă cu mare grijă şi în cele din urmă s-au strecurat cu greu prin intrarea ei strâmtă. Spre uimirea lor, ei văzură în lumina obscură a unei mici bolte, câteva vase de lut. Primul lor gând a fost că au dat peste o comoară. Şi cei trei păstori s-au năpustit asupra vaselor şi le-au spart. Dar spre dezamăgirea lor, ele nu conţineau nici bijuterii, nici aur, nici monede; ci numai nişte suluri scrise, ce păreau uzate, din piele învechită şi din papirus, învelite în pânză de in. În supărarea lor, ei au tras cu nepăsare la o parte descoperirea lor, călcând în picioare multe dintre ele până ce, dintr-odată le trecu prin minte că ar putea câştiga bani pe ele. Ei au luat câteva suluri dintre cele ce păreau mai bune, ca să vadă dacă nu cumva se puteau lua bani pe ele. Şi aşa aceste documente antice au pornit într-o călătorie extraordinară.

Ele au fost aduse pe ascuns în Betleem şi au ajuns prin speculanţi în mâinile negustorilor de antichităţi. Colecţionarii evrei şi arabi au cumpărat câteva suluri, şi o legătură de patru dintre ele a juns în posesia arhiepiscopului ortodox din Ierusalim Yeshue Samuel pentru un pumn de monezi. Arhiepiscolul habar n-avea cât de preţioasă era comoara pe care o dobândise, până ce nişte experţi de la Şcoala Americană de Cercetări Orientale au făcut o vizită la Mânăstirea Sf. Marcu unde erau păstrate documentele. După o examinare superficială, arheologii s-au convins că aveau de-aface cu nişte documente biblice de o vechime neobişnuită. Printre

ele era un sul lung de vreo 7 m cu textul complet al cărții lui Isaia în limba ebraică.

Un scurt raport publicat de către americani cu privire la descoperirea lor a produs o uimire îndoielnică printre experții din întreaga lume. Întrebarea imediată care se punea însă cu privire la descoperirea lor era vârsta exactă a pielei şi a papirusului care putea să fie lămurită cel mai bine examinându-se locul unde ele fuseseră găsite.

Cu nesfârşită oboseală şi răbdare s-a putut trasa originea documentelor mergându-se înapoi pe la negustori şi speculanții din Betleem, la arabii tribului Ta'Amireh şi în felul acesta la grota de la Wadi Qumran. Dar accesul la grotă era interzis, pentru că în urma întemeierii statului Israel în 1948, a izbucnit războiul arabo-israelian şi întreaga Palestină era un focar de neliniște.

Insistența unui observator belgian al Națiunilor Unite la Ierusalim a ajutat în cele din urmă să se învingă toate dificultățile. Căpitanul Philippe Lippens studiase papirologia la vechea universitate din Louvain. La sfârşitul anului 1948 el a luat contact cu englezul Gerald Lankester Harding, directorul Departamentului de Antichități din Amman, capitala Iordaniei. Eforturile lor unite au reuşit să trezească interesul ofițerilor din Legiunea Arabă pentru grota unde a fost făcută descoperirea. Patruzeci şi opt de kilometri într-un jeep de la Amman la Wadi Qumran nu prezenta nici o problemă. După mai multe cercetări nefructuoase printre numeroasele grote, în cele din urmă, ei au găsit-o pe cea căutată.

Intrarea în grotă a fost păzită de sentinele până când în februarie 1949, G. L. Harding şi părintele dominican Roland de Vaux, director al şcoalei franceze *„Ecole Biblique et Archeologique"* din Ierusalim, au fost personal la fața locului.

Dar speranțele lor au suferit o deziluzie. Ei n-au găsit nici suluri complete şi nici vase nevătămate. Toate lucrurile adevereau că între timp alții au scotocit pe socoteala lor prin grota misterioasă. Cu o răbdare şi cu eforturi inepuizabile, cei doi specialişti, au examinat tavanul grotei, pur şi simplu, cu unghiile degetelor în căutarea chiar, şi a celor mai mici rămăşițe de manuscrise sau vase de lut. Ceea ce au colecționat sub forma de fragmente le-a permis totuşi să tragă unele concluzii importante. Cioburile erau, în general, greco-romane, datând din anul 30 î.Cr. până în anul 70 d.Cr. Cele şase sute de bucățele mici de piele şi papirus, au dat posibilitatea să se recunoască transcrieri ebraice din Geneza, Deuteronom şi cartea Judecătorilor. Prada lor sărăcăcioasă a fost completată de nişte bucăți de țesătură de in care au servit la învelirea sulurilor.

Răspunzând la o invitație făcută de americani, arhiepiscopului Yeshue Samuel, în vara lui 1949, şi-a dus prețioasele lui suluri în Statele Unite şi le-a supus spre examinare la *„Oriental Institute"* din Chicago. Printre experți a izbucnit o dispută violentă cu privire la vârsta şi autenticitatea documentelor.

Pentru a se ajunge la o înțelegere în această chestiune, unul dintre ei a propus ceea ce era până atunci neobişnuit arheologilor, anume să se ceară concursul unui fizician atomist. Aceasta era cât se poate de uşor deoarece Oriental Institute era vecin cu Universitatea din Chicago, unde fizicienii

atomişti începuseră să determine vârsta substanţelor organice cu ajutorul aparatului Geiger.

Profesorul Willard F. Libby de la Institutul din Chicago de fizică nucleară, efectuase deja cu succes şi uimitor de exact, primul lui calcul al vârstei prin folosirea aşa-numitului *„calendar atomic"* pe care el îl dezvoltase. Ideea care stă la baza acestei metode, este următoarea: ca rezultat al bombardamentului cu raze cosmice, care în mod constant pătrund din spaţiu în atmosfera noastră, azotul este transformat în izotop radioactiv de carbon C-14. Orice organism viu - oameni, animale, plante - sorb acest C-14 cu hrana lor şi cu aerul pe care îl inspiră în fiecare zi, până la moarte. În decurs de 5.600 de ani acest carbon pierde jumătate din radioactivitatea lui iniţială. În cazul unei substanţe organice moarte, un aparat Geiger foarte sensibil, poate stabili care este pierderea de radioactivitate din conţinutul ei de C-14. Aceasta dă posibilitatea să se calculeze cu câţi ani în urmă această substanţă a absorbit pentru ultima dată carbon.

S-a cerut profesorului Libby să dirijeze o investigaţie.

El a luat nişte bucăţi de pânză de in în care fusese învelit sulul lui Isaia, le-a ars până le-a făcut cenuşă, le-a pus într-o baterie de tuburi Geiger şi a ajuns la o concluzie uimitoare. Pânza fusese făcută dintr-un in ce se recoltase pe vremea Domnului Isus.

Documentele ce fuseseră învelite în ea, trebuie să fi fost prin urmare mai vechi. După o completă şi minuţioasă examinare, papirologii au ajuns la aceeaşi concluzie. Textul lui Isaia din grota de la Qumran fusese în realitate copiat cam pe la anul 100 î.Cr., după cum profesorul Albright, odată mai mult, fusese primul care recunoscuse aceasta.

Această descoperire însemnează mai mult decât o simplă senzaţie ştiinţifică. Pentru a se aprecia importanţa sulurilor de la Marea Moartă, este necesar să amintim că, cel mai vechi text al Bibliei pe care îl posedăm în limba ebraică - aşa numitul text masoretic (masora = tradiţie), lucrare a scribilor rabinici - datează nu mai mult decât din sec. 9-10 d.Cr. Sursele principale pentru versiunea noastră a Scripturilor sunt Septuaginta, în traducere greacă, şi Vulgata, traducere latină a Sf. Jerome (sec. 4 d.Cr.). Cunoaşterea textului biblic de către noi s-a bazat un timp îndelungat pe nimic altceva decât pe aceste două traduceri şi pe manuscrisul ebraic de dată foarte târzie. Dar odată cu descoperirea sulului de la Marea Moartă, a lui Isaia, avem un text ebraic al Bibliei care este cu 1000 de ani mai vechi. Şi fapt remarcabil şi surprinzător este, că sulul vechi a lui Isaia, la fel ca şi cartea proorocului din orice Biblie tipărită, fie în ebraică, greacă, latină, germană sau orice altă limbă, are şaizeci şi şase de capitole şi corespunde cu textul nostru de astăzi.

Şaptesprezece bucăţi de piele care cusute împreună ajungeau la o lungime de aproape 7 m - aşa trebuie să fi arătat sulul proorocului ce a fost înmânat Domnului Isus în Sinagoga din Nazaret ca să citească din el adunării... *„şi i S-a dat cartea proorocului Isaia"* (Luca 4:16-17). *„Orice mişcare a mâinilor Domnului Isus este adusă mai aproape de noi"*, scrie profesorul Andre Parrot*, „pentru că putem vedea încă pe dosul pielei urmele degetelor cititorului"*.

Prima descoperire făcută din întâmplare de un beduin în anul 1947 la Qumran, avea să ducă la o serie întreagă dintre cele mai uimitoare şi extrem

de semnificative descoperiri. Puțin după aceia a fost întreprinsă pentru prima dată, o cercetare sistematică a colinelor din Iudea în vederea găsirii de mai multe documente şi noi mărturii istorice. Au fost organizate expediții atât în Israel cât şi în Iordania. În regiunea Mării Moarte, au fost cercetate sute şi sute de viroage singuratice şi grote până atunci neexploarate. De multe ori a fost o adevărată întrecere între experți şi exploratori neoficiali, din cauză că foarte curând devenise clar pentru indigeni că aceste neînsemnate fragmente de pergament şi papirus, cu urme de scriere pe ele, aveau o mare valoare. Rezultatul a fost că în decurs de zece ani au fost date la iveală o mulțime de documente şi însemnări scrise, incluzând multe scrieri din Vechiul Testament, ce au procurat o vastă cantitate de noi cunoştințe cu privire la timpurile biblice şi postbiblice.

În Khirbet Qumran, în apropiere de grota unde au fost făcute primele descoperiri, specialiştii au dat peste ruinele unei aşezări şi al unui cimitir al sectei evreşti a esenienilor, despre a cărei existență aveam cunoştință mai înainte din relatările făcute de scriitorii antici Philo, Josephus şi Pliniu. Esenienii - menționați prima dată în timpul lui Ionatan, fratele lui Iuda Macabeu (anii 160-143 î.Cr.), erau mebrii unui ordin de asceți care trăia într-o conformitate strictă cu legea. Acest ordin a format comunități care erau în mod complet de sine stătătoare şi refuzau să facă serviciul militar. Grupul separat de la Qumran a supraviețuit până la invazia romană din anul 68 d.Cr. Se presupune că membrii acestui grup au scris multe din exemplarele cărților Vechiului Testament care au fost scoase din grotele de pe colinele aflate în vecinătate, deoarece printre ruinele aşezării a fost descoperită o încăpere unde se scriau manuscrisele (scriptorium). Ordinul monahal evreiesc, aşa după cum dezvăluie acum însemnările găsite, recunoaşte drept căpetenie a lui pe un *„învățător al neprihănirii”* care le-a descoperit o regulă de viață secretă. Unii cercetători au fost înclinați să spună la început că Qumran-ul a influențat în mod puternic pe Ioan Botezătorul, pe Isus şi biserica primară. Acest punct de vedere, care a produs agitație la timpul acela, la o cercetare mai amănunțită s-a dovedit nefondat.

Aproape în acelaş timp cu descoperirea sulurilor de la Marea Moartă, a fost găsită o colecție de manuscrise nu departe de Luxor în Egipt, care s-a dovedit a fi extrem de semnificativă pentru înțelegerea de către noi a creştinismului primar. La Nag Hammadi, în apropiere de vechiul Chenoboskion, Fellaheen descoperise un vas de lut ce conținea treisprezece volume legate în piele cu aproape 1000 de file Aceste manuscrise din papirus, scrise în limba coptă, datând din secolul 3 şi 4 d.Cr. şi incluzând o colecție a spuselor lui Isus, atribuite apostolului Toma, *„Evanghelia lui Toma”*, aruncă lumină asupra unei secte creştine gnostice despre care, în afară de scrierile primilor părinți creştini, cunoşteam prea puțin sau chiar nimic până acum. Părinții creştini considerau pe gnostici ca eretici, fiindcă ei încercau să amestece învățătura creştină cu misticismul egiptean, babilonian, grec, persan şi evreiesc. Manuscrisele de la Nag Hammadi, cu totul aparte de ce au dezvăluit cercetările ulterioare cu privire la autenticitatea învățăturii lui Isus pe care ele o conțineau, ne fac să ne dăm oarecum seama de formidabila opoziție pe care au întâmpinat-o şi de lupta pe care au trebuit s-o ducă primii învățători creştini.

După descoperirile de la Marea Moartă, care au trezit un mare interes în lumea întreagă, a urmat descoperirea din 1952 a două suluri de aramă, gravate, făcută în grota de la nord de ruinele mănăstirii Qumran. Când, în cele din urmă, în iarna anilor 1955-56, după experimente chimice făcute cu grijă, experţii de la Manchester College of Technology au reuşit să le desfacă, s-a constatat că conţinutul lor, cu privire la care toţi erau curioşi, nu era decât un curios inventar al tezaurului ascuns. În timp ce experţii sunt încă departe de-a stabili care este reala semnificaţie a acestei liste, o referinţă geografică din text confirmă autenticitatea unei informări topografice conţinută în cea de-a patra evanghelie. După Ioan 5:2 *„în Ierusalim, lângă poarta Oilor, este o scăldătoare, numită în evreieşte Betesda, care are cinci pridvoare...”.* Exactitatea acestei descrieri a fost discutată până nu de mult, când Betesda a fost scoasă din coşul de hârtie al secolelor şi adusă încă odată la lumina zilei: o vastă scăldătoare dublă în suprafaţă de peste 5.000 de mp, la nord de locul Templului. Ea avea de fapt cinci colonade. Patru dintre ele înconjurau întregul loc, iar a cincea, în care bolnavii aşteptau să fie vindecaţi, se găsea pe o creastă de stâncă ce despărţea cele două scăldători. Textul sulului de aramă clarifică destul de bine că Betesda se compunea din două scăldători, unul dintre izvoarele ei este arătat ca fiind mai mic decât celălalt.

În vechea fortăreaţă evreiască Massada, de la Marea Moartă, specialiştii israelieni au dat, în 1956, peste depozitul de arme şi magaziile de alimente ale lui Irod cel Mare. A fost descoperit un fragment de papirus, scris cu caractere ebraice cu cerneală neagră. După Dr. Aharoni, fortul şi palatul lui Irod, care era deasupra, au fost distruse de romani în anul 73 d.Cr. la sfârşitul războiului iudaic.

Alte expediţii au făcut descoperiri interesante, care, ici şi colo, aruncă o lumină în plus asupra răscoalei evreilor sub Simon Bar-Kokhba, care a avut loc după perioada biblică. Până în prezent, tot ce se cunoaşte despre această mare răscoală a evreilor împotriva împăratului Adrian şi lupta lor împotriva legiunilor lui Iulius Severus constă din comentarii în scrieri evreeşti de mai târziu, în lucrările istoricului grec Dio Cassius şi ale scriitorilor creştini Eusebiu şi Ieronim.

În 1951, savanţii Lankester Harding şi Pater de Vaux au descoperit la sud de Qumran şi Wadi Murabat unul din cele mai pustii locuri din Palestina, scrisori originale ale conducătorului răscoalei datând din anul 130 d.Cr. - inclusiv mai multe copii ale unui document emis de Bar-Kokhba, care anunţă eliberarea. Apoi, în anul 1960 un grup de arheologi sub conducerea prof. Yigael Yadin de la Universitatea din Ierusalim, a găsit în grotele de pe râpele Hever, ordine militare ale conducătorului către subalternii lui. Scrisorile originale tratau despre arestări, confiscări de recolte şi mutarea populaţiei din Tekoa, locul de naştere al proorocului Amos. O a doua expediţie condusă de prof. Yadin în anul 1961 a găsit în acelaşi loc o legătură de documente - papirusuri în ebraică, greacă şi aramaică. Se crede că acestea sunt note, datând din anul 134 d.Cr., din arhivele comandantului fortăreţei de la En-Ghedi, lângă Marea Moartă care a fost instalată acolo de Bar-Kokhba. Împreună cu monedele *„Fiului unei stele”* - titlul lui Bar-Kokhba - şi bucăţi de oale, pe arheologi îi aştepta o descoperire înfiorătoare: scheletele răzvrătiţilor dădeau la iveală ultimul act disperat al

acestei tragedii din istorie. Femeile şi bărbaţii care se refugiaseră acolo au murit de foame în ascunzişurile lor.

Lăsând la o parte recuperarea a numeroase manuscrise biblice, toate aceste descoperiri, începând cu cele din 1947, au contribuit la iluminarea perioadei imediat următoare perioadei biblice într-un mod în care nimeni, acum câţiva ani, n-ar fi îndrăznit să spere.

Până acum numărul total al manuscriselor descoperite la Marea Moartă se ridică la peste 400, între care 100 de manuscrise biblice. În afară de cartea Esterei, sunt reprezentate toate cărţile Vechiului Testament. Cea mai cunoscută însă dintre ele este sulul complet al cărţii lui Isaia. Sulurile şi fragmentele venite de la Qumran datează de pe la anul 200 î.Cr. până la anul 68 d.Cr.; cele de la Wadi Murabba'at se urcă până la anii 132-135 d.Cr.

Aceste descoperiri neaşteptate, folosind cuvintele prof. Lankester Harding, sunt *„poate evenimentul arheologic cel mai senzaţional al timpului nostru. O întreagă generaţie de experţi în cercetarea biblică va fi preocupată cu stabilirea valorii acestor manuscrise."*

ANEXE

Cele mai vechi texte biblice (manuscrise) descoperite până acum

În vara anului 1947 o coincidență a dus la descoperirea celor mai vechi texte biblice cunoscute până acum. Printre scrierile pe papirus şi pe piei, pe care le-au răscolit păstorii beduini în peştera Wadi Qumram de la malul nordic al Mării moarte, s-a găsit un sul de pele lung de 7 m, cuprinzând textul integral al cărții lui Isaia în ebraică. Cercetarea documentului de către experți a scos la iveală faptul neîndoios că textul Isaia ar fi fost scris în jurul anului 100 î.Cr. Este vorba de originalul unui sul profetic, ca cel pe care l-a ținut Isus în mâini, când a citit în Nazaret din Luca 4; 16 etc., într-o zi de Sabat. Această copie a lui Isaia, cu o vechime de peste 2000 de ani, este o dovadă unică, despre transcrierea nefalsificată a Sfintelor Scripturi, întrucât textul acesta corespunde întocmai cu cela ce este scris în Biblila zilelor noastre.

Cele mai vechi şi complete texte ale Vechiului şi Noului Testament, au fost până nu demult, renumitele Codex Vaticanus şi Codex Sinaiticus din sec. IV d.Cr., suplimentat în 1931 de Chester Beatty papyri datând din sec II-III d.Cr. Alături de acestea, mai există câteva fragmente din Vechiul Testament (fragmentele Fua şi Ryland) datând din timpurile precreştine. Dar toate aceste documente sunt în limba greacă, deci în ce priveşte Vechiul Testament, traduceri. Cel mai vechi şi complet manuscris în ebraică a fost Codex Petropolitanus, datând din 916 d.Cr. Dar descoperirea sulului Isaia de la Marea Moartă, duce înapoi textul ebraic cu aproape 1000 de ani. Din Noul Testament se descoperă în 1935 o parte din Evanghelia după Ioan în greacă, renumitul Papirus Bodner II - din timpul împăratului Traian (98-117 d.Cr.). Acestei manucrise vechi, constituie cel mai convingător răspuns la toate îndoielile cu privire la veracitatea textelor biblice pe care le avem până în zilele noastre.

Post-față la
NOUA EDIȚIE REVIZUITĂ
de Joachim Rehork

Este adevărat că Biblia „are dreptate”? — Nepotriviri — Nişte patriarhi problematici —Biblia: opera literară supusă celei mai detaliate verificări — Întrehări peste întrebări — „O strângere de mână cu trecutul” — Şi atunci mai are Biblia dreptate? — Vechiul Israel între fronturi — „A citi printre rânduri” — Biblia ca descriere a unor evenimente trăite

Au trecut mai bine de două decenii de la prima apariție a acestei cărți. Ne aflăm acum la sfârşitul unei încercări de a integra în această carte nişte cunoştințe noi. Critica lucrurilor şi a tendințelor, critică legată de lucrarea de mai sus, nu distruge substanța textului inițial. Şi dacă ne-am întreba acum din nou: *„Are oare Biblia dreptate?”*, atunci am putea constata, că unii cititori ar răspunde cu un *„DA”* hotărât, iar alții cu un *„NU”* la fel de hotărât. Între aceste două extreme există mult loc pentru concepțiile cele mai diferite.

Unii învățați - istorici, teologi, filologi, arheologi - după o atentă cercetare a modului de transmitere a textului biblic, au ajuns la concluzia că ar fi de o importanță secundară dacă întâmplările relatate de Biblie corespund sau nu cu realitatea. Biblia este destinată în primul rând lucrării de *„propovăduire”*, fiind un mesaj religios propagat cu mijloacele vremurilor ei - sau chiar mai mult decât atât, Biblia este o extrem de complexă alcătuire din numeroase *„structuri de creştere”*, sudate în decursul a sute de ani. Acestea formează figura *„Bibliei”* pe care o avem azi în fața noastră, lăsând în urmă nişte *„înnădituri”* sau *„cercuri de creştere”* distincte. De aceea este mai important să se facă lumină în istoria devenirii ei, în procesul de creştere a colecției de scrieri care formează *„Biblia”* şi să se clarifice cum fiecare element singular din tradiția biblică se integrează în complexul acestui întreg. Posedând o astfel de cunoaştere se poate forma o idee despre ceea ce a intenționat să comunice cititorilor săi fiecare scriitor al cărților Bibliei. În orice caz, accentul cade pe propovăduire, şi nu pe exactitatea unor amănunte istorice.

Dimpotrivă, pentru majoritatea cititorilor Bibliei, precum şi pentru o întreagă serie de renumiți cercetători ai Bibliei, contează încă posibilitatea de a verifica afirmațiile biblice. De exemplu, părintele dominican Roland de Vaux, una din figurile proeminente în cercetarea începuturilor biblice, condiționează capacitatea de a trăi şi de a supraviețui a credinței evreieşti şi creştine, de concordanța între istoria *„religioasă”* şi cea *„obiectivă”*. El spune astfel: *„...dacă credința istorică a lui Israel nu este fundamentată în istorie,*

atunci acea credinţă este greşită, şi acelaşi lucru este valabil şi pentru credinţa noastră."

Asemănătoare este şi părerea americanului George Ernest Wright specializat în arheologie biblică:

„În credinţa biblică totul depinde de faptul dacă evenimentele centrale au avut loc cu adevărat."

Din acest spririt s-a născut cu mai mult de 20 de ani în urmă cartea lui Werner Keller.

Dar chiar şi de Vaux şi Wright, au fost violent atacaţi de unele cercuri de specialişti. Şi nu numai din partea unor colegi de specialitate *„mai puţin tari în credinţă"*, ci din partea unor savanţi pentru care religia lor nu era mai puţin serioasă decât aceea a lui de Vaux sau a lui Wright însuşi, dar care cu toate acestea doreau să-şi pună convingerea pe un fundament mai rezistent decât pe stabilitatea unor date istorice din Biblie. Şi nu-i nici o mirare, căci în privinţa aceasta Biblia produce multă bătaie de cap cercetătorilor ei. Ea este plină de declaraţii extrem de problematice şi reprezentanţi ai celor mai diferite discipline ştiinţifice, *„şcoli"* sau dogme şi-au bătut mereu capul în legătură cu unele nepotriviri, contraziceri şi dubluri din textul biblic - neconcordanţe asupra cărora vom da în cele ce urmează câteva exemple:

Astfel în Biblie există două relatări asupra creaţiei (Geneza 1:1-2:3 şi Geneza 2:4 şi următ.)

În prima din cele două relatări biblice Dumnezeu l-a creat pe om la urmă. Dimpotrivă, în relatarea a doua Dumnezeu îl crează la început (adică: înaintea tuturor celorlalte făpturi).

Odată Dumnezeu l-a creat p.e om chiar de la început *„ca bărbat şi ca femeie"*, apoi însă, a fost făcut mai întâi bărbatul *„din ţărâna pământului"*, iar femeia a fost *„creată"* abia ulterior dintr-o coastă a bărbatului.

Cea de-a doua relatare despre creaţie conţine nişte amănunte pe care prima nu le menţionează.

Şi după forma lor literară, cele două relatări despre creaţie se deosebesc între ele. Prima are o formă de imn, asemănătoare unei litanii, cea de-a doua este mai degrabă o simplă povestire.

Până aici n-a fost vorba decât de dubluri. Dar, în trei feluri de variante ne-a fost transmis numele socrului lui Moise: prima dată ca Iithro, respectiv Ietro sau Ieter (Exod 3:1 şi 4:18 şi 18:1-12), apoi ca Reguel (Exod 2:18) şi în cel din urmă ca Chobab sau Hobab (Judecători 1:16 şi 4:11). Apoi se mai wdangă şi alte versete bihlic, la citirea cărora îţi pui întrebarea: *„Care este sensul lor?"* - de exemplu:

Ce fel de *„întunerec beznă"* a fost cel din Egipt, care i-a lovit numai pe egipteni, pe când evreii care robeau în Egipt n-au suferit din cauza lui? (Exod 10:22 şi următ.).

Cum a putut Moise să-şi descrie propria lui moarte (Deuteronom 34)? Sau, altfel spus: Oare cele cinci cărţi ale lui Moise sunt scrise cu adevărat de el însuşi, dacă în cuprinsul lor este vorba despre moartea lui Moise?

Acestea sunt numai câteva exemple de neconcordanţe biblice. Aceste *„nepotriviri"* au dat naştere la întrebări şi au făcut ca oamenii de ştiinţă să examineze Biblia, şi să atribuie mereu alte lumini şi interpretări. De generaţii întregi Biblia trece prin focul criticii ştiinţifice. Ea se poate lăuda că este nu numai cea mai răspândită şi mai căutată carte, ci şi opera cea

mai temeinic cercetată din punct de vedere ştiinţific, din toată literatura mondială. Ea conţine elemente din cele mai diferenţiate genuri de literatură; de la scurtul tratat de zidire spirituală până la romanul de aventuri, de la predică până la textul legii, de la imnul liturgic până la cântarea de dragoste şi de la descrierea istorică până la nuvelă; legendele, anecdotele sau basmele populare, nici ele nu lipsesc din ea. Găsim o întreagă *„literatură naţională”*, în această colecţie, denumită *„Biblie”*. De aceea, unii istorici şi arheologi atribuie unor cărţi biblice, din capul locului mai multă greutate istorică decât celorlalte, care pot fi înţelese mai degrabă ca *„literare”*. Biblia nu-i nicidecum o lucrare *„turnată printr-o singură şarjă”*, şi într-o oarecare măsură noi cunoaştem *„înnăditurile”* acestei *„turnări”*.

De fapt au trecut sute de ani, până la reunirea şi fixarea în scris a *„Bibliei”*. Poate că aşa numita *„cântare a Mariei”* (Exod 15:21) este cu adevărat o parte din veritabila şi nefalsificata avere ce ne-a fost transmisă din epoca târzie a bronzului (secol. 13 î.Cr.), iar cea mai recentă din scrierile biblice (aşa numita *„a doua epistolă a lui Petru”*), ar fi putut fi scrisă abia în al doilea sfert al secol. 2 din era noastră. Cea mai mare parte însă din scrierile biblice au luat probabil fiinţă între secol. 6 î.Cr. şi primul secol d.Cr., formând această operă combinată *„Biblia”*. S-au adăugat, eventual la începutul acestui interval de timp, câteva sute de ani pentru unele din scrierile biblice, iar la sfârşitul acestui interval, doar câteva decenii pentru unele din cărţile Noului Testament.

Oricât de multe lucruri am şti astăzi despre Biblie - tot nu le putem şti pe toate. Întrebările n-au ajuns încă la sfârşitul lor. Dimpotrivă, fiecare descoperire nouă generează întrebări noi. Şi nu ducem nici o lipsă de descoperiri noi, mai ales de cele arheologice. Şi tocmai în regiunea principală a evenimentelor biblice - în vechiul şi în actualul Israel - a început un adevărat boom arheologic. Rezultatele cercetărilor arheologice se bucură în acea ţară de o publicitate pe care probabil n-o vor avea niciodată în ţara noastră (RFG). Şi nu este de mirare, căci pentru israeliţii de astăzi, arheologia este doar *„o strângere de mână cu trecutul”*, piesele găsite prin săpăturile arheologice fiind considerate nişte *„saluturi de la înaintaşi”*! E o parte din acea căutare după identitatea colectivă, care se documentează aici, o căutare după acel ceva, care îi uneşte pe toţi cei care au emigrat în Israel din toate ţările lumii; fie că sunt religioşi, fie că sunt liberali. Dar fiecare din aceste *„saluturi din partea strămbunilor”*, şi fiecare din aceste nenumărate *„strângeri de mână cu trecutul”*, formează mai mult sau mai puţin şi o contribuţie la cercetările biblice. Aceste contribuţii nu ajută numai la rezolvarea unor probleme, ci în acelaşi timp ele generează unele probleme noi. La fel se întâmplă în ştiinţa biblică, precum şi în alte ramuri ale ştiinţei. Acesta este şi motivul pentru care o carte ca aceasta a necesitat, după un interval de două decenii, o nouă revizuire.

Ca exemplu, ne referim încă odată la descoperirea acelor tăbliţe de lut cu scrieri de la Nuzi (Iorgan Tepe). Descoperirea acelor scrieri a adus nişte lămuriri frapante în privinţa relaţiilor juridice ale patriarhilor. În acelaşi timp acele scrieri au pus sub semnul întrebării problema stabilirii epocii patriarhilor, epocă care fusese considerată până acum ca fiind sigură şi valabilă.

Şi atunci, în faţa acestei *„păduri”* de semne de întrebări şi de suprapuneri, se mai poate spune că Biblia *„are dreptate”*? Bineînţeles, ea poate să *„aibă dreptate”*, dar lucrul acesta se poate referi la planuri cu totul diferite. Astfel noi avem planul credinţei, al convingerii religioase şi al faptului subiectiv că noi considerăm un lucru ca fiind adevărat. În cazul acesta terenul de mai sus rămâne cu totul neatins, căci ceea ce aparţine de credinţă trebuie să rămână şi pe mai departe o problemă a credinţei. Ca document al credinţei Biblia nu poate să fie nici dovedită, dar nici nu i se poate contesta omului credincios, dreptul de a crede în ea, căci credinţa începe tocmai de acolo unde ştiinţa ajunge la limita ei. În ortce caz, dovezile, aşa cum le căutăm noi, pot să fie aduse atât în favoarea, cât şi împotriva autenticităţii afirmaţiilor Biblice, ca izvor de date istorice.

Ajunşi la punctul acesta, trebuie să ne pronunţăm împotriva unei deprinderi rele din zilele noastre:

În ultimul timp, s-a încetăţenit pentru Biblie o denumire cam disprețuitoare, în sensul că ea *este „mai puţin valoroasă decât o carte istorică”*. Chiar şi unii autori respectabili de astăzi se dedau la acest obicei rău. Cu această ocazie ei uită lucrul următor: Biblia doreşte ea însăşi să fie înţeleasă ca o descriere istorieă. Cel puţin lucrul acesta este valabil pentru multe pasaje din textele ei. Şi ar fi un lucru neînţelept, dacă noi am mustra-o pentru aceasta, deoarece autorii ei nu s-au ţinut de normele pe care noi obişnuim să le aplicăm astăzi unei descrieri istorice (norme care nu sunt destinate pentru veşnicie). Dar să nu uităm nici acest lucru: Biblia ne vorbeşte de la o depărtare istorică! Iar depărtarea istorică este o putere. Şi ea are de-a face cu *„felul de a fi”* al omului, cu dispoziţia lui sufletească, cu curentele timpului său care îl influenţează, cu influenţele anturajului la care este expus, cu duhul vremii respective care lucrează înlăuntrul său, precum şi cu modele a căror pradă devine. Numai în lumina tuturor acestor lucruri putem noi să cunoaştem lumea noastră înconjurătoare. Şi toate acestea abia decid care element poate să intre în sfera evenimentelor vieţii noastre devenind accesibil pentru cunoştinţele noastre!

Cu alte cuvinte, noi n-avem voie să forţăm Biblia ca să intre în patul lui Procust al pretenţiilor noastre - şi acestea destul de problematice din punctul lor de vedere - cu privire la *„adevărul istoric”* şi la *„obiectivitatea ştiinţifică”*. Biblia este (sau şi mai mult, a fost) o operă istorică, dar nu în felul cum o înţelegem noi. Ea este povestirea despre un popor şi despre Dumnezeul său, a cărui cârmuire adepţii Lui au aflat-o în istorie. Şi ea nici nu se străduieşte să fie numai un proces-verbal neutru al evenimentelor pe care le descrie. Pentru aceasta ea este atât de interesantă. Biblia este preamult îndatorată vremii a cărei limbă o vorbeşte. Nici lucrul acesta nu trebuie uitat: Biblia se foloseşte de nişte mijloace discriptive, care nu sunt totdeauna ca cele ale noastre. Limba biblică nu este bineînţeles în cele din urmă decât o abstracţie, deşi este cu mult mai bogată în imagini decât limba noastră. Lucrul acela pe care noi căutăm să-l spunem după posibilitate într-o forma scurtă şi uşor de înţeles, Biblia îl preface în istorie pură, iar metaforele ei sunt adeseori nişte adevărate *„ghicitori”* (*„rebus”*), cărora li s-au dat nu arareori şi cu intenţie mai multe înţelesuri.

Astfel întâmplarea cu jertfirea lui Isaac cerută de Dumnezeu lui Avraam şi pe care El o împiedică în ultima clipă (Geneza 22:1-13), poate să aibă trei feluri de înțelesuri:

A) Poate să fie vorba de ecoul unui străvechi rit al inițierii, un fel de *„botez al sângelui”*. Numai omul care I se supune Dumnezeului său în mod total şi fără condiții, numai acela poate să devină mădular adevărat al comunității.

B) Această întâmplare este - aşa zicând sub forma ei de *„ghicitoare ilustrată”* - o negare a practicii mult răspândită în Vechiul Orient de a se jertfi oameni şi mai ales băieții.

C) Poate să fie vorba şi de o încercare a credinței lui Avraam. Această explicație ne-o oferă însuşi autorul acestui capitol biblic, la începutul istorisirii, când se exprimă astfel: *„Dumnezeu a pus la încercare pe Avraam”*.

Noi, care nu mai avem nici suficient timp disponibil şi nici răbdare, ne simțim de regulă extrem de nemulțumiți, când ne trezim în fața obligației de a descifra astfel de *„ghicitori în imagini vorbite”*.

Şi pentru ca să ne putem transpune în trecutul lumii de gânduri a autorilor Bibliei, ar trebui ca în acelaşi timp să dăm înapoi şi roata istoriei până la acel punct, când a început codificarea - fixarea în forma lor scrisă - a tuturor amănuntelor ce ni s-au transmis până acum verbal sau prin scris, despre vechiul Israel, aceasta ca să ajungem astfel la momentul când a început creşterea acestei alcătuiri complexe care este *„Biblia”*.

Dar atunci, Biblia mai are oare dreptate? Cu siguranță că la această întrebare vom putea răspunde fără rețineri în mod afirmativ, mai ales în legătură cu acele pasaje care au fost adeverite în mod indubitabil cu ajutorul unor izvoare paralele independente şi nebiblice şi care la rândul lor sunt vrednice de crezare, sau cu ajutorul unor dovezi găsite cu ocazia săpăturilor arheologice. Dar ea mai poate să aibă pretenția şi la o altă formă de *„a avea dreptate”*, atunci când aduce mai aproape de noi şi vremea ei şi pe oamenii de atunci, cu felul lor de a gândi şi de a se comporta, astfel încât noi putem să învățăm să înțelegem mai bine predicile, pildele, alegoriile, viziunile, simbolurile, imaginile şi toate aluziile lor. Şi poate că într-o bună zi, vom ajunge chiar în situația, când aflându-ne în fața unui verset care azi ni se pare încă enigmatic sau neclar, să putem confirma: *„Şi totuşi Biblia are dreptate*” - dacă o vom privi cu ochii timpului ei!

Tabel cronologic privind originea Bibliei

(după Claus Westermann: Abriss der Bibelkunde, pag. 266)

EPOCA	**TIMPUL**	**TEXTELE BIBLICE**
„Intrarea în Canaan”	Sec. 13 î.Cr.	Cântarea Mariei (Exod 15:21)
Epoca Judecătorilor	aprox.sec. 12/11 î.Cr.	Cartea Legământului (Exod 20:22 până la 23:33)
David	aprox. 1000 î.Cr.	Începuturile compunerii Psalmilor. Istorisirea despre chivotul legământului (1 Samuel 4-6; 2 Samuel 6)
Epoca împăraţilor (Solomon şi mai târziu, cele două împărăţii).	sec. 10 până la anul 722/721	Apariţia primelor izvoare scrise (41) (Jahwiste şi Elohiste)
Ezechia din Iuda	anii 727(721) până la 698(693) î.Cr.	Aşa-zisa *"Protoisaia"* (= Isaia 1-39); Mica
Aşa-zisa *"Reformă Deuteronomistă"* (42) (621 î.Cr.)	Regele Iosia din Iuda (639/638 până la 609 î.Cr.)	Deuteronom, Habacuc, Naum, Ţefania
Prima ducere în robie	597 î.Cr.	Ieremia (sul vechi). O mică parte din cartea lui Ezechiel.
Robia babiloniană	586-539/8 î.Cr.	Plângerile lui Ieremia, aşa-zisa *"Deuteroisaia"* (= Isaia 40-55), aşa-zisa *"Istorie Deuteronomică"* (43) (Iosua, Judecătorii, Samuel, Împăraţi), aşa zisa *"Scriere preoţească"*
Restaurarea până la sfinţirea *„Templu lui al doilea”*	539/8-515 î.Cr.	Aşa-zisa *"Tritoisaia"* (= Isaia 56-66), Hagai, Zaharia 1-8
Epoca perşilor	539/8 î.Cr. până la Alexandru cel Mare (Rege: 336-323 î.Cr.)	460 Maleahi, pe la 450 probabil Ezra şt Neemia (Neemia a fost guvernator sub Artaxerxe I (465-424 î.Cr.). Între 400 şi 200 î.Cr.: Iona; poate în sec. 4 î.Cr.: Iov; sec. 4, resp. 3 î.Cr.: Ioel şi aşa-numita *"Istorie Cronistică"*.
Helenismul	De la Alexandru cel Mare până la alipirea Egiptului de Roma (30 î.Cr.)	În jurul anului 332: Zaharia 9-14. Sec. 3: Proverbe şi Cântare Cântărilor. În jurul anului 250: Eclesiastul. Începutul Septuagintei (între 285-246 î.Cr.).
Macabeii	167/66 î.Cr. până la intervenţia lui Pompei (63 î.Cr.), respectiv până la Irod cel Mare (37-4 î.Cr.)	Între 170-160 î.Cr.: Estera, Daniel (Probabil între 166-160 î.Cr.: Prima canonizare a Bibliei/sub Iuda Macabeul/?) Textele de la Qumran

Epoca romană	După anul 6 d.Cr.: (66 d.Cr.: Răscoala; 70 d.Cr.: Distrugerea Templului lui Irod; 73 d.Cr.: Căderea Massadei)	Mijlocul sec. 1 d.Cr.: scrierile epistolare ale NT. În jurul anului 70 d.Cr.: Evanghelia după Marcu; între 75 şi cca 90 d.Cr.: Evanghelia după Matei şi Luca. Probabil după anul 90: Apocalipsa lui Ioan; sfârşitul sec. 1: Faptele Apostolilor şi Evanghelia după Ioan; Stabilirea canonului biblic ebraic la Jabne (Jamnia).
		Alte scrieri epistolare NT. La mijlocul sec. 2 d.Cr.: 2 Petru.

NOTE

(1) În anul 1977 (N. Tr.)

(2) Port maritim fenician, la nord de Beirutul de azi.

(3) Teritoriu pustiu la est de Damasc.

(4) Nume semitic, amorit.

(5) Denumirea pentru zona muntoasă din nordul Palestinei.

(6) Trimişii lui Faraon erau atunci pretutindeni în Canaan şi Siria.

(7) De aici se deduce traficul dintre Egipt şi Palestina.

(8) Tuş de gene (rimel).

(9) Iacov a primit de la Yahwe numele Israel (Geneza 32:28), după care mai târziu poporul a fost numit *„copiii lui Israel”*.

(10) *„MS”* stă pentru Mosu; hieroglifele egiptene nu foloseau vocalele.

(11) Acesta este Canaan

(12) Egiptul mijlociu.

(13) Urcat pe tron în 1234 î.Cr.

(14) *„Romanul ultimei cruciade”.*

(15) Leagă Africa, Arabia şi Palestina (Siria).

(16) În unele traduceri ale Bibliei, Hiram.

(17) Plantă erbacee cu frunze lanciolate şi flori albe-gălbui.

(18) Gumă de mestecat.

(19) Istoricii biblici folosesc des termenul *„sidonieni”* în referirea lor la fenicieni.

(20) *Chemoş* – zeitate la moabiți; în timpul lui Solomon venerat şi la Ierusalim.

(21) Biblicul Chir-Hereset (2 Împărați 3:25).

(22) 858-824 î.Cr.

(23) Pul = Tiglat Palassar se scrie şi Tiglatpalassar.
În Biblie = Tiglat Pileser

(24) Este o părere pesonală a autorului nedovedită.

(25) (588-568 î.Cr.) pe care Ieremia îl numeşte *„Hofra*".

(26) În limba gracă *„Dekapolis"*.

(27) A domnit între anii 527 şi 565 d.Cr.

(28) 18-36 d.Cr.

(29) 26-36 d.Cr.

(30) 25-50d.Cr.

(31) *Euphorbia milii Desmoul.*

(32) *Zizyphus spina Christi.*

(33) *Monticulus Golgota.*

(34) *Antichități iudaice* XX, 9, 1 § 200

(35) *Annales* XV, 44, scrisă în 115-117 d.Cr.

(36) 65-135 d.Cr.

(37) Dovezile recente arată că creştinismul a fost viu în multe alte locuri.

(38) 37-41 d.Cr.

(39) Titus a devenit în anul 79 împăratul Romei

(40) 117-138 d.Cr.

(41) Izvoare scrise (sursele istorice) ale primelor 5 cărți atribuite lui Moise (aşa-numitul *„Pentateuh"*). Pentru *„Dumnezeu"*, sursa *„jahvistică"* foloseşte numele lui Dumnezeu, *JAHWE,* cea *„Elohistică"*, dimpotrivă noțiunea generică *ELOHIM.* Textul (lucrarea) jahvistică a luat naştere probabil în sec.

10-9 î.Cr, în regatul de sud al lui Iuda; cel elohist probabil în sec. 8 în regatul din nord al lui Israel.

Mai târziu au fost contopite, în primul rând, ele amândouă, şi apoi cu „cea de a doua lege" *(Deuteronomul* [sec. 7. î.Cr.]) şi *„Textul sacerdotal"* (sec. 6 [epoca exilului] sau abia în sec. 5 î.Cr.) formând aşa-numitele *„Cele cinci cărți ale lui Moise"*.

(42) Se vorbeşte despre o *„Reformă deuteronomică"*, pentru că această reformă realizată la 621 î.Cr. de către regele Iosia din Iuda (639/8-609 î.Cr.) caută să stabilească normele *„Celei de a doua legi"* (Deuteronomul aşa-numită Carte a cincea a lui Moise) ce fusese abia cu puțin înainte codificată (622 î.Cr.), după care - în străduința de a i se conferi mai multă importanță - această carte urma să fie redată drept cuvântarea lui Moise de la sfârşitul pribegiei prin pustie.

(43) Prin *„Istorie Deuteronomică"* se înțelege colecția de scrieri biblice (Iosua, Judecători, Samuel, Regi), care, concepute încă în sec. 6 î.Cr., au fost redactate în întregime în spiritul celei de *„A doua legi" (Deuteronomul)* (aşa numita carte a cincea a lui Moise) codificată în sec. 7 (622 î.Cr.) şi a *„Reformei Deuteronomice"* făcută de regele Iosia (621 î.Cr.).

Negreşit, ele au numai o legătură de *conținut,* în nici un caz de timp, cu *„Deuteronomul"*, fiindcă ele au apărut, după cum s-a mai arătat, abia în sec. 6 î.Cr., dacă nu şi mai târziu.